UNIVERSITATEA „REGELE FERDINAND I“ CLUJ—SIBIU
BIBLIOTECA INSTITUTULUI DE ISTORIE NAȚIONALĂ
XII

PETRU CERCEL
ȘI
ȚARA ROMÂNEASCĂ
LA SFÂRȘITUL SEC. XVI.

DE

ȘTEFAN PASCU

1944

TIP. „CARTEA ROMÂNEASCĂ DIN CLUJ“, SIBIU, STR. ȘAGUNA 17

www.dacoromanica.ro

UNIVERSITATEA „REGELE FERDINAND I“ CLUJ—SIBIU
BIBLIOTECA INSTITUTULUI DE ISTORIE NAȚIONALĂ
XII

PETRU CERCEL
ȘI
ȚARA ROMÂNEASCĂ
LA SFÂRȘITUL SEC. XVI.

DE

ȘTEFAN PASCU

1944

TIP. „CARTEA ROMÂNEASCĂ DIN CLUJ“, SIBIU, STR. ȘAGUNA 17

www.dacoromanica.ro

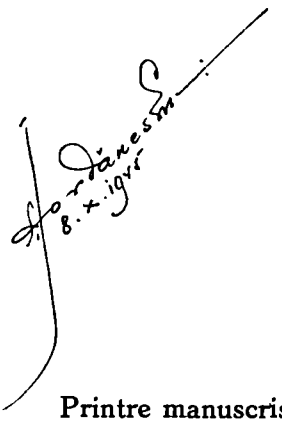

CUVÂNT INAINTE

Printre manuscrisele dăruite Bibliotecii Vaticane la 1926 de contele Filippo Ferraioli se află şi un lung memorial scris de Genovezul Franco Sivori, secretarul lui Petru Cercel: *Memoriale delle cose occorse a me Franco Sivori del Signor Benedetto doppo della mia partenza di Genova l'anno 1581 per andar in Vallachia,* formând numărul 43 din fondul Ferraioli. Volumul in —8⁰ (24×17 cm.), legat în piele, cu fregi aurite pe margini şi la colţuri, are 118 foi, scrise foarte îngrijit, de mâna autorului, pe ambele pagini.

Limba este italiana veacului al XVI-lea cu particularităţile dialectului genovez. Memorialul e scris fără întrerupere de la început până la sfârşit; nu are nici punct nici aliniate, afară de cele două dela început: titlul şi evocarea; ortografia nu e nici constantă şi nici corectă.

Am transcris textul păstrând ortografia autorului, scriind însă totdeauna numele proprii cu literă mare şi cele comune cu literă mică; punctaţiunea am dat-o la fel, cea modernă. Pentru a uşura înţelegerea memorialului, reprodus în cap. IV, l-am împărţit în mai multe subcapitole, după faptele mai de seamă descrise, întitulând aceste subcapitole, cu un titlu care să corespundă cât mai bine conţinutului.

www.dacoromanica.ro

Capitolul I.

1. *Importanța memorialului.*

Acest memorial, ce poate fi considerat drept o monografie contimporană asupra lui Petru Cercel și a Țării Românești la sfârșitul veacului al XVI-lea, este inportant din mai multe puncte de vedere. Este unicul isvor narativ scris de unul, care a cunoscut în toată intimitatea și a trăit multă vreme în apropierea aceluia, care a fost Domnul Munteniei dela 1583 până la 1585. Cele două cronici românești: a lui Stoica Ludescu[1]) și a Căpitanului Filipescu[2]) cuprind știri foarte sumare asupra acestui vlăstar domnesc, care a dat de lucru întregii diplomații europene contimporane și a uimit pe toți aceia cu care a venit în contact, fie capete încoronate, fie literați sau oameni de lume, cucerindu-i prin felul de a vorbi și de a se comporta, prin înfățișarea, cunoștințele, manierele și talentele sale, încât să fie luat drept model al principelui Renașterii de către un Italian care-și căuta personagiul principal pentru *Conversațiile sale plăcute*[3]). Genovezul Sivori, prin memorialul de față, completează cu multe amănunte cunoștințele despre viața acestui reprezentant al renașterii românești, atât pentru epoca dinainte de 1581, cât mai ales după această dată, de când devine martorul ocular al

---

[1]) Cronica lui Stoica Ludescu în *Magazin Istoric pentru Dacia.* vol. IV. Cap. despre Petru Cercel la p. 276.

[2]) Cronica Căpitanului Filipescu în *Magazin Istoric,* vol. I. Cap. despre Petru Cercel la p. 219—220 și în ed. N. Iorga, *Istoriile Domnilor Țării Românești.* București, 1902, p. 77—78.

[3]) Stefano Guazzo, *Dialoghi piacevoli.* Veneția, 1586, p. 15—28.

www.dacoromanica.ro

întâmplărilor Domnului român până la moartea lui. Aceste amănunte şi preciziuni rectifică şi completează în multe locuri atât ştirile referitoare la Petru Cercel păstrate la contimporanii străini[4]),

---

[4]) Dintre contemporanii straini, cei cari au transmis ştiri despre Petru Cercel sunt: Simion Massa în *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum sive Annales Hungarici et Transilvanici.* Ed. I. Trausch. Braşov, 1847, p. 74—77. Aceste ştiri au fost publicate în traducere românească de Andrei Mureşianu în *Foaia pentru minte, inima şi literatura* din 1847, Nr. 33—42 şi reproduse de I. Lupaş ca anexe la studiul: *Din activitatea ziaristica a lui Andrei Mureşianu.* Bucureşti, 1925, p. 69—98; A. Thuan, *Historiarum sui temporis libri 138.* Vol. V. Frankfurt, 1621, an. 1579—1580; M. Forgáts în al sau Kalender-Aufzeichnungen în *Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó.* Vol. IV. Braşov, 1903, p. 42; Protopopul Vasile în *Istoria bisericii Scheilor Braşovului.* Ed. Şt. Stinghe. Braşov, 1899, p. 4; Şt. Szamosközi în Insemnarile sale ungureşti la I. Craciun, *Cronicarul Szamosközi şi însemnarile lui privitoare la Români.* Cluj, 1928, p. 96, 100 şi Luccari, *Ristretto degli annali di Ragusa.* Veneţia, 1605.

In afara de aceste însemnari contemporane, s'au mai descoperit şapte memorii scrise de Petru Cercel însuşi sau de oameni din anturajul sau, la îndemnurile lui: unul adresat la 1579 Regelui Franţei, Henric III, publicat de N. Iorga, *Acte şi fragmente privitoare la istoria Românilor,* I, p. 29—30; al doilea adresat în acelaş an Papei Grigore XIII, publicat de I. C. Filitti, *Din Arhivele Vaticanului,* II, p. 29—32; al treilea adresat, la sfârşitul aceluiaş an regelui Spaniei, Filip al II-lea, prin nobilul Robert Lins de Dorandoff, publicat de Al. Cioranescu, *Documente privitoare la istoria Românilor culese din arhivele din Simancas,* p. 78—79; al patrulea înaintat la sfârşitul anului 1579 sau la începutul celui urmator de catre S. Bonnet, la cererea lui Cercel, reginei Elisabeta a Angliei, publicat de N. Iorga *Ratacirile în Apus ale unui pretendent român, Ioan Bogdan, în sec. XVI* în *Analele Academiei Române. Mem. Secţ. Ist.,* Ser. III, tom. VIII, p. 289—300. Acest memoriu trebue sa fie identic cu o aşa numita genealogie, gasita de M. Dumitr scu în Anglia, genealogie amintita de H. Schachmann în *Convorbiri Literare,* 1902, XXXVI, p. 907; al cincilea memoriu, ar fi discursul ţinut de Du Ferrier, ambasadorul Franţei la Veneţia, în senatul Republicei la 1580; al şaselea ar fi discursul lui Petru Cercel însuşi ţinut în acelaş senat, amândouă publicat de C. Esarcu în Apendice la vol. III din colecţiunea Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria Românilor.* Bucureşti, 1880, p. 440—442 şi al şaptelea un alt memoriu despre încoronarea lui Cercel, gasit de T. G. Bulat şi publicat in *Revue historique du Sud-Est européen,* 1925, II, p. 345 354. Elogiul calităţilor lui Petru Cercel e facut de Stefano Guazzo, *Dialoghi piacevoli,* p. 15 28, consacrându-i un capitol special: *De Principe*

www.dacoromanica.ro

cât şi pe cele documentare[5]). Sunt cu atât mai importante aceste ştiri şi date, cu cât ele pot fi considerate foarte exacte, cele verificabile dovedindu-se ca atare după cum se va vedea în cuprinsul prezentei lucrări.

Astfel este natural ca memoriul lui Sivori să rectifice şi să completeze ştirile din monografiile scrise despre Petru Cercel, precum şi pe cele din capitolele consacrate acestuia, în studiile de sinteză[6]).

---

della Valachia Maggiore; medicul italian Marcello Squarcialupi, dela curtea lui Sigismund Báthory, il încarcă de elogii într'o dedicaţiune de 7 pagini publicată de A. Veress, *Bibliografia română-ungară.* Vol. I, p. 48—55.

[5]) Bogata corespondenţă diplomatică în jurul lui Petru Cercel, ieşită din cancelaria papală, franceză, veneţiană, turcă, germana, transilvană, spaniolă şi a diferitelor state italiene, a fost publicată de Charrière, *Négociations de la France dans le Levant,* vol. III—IV; de C. Esarcu mai întâi în *Columna lui Traian,* 1876, An. VII, p. 222—230, apoi într'o fascicolă aparte, cu completari, usb titlul, *Documente istorice descoperite in Arhivele Italiei.* (Bucureşti, 1878 şi în urmă şi mai complet în vol. III. part. 1 şi vol. IV, part. 2 din col. Hurmuzaki, *Documente . . .;* de E. Hurmuzaki în aceleaşi volume; de Gr. Tocilescu şi Al. Odobescu în volumul I, supl. 1 din Hurmuzaki şi de N. Iorga în volumul XI din Hurmuzaki. Câteva documente au mai fost publicate de C. Karalewski în *Revista Catolică,* 1914, III, p. 46—60, 176—199 şi 521—538; de I. C. Filitti, *Din Arhivele Vaticanului,* II, p. 26—35; de A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţarii Româneşti,* II—III şi de Al. Ciorănescu, în *Revista Istorică,* 1927, XIII, p. 256—276 şi în amintitul volum de documente.

[6]) Intersanta figură a lui Petru Cercel s'a bucurat de puţină atenţiune la istoricii sec. XVIII XIX. Gheorghe Şincai, *Chronica Românilor şi a altor neamuri,* vol. II, p. 574—575; I. C. Engel, *Geschichte der Moldau und Walachei,* I, p. 225—26 şi D. Fotino, *Istoria generală a Daciei,* II, p. 59—60, reproduc sumarele ştiri din cronicele muntene, iar primul câteva din cronicele msse transilvane. M. Kogalniceanu, *Histoire de la Valachie de la Moldavie et des Valaques transdanubiens,* I, p. 133—134, are cuvinte grele pentru Cercel, interpretând ştirile cronicarilor despre uciderea celor trei boieri şi despre noua dare impusa. Puţin mai obiectiv, dar nu lipsit de grele acuze, şi mai bine informat este Florian Aron, *Idee repede de istoria Prinţipatului Ţării Româneşti,* II, p. 93—96 şi J. A. Vaillant, *La Roumanie,* I, p. 326—327, pentruca A. Tr. Laurian, *Istoria Românilor,* p. 391, să se rezume din nou

www.dacoromanica.ro

In al doilea rând, memorialul lui Sivori este unica informaţiunea completă care înfăţişează în cele mai mici amănunte peripeţiile şi procedeele pretendenţilor români în general, ale celor din sec. XVI şi mai ales ale lui Petru Cercel în special, preten-

---

numai la ştirile cronicarilor munteni, iar E. Hurmuzaki, *Fragmente zur Geschichte der Rumänen*, II, p. 52, să-l amintească numai, într'o frază.

Pe baza materialului documentar publicat de Charrière şi C. Esarcu, completat cu ştirile cronicăreşti, Gr. Tocilescu cel dintâi a căutat să reconstitue viaţa interesantului Principe, într'o conferinţa, la 1874: *Petru Cercel*, căutând să-l aşeze la locul cuvenit în istoria noastra. Dela acea dată, într'adevăr Petru Cercel s'a bucurat de alt loc în studiile de sinteză ce au urmat. Aşa A. D. Xenopol în toate ediţiunile *Istoriei Românilor din Dacia Traiană* îi dă locul ce i se cuvine, precum şi N. Iorga în multiplele sale studii: *Contribuţii la istoria Munteniei în sec. XVI* în *Analele Academiei Române*. Mem. Secţ. Ist. Ser. II, t. XVIII, p. 1—112; *Aventuriers orientaux en France au XVI-ème siècle. Bulletin de la section historique de l'Academie Roumaine*, XVIII, p. 1—22; *Un Heraclide à Montpellier et un courtisan valaque de Henri III* în acelaş *Bulletin*, p. 22—48; *Istoria lui Mihai Viteazul*, I, p. 19—35; *Istoria Românilor prin călători*, I, p. 196—203; *Istoria Românilor*, V, p. 205—233. In felul acesta interesul pentru Petru Cercel creşte şi astfel H. Schachmann ne dă o noua monografie asupra lui, la 1902: Petru Cercel după isvoare de curând publicate sau inedite. *Convorbiri Literare*, 1902, XXXVI, p. 906—932 şi 1015—1035. Dl. P. Panaitescu i-a discutat chiar originea: Originea lui Petru Cercel. *Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială*, 1936, XIV, p. 1043—1045, cu ocaziunea monografiei sale asupra lui *Mihai Viteazul*, în care la fel se ocupă de el. B. P. Haşdeu, *Manuscrisul românesc din 1574 în Columna lui Traian*, 1882, p. 45—64 şi N. Iorga, *Scrierile gramaticale şi didactice ale lui Petru Cercel voevodul Munteniei. Arhiva din Iaşi*, 1894, V, p, 511—514, s'au ocupat cu o parte din activitatea literară a Principelui. J. A. Vaillant, o. c. p. 398—399, încă la 1844 şi apoi R. Ortiz, *Per la storia della cultura italiana in Rumania*. Bucarest, 1916, p. 159—165 şi Al. Ciorănescu, Rugăciunea lui Petru Cercel. *Revista Fundaţiilor Regale*, 1935, vol. II, part. 3. p. 660—666, s'au ocupat de Imnul lui. Atitudinea lui Petru Cercel faţă de catolicism a fost sumar şi fugitiv interpretată de G. Enăceanu, *Petru Cercel faţă cu papismul*, în *Biserica Ortodoxă Română*, 1884, VIII, p. 745—754. Portretul mural al lui Cercel a fost reprodus de Al. Odobescu, *Antichităţile judeţului Romanaţi*. Bucureşti, 1878, p. 35 şi tab. II şi in sfârşit C. Moisil discutând nişte bule de aur sigilare: *Bule de aur sigilare dela Domnii Ţării Româneşti şi ai Moldovei*, în *Revista Arhivelor*, I, p. 259—260, atribue lui Petru Cercel una din aceste bule. De unii dintre presupuşii fii ai lui Cercel s'a ocupat tot N. Iorga, Dumitraşcu Vodă Cercel, în *Omagiu lui Titu Maiorescu*

www.dacoromanica.ro

denți care-și căutau norocul pe la curțile monarhilor din Occident. Dacă aceste peripeții și procedee nu erau identice pentru toți acești pretendenți, erau însă similare, deosebindu-se numai în ce privește intensitatea și considerațiunea ce o aveau pe lângă diferiții monarhi, la tronul cărora căutau ajutor. Până acum aceste procedee erau cunoscute numai în parte din diferite documente izolate, cum e cazul puzderiei de pretendenți din chiar acest secol, a căror viață a putut-o reconstitui N. Iorga cu greutate, dar numai fragmentar[7]).

In sfârșit, memorialul Genovezului Sivori mai da informațiuni deosebit de interesante cu privire la Țara Românească din penultimul deceniu al sec. al XVI-lea. Dacă informațiunile, cu mult mai sumare, reduse la niște însemnari de ceeace au putut observa în trecere, despre orașele și locurile pe unde trecuseră, ale celor doi călatori francezi: Pierre Lescalopier și Jaques Bongars, i se păreau lui Iorga „de o importanță deosebita"[8]), cu atât mai importante și mai complete sunt cele transmise de Sivori care a stat în Țara Românească timp de doi ani, observând de aproape tot ceeace a cuprins în scris. Astfel Genovezul-secretar descrie nu numai orașele pe unde a trecut și unde a locuit în anturajul Domnului (Giurgiu, București și Târgoviște) dar

---

București, 1900 p. 154—162 și *Șarlatani domnești pe la 1600,* în *Revista Istorica,* 1931, XVII p. 28—32, iar despre fiul mai mic al acestuia a scris C. Litzica: *Un fiu al lui Petru Cercel,* în *Studii și schițe româno-bizantine.* București, 1912, p. 37—49 și C. Grecescu, *Petrașcu fiul lui Petru Cercel,* în *Revista Istorica Română,* 1939, IX p. 178—183. Interesanta figura a lui Petru Cercel a îndemnat și condeiul unor literați de a o descrie. Astfel avem portretul acestuia schițat de regina-poeta Carmen Sylva în vol. *De prin veacuri,* part. II, București, 1902, p. 42—52 și de scriitorul Al. Vlahuța în *Din trecutul nostru.* București, 1924, p. 167 171. In ultima vreme au aparut chiar și doua vieți romanțate a Domnului muntean, datorită lui C. Manolache, *Tragedia lui Petru Cercel.* București, 1940 și lui Al. Cartojan, *Petru Cercel. Viața, domnia și aventurile sale.* Craiova 1941) ,

[7]) N. Iorga, *Pretendenți domnești în secolul al XVI-lea,* în *Analele Academiei Române,* Mem. Secț. Ist. Ser. II, Tom XIX, p. 193 273.

[8]) N Iorga, *Istoria Românilor prin calatori.* Vol. I. Ed. II. București, 1928, p. 194—195.

www.dacoromanica.ro

transmite informaţiuni de interese deosebit despre curtea, locuinţa, guvernul cu toate secretele şi intrigile lui; descrie consiliile şi judecăţile domneşti cu toate particularităţile lor; schiţează apoi obiceiurile Românilor din Muntenia la diferite prilejuri şi sarbători dând, în sfârşit, informaţiuni despre bogăţiile felurite ale Ţării Româneşti. Toate aceste informaţiuni, dacă nu pot sta pe aceeaşi treaptă cu cele din *Descriptio Moldaviae* a lui Dimitrie Cantemir, au meritul de a fi fost scrise de un strain care a cunoscut deaproape împrejurarile din Muntenia cu mai bine de un secol înaintea lui Cantemir, fapt ce dă memorialului lui Sivori o importanţă, depaşind informaţiunile oricăruia dintre străinii, care au cunoscut Ţările Române înainte de sec. al XVIII-lea.

2. *Cine era Franco Sivori, autorul memorialului?*

Pentru a răspunde la aceasta întrebare, suntem nevoiţi a ne mărgini aproape numai la informaţiunile ce ni le da el însuşi, negăsind altele aiurea. Dar înainte de a-i înfaţişa viaţa, în linii foarte sumare, aşa cum reiese din memorialul său, e necesar sa corectăm greşeala în care a cazut A. Ciorănescu şi după el N. Iorga, cu privire la numele secretarului lui Petru Cercel. Absolut toate documentele contemporane, afară de cele publicate de Ciorănescu, îl numesc Franco Sivori. Petru Cercel într'o scrisoare adresata cancelarului Zamoyski la 1588, îl numeste „Signore Franco Sivori"[9]). Intr'o scrisoare din acelaşi an, adresata nunţiului papal Hanibal de Capua, el însuşi se iscaleşte „Franco Sivori, nobile genovese"[10]). Marcel Squarcialupi, în dedicaţiunea amintită, îl numeşte „Francus Sivorius Genuensis"[11]). Pe baza documentelor amintite, N. Iorga în a sa *Breve storia dei Romeni*[12]) îi dă numele aproape corect, Francesco Sivori, Geno-

[9]) A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţarii Româneşti*, III, p. 134.

[10]) E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria Românilor*, III, p. 107.

[11]) A. Veress, *Bibliografia româna-ungara*. I, p. 52.

[12]) *Breve storia dei Romeni con speciale considerazione delle relazioni coll' Italia*. Bucarest, 1911 p. 94.

www.dacoromanica.ro

veze, ca şi R. Ortiz[13]). Al. Ciorănescu însă i-a citit greşit numele şi în loc de Sivori a copiat Finori[14]), greşeală trecută şi în ultima sinteză a *Istoriei Românilor* a lui N. Iorga[15]). Grigore Tocilescu, nu se ştie de unde a putut citi Zanco Sivori[16]), dacă nu cumva este şi aici o greşeală de tipar, ceeace este mai puţin probabil.

Franco Sivori era fiul lui Benedetto Sivori, comerciant din Genova. Incă din fragedă tinereţă, „di tenera età", Franco fu trimis pentru negustorie în Sicilia, la Messina, unde rămase până la 1579, când se întoarse acasă. Puţin înainte trecuse Petru Cercel prin acest oraş unde-l cunoscuse şi Sivori-tatăl, asupra căruia Principele român făcuse o impresiune foarte bună. Sub influenţa tatălui, dar mai ales din dorinţa de a face avere, la întoarcerea lui Cercel în Genova, în drumul său spre Constantinopol, la 1581, Franco Sivori i se ataşează şi astfel îl însoţeşte pretutindeni, atât în bucurii cât şi în nenorocici, până la 1589.

Sivori intră repede în graţiile Principelui care-l face secretarul său, alături de Berthier. Acesta îl însoţea dela Paris, din ordinul regelui Henric III. La Constantinopol Sivori devine cel mai util şi intim prieten al lui Cercel, procurându-i banii necesari multiplelor cheltuieli, timp de doi ani de şedere în capitala Turciei. Recompensa nu întârzie. Ajunşi în Muntenia, Petru îi oferă demnitatea de „Gran Cameriere", adecă Mare Cămăraş. Dar Sivori, sfătuit la plecare de tatăl şi de fratele său, să nu se amestece în treburile publice pentru a nu stârni invidia boierilor băştinaşi, nu primeşte. Dându-i dreptate, Principele îl recom-

[13]) *Per la storia della cultura italiana in Rumania.* Bucarest, 1916, p. 164. Noi îi vom spune peste tot Franco, aşa cum apare în documentele contemporane şi cum se iscălea el însuşi şi nu Francesco, deoarece acestea sunt două nume deosebite.

[14]) Al. Ciorănescu, *Nou despre Petru Cercel*, în *Revista Istorică*, 1927, XIII, p. 256—276.

[15]) Vol. V, p. 208—209. In conferinţa ţinută la Sorbona, în 1936: *La France dans le Sud-Est de l'Europe*, în *Revue Historique du Sud-Est européen.* 1936, XIII, p. 65, datorită probabil unei greşeli de tipar. Finori a devenit Finari.

[16]) *Petru Cercel*, Bucureşti, 1874, p. 62.

www.dacoromanica.ro

pensează cu daruri bogate şi cu veniturile judeţului Buzău, venituri ce se ridicau la 12.000 de scuzi anual. Pe lângă aceasta, Sivori era destinat să conducă mai multe ambasade ale Domnului muntean, dintre care a dus-o la bun sfârşit numai pe aceea în Transilvania, cu care ocaziune avea să trateze şi un proiect de căsătorie între Cercel şi sora lui Sigismund Báthory. Celelalte: către regele Poloniei, către cel al Franţei, către Papa şi către diferitele state italiene n'au putut fi duse la îndeplinire din pricina împrejurărilor nefavorabile şi a mazilirii pe neaşteptate a Principelui Petru.

Aceste favoruri, timp de doi ani cât ţinu domnia lui Cercel, s'au sfârşit odată cu mazilirea Principelui. Sivori îi rămâne credincios şi în aceste împrejurări, frământându-se şi căutând prin toate mijloacele să-şi elibereze stăpânul. Intervenţiunile la personalităţile transilvane, la Principe, la Regele şi la Cancelarul Poloniei, la Papa, la Guvernatorul Ungariei, la Impăratul Germaniei, etc., comploturile cu paznicii închisorilor pentru a-i înlesni fuga, se ţin lanţ.

Când, în 30 August 1587, Petru Cercel reuşeşte să fugă din închisoarea dela Hust, Sivori e din nou alături de el. Din nou face pe intermediarul pentru împăcarea Principelui român cu Sigismund Báthory; din nou îl însoţeşte peste tot până ajunge la Roma, pentru a obţine ajutorul Papei ca să-şi recapete tronul şi averile ce i-au fost furate în Transilvania.

In 1589, când Petru Cercel merge încă odată la Constantinopol pentru a-şi relua tronul promis, cei doi prieteni se despart şi astfel se pierde orice urmă despre Genovezul Sivori.

www.dacoromanica.ro

Capitolul II.

1. *Originea și tinerețea lui Petru Cercel, până la 1579.*

In jurul originii lui Petru Cercel discuțiunile n'au luat proporțiile celor referitoare la fratele sau, Mihai Viteazul, din cauza interesului mult mai mic ce l-a stârnit fiul mai mare al lui Pătrașcu cel Bun în istoriografia română. Toate știrile contemporane, afară de una, susțin ca Cercel a fost fiul legitim al lui Pătrașcu cel Bun. Intr'o scrisoare adresată regelui Franței la 1579, Petru Cercel spune: , de a fi nascut adevarat Principe creștin și moștenitor legitim al țării Marii Valachii, pe care o cârmuia cu blândețe tatal meu, Patrașcu Voevod"[17]). Același lucru îl susține și în Senatul venețian la 1581[18]). Intr'un dcument din 20 Noemvrie 1583 spune și mai precis acest lucru: „Io Petru Voevod și Domnul Țării Românești... feciorul marelui și preabunului Pătrașcu Voevod, nepotul marelui și prea-milost'vului Radul Voevod Calugarul" [18a]). La fel o genealogie contemporană, gasita în Anglia, spune ca Petru Dimitrie — așa se iscalea Cercel în timpul pribegiei — era fiul legitim al lui Pătrașcu[19]), dupa cum susține legitimitatea lui și un „discurs la numirea lui Petru

[17]) N. Iorga, *Acte și fragmente privitoare la istoria Românilor*, I, p. 29. „Per esser io nato vero Principe christiano et legittimo herede della provincia di gran Valachia, la quale dominandola il buon animo mio padre Petrasco Voevoda".

[18]) C. Esarcu — E Hurmuzaki, *Documente*, III, p. 440.

[18a]) Cf. N. Iorga, *Moșnenii de pe Verbilau și de pe valea Buzaului* în *Anal. Acad. Rom.* Mem. Secț. Ist. Ser. III, t. XII p. 202 203.

[19]) H. Schachmann, *Petru Cercel*, în *Convorbiri Literare*, 1902, XXXVI, p. 907

www.dacoromanica.ro

ca Domn", găsit de T. G. Bulat în Bibliothèque de l'Institut de France[20]), ca şi memoriul înaintat regelui Spaniei Filip al II-lea[21]). Afirmă, apoi, acelaşi lucru, în repetate rânduri, regele Franţei Henric III, în scrisorile lui de recomandaţie către Poartă: „foarte dragul şi mult iubitul nostru Principe al Marii Valachii adevăratul şi legitimul Domn şi Principe ereditar al zisei Ţări, prin succesiunea ereditară a strămoşilor săi şi mai ales a Principelui Pătraşcu Voevod, tatăl său..."[22]), după cum şi cronicarul transilvan Szamosközi[23]). La aceste probe se mai adaugă cea din memorialul lui Sivori care spune că „era Petru fiul lui Pătraşcu Voevod, din sângele familiei imperiale a Paleologilor"[24]). Dintr'o frază a cronicarului german Heidenstein, care a trăit pe lângă curtea cancelarului Zamoyski, unde se afirmă că Marcu, fiul lui Petru Cercel, era înrudit cu Bălenii, înrudire ce ar fi fost prin Voica, Doamna lui Pătraşcu, s'ar putea aduce încă o probă că Petru Cercel era fiul legitim al lui Pătraşcu[25]).

Impotriva descendenţii legitime a lui Cercel ar fi o singura probă: afirmaţiunea lui Mehmet Paşa care spune că „nu putea fi legitim din moment ce zisul Petraşcu avea de obiceiu zece sau douăsprezece concubine"[26]). Paşa mai adaugă că Petraşcu însuşi nu ar fi fost Domn legitim, căci fusese ridicat în scaun de facţioşi.

---

[20]) *Revue Hist. du Sud-Est europ.* 1925, II, p. 347.

[21]) Al. Ciorănescu, *Documente privitoare la istoria Românilor culese din arhivele din Simancas*, p. 79.

[22]) E. Charrière, *Negociations de la France dans le Levant*, III, p. 829. „notre très cher et bien-aimè le prince de la grande Vallaqui vray et légitime seigneur et prince heritier de ladit province, pour la succession héréditaire de ses ancêtres et inesmement du prince Petrasco Voevoda, son père...".

[23]) I. Crăciun, *Cronicarul Szamosközi şi însemnarile lui privitoare la Români.* Cluj, 1928, p. 100.

[24]) Sivori, p. I. Peste tot, când ne vom referi la memorialul lui Sivori, vom cita în felul acesta.

[25]) P. P. Panaitescu, *Originea lui Petru Cercel*, în *Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială*, 1936, An. XIV, p. 1044—1045.

[26]) „il ne pouvait être légitime, d'autant que lédit Petrasco avait ordinairement dix et douze concubines".

www.dacoromanica.ro

Iar fiul său legitim fusese trimis de Turci în exil în Rodos şi apoi în Cipru, aşa că pretendentul din Franţa nu poate fi adevăratul fiu al lui Pătraşcu[27]).

Dar este evidentă intenţiunea Paşei care căuta tot felul de argumente pentru a înlătura candidatura lui Cercel dela tronul Ţării Româneşti, astfel că argumentele sale fiind interesate, nu pot fi convingătoare. Căci, dacă Pătraşcu a avut mai multe concubine, nu înseamnă că toţi copiii lui erau ilegitimi. Este adevărat, pe de altă parte, că nici argumentele aduse mai sus, pentru susţinerea legitimităţii, nu sunt în afară de orice bănuială de subiectivitate, dat fiind faptul că cele mai multe pornesc din informaţiunile personale ale celui interesat. Szamosközi nu poate fi însă bănuit de părtinire faţă de Petru Cercel. Analizând şi alte fapte, concluziunea sigură este de partea legitimităţii lui Petru Cercel. Insuşi Mehmet Paşa afirmă că fiul legitim al lui Pătraşcu fusese trimis în exil în insulele Rodos şi Cipru, dar despre care nu ştia sau nu voia să ştie, dacă murise sau dacă mai era în viaţă. Ori, după cum se va vedea mai departe, Petru Cercel însuşi era exilatul din Rodos şi Cipru, care scăpase cu fuga şi acum se prezenta la moştenirea tatălui său. Apoi faptul însuşi că a fost trimis ostatec, este o confirmare pentru descendenţa sa legitimă, deoarece ostateci nu se primeau decât fiii legitimi, iar nu bastarzii. Aveau şi Turcii destule mijloace pentru a se convinge de legitimitatea sau ilegitimitatea celor trimişi lor în această calitate.

Aproape toate isvoarele concordă în ce priveşte vârsta, la care Petru Cercel a fost trimis ostatec la Poartă. „Când nu avea mai mult de zece ani" scria Cercel regelui Franţei la 1579[28]); „în vârstă de 10 ani fu trimis de tatăl său Marelui Impărat", declară în Senatul veneţian, la 1581[29]) şi în memorialul ce-l tri-

[27]) Gr. Tocilescu — Al. Odobescu — E. Hurmuzaki, *Documente*, I, supl. 1, p. 49.

[28]) N. Iorga, *Acte şi fragmente*, I, p. 29. „Quando non più che anni dieci aveva".

[29]) C. Esarcu — E. Hurmuzaki, *Documente*, III, p. 440. „in età di X anni, fu mandato dal padre al Gran Signore".

www.dacoromanica.ro

mite reginei Elisabeta a Angliei, prin S. Bonnet[30]). Aceeaşi vârstă e dată şi într'un raport din 25 Decemvrie 1579 al cardinalului de Granvela: „şi pe el care era în vârstă de 10 ani l-au trimis la Curtea Turcului din Constantinopol"[31]).

Un singur isvor, memorialul înaintat Papei la 1579, spune că avea „annos octo"[32]). Franco Sivori, referitor la această chestiune ne spune: „[Alexandru] trimise la Constantinopol doi copii rămaşi dela Principele Pătraşcu[33]), unul dintre care purtând numele tatălui său, era în vârstă de optsprezece ani şi celălalt, care este Petru despre care scriu, era de zece"[34]).

După cum mărturiseşte memorialul amintit, înaintat Papei la 1579, Petru Cercel a fost trimis la Poartă în luna August 1555[35]). Dacă la acea dată avea 10 ani, înseamnă că Petru fusese născut la 1545[36]). De altfel această dată a naşterii lui Petru Cercel e confirmată categoric şi de amintitul raport al card. Granvela, care spune că atunci — 1579 — Principele avea 34 de ani[37]).

La Constantinopol cei doi fraţi rămân puţină vreme, căci sunt trimişi în insula Rodos. Cel mai mare, Pătraşcu, fu închis într'o fortăreaţă, iar Petru, ca mai tânăr, lăsat în mai mare li-

---

30) N. Iorga, *Rătăcirile în Apus ale unui pretendent român, Ioan Bogdan, în sec. XVI.* în *Analele Academiei Române.* Mem. Secţ. Ist. Ser. III. Tom. VIII, p. 296.

31) Al. Ciorănescu, *Documente cit.*, p. 80.

32) I. C. Filitti, *Din Arhivele Vaticanului,* II, p. 29.

33) Aici Sivori greşeşte voit când afirmă că Alexandru trimisese ostateci pe fiii lui Pătraşcu, pentru a nu păta memoria tatălui stăpânului său, considerând aceasta ca o faptă ruşinoasă.

34) Sivori, p. II.

35) „Anno Domini MDLV mense Augusto, Solimanus Rex Turcarum legavit nuncium suum ad Principem, vel Palatinum Magne Valachie, Petrum Radulovicz, mandans ei ut, more solito mittat in obsidem filium suum Petrum Demetrium Radulovicz in aulam suam imperialem". I. C. Filitti, *o. c.* p. 28.

36) H. Schachmann, *o. c,* p. 908, calculând data trimiterii lui Petru ca ostatec anul 1554, necunoscând memoriul citat, dă ca dată a naşterii lui anul 1544.

37) Al. Ciorănescu, *o. c.* p. 80.

www.dacoromanica.ro

bertate, cu toate că era „animoso et vivace", după cum mărturiseşte Sivori. In insula Rodos rămâne Petru până la moartea sultanului Soliman, când noul Domn Alexandru intervine la urmaşul acestuia, Selim, ca să-l deporteze în alte locuri mai îndepărtate, în Caramania, Cipru şi Damasc[38]). De aici confuziunea, dacă nu a fost intenţionată, la Sivori că fu trimis ostatec de Alexandru[39]). Sfătuit de un prieten, după cum spune Genovezul, fuge din închisoare şi se salvează în Siria, la „Doamna Mircioaia", femee vaduvă şi bogată, care locuia în acele părţi[40]). Este vorba de Doamna Chiajna, soţia lui Mircea Ciobanul, numită „Mircioaia". Aceasta se găsea în exil la Alep, în Siria, din Iunie 1568. Aici rămâne până cel mai târziu la 19 August 1569, când se găsea la Konieh în Asia Mică. Aici moare, la aceasta dată, fiul său Petru[41]). Intre aceste două date — Iunie 1568—August 1569 — va fi fugit deci Petru Cercel din exil la rudenia sa „Doamna Mircioaia". Acest calcul e confirmat şi de memoriile înaintate la 1579 atât Papei cât şi regilor Franţei şi Spaniei în

---

[38]) E. Hurmuzaki, *Documente*, III, p. 440 şi raportul card. Granvela la Al. Cioranescu, *o. c.* l. c.

[39]) O altă afirmaţiune nesigură a lui Sivori este, că Patraşcu ar fi fost otravit de Alexandru pentru a-i lua domnia. Aceasta chestiune nu e încă deplin lamurita. N. Iorga în prefaţa vol. XI din col. Hurmuzaki, p. VII VIII şi în *Istoria lui Mihai Viteazul*, I, p. 15, crede că a murit de moarte naturală; A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, Ed. III, vol. V, p. 16 şi C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, II, part. I, p. 264, cred ca ar fi fost amestecat vornicul Socol, care, de fapt, i-a răpit averea. In memoriul trimis de Cercel reginei Angliei prin S. Bonnet, afirma ca moartea tatălui său a fost pusa la cale de un medic italian din Cremona, care era în serviciul lui Rustem Paşa, duşmanul lui Pătraşcu; cf. N. Iorga, *Rătăcirile în Apus* . . . , p. 295—296. In raportul card. Granvela se spune că medicul ce otravise pe Patraşcu era trimis de Soliman. Cf. Al. Ciorănescu, *o. c.* l. c.

[40]) Sivori, p. III.

[41]) N. Iorga, *Contribuţii la Istoria Munteniei în a doua jumătate a veacului XVI.* in *An. Acad. Rom.* Mem. Secţ. Ist. Ser. II, T. XVIII, p. 5—7 şi C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, II, part. II, p. 207.

www.dacoromanica.ro

care spune că „a fost ţinut timp de 14 ani sub aspră pază"[42]), ceeace ar fi: 1555+14=1569.

Liber acum, se gândeşte cum să poată urca tronul părintesc. Sivori spune că după un an de şedere în Siria a plecat în secret şi profitând de faptul că învăţase bine limba turcă, însoţit de câţiva prieteni, merse la Constantinopol. De acolo luă drumul spre Muntenia. Acest fapt s'a petrecut pe la 1571, după cum reiese şi din genealogia găsită în Anglia. Aici Sivori dă o altă ştire cu totul nouă. Toate informaţiunile de până acum, sau nu precizau nimic, sau spuneau că Petru Cercel a mers de-a-dreptul în Transilvania[43]). Genovezul-secretar spune însă că a plecat „incognito... in Valachia" şi cu ajutorul partizanilor tatălui său, nemulţumiţi cu domnia tiranică a lui Alexandru, a încercat să ia tronul. Dar partida lui fiind prea slabă, în faţa ameninţării lui Alexandru, se refugiază în Transilvania, „in una città nominata Brassovia", unde rămâne vreun an, cu asentimentul lui Ioan Sigismund. De aici întreţinea legături continue cu partizanii săi din Muntenia. Acest fapt determină pe Alexandru să intervină la Ştefan Bathory, urmaşul lui Ioan Sigismund, pentru a sili pe Cercel să părăsească Transilvania. Prin urmare, Petru înainte de a căuta ajutor la monarhii occidentali, ca oricare pretendent, încearcă a-şi îndeplini planurile cu ajutorul unei partide nemulţumite şi cu ajutorul refugiaţilor munteni. Imprejurările însă îl vor sili să-şi continue drumul pribegiei încă 10 ani. Pasagiul din memorialul lui Sivori mai lămureşte şi confuziunea ştirilor anterioare după care s'a putut crede că sub „Prinţul Voevod Ludovic" din memoriul înaintat prin S. Bonnet Reginei Angliei, se poate înţelege Sigismund Bathory[44]). Nu se mai poate

---

[42]) I. C. Filitti, *o. c.* p. 29. „per annos XIIII sub assidua custodia"; N. Iorga, *Acte şi fragmente*, I, p. 30: „sempre in gran custodia afflito et travagliato anni quatordici" şi Al. Ciorănescu, *o. c.* l. c.: „tenutome prigione anni quattordece".

[43]) H. Schacmann, *o. c.* p. 909, spune, bazată pe nu ştim ce informaţiuni, că fugind din Constantinopol n'a luat drumul prin Muntenia, ci prin Belgrad ar fi mers de-a-dreptul în Transilvania.

[44]) Gr. Tocilescu, *Petru Cercel*, p. 33.

www.dacoromanica.ro

susţine nici părerea Hortensiei Schachmann[45]), care spunea că Petru Cercel ar fi mers la curtea lui Ştefan Bathory, căci după cum am văzut, dimpotrivă, ei erau în relaţiuni puţin amicale. Sivori mai spune că în timpul şederii la Braşov, Petru Cercel „complotând căuta să provoace mişcări în Muntenia". Această ştire se poate referi mai ales la anul 1571, când Alexandru, din ordinul Turcilor merge cu oaste în Moldova pentru a înlătura dela cârma ţării pe Bogdan, fiul lui Alexandru Lăpuşneanu[46]). In aceste împrejurări va fi căutat Cercel să profite şi să pună mâna pe tronul Ţării Româneşti cu ajutorul unei partide din ţară şi cu a anumitor aventurieri, ca acel Ferdinand de Wittenstein din Lubliana, care cerea pentru pretendentul român ajutor armat şi bani dela republica Veneţiei. Căci despre Petru Cercel credem a fi vorba în scrisoarea pe care amintitul aventurier o adresa la 6 Februarie 1571 dogelui Veneţiei şi despre care Ferdinand de Wittenstein spunea că voia să ia cu asalt Ţara Românească. Incercarea li se părea uşurată plănuitorilor de împrejurarea că poporul iubea pe Petru — după cum spune Wittenstein — neputând în schimb suferi pe despotul, principele lor, adecă pe Alexandru[47]).

După ce însă tronul este luat de Ioan Vodă şi astfel situaţiunea lui Alexandru se consolidează, şederea şi tentativele lui Petru la graniţa Munteniei nu mai puteau fi tolerate. Deci, pe

---

[45]) *Petru Cercel*, p. 911.

[46]) Hurmuzaki, *Documente*, vol. II. part. 1, p. 613—614. Ii dadea curaj lui Petru Cercel de a face această încercare şi faptul că regele Poloniei Sigismund August, dela care nădăjduia ajutor întru împlinirea planurilor sale, luase hotarît partea lui Bogdan şi deci era împotriva întreprinderii din Moldova.

[47]) Aventurierul cerea „Serenissimei" permisiunea „di andar a trovare uno signore, grande mio amico, e patrono, dil cui ne puosso benissimo disporre e fare cosi seco che, volendo la Serenità vostra o con dinari, o con alcuna fanteria e cavaleria nel principio aiutarlo, assalterà la Valachia, qualle facilissimamente, per volergli bene tutta quella gente e mal al despota loro principe, come io veramente lo so, l'otterà". Cf. Al. Ciorănescu, *Un proiect de aventură în Muntenia la 1571*, în *Revista Istorică*. XX, p. 19.

www.dacoromanica.ro

la începutul anului 1572 va fi mers Cercel în Polonia, la regele Sigismund August cerând să-l primească sub protecţiunea sa şi să-l ajute „alla ricuperation del stado". Regele îl primeşte bine şi-i promite că va interveni la Poartă în favoarea lui, mai ales că Cercel promite Turcilor chiar mărirea tributului[48]).

Nici de data aceasta Petru Cercel n'are noroc. Murind Sigismund August fără urmaşi, fu ales rege al Poloniei Henric de Valois, fratele lui Carol al IX-lea, regele Franţei. In drum spre Polonia, auzind de moartea fratelui său, Henric se reîntoarce şi ocupă tronul rămas vacant, iar în Polonia este ales, de o facţiune. Ştefan Bathory, iar de alta Maximilian, împăratul Germaniei[49]). Reuşind să se încoroneze cel dintâi, Cercel nu mai putea rămânea în Polonia, ci îşi căută refugiu la Maximilian care pregătea războiu lui Bathory. Ajuns la Viena, povesteşte împăratului păţaniile vieţii sale, cerându-i ajutor pentru a-şi putea ocupa tronul, Petru promiţând în schimb, să închine Muntenia Poloniei, dacă Maximilian ar ajunge regele acestei ţări. Impăratul îi promite ajutor şi-i acordă „onorabile condiţiuni pentru a se susţine până la reuşita planului"[50]). Dar nici de data aceasta Cercel nu e mai norocos, căci Maximilian moare. Rudolf, urmaşul său, nu mai putea invoca pretenţiuni asupra tronului Poloniei deoarece nu el fusese ales, ci tatăl său. Astfel, după mai bine de un an de şedere în Germania (1575—1577) în care timp îşi făcuse multe prietenii printre „diferiţi prinţi din Germania"[51]), dar mai ales una ce-i va fi de mare folos mai târziu, în persoana cardinalului Morone, legatul papal la curtea imperială, Cercel e nevoit din nou să ia drumul pribegiei, îndreptându-se spre Italia.

[48]) Sivori nu aminteşte nimic despre rolul de intermediar între Petru Cercel şi Sigismund August, jucat de Laski, fapt amintit atât de memoriul înaintat reginei Angliei prin S. Bonnet cât şi de Ştefan Bathory, denunţându-l la Poartă. cf. N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 133.

[49]) *Étienne Bathory roi de Pologne, prince de Transylvanie*. Cracovia, 1935, p. 82 104.

[50]) Sivori, p. V—VI.

[51]) „diverse princes of Germany". Cf. Memoriul înaintat reginei Angliei la N. Iorga, *Rătăcirile în Apus*... p. 18.

www.dacoromanica.ro

Sivori ne descopere unul din cele mai importante capitole din viaţa lui Cercel: trecerea lui din Germania în Italia şi intenţiunea de a se înrola în armata creştină care lupta la Malta împotriva Turcilor. Această primă mergere în Italia prezintă un moment hotărîtor în viaţa lui Cercel. Cu această ocaziune, la îndemnul noilor săi prieteni italieni, se hotărăşte să-şi încerce norocul în Franţa, la curtea regelui Henric. Acest fapt dă cu totul altă întorsătură vieţii pribeagului român dela această dată înainte.

Ajuns în Italia, se îndreaptă spre Genova, fiind în mare lipsă, „molto necessitoso", aşteptând trecerea vasului ce trebuia să-l ducă în Sicilia şi de acolo la Malta. La Genova, Petru îşi ascunde adevărata identitate, dându-se drept un „gentil 'hommo privato". Cu toate că era îmbrăcat sărăcăcios, „sotto humil panni", totuşi aspectul său regal îl trădează. Iată cum îl descrie Sivori care-l cunoscuse în aceste împrejurări: „Era atunci în vârstă de 36 de ani[52]), de un foarte frumos aspect fizic şi de frumoasă şi regală prezenţă, care nu se putea ascunde, cu toate că era îmbrăcat sărăcăcios; purta apoi părul lung ce-i cădea pe spate făcându-l şi mai maestos, în măsură de a deştepta curiozitatea pentru a şti cine este"[53]). Curiozitatea unui Genovez, Paolo Battista del Connio, fu atât de mare că nu se lăsă convins de spusele Principelui şi insistenţele sale au rezultatul de a descoperi, cine se ascundea sub acea înfăţişare sărăcăcioasă. A fost deajuns această descoperire pentru a i se face toţi felul de oferte din partea Genovezilor şi mai ales din partea carmelitului Lorenzo Parizola, care-l convinge ca în loc să meargă şi să-şi sacrifice viaţa la Malta, ar fi mai bine să se ducă la Papa care-l va recomanda regelui Franţei.

Această propunere „plăcu mult" principelui, mai ales că era informat de sosirea cardinalului Morone la Roma. După câteva luni de şedere la Genova, în casele carmelitului Parizola,

---

[52]) Greşeşte Sivori cu vreo 3 ani, deoarece am văzut că era născut la 1545 şi deci la 1578 nu putea fi de 36, ci de 33 de ani.

[53]) Sivori, p. VII.

www.dacoromanica.ro

timp deajuns pentru a-şi creia faima „nu mai puţin de bunătate şi de credinţă, cât de mare şi valoros învăţat", se îndreptă spre Roma. Aici Cercel rămâne opt luni, în care timp, graţie prieteniei cardinalului Morone şi a recomandaţiunilor carmelitului Parizola, câştigă de partea sa pe mai mulţi cardinali[54]) şi pe Papa Grigore al XIII-lea, care-l primeşte „amorevolmente", acordându-i şi posibilităţi de a trăi, până la ivirea prilejului de a merge în Franţa[55]). La Roma, pentru a câştiga în totul graţiile cercurilor vaticane, începe a se introduce în religiunea catolică, promiţând că se va converti îndată ce va obţine tronul[56]). Era o politică de oportunism sau o indiferenţă în materie religioasă, deoarece ajuns pe tron nu se convertise, ci ajută pe cât îi stă în putinţă, atât biserica ortodoxă din Ţara Românească şi din Transilvania, cât şi pe cea catolică.

2. *Imprejurările în care a obţinut Petru Cercel tronul.*

Terenul era pregătit la curtea lui Henric III înainte de a ajunge Cercel în Franţa. Papa Grigore XIII încă din 15 Februarie 1578 scrisese, prin secretarul de stat Galli, nunţiului apostolic dela Paris, Salviati, să recomande pe Principele român Regelui Franţei[57]). Insuşi Petru într'un lung memoriu în

---

[54]) Dintre cardinali câştigase de partea lui pe Galli, secretarul de stat, Hanibal de Capua, Morone, nunţiu papal în Germania, Bolognetti, nunţiu în Polonia, Nassio, Ramboglieto, d'Este, etc., dar cel care l-a ajutat mai mult a fost Francesco Comendone, după cum reese din mai multe scrisori de mulţumire ale lui Petru Cercel, din decursul anului 1579—81. Cf. A. Veress, *Documente*..., II, p. 164 şi I. C. Filitti, *o. c.*, p. 23, 27, 34—35.

[55]) Sivori, p. VIII—IX.

[56]) Cel care era însărcinat cu instrucţiunea religioasă a Principelui român era cardinalul polon Nassio, care în Octomvrie sau Noemvrie 1579 intervenea la card. Comendone în favoarea lui Petru pe care-l numea Principe catolic. Cf. I. C. Filitti, *o. c.*, p. 21—28.

[57]) A. Veress, *o. c.* p. 143. Veress greşeşte când spune că papa Pius V recomandă pe Petru regelui Franţei, căci în acest timp papă era Grigore XIII (1572—1585). Pentru aceste recomandaţiuni Cercel mulţumeşte papei la 1 Februarie 1579. Cf. *Ibidem*, p. 161.

www.dacoromanica.ro

care-şi înfăţişează pe scurt întâmplările vieţii de până atunci, se ruga de regele Henric ca, cu „obişnuita sa milă şi cu autoritatea sa foarte glorioasă", să intervină pe lângă Sultan pentru a-i permite să între în Ţara sa, „fiind foarte dorit de poporul său oprimat"[58]). Aceste recomandaţiuni nu rămân fără efect, mai ales că Henric nu părăsise planurile de influinţă franceză în părţile răsăritene ale Europei, contribuind în plus şi calităţile fizice şi intelectuale ale Principelui român.

La sfârşitul lunii Ianuarie 1579, dăruit de papa Grigore al XIII-lea cu 200 de scuzi de aur, prin intermediul card. Comendone, pentru a-i înlesni călătoria[59]), Cercel ajunge în Franţa, primit foarte bine de către regele Henric, regina mamă, Ecaterina de Medici şi regina consoartă, Luiza de Lotaringia, acordându-i-se toate cele necesare „pentru a trăi ca un principe" în tot timpul cât va sta la curtea franceză, cum scria Principele Papei la 1 Februarie şi cardinalului Comendone la 20 Aprilie şi la 23 Iunie, mulţumindu-le totodată pentru bunăvoinţa arătată faţă de el, asigurându-i de devotamentul lui, iscălindu-se pretenţios *„Petrus Demetrius princeps de parte Magne Valachiae"*[60]). I se acordase lui Cercel o pensiune de 200 de scuzi lunar din partea lui Henric, după cum rezultă dintr'o scrisoare din Noemvrie 1579[61]) a nunţiului papal din Polonia. Sosise Petru chiar la momentul oportun, căci dacă Henric renunţase personal la tronul Poloniei, nu renunţase pentru alţi membri ai familiei sale şi considera pe Ştefan Báthory ca uzurpator. De altfel în proiectele din anul 1572 când se punea candidatura lui

[58]) N. Iorga, *Acte şi fragmente*, I, p. 29—30.

[59]) I. C. Filitti, *o. c.* p. 23. Cercel câştigase probabil pe card. Comendone de partea lui încă pe când se afla în Polonia, unde se găsea de pe la sfârşitul anului 1572 şi numitul cardinal cu misiunea de a convinge pe regele polon să adere la Liga Sfântă proiectată de papa Pius V şi apoi să ia parte la alegerile de rege după moarte lui Sigismund August. Cf. T. Holban, *Henri de Valois en Pologne et les Roumains*, în *Bulletin de la section historique*, XXXII, 1, p. 89.

[60]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. XLV, E. Hurmuzaki, *Documente*, III, part. 2, p. 375—76 şi A. Veress, *o. c.* p. 160, 166—167.

[61]) I. C. Filitti, *o. c.* p. 28.

www.dacoromanica.ro

Henric de Valois la tronul Poloniei, în programul de îndeplinit era şi readucerea Munteniei sub influenţa franceză[62]). Credea deci Henric III că, cu ajutorul lui Petru Cercel, ajuns pe tronul Munteniei şi cu ajutorul unui alt candidat, Albert Laski de pildă, pe care să-l ajute să ia domnia Moldovei, ar fi putut reuşi să obţină tronul Poloniei pentru fratele său, ducele de Alençon şi astfel să-şi creieze în Răsăritul Europei un imperiu supus influenţei franceze. Cu atât mai mult, cu cât Cercel îi promitea că „nu numai el, dar statul, supuşii, tezaurul vor fi în serviciul şi la ordinile lui şi a coroanei franceze, obligând la aceasta chiar şi pe succesorii săi"[63]). Nu numai regele, regina mama şi regina consoartă, care-l numesc „foarte dragul nostru verişor şi bun prieten"[64]), primesc bine pe acest pribeag român, frumos şi cult, dar îşi face prietenii printre cele mai de seamă personalităţi politice franceze: ducele Francisc de Anjou, fratele regelui, contele de Germigny, senior de Germolles, trimis ambasador la Constantinopol cu scopul de a câştiga tronul pentru Cercel, Filip Hurault, conte de Cheverny, cancelarul Franţei, Ludovic Gonzaga, duce de Nevers, ducele Henric de Guise, Berthier, devenit secretarul său, du Ferrier, ambasador la Veneţia, Nicolae de Neufville, senior de Villeroy, consilierul regelui, amiralul Albert Gondi de Retz, de Maisse, succesorul lui du Ferrier, consilierii regali Brulart şi Pinart, etc.[65]). Nu se mai poate susţine deci părerea lui Ionescu-Gion când spune că Cercel în Franţa „nu câştigă nici miniştri nici oameni de vază"[66]).

---

[62]) Marquis de Noeillés, *Henri de Valois et la Pologne en 1572.* Vol. III, p. 21—22. şi T. Holban, *o. c.*, p. 37 şi n. 1.

[63]) „Non solo io, ma il mio stato, vassali, thesoro, sarà sempre al servitio et comandamento di Vostra maestà Christianissima et di questa Christianissima Corona. Il medesimo obbligherò ancora gli miei successori, la quale resterà in memoria eterna". Cf. N. Iorga, *Acte şi fragmente*, I. p. 30.

[64]) C. Esacru, *Document istorice descoperite în arhivele din Veneţia.* Bucureşti, 1878, p. 9.

[65]) Cf. N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 113, 118, 121, 174—180.

[66]) G. Ionescu—Gion, *Ludovic XIV şi Constantin Brâncoveanu.* Bucureşti, 1884, p. 24.

www.dacoromanica.ro

Printr'un trimis al său, de S. Bonnet — şi nu a fost personal în Anglia cum susţine H. Schachmann[67]), — Cercel spunea reginei Elisabeta că „a avut o foarte mare dorinţă de a merge în Anglia pentru a-i prezenta omagiile în persoană şi a-i oferi servicilie sale", dar având foarte mult lucru în Franţa, însărcinează pe Saint Bonnet să-l reprezinte[68]). Un alt trimis al lui Petru Cercel, Robert Lins de Dorandoff, mergea, în acelaş timp, la Madrid, pentru a obţine un eventual sprijin şi din partea regelui Spaniei, Filip al II-lea, în favorul Principelui român[69]). Dacă rezultatele mesagiilor adresate reginei Angliei şi regelui Spaniei nu au fost evidente, cele ale curţii franceze au depăşit aşteptările lui. Insistenţele regelui Henric, ale Ecaterinei de Medici, ale lui de Germigny şi ale altor personalităţi franceze, începând cu primăvara anului 1579, sunt de o frecvenţă surprinzătoare. Sultanul Murad III, demnitarii turci — nici sultanele n'au fost uitate — erau asaltaţi cu intervenţiuni pentru Principele român „spoliat prin sinistre şi nedrepte mijloace reprobate de Dumnezeu şi de oameni", cerându-se pentru „foarte dragul şi mult iubitul Principe al Marii Valachii, adevăratul şi legitimul Domn şi Principe ereditar al zisei provincii" — cum spunea Henric — ştiind pe deasupra că „oraşele şi supuşii din numita Ţară a Valachiei îl doresc şi se silesc din toate puterile lor să-l recapete, recunoscându-l unicul şi naturalul lor Domn", să săvârşească actul de dreptate, restituind pribeagului ţara răpită[70]).

---

[67]) H. Schachmann, *o. c.*, p. 911, crede acest lucru deoarece s'a găsit pomenita genealogie a lui Cercel în Anglia, dar genealogia trebue să fie identică cu memoriul prezentat reginei de către S. Bonnet. Faptul că la început îşi enumeră strămoşii, pentru a-şi susţine drepturile la tron, a făcut pe M. Dumitrescu descoperitorul memoriului să-l considere genealogie. Nu putem şti cu preciziune, deoarece nu se dă niciun detaliu asupra acestei genealogii, fiind amintită numai.

[68]) N. Iorga, *Rătăcirile în Apus* ... p. 12.

[69]) Al. Ciorănescu, *Documente cit.* p. 80—81.

[70]) Gr. Tocilescu—Al. Odobescu—E. Hurmuzaki, *Documente*, vol. I, supl. I, p. 47 şi N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 96.

www.dacoromanica.ro

De Germigny ajuns la Constantinopol, în prima audienţă ce o are la marele vizir Mohamed Sokoli, face cunoscut Porţii dorinţa stăpânului său. Primind unele făgăduieli, într'o scrisoare din 5 Septemvrie 1580 adresată lui Petru Cercel, le interpretează „destul de bune", exprimându-şi speranţa că în curând se va putea prezenta la Constantinopol pentru a-şi căpăta domnia[71]). Bunăvoinţa turcească va fi fost câştigată prin promisiunile făcute de Cercel că va spori tributul şi mai ales prin oferta de 200.000 de scuzi, făcută lui Mohamed Sokoli. Dar atunci intervine Mihnea şi mai ales mama lui, care în acest scop călătorise la Constantinopol. Aceasta cu numărarea banilor şi nu numai cu promisiuni, creiază din nou dificultăţi[72]), atrăgând din nou pe Sokoli de partea lor. De aceea Petru într'o scrisoare din 16 Decemvrie 1579 adresată lui Alfonso d'Este, ducele Ferrarei şi în care se iscăleşte pompos *„Petrus Demetrius Princeps et haeres Magne Valachiae"*, se bucură de moartea vizirului Mohamed[73]), pe care-l consideră „inimico capitale"[74]).

După lungi tratative ce dăinuiră mai bine de un an, în 6 Septemvrie 1580, Petru Cercel obţine permisiunea de a se duce la Constantinopol, fiind chemat chiar de Sultanul Murad III[75]), acordându-i-se şi un paşaport de trecere prin provinciile turceşti[76]). Sigur de reuşită, Petru se pregăteşte de plecare. Re-

---

[71]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *o. c.* p. 101—102. Într'o altă scrisoare din 12 Octomvrie, de Germigny exprimă aceleaşi nădejdi. I. C. Filitti, *o. c.* p. 26, după cum exprimase nădejdi similare în alte scrisori adresate regelui cu un an mai înainte. Cf. N. Iorga—Hurmuzaki, *o. c.* p. 97 şi Gr. Tocilescu—Al. Odobescu—E. Hurmuzaki, *o. c.* p. 48—50.

[72]) Gr. Tocilescu—Al. Odobescu—E. Hurmuzaki, *Documente*, Vol. I, supl. I., p. 50.

[73]) Mohamed Sokoli este ucis la 11 Octomvrie 1579. Cf. N. Iorga în *Analele Academiei Române*, Mem. Secţ. Ist. Ser. II, tom. XVIII, p. 32.

[74]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 98.

[75]) Cf. A. Veress, *Documente*, II. p. 184.

[76]) Un exemplar din acest paşaport ce se păstrează în arhivele din Modena poartă titlul: Proprio originale della lettera, overo salvo condotto, che il Gran Turco scrisse al Principe di Vallachia in favore del Christianissimo. Cf. N. Iorga—E. Hurmuzaki, *o. c.* p. 103, n. 1.

www.dacoromanica.ro

gina mamă, Ecaterina de Medici, ca Italiancă, scrie tuturor principilor italieni prin ţările cărora avea să treacă: ducelui Savoii, aceluia al Ferrarei şi dogelui Veneţiei, rugându-i să-i înlesnească călătoria şi să-l primească cu cinste[77]). Aceeaşi regină scrie, în afară de ce scrisese regele însuşi, recomandând pe Petru Cercel, Sultanei mame (Validé), marelui amiral Ulugi-Ali, lui Ibrahim, aga Ienicerilor, marelui vizir Sinan Paşa, succesorului acestuia Siavuş Paşa, etc.[78]).

Părăsind în 6 Februarie Parisul, ajunge pe la jumătatea lunii la Turin, unde ducele Carlo Emanuel îi făcu o bună primire. Cu toate că regele Franţei îi acordase, la cererea proprie, „graţioase oferte, favoruri şi daruri" şi suma de 1000 de taleri, după cum primise 1000 şi din partea ducelui de Guise, ca să aibă în decursul călătoriei[79]), totuşi nu i-au fost deajuns şi de aceea scrie carmelitului Parizola ca să-i mai procure câteva mii de scuzi, promiţând că va recompensa regeşte pe cei ce-l vor ajuta. Este ocaziunea pentru Sivori să cunoască pe Petru Cercel oferindu-se să meargă la Veneţia şi să înmâneze banii pe care Giacomo Cattaneo îi cerea dela Pasquale Spinola din Veneţia, până la 4.000 de scuzi[80]).

In 3 Martie, Petru Cercel soseşte la Veneţia, însoţit de ambasadorul de Germigny întors în Franţa pentru a însoţi pe Principe de Constantinopol[81]). La Veneţia i se face Principelui român o primire cum rareori se făcuse cuiva, datorită atât scrisorilor de recomandare ce avea din partea regelui şi a reginei

---

[77]) Al. Ciorănescu, *Nou despre Petru Cercel* în *Revista Istorică*, XXI, p. 250. Ducelui Savoii îi scrisese şi Papa Grigore XIII. Cf. A. Veress, *Documente*, II, p. 192.

[78]) N. Iorga E. Hurmuzaki, *o. c.* p. 104—105.

[79]) Cf. A. Veress, *o. c.* p. 192—193. Petru Cercel ceruse regelui 4000 de scuzi din care să-şi plătească şi unele datorii. *Ibidem*, p. 193.

[80]) Sivori, p. XIII. Se vede că în urma refuzului regelui Franţei, Cercel a cerut şi a obţinut cei 4000 de scuzi din altă parte.

[81]) Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 84—85.

www.dacoromanica.ro

Franţei[82]), cât şi datorită intereselor ce-şi făurea „Serenissima" la Dunăre, încât ambasadorul du Ferrier scria lui Henric III: „In 15 ani de când sunt ambasadorul Vostru pe lângă aceşti domni n'am văzut din partea lor un comportament atât de agreabil şi o persoană pe care să o îmbraţişeze cu mai multă dragoste"[83]). In 7 Martie Cercel fu primit în Senat, iar discursul ţinut de el cu această ocaziune făcu impresiune foarte bună, încălzind inimile tuturor prin cuvinte foarte la locul lor[84]).

Timp de o lună cât s'a întreţinut în Veneţia, Principele român a fost tratat în mod măgulitor. I s'au trimis acasă o mie de scuzi[85]), i s'a pus la dispoziţiune o galeră care să-l conducă pe el şi suita sa compusă din 12 oameni: Italieni, Francezi şi Nemţi până la Ragusa, galeră al cărei căpitan era Veneţianul Benedetto Giuliano[86]); fu condus de cei mai de seamă demnitari ai Serenissimei să viziteze tezaurul San Marco, Sala consiliului celor zece şi Arsenalul, pe care-l observă foarte atent, „minutamente", cum spune Sivori, iar la plecare dogele Nicolò da Ponte îi oferi o masă regească, „una regia collatione"[87]). A doua

---

[82]) Petru Cercel avea scrisori de recomandaţie din partea lui Henric III şi a Ecaterinei de Medici către Dogele şi către Senatul Veneţiei. La fel avea scrisori către aceeaşi şi din partea Papei Grigore XIII. Cf. C. Esarcu—E. Hurmuzaki, *Documente*, III, part. 1, p. 437—439.

[83]) Gr. Tocilescu—Al. Odobescu—E. Hurmuzaki, *Documente*, vol. I, supl. I, p. 55.

[84]) C. Esarcu, *Documente istorice descoperite în arhivele Italiei*. Bucureşti, 1878, p. 9 şi Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 84—85.

[85]) Cf. A. Veress, *Documente*, II, p. 195.

[86]) Intr'o scrisoare de mulţumire pe care Cercel o adresează Veneţienilor îndată după sosirea sa la Ragusa — 8 Aprilie 1581 — căpitanul vasului este numit „sopracomite Benedetto Giuliano"". Cf. C. Esacru—E. Hurmuzaki, *Documente*, III, part. 1, p. 445. Intr'un „Jurnal"" despre plecarea lui Cercel din Veneţia, corabia pe care s'a îmbarcat acesta este numită „la galera Giuliana", probabil după numele căpitanului. Cf. N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 108.

[87]) Sivori, p. XIII—XIV şi Al. Ciorănescu, o. c. l. c.

www.dacoromanica.ro

zi de Paști se îmbarcă pentru Ragusa[88]). Trecând prin Pola, ajung la Zara unde fură primiți „con grandissima cortesia" de căpitanul insulei, Vincențiu Moresini. După opt zile de călătorie ajung la Ragusa, unde la fel fură primiți „molto honorevolmente"[89]). Dela Ragusa Cercel și suita sa, sporită acum la 40 de persone, își continuă drumul călare până la Constantinopol, unde ajung în Mai, după o lună de călătorie[90]).

Sosiți la Constantinopol, sunt găzduiți în grădinile din Pera, în casa ambasadorului Franței[91]). Un pașă a anunțat imediat Sultanului sosirea Principelui român, iar Sultanul îi răspunde să stea liniștit și să aștepte momentul oportun când va fi învestit, onorându-l deocamdată cu demnitatea de mutaferragă — prima demnitate după sangeac și guvernator de provincie — cerând lui Sinan Pașa un raport amănunțit despre Cercel[92]).

Momentul oportun nu se apropia de loc și între de Germigny, Regele și Regina Franței o bogată corespondență are loc în decursul celor doi ani de așteptare, unul raportând stadiul lucrărilor, ceilalți cerându-i sau îndemnându-l, să persiste „să-i îndemne și să-i silească — pe Turci — să-și îndeplinească făgăduiala, arătându-le că nu e vorba mai puțin de cuvântul ce mi l-au dat — scria Regele Franței — cât de reputația față de lumea întreagă și de reputația prieteniei noastre[93]). Această tergiversare și indolență turcească îl face pe Regele Henric să

[88]) Din trei rapoarte venețiene, datate din 25 Martie 1580, aflăm că la acea dată Principele și cu însoțitorii săi erau îmbarcați așteptând vânt favorabil, care să-i ducă la Raguza; unul dintre rapoarte preciza că era îmbarcat de 3 zile. Cf. A. Veress, o. c., p. 196.

[89]) Sivori, p. XIV.

[90]) Sivori dela p. XIV până la p. XVIII descrie amănunțit și foarte interesant călătoria și locurile pe unde au trerut; descrierea se poate vedea la locul indicat.

[91]) Ca și mai sus, așa și acum, Genovezul nostru descrie pe larg Constantinopolul dela sfârșitul sec. XVI, locuitorii, obiceiurile, diplomația, etc., descriere ce prezintă un interes deosebit. Cf. p. XVIII—XXIII.

[92]) Gr. Tocilescu, *Petru Cercel*, p. 41—42.

[93]) Al. Ciorănescu, *Nou despre Petru Cercel*, p. 262. Această bogată corespondență este publicată în vol. I, supl. I, vol. III, part. 1 și vol. XI din colecțiunea Hnrmuzaki.

www.dacoromanica.ro

considere, la un moment dat, partida pierdută şi să se gândească la o retragere onorabilă, pentru a salva situaţiunea în faţa lumii, sperând că se va ivi un alt prilej[94]). Insuşi Cercel, în acele împrejurări, se arată gata să renunţe la luptă şi în secret să se întoarcă în Franţa. Sivori este însărcinat să-i găsească un creditor care să-i împrumute 1.500 de scuzi necesari călătoriei[95]). Cu aceşti bani, Cercel n'a plecat însă în Franţa, căci documentul din care ar rezulta că pe la începutul anului 1582 să găsea la Lyon, de unde în 8 Februarie scria doamnei de Germigny, scuzându-se că nu o poate vizita[96]), e greşit datat fie de copist, fie de cel ce l-a publicat, el trebuind să fie din 8 Februarie 1580, dată care corespunde şi cu plecarea lui dela Paris în 5 Februarie 1580. Dacă în adevăr ar fi plecat am avea şi alte dovezi, iar Sivori n'ar fi uitat să o spună. De Germigny se arăta hotărît să continue lupta, fiind decis „de plustot mourir que d'absenter de ce lieu", mergând aşa departe, încât să ameninţe pe Turci că Franţa va pregăti o flotă împotriva Algeriei[97]).

Motivele ce au făcut să întârzie învestirea lui Cercel timp de doi ani şi mai bine, au fost mai multe. In primul rând ecoul primirii făcute lui Petru în oraşele italiene pe unde a trecut şi mai ales în Veneţia şi reclama ce şi-o făcea Principele exagerând lucrurile. Acest fapt a indispus chiar şi pe de Germigny care scrie Regelui Henric, că Cercel ar trebui să fie mai discret şi „să nu afişeze triumful înaintea victoriei", cum făcuse la Veneţia şi în alte locuri pe unde trecuse[98]). Turcii bănuiau, şi nu fără temeiu, că Principele român n'ar fi străin de liga pe care o pregătea Papa împotriva lor. Nu fără temeiu, deoarece scrisorile de recomandaţie ale Papei către Veneţieni şi către alte state italiene în favoarea lui Petru, nu puteau fi privite cu ochi buni la Constantinopol, pe lângă faptul că însuşi Cercel nutrea

---

[94]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 132, 141—142.

[95]) Sivori, p. XXXIV.

[96]) Cf. N. Iorga, *Acte şi fragmente*, I, p. 32.

[97]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 135.

[98]) E. Charrière, *Negociations de la France dans le Levant*, vol. IV. p 40.

www.dacoromanica.ro

astfel de planuri. Acest lucru reiese dintr'un raport trimis la 2 Ianuarie 1581, din Blois, de către protonotarul Dandini, secretarului de stat Galli. In acel raport se spunea: „Principele Munteniei de mai multe ori mi-a vorbit despre modul de a face vreo întreprindere împotriva Turcului, manifestându-şi dorinţa de a fi la ordinele voastre — ale Papei — arătându-se gata de a o face, dacă-i va reuşi să se repatrieze, după cum speră; despre care lucru eu îl rugai în fine, să facă ceva în scris, din care eu am extras acesta ce-l trimit anexat Sanctităţii Voastre Ilustrisime"[99]). In acelaş sens este şi un denunţ al lui Ştefan Báthory, regele Poloniei[100]), după care Cercel, în legătură cu Albert Laski, ar fi plănuit — în caz că cel dintâi ar fi ajuns pe tronul Munteniei şi asociatul său pe cel al Moldovei — o cruciată împotriva Turcilor[101]). Pe Turci i-a mai indispus şi faptul că Cercel îşi asuma titlul de principe, pe când ei nu i-l permiteau decât pe cel de voevod[102]). Tocilescu mai invoca un motiv pentru care Poarta ar fi fost supărată pe Cercel şi anume faptul că n'ar fi luat parte la circumciziunea fiului lui Amurat[103]). Documentele însă nu spun aceasta, ci numai că se aştepta acest eveniment, după săvârşirea căruia ar fi putut fi învestit[104]). Cauza principală pentru care, cu toate intervenţiunile regelui şi ale reginei Franţei, Principele a trebuit să aştepte atâta timp, au

---

[99]) „Il principe di Valachia molte volte mi ha discorso sopra il mondo di fare qualche impresa contro al Turco, con mostrar desiderio d'esservi impiegato et prontezza di farlo, se riuscirà di rimpatriare come spera; sopra di che io lo pregai finalmente di fare un poco di scrittura, dalla qualle ho ritratto questa che mando a V. S. Illma ablegato. Cf. A. Veress, o. c., p. 191. Proiectul lui Petru Cercel impotriva Turcilor nu se cunoaşte până azi,

[100]) Greşeşte N. Iorga, *Istoria Românilor*, V, p. 206, când spune că denunţul era facut de către Cristofor Báthory.

[101]) N. Iorga E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 133.

[102]) „Ilz s'esmeuvent aussi de ce qu'il se fait nommer partout Prince de Vallaquie, le quel titre ces gens n'ont jamais permis estre porté, ains seulement de Vayvode". Cf. Tocilescu—Odobescu—Hurmuzaki, *Documente*. I, supl. 1, p. 56.

[103]) Gr. Tocilescu, *Petru Cercel*, p. 43.

[104]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 120, 123.

www.dacoromanica.ro

fost banii şi darurile ce le împărţeau Mihnea şi oamenii săi din abundenţă şi cari nu puteau fi contrabalansate numai de promisiunile lui Petru, care căuta să facă tot ce-i stătea în putinţă pentru a da şi el daruri şi bani unde credea că e necesar. Pentru acest scop, prin mijlocirea lui Sivori, a împrumutat circa 60.000 de scuzi în 26 de luni cât a aşteptat în Constantinopol, dela Greci, Raguzani şi Evrei[105]). La început nu s'au dat daruri, sau bani, spunând, ambasadorul francez, că s'ar compromite în felul acesta regele Franţei, căruia Turcii i-au promis tronul „pentru dragoste şi nu pentru bani". Dar văzând că la Turci astfel de promisiuni sunt destinate a nu se realiza niciodată, dacă nu se plătea orice serviciu cu bani sunători, i s'a permis lui Cercel să cheltuiască şi el în acest scop. Astfel a plătit „mai mult de cincisute de mii de scuzi"[106]). După ce se inaugurează acest sistem, încep a trece de partea lui Petru, unul câte unul, câţiva dintre demnitarii turci mai de seamă: Hagi-Paşa, Giufer, Aga ienicerilor care era în duşmănie cu Sinan Paşa, partizanul lui Mihnea, Siavus-Paşa, Sultana Hazechi, etc.[107]).

Pregătit în acest fel terenul, Petru Cercel îndemnat de Hagi Paşa încearcă o ultimă carte. In ziua de Sf. Ecaterina, (25 Noemvrie) 1582, însoţit de 50 de oameni din suita sa, îmbrăcat în haine regeşti, aşteaptă în câmp trecerea Sultanului care mergea la vânătoare, însoţit de principele moştenitor şi de Hagi Paşa. La apropierea cortegiului, Principele român îi ieşi înainte şi într'o cuvântare în limba turcă[108]), îşi povesteşte toate

---

[105]) „Circa sessanta millia scudi, in venti sei mesi che stette fermo in esso loco, havuti per mio mezzo da Greci, Ragusei et Hebrei". Sivori, p. XXV.

[106]) *Ibidem.* Intr'o notă din 1 Iulie 1583 trimesul Spaniei la Constantinopol, Bartolomeo de Pusterla spune la fel că Cercel a promis Sultanului 200.000 de ducaţi şi altor demnitari alţi 300.000. Cf. Al. Ciorănescu, *Documente,* p 89.

[107]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente,* XI, p. 140—141, 143—144, 148—49, 153, 160 şi N. Iorga, *Contribuţii la istoria Munteniei,* p. 39.

[108]) Intr'o scrisoare din 13 Octomvrie de Germigny la fel spunea că Hagi-Paşa a prezentat pe Cercel Sultanului. N. Iorga E. Hurmuzaki, *o. c.* p. 141.

www.dacoromanica.ro

nenorocirile, spunând că nu din dorinţa de a domni, ci pentru mila bieţilor locuitori ai Munteniei, ce erau atât de rău trataţi, cerea tronul. Ascultat cu mult interes, nu i se dă momentan nici un răspuns, dar peste puţine zile primeşte vizita unor trimişi ai Principelui moştenitor cari îl felicită din partea acestuia, exprimându-i admiraţiunea pentru calităţile sale şi promiţându-i că va interveni pe lângă Sultan în favoarea lui.

Opoziţiune puternică făcea însă mama Sultanului, partizană a lui Mihnea, care trimite vorbă lui Petru să nu se mai ostenească pentru Muntenia, oferindu-i în schimb tronul Moldovei, „un alt stat asemănător şi de aceeaşi limbă cu Valachia", vecin cu ea, cum spune Sivori. La această propunere, Petru scrie Sultanului o scrisoare, în care-i spune că el doreşte numai Muntenia, căci pentru Moldova nu are interes, deoarece nu-i aparţine[109]).

Sumele mari, promise şi plătite de Mihnea şi de mama sa Chiajna, făceau să întârzie din rou realizarea promisiunilor făcute de fiul Sultanului şi de alţi demnitari. In sfârşit, presiunilor şi ameninţărilor ambasadorului Franţei, se răspunde că îndată ce va sosi tributul din Muntenia, Cercel ca fi investit. In luna Mai 1583 tributul soseşte, însoţit şi de data aceasta de mari sume de bani, destinate personalităţilor influente dela Poartă, încât nu numai că Cercel fu ţinut din nou departe de tron, dar la cererea Chiajnei, era ameninţat cu exilul în vreun loc îndepărtat[110]).

Prinzând de veste, Cercel se pregăteşte din nou să fugă pe ascuns, când deodată e chemat de Aga Ienicerilor care-i spune că în aceeaşi zi lucrul va fi dus la bun sfârşit. Atunci exclamă Cercel plin de bucurie: „O cât sunt de minunate judecăţile lui Dumnezeu... Niciodată omul nu trebue să se îndoiască de mila lui". In felul acesta în ajunul sărbătorii Sf. Ioan

---

[109]) Sivori, p. XXX.

[110]) „Intesemo poi appresso, da alcune spie, che li nostri contrari andavano tentando con grossissime promesse, di far confinare il Principe in qualche loco lontano, fuori di Constantinopoli". Cf. Sivori, p. XXXI.

www.dacoromanica.ro

Botezătorul (24 Iunie) i-au fost aduse insemnele domniei în casa ambasadorului Franţei[111]).

De acum fiind Domn al Munteniei, vizitele din partea Românilor ce se aflau la Poartă, cât şi din partea Turcilor interesaţi, nu contenesc, ceeace determină pe Domn să-şi cumpere un palat. Pentru pregătirea şi savârşirea calătoriei mai împrumută şi alţi bani, aşa că suma totală, împrumutată la Constantinopol, se ridică la 700.000 de scuzi. Acum banii i se ofereau pe întrecute din partea Grecilor care făceau negoţ în Muntenia, cu un procent foarte ridicat, aşa că Domnul ajuns acasă trebuia să plătească un milion de scuzi. Cu o parte din aceşti bani au fost cinstiţi unii dintre demnitarii turci, iar cu altă parte prietenii şi cunoscuţii. Indată ce prinseră de veste, unii dintre boierii ţării plecară la Constantinopol ca să se închine noului Domn. Peste puţin soseşte şi Mihnea cu întreaga lui familie, fiind destinaţi cu toţii exilului în insula Rodos de unde, după un an, fură duşi în Tripoli[112]). Cu această ocaziune, un paşă propuse lui Cercel să omoare pe Mihnea în schimbul sumei de o sută de mii de scuzi, propunere respinsă de noul Domn. Acesta răspunde că, dacă ar fi posibil să fie doi Domni l-ar primi pe Mihnea ca asociat, trimiţând mazilitului chiar şi daruri[113]). Ca răspuns Mihnea îi face şi el un dar: o frumoasă trăsură aurită, acoperită cu velur roşu, cu 12 cai albi.

---

[111]) Sivori ne da data exactă a numirii lui Cercel: 24 Iunie. Până acum nu se cunoştea aceasta şi numai pe baza scrisorilor lui de Germigny din 28 Iunie. (N. Iorga E. Hurmuzaki, *o. c.*, p. 159) şi a lui Francesco Moresini din 29 Iunie (Cf. C. Esarcu—E. Hurmuzaki, *Documente*, IV part. 2, p. 116). a lui Preuner, ambasadorul german, din 2 Iulie. (*Ibidem.* p. 663—664), se deducea că ar fi fost investit la sfârşitul lunei Iunie (N. Iorga, *Istoria Românilor*, V, p. 207 şi C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, II, part. 1, p. 225) sau în 4 Iulie (Gr. Tocilescu, *Petru Cercel*, p. 43 şi A. D. Xenopol, *Istoria Românilor*, ed. III, vol. V, p. 36). La reuşita lui Cercel a mai contribuit şi Patriarhul din Constantinopol, Eremia II caruia îi fusese recomandat de Henric III. Cf. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 157.

[112]) N. Iorga, *Contribuţii la istoria Munteniei...*, p. 60 şi N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 166.

[113]) Sivori, p. XXXIX.

www.dacoromanica.ro

Timpul cât a mai rămas la Constantinopol până la plecare — 15 August — l-a petrecut în continuă sărbătoare. Pe străzile capitalei turceşti era însoţit, noul Domn, de 200 de călăreţi şi alte cortegii ca şi cum s'ar fi încoronat însuşi Sultanul. Pentru a săruta poala Sultanului şi a-şi lua rămas bun, a fost poftit în Serai, lucru neobişnuit, deoarece doreau să-l vadă sultanele cari auziră atât de mult vorbindu-se despre el. Cu această ocaziune, cortegiul format părea a fi „per il maggior Re del mondo", aruncându-se bani săracilor care aşteptau pe marginea străzilor[114]). Când să plece însă, o nouă încurcătură, de ordin sentimental de data ceasta, se iveşte: sora Sultanului voia să-l căsătorească cu o doamnă din suita sa, din familia nobilă Fieschi din Pera. Domnul poate scăpa de noua piedecă numai după ce promite să se întoarcă peste un an şi să se căsătorească cu aceea doamnă[115]).

Ce-l mai făcea să aştepte pe Cercel la Constantinopol, era nesosirea fratelui său mai mare Pătraşcu din insula Rodos, care trebuia să rămână ca reprezentant şi garant al său la Poartă[116]). După sosirea acestuia, (12 August[117]), Domnul, cu un alaiu în adevăr împărătesc, părăseşte Constantinopolul la 15 August[118]). Străbătând ţările balcanice, într'o ordine perfectă, ajunge la

---

[114]) Sivori, p. XL.

[115]) Sivori, p. XLI. In acelaş raport spaniol din 1 Iulie, Bartolomeu de Pusterea vorbeşte despre svonul acestei căsătorii. Cf. Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 89.

[116]) Gr. Tocilescu, o. c. p. 43 spune că Petraşcu trebuia să rămână ostatec la Poartă, opiniune adoptată şi de H. Schachmann, o. c. p. 927. Documentele însă nu spun acest lucru, ci numai „pour demeurer et resider en ceste Porte, de sa part". Cf. N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 159 şi 165. La fel ne spune şi Sivori că Petraşcu a fost lăsat ca „suo locotenente in Constantinopoli". Astfel opiniunea lui Tocilescu şi a celorlalţi cari cred că Petraşcu a fost lăsat ca ostatec, nu se poate susţine.

[117]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, o. c., p. 168.

[118]) Intr'un raport din 23 August, de Germigny descrie măreaţa plecare a lui Petru Cercel. Cf. N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p, 173.

www.dacoromanica.ro

Dunăre, iar la începutul lui Septemvrie soseşte pe pământul ţării mult dorite[119]).

3. *Domnia lui Petru Cercel*

a) Politica internă.

Petru Cercel îşi inaugurează domnia printr'un act ce-i va spori prestigiul în întreagă Europa: răscumpărarea unui mare număr de sclavi creştini ce se aflau în Constantinopol. Vestea se răspândi repede în tot continentul, de Germigny comunicând-o regelui Franţei, iar vicarul Felice della Torre, papei şi altora[120]). In acest timp ţara era condusă de un om de încredere al său, Marele Ban, după cum spune Sivori, iar nu de un oarecare Petru, după cum afirmă Tocilescu[121]), fără să indice vreun argument. Ştirea lui Sivori merită încredere, deoarece cu această ocaziune el dă şi informaţiuni despre persoana şi atribuţiunile acestui demnitar. „Marele Ban, care în limba noastră s'ar numi locotenent, conduce în absenţa Principelui, dar când e prezent Principele, rămâne numai guvernatorul unei provincii numită Craiova"[122]). Mare Ban în acest timp era un Mihail sau Micali, cum îl numeşte Sivori, care însoţeşte pe Cercel şi în fuga lui în Transilvania[123]). Acest Mare Ban având cu el 400 de călăreţi întâmpină cortegiul domnesc la Giurgiu, însoţindu-l apoi până la Bucureşti, unde îşi face intrarea în 7 Septemvrie.

A doua zi se face încoronarea cu obişnuitul alai încoronare descrisă de acelaş Sivori şi aproape identică cu încoronările

---

[119]) Foarte interesanta descriere a cortegiului făcută de Sivori o vom înfăţişa în cap. III, când vom vorbi despre obiceiurile la încoronare.

[120]) St. Guazzo, *Dialoghi piacevoli*, p. 75—76; Gr. Tocilescu, *Petru Cercel*, p. 45; A. D. Xenopol, *Istoria Românilor*, V. p. 37 şi H. Schachmann, *o. c.* p. 927.

[121]) *o. c.* p. 43.

[122]) Sivori, p. LXVI.

[123]) Sivori, p. CXLIII.

www.dacoromanica.ro

descrise de Dimitrie Cantemir[124]). De acum fiind Domn încoronat, Petru Cercel se ocupă de organizarea ţării şi de distribuirea funcţiunilor. Incă pe când era la Constantinopol anunţase unele reforme, după cum spune de Germigny într'o scrisoare adresată, în 3 Septemvrie 1583, lui Sivori. Cu această ocaziune se dau sfaturi Domnului cum să procedeze cu grije în aplicarea acestor reforme, deoarece nişte transformări rapide ar putea sa-i înstrăineze simpatia ţării; să nu condamne pe nimeni înainte de a fi judecat calm fapta acuzatului şi să guverneze în aşa fel ca să fie iubit dela cel mai mic până la cel mai mare[125]). Petru Cercel a ascultat sfaturile date, iertând pe unii fugari, cum e cazul lui Dobromir şi al lui Mihail, care se aminteşte într'un doc. din 20 Noemvrie 1583 în demnitatea de Mare Vornic. Dar unii dintre foştii boieri ai lui Mihnea neastâmpărându-se şi complotând împotriva lui, Petru a omorît pe treî dintre aceştia: pe aceeaşi Mihail Vornicul şi Dobromir Banul şi pe Gonţia Paharnicul[126]). După această ispravă, a trebuit să-şî

---

[124]) Şi descrierea încoronarii, ca şi cea a cortegiului, va fi înfaţişată în cap. III.

[125]) „Direte di parte mia a Sua Eccellenza — scria de Germigny lui Sivori — che habbia sempre il timor d'Iddio avanti degli occhi et la giustizia... Farette ricordarre Sua Eccelenza mi haver detto che riformerá i vitti, falli, malli et pericoli del suo stato et che darà esempio al suo popolo di conoscer et temer Iddio, evadendo sopra tutto la collera, et non sententiar mai nissuno in quella, almeno che non dormi una notte avanti l'essecutione; Iddio benedica le suoi ationi... Non bisogna che Sua Ecc. Illma pensa di mutare o riformare dal primo tratto il stato suo a suo modo ne il naturale de suo popolo, perchè ci bisogna un gran tempo, una grandissima autoritá et una gran potentia, essendo di necessitá che S. E. si conforma al naturale di detto popolo fin a tanto che ogni uno creda in lei, et che per la sua virtú et bona giustizia et prudentia habbia acquistato di quelle suprema autoritá, et che sia riverita et amata dal grande fin al piú piccolo..." Cf. Al. Cioranescu, *Nou despre Petru Cercel*... p. 265—269.

[126]) Cf. *Cronica lui Const. Cap. Filipescu.* Ed. N. Iorga, p. 78. Cronica lui Stoica Ludescu (*Magazin Istoric pentru Dacia*, IV, p. 276) ne dă alte doua nume pentru boierii omoriţi de Cercel: Dragomir Banul şi Gheorghiţă Paharnicul. Cercetând documentele interne din timpul dom-

www.dacoromanica.ro

aleagă sfetnicii credincioşi, pe care-i cunoaştem în parte, cu toate că nu s'a păstrat decât un singur act de danie dela Petru. Dintre aceştia cei mai credincioşi şi mai intimi l-au urmat şi în pribegia sa transilvană.

Banul. Dupa cum am văzut, locţiitorul Domnului dela data numirii până la sosirea sa în ţară, a fost Marele Ban. Sivori spune că printre boerii care au luat drumul pribegiei la 1585 cel mai de seamă era „Bano Micali", deci un Mihail Banul. Un Ban cu acest nume ne aminteşte la 1582—83 în timpul domniei lui Mihnea Vodă, iar un boer cu acelaş nume se pomeneşte la 1593 ca „fost mare ban"[127]). Dela 1582—83 până la 1593 un ban cu acest nume nu se mai întâlneşte în Ţara Românească. Astfel ar fi posibil ca Mihail Banul dela 1582—83 sa fie una şi aceeaşi persoană cu Mihail „fost mare ban" dela 1593 şi cu cel refugiat în Transilvania la 1585. Faptul că fusese demnitar în timpul lui Mihnea nu exclude ca el să-şi fi părăsit Domnul şi să fi trecut de partea celui care i-a luat locul. Tocmai acest motiv care, cu siguranţă, ar fi fost considerat ca un act de tradare şi prin urmare pedepsit, l-a determinat pe Banul Mihail să

---

niei lui Mihnea, am găsit pomenit peste tot pe Gonţia Paharnicul. Cf. A. Ştefulescu, *Documente slavo-române relative la Gorj.* Târgu-Jiu, 1908, p. 201—243 şi Şt. Nicolaescu, *Documente slavo-române.* Bucureşti, 1905, p. 279. Ceilalţi doi nu sunt amintiţi. Un Dobromir se aminteşte pe la 1568—1577 ca Mare Ban (Cf. Al. Ştefulescu, *o. c.*, p. 171, 174, 181, 200 şi N. Iorga-E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. XXI, n. 8, 878—880), iar la 1579 şi la 1586—1587 ca „fost Mare Ban". Cf. I. C. Filitti, *Banatul Olteniei şi Craioveştii.* Craiova, f. a., p. 101, Şt. Nicolaescu, *o. c.*, p. 279—299 şi Al. Ştefulescu *o. c.*, p. 207, 209, 269. Documentele din 1586 şi 1587 spun în adevăr că la venirea lui Petru, Dobromir a vrut să fuga în Transilvania, dar a fost împiedecat de oamenii noului Domn cu care ocaziune a fost jefuit de anumiţi răufăcatori; documentul din 1586 mai spune însă că Domnul l-a iertat. „Şi întru aceea Petru Voevod s'a milostivit şi i-a iertat capul". Ca va fi fost omorât mai târziu, este posibil.

[127]) N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, I, p. 104; P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, p. 76 şi I. C. Filitti, *Banatul Olteniei şi Craioveştii*, p. 92. O inscripţiune dela manăstirea Bucovaţ ne spune că în timpul domniei lui Mihnea a murit Hrisafina, fiica lui Mihai Marele Ban. Cf. Şt. Nicolaescu, *Documente slavo-române*, p. 281.

www.dacoromanica.ro

ia drumul pribegiei împreună cu ultimul său stăpân. Sivori spune că Banul Mihail a fost „cea mai însemnată persoană din Muntenia după Principe". Era „om de înfăţişare foarte frumoasă, de alese maniere, suflet nobil şi cu experienţă"[128]).

Vornicul. In demnitatea de Mare Vornic sunt amintite trei persoane: Mihăilă, pomenit la 20 Noemvrie 1583[129]) care este apoi omorît de Domn şi înlocuit cu Danciu[130]) strămoşul lui Matei Basarab. Acesta, în timpul domniei lui Mihnea, trăia refugiat la Braşov, împreună cu fratele său Radu. Al treilea vornic amintit este Mitrea[131]), care poate fi identic cu Dimitrie Vornic, pomenit la 15 Aprilie 1585[132]).

Logofătul. Demnitatea de mare logofăt o deţinea în primele luni de domnie ale lui Petru Cercel un Pătru, pomenit într'un document din 20 Noemvrie 1583[133]), care este însă înlocuit cu Miroslav. Pe acesta-l găsim în aceeaşi funcţiune şi în ultimul an de domnie al lui Alexandru II[134]) şi în tot timpul domniei lui Mihnea[135]). Ca subalterni ai lui Miroslav întâlnim pe un Stanciu şi pe un Manuilă, care îndeplinesc mai multe misiuni în Transilvania în cel dintâi an de domnie al lui Petru Cercel[136]). Stanciu însă în urma unor neînţelegeri cu

---

[128]) Sivori, p. CXLIII.

[129]) N. Iorga, *Moşnenii de pe Verbilău...*, p. 203.

[130]) Gh. Ghibănescu, *Divanurile domneşti din Moldova şi Muntenia în sec. XVI* în *Ioan Neculce*, fasc. VII, 1928, p. 30. Acest Danciu însoţeşte pe Petru Cercel şi în pribegia sa transilvană. Cf. A. Veress, *Documente*, III, p. 75 şi N. Iogra, *Istoria Românilor*, V, p. 218.

[131]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 827.

[132]) *Ibidem*, p. 829.

[133]) N. Iorga, *Moşnenii de pe Verbilau...*, p. 203.

[134]) A. Ştefulescu, *o. c.*, p. 200.

[135]) *Ibidem*, p. 202—218 şi Şt. Nicolaescu, *o. c.*, p. 279. Şi acest Miroslav însoţeşte pe Petru în pribegia lui transilvană. Cf. A. Veress, *o. c.*, vol. III, p. 75 şi N. Iorga, *Istoria Românilor*, V, p. 218.

[136]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 826—829.

www.dacoromanica.ro

Domnul fuge în Transilvania la 1584 şi este ascuns în cetatea Gherlei, Transilvanii refuzând extrădarea lui[137]).

Vistierul. In tot timpul domniei lui Cercel această importantă funcţiune a fost deţinută de Grecul Ianachi[138]), care nu credem sa fie identic cu Iane, unchiul şi protectorul lui Mihai Viteazul, cum afirma Tocilescu[139]) şi cum era înclinat a crede şi Ilie Minea[140]), căci Iane a manifestat o duşmănie permanentă faţă de Cercel. Ca subalterni, Ianache avea pe un alt Grec, Tudorachi, amintit într'un document din 8 Ianuarie 1584[141]) şi pe un Vasilie, amintit cu ocaziunea fugii lui Petru Cercel[142]).

Spătarul. In această demnitate întâlnim trei persoane: Dumitru în 1583, Tudosie în 1583—1584 şi Staico în 1585[143]). Dumitru este înlocuit la sfârşitul anului 1853 cu Tudosie care ar putea fi nepotul de frate al lui Dobromir cel omorît de Cercel[144]), dar un spătar cu numele Staico nu mai întâlnim în această epocă. Intâlnim însă unul în demnitatea de logofăt în timpul domniei lui Mihnea[145]).

Paharnicul. In această demnitate găsim pe un Dumitru[146]).

Stolnicul. Demnitatea de stolnic este deţinută tot timpul de un Gheorghe[147]).

---

[137]) A. Veress, *o. c.*, vol. II, p. 300—321. Totuşi în Februarie 1585 Presidiul ţării era dispus să-l predea Domnului, după ce acesta promisese că nu i se va întâmpla nimic lui Stanciu. Cf. *Ibidem.* vol. III, p. 3.

[138]) G. Ghibănescu, *o. c.*, l. c. şi N. Iorga, *Moşnenii de pe Verbilău...*, p. 203.

[139]) *Doamna Stanca, soţia lui Mihai Viteazul.* Bucureşti, 1877, p. 22.

[140]) *Despre Iane Mare Ban de Craiova,* în *Cercetări Istorice,* Vol. X (1934—1936), part. II, p. 39.

[141]) *Ibidem.*

[142]) A. Veress, *o. c.*, Vol. III, p. 75 şi N. Iorga, *Istoria Românilor,* Vol. V, p. 218.

[143]) G. Ghibănescu, *o. c.* l. c. şi N. Iorga, *Moşnenii de pe Verbilău...*, p. 203.

[144]) Şt. Nicolaescu, *o. c.*, p. 299.

[145]) *Ibidem,* p. 285

[146]) G. Ghibănescu, *l. c.* şi N. Iorga, *Moşnenii de pe Verbilău...*, p. 203.

[147]) *Ibidem.*

www.dacoromanica.ro

Comisul. Aceasta demnitate în anii 1583—84 era deţinută de Patru şi de Balea — un Balea întâlnim în timpul lui Mihai Viteazul ca spatar[148]), iar în 1585 de Radul, care poate fi acelaş cu Radul Comis din timpul lui Mihnea[149]).

Postelnicul. In aceasta demintate sunt amintite mai multe persoane: Radul „persoana foarte capabilă" şi Oprea „persoana foarte priceputǎ"[150]), cari amândoi însoţesc pe Cercel în pribegia sa în Transilvania. Radul Postelnic e stramoşul lui Constantin Brâncoveanu şi în timpul domniei lui Mihnea îl gasim refugiat la Braşov împreuna cu fratele său Danciul[151]). Oprea Postelnic este trimis de mai multe ori de către Petru Cercel în misiuni diplomatice în Transilvania, în anii 1583—1585[152]). In anii 1583—84 mai apare o persoană în această demnitate, Stoica sau Staicu[153]) care poate fi identic cu acela ce deţinea postelnicia şi sub înaintaşii lui Cercel, Alexandru şi Mihnea[154]); în 1585 întâlnim în demnitatea de postelnic[155]) pe Udrişte, din neamul celor dela Mărgineni. Ca subalterni gasim pe Aldulea, care la 1584 e amintit ca fiind trimis într'o misiune la Sigismund Báthory[156]). Cu ocaziunea mazilirii lui Petru Cercel, ia drumul pribegiei şi Postelnicul Aldulea[157]).

---

[148]) A. Ştefulescu, *o. c.*, p. 294.

[149]) *Ibidem*, p. 220—233 şi N. Iorga, *Moşnenii de pe Verbilau...*, p. 203. N. Iorga, *Istoria Românilor*, V, p. 211 spune ca acesta este Radu Buzescu.

[150]) Sivori, p. CXLIII şi CLII. Oprea poate fi aceeaşi persoana careia Doamna Stanca, soţia lui Mihai Viteazul, îi daruieşte satul Pirea „pentru slujba lui credincioasa în ţari straine". Cf. Şt. Nicolaescu, *o. c.*, p. 302.

[151]) N. Iorga E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 885 şi I. C. Filitti, *Banatul şi Craioveştii*, p. 42—44.

[152]) N. Iorga E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 826—829.

[153]) N. Iorga, *Moşnenii de pe Verbilău...*, p. 203.

[154]) A. Ştefulescu, *o. c.*, p. 176—212 şi N. Iorga, *Istoria Românilor*, V, p. 212.

[155]) N. Iorga, *Istoria Românilor*, V, p. 211 şi *Documente*, XI, p. 827.

[156]) Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 829.

[157]) N. Iorga E. Hurmuzaki, *Documente*, XV, part. 1, p. 699.

www.dacoromanica.ro

Cămaraşul. De neam domnesc trebue să fie Neagoe Banul, ce poartă titlul de Cămăraş. El poate fi identic cu acela care la 1577 era numit fost Mare Ban[158]). Tot această demnitate o avea şi Sasul Wilhelm Walter[159]).

Ispravnic. In aceasta demnitate gasim pe un Dumitru, amintit o singură dată la 1583[160]).

In afara de aceşti boieri de ţară, Cercel se înconjoara cu o mulţime de străini, Italieni şi Francezi mai ales, care daca nu aveau rosturi publice, erau totuşi consilierii intimi ai Domnului. Printre aceştia locul de frunte îl ocupă Genovezul Franco Sivori, căruia Petru îi oferi demnitatea de Mare Cămăraş, pe care însa n'o primi, mulţumindu-se cu darurile ce i le face Domnul, cu veniturile judeţului Buzau şi cu ambasadele în străinătate. Se pomenesc apoi alţi Italieni: Francesco Vincenti, care dadea informaţiuni lui de Germigny despre noua domnie, fraţii Tommaso şi Giacomo Alberti, care se ocupau şi cu negoţul, Francesco Pugiella, doctor în legi şi poet, etc. Intre Francezi întâlnim pe Berthier, dat lui Cercel ca secretar de regele Henric III, pe Mellier de la Constance, însarcinat cu aducerea la cunoştinţa regelui Franţei şi a diferiţilor duci italieni despre începutul nouii domnii, pe un Francesco Ponthus de la Plancia, care va merge la Constantinopol ca să intervie pentru eliberarea Domnului din închisoarea transilvană, pe Dominic Furneto Perot, dat de Germigny lui Petru ca secretar. Grecii la fel nu lipseau şi afară de cei doi vistieri: Ianachi şi Tudorachi, întâlnim pe Nicola Nevridi, venit din Moldova, pe un Chisar care avea misiuni în Transilvania, pe Andrea Demonogiani, însărcinat cu comanda gărzii personale a Domnului.

După cum s'a arătat mai sus, Cercel anunţase încă din Constantinopol unele reforme de îndeplinit în Ţara Românească. In scurta sa domnie, de mai puţin de doi ani (24 Iunie 1583—15 Martie 1585) a încercat el unele reforme, rămase însă em-

---

158) A. Ştefulescu, *o. c.*, p. 160.

159) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 826—829.

160) N. Iorga, *Moşnenii de pe Verbilău...*, p. 203.

www.dacoromanica.ro

brionare. Armata era desorganizată şi Cercel căută să o organizeze, luând în solda sa soldaţi greci, sârbi şi transilvani. Numarul la care se urca armata lui Cercel nu-l cunoaştem, dar după marturisirea lui Sivori ea putea fi de aproape 10.000 de cameni[161]). La angajare li se lua jurământ, la unul câte unul, pe Evanghelie. Obligaţiunea lor era să apere cu viaţa pe Domn. Această armată era compusă din infanterie, cavalerie şi artilerie, cam aşa cum fusese cea a lui Despot Vodă sau cum era aceea a lui Ştefan Báthory. Petru mai avea o gardă personala, compusa din 200 de Arnăuţi cu comanda căreia era însărcinat Cretanul Andrea Demonogiani, fost căpitan în Candia în tipul războiului turco-veneţian[162]). Cea mai mare atenţiune fu dată artileriei, adapostita în piaţa Palatului, după mărturisirea lui Sivori, pentru care adunase multă muniţiune. Tot pentru această artilerie, Cercel fondă o turnătorie de tunuri, într'o vreme când în arsenalul Franţei, sub Henric IV, pe la 1590, se găseau abea 100 de guri de foc. Din frântura de tun ajunsă până la noi, pe care se poate citi şi următoarea inscripţiune în limba slavonă: „a făcut Ion Petru Voevod, fiul lui Petraşcu Voevod, nepotul Radului Voevod", se poate reconstitui forma tunurilor lui Cercel: lungimea ţevii avea circa 1,50 m., grosimea în diametru, 250 cm. la bază şi 200 cm. la capat, iar calibrul era de 50 cm. Pe acest fragment de tun se vedea un vultur mare cu crucea în cioc, iar împrejur inscripţiunea amintită; în partea dinspre gură a tunului, se află o ornamentaţie ce reprezintă un soldat rănit[163]).

O altă grijă ce l-a preocupat pe Cercel în scurta lui domnie, au fost instituţiunile ţării: palate, biserici şi mănăstiri. Printre clădirile fondate sau reparate de Cercel se numără biserica din Căpreşti-Argeş, edificată; mânăstirea lui Neagoe Basrab dela Curtea de Argeş, reparată; zidirea din temelie şi înzestrarea cu multe moşii, cumpărate cu banii săi personali, a

---

161) Sivori, p. CIII.

162) E. Hurmuzaki, *Documente*, III, part. 2, p. 21.

163) Gr. Tocilescu, *Petru Cercel*, p. 55—56.

www.dacoromanica.ro

mănăstirii Mislea din judeţul Prahova; terminarea mitropoliei din Târgovişte, începută de Neagoe Basarab, pe frontispiciul căreia fu săpată inscripţiunea în care spune că el şi fiul său Marcu, văzând că de multă vreme stă nesăvârşită acea „sfântă casă" a dorit cu „osârdie din îndemnare dumnezeiască" să o săvârşească, acoperind-o cu plumb, zugrăvind-o, înfrumuseţând-o şi dotând-o cu moşii[164]); repararea şi înfrumuseţarea, iarăşi cu propria sa cheltuială, a bisericii din Şcheii Braşovului, la îndemnul judelui Luca Hirscher[165]); edificarea din nou a altei „frumoase biserici", lipită de palatul său din Târgovişte, încât pe o punte acoperită se putea intra din camera Domnului în biserică fără a fi văzut[166]). Este vorba de Biserica Domnească din Târgovişte.

In afară de biserici, Cercel amplifică şi transformă cu totul palatul din Târgovişte, „mic dar frumos şi magnific" cum îl găseşte Bongars la 1585, adăogându-i-se „frumoase şi nobile apartamente" peste cele modeste făcute de Mircea cel Mare. In piaţa din faţa palatului face trei fântâni frumoase, conducând apa pe sub pământ, prin ţevi groase de pin, dela o distanţă de 4—5 mile. Palatul îl înconjoară cu grădini frumoase „alla italiana", făcând chiar „foarte frumoase şi mari sere" pentru tot felul de plante exotice. Toate aceste le face în timp de şase luni, după mărturia lui Sivori care era prezent la lucări, fiind ocupaţi în continuu cu lucrul peste o mie de oameni. După exemplul Domnului, încep a construi sau a-şi reface ca-

---

[164]) Nu se poate susţine părerea lui Ştefulescu, *Tismana*, p. 96—97, că această cladire ar fi fost sfârşită de Petru dela Argeş, adeca Radu Paisie, care la fel avea un fiu numit Marcu, şi nu de Petru Cercel, căci Sivori spune clar că a fost făcută de acesta din urmă, fapt confirmat şi de călătorul francez Jacques Bongars. Cf. şi N. Iorga E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 190—192.

[165]) *Istoria bisericii Şcheilor Braşovului.* Ed. St. Stinghe, p. 4 şi I. Lupaş, *Cronicari şi isforici români din Transilvania*, I, p. 19.

[166]) Sivori, p. LIV. Această biserică a fost mărită de Matei Basarab şi transformată din nou în epoca fanariotă.

www.dacoromanica.ro

sele şi gradinile şi unii dintre boeri, incât oraşul luă in scurtă vreme aspect cu totul nou[167]).

Petru Cercel a avut faţa de catolicism o atitudine binevoitoare. Poate nu atât din convingere religioasă, care la el va fi fost de mai mica importanţă ca şi la toţi cei de seama lui, cât mai ales din calcule politice. S'a arătat mai sus ajutorul moral şi material avut din partea papei in anii 1578—81[168]) aşa că ajuns Domn nu se putea manifesta ca potrivnic religiei catolice, mai ales ca promisese sa se convertească el insuşi. Va fi fost in legătura cu acest fapt, sau cu planul de cruciata, acea misiune secreta ce avea să o trateze Sivori la 1584 cu ocaziunea scliei sale in Franţa. Tot in legătură cu acest angajament trebue explicat şi gestul lui Cercel, trimiţând la Roma, la Iezuiţi, pe cei şase fii de boeri pentru a-şi face educaţiunea. Nu se ştie cât adevar se cuprinde in spusele secretarului genovez când marturiseşte ca Petru Cercel avea „o foarte arzătoare dorinţă de a converti Principatul la adevărata religie[169]). Este ştiut ca, cunoscutul misionar Antonio Possevino avea instrucţiuni să mearga in Ţara Românească pentru acelaş motiv, ducând lui Cercel „o frumoasa coroana şi un cavaler" — cavalerul era un tablou in mozaic reprezentând pe Sf. Gheorghe, iar coroana un rosariu[170]). Banuiala ce o aveau regenţii Transilvaniei faţă de Principele român şi pe care Possevino o cunoştea, il face să-şi amâne plecarea[171]). Tot in acelaş scop vine in Muntenia şi medicul ragusan Theodor Nadali, prieten de altfel cu Cercel pe

---

[167]) Sivori, p. LIV—LV.

[168]) In 19 Martie 1578 Cercel semneaza o chitanţa pentru 200 de scuzi aur, daruiţi lui din partea Papei Grigorie XIII pentru a-i inlesni posibilitatea de a merge in Franţa. Cf. I. C. Filitti, *Din Arhivele Vaticanului*, II, p. 33.

[169]) Sivori, p. LXXXI.

[170]) „una bella corona e un cavagliere". C. Karalewski, *Proiectul misiunii lui Antonio Possevino in Moldova şi Ţara Românească*, in *Revista Catolica, III*, p. 531 şi A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţarii Româneşti*, II, p. 258, 260, 274.

[171]) A. Veress, *o. c.*, p. 260 .

www.dacoromanica.ro

care-l vindecase de o boală pe când era în Polonia. Acest medic preoţindu-se, avea dreptul să hirotonească preoţi şi însărcinarea să studieze situaţiunea la faţa locului[172]). In aceeaşi ordine de idei se poate considera şi dedicarea tratatului despre purcederea Sf. Duh, ce i-o face, la 15 Aprilie 1584, Grecul convertit Maxim Margunios[173]).

După mărturisirea lui Sivori, confirmată şi de aceea a lui Possevino, Cercel s'a îngrijit în mod deosebit de Franciscanii din Târgovişte şi de biserica lor edificată „alla romana". Pe deasupra o altă mărturie contemporană, a lui Ferrante Capeci „Italus Neapolitanus S. J. rector seminarii Claudiopolitani", mărturie făcută într'o scrisoare din 10 Martie 1585, ar fi o nouă dovadă a înclinaţiunii Principelui spre catolicism. „Principele este catolic şi vorbeşte italieneşte tot atât de bine ca şi unul din noi; are mulţi servitori italieni şi un regat cu mult mai mare decât Transilvania. Sunt neatinşi de erezie — locuitorii — ba mai mult, câţiva eretici care au plecat din Transilvania ca să predice acolo, au fost siliţi să discute mai întâi cu nişte călugari franciscani, cari fiind simplii şi neputând răspunde, cerura voie să cheme pe unul de ai lor, mai învăţat; a venit un anume Francesco, *cuius memoriae in benedictione est,* în faţa Principelui şi l-a convins, iar ereticii fură arşi; din acel moment nu mai îndrăsneşte nici un eretic să meargă acolo"[174]). Ştia Cercel să facă probe cari să mulţumească şi să iluzioneze atât pe capii politici cât şi pe cei spirituali, când cerea interesul lui să o facă, jucând orice rol i s'ar fi părut necesar.

Pe lângă toate acestea, Cercel voia să-şi formeze şi o curte literară după modelul celor văzute în Occident. Deacea se înconjoară de Francezi şi de Italieni, dintre cari unii erau oameni de litere, ca acel Francesco Pugiella" unicul doctor în legi, fericit scriitor de proză şi de rime toscane, foarte gentil

---

172) *Ibidem*, p. 269.

173) G. Enăceanu, *Petru Cercel faţă cu papismul,* în *Biserica Ortodoxă Română*, VIII, p. 745—754.

174) Cf. *Fontes Rerum Transilvanicarum.* Ed. A. Veress, vol. II. p. 96.

www.dacoromanica.ro

curtezan"[175]); un pictor francez sau italian dela curtea lui îi face portretul pe care-l trimite, la 1584, lui de Germigny" un portrait avec deux timbres de zebelines"[176]); un arhitect francez sau italian îi clădeşte palatul „după moda franceză" şi biserica de lângă palat[177]); technicieni tot occidentali, cu multă probabilitate veneţieni — imitaţia tunului văzut de Petru în arsenalul Serenissimei e evidentă — vor face acea turnătorie de tunuri şi muniţiuni, etc.

In aceste împrejurări, toată lumea era mulţumită cu noua domnie. Boerii, fiindcă Domnul era un om superior prin cultura, spiritul, inteligenţa şi manierele sale, ştiind să-i şi măgulească, prin banchetele şi darurile ce le oferea, ca cele dela 14 Decemvrie 1583, când împărţi caftane în valoare de 2000 de galbeni, sau cele dela Sf. Nicolae acelaşi an, când invită la un prânz solemn 40 de boeri care ridicară paharele pentru Domn şi pentru binefacătorul-diplomat, de Germigny. Sărăcimea la fel este ajutata de acest reprezentant al renaşterii apusene, care nu putea vedea lumea în mizerie, încât această sărăcime „îl privea în faţă parcă ar fi fost Dumnezeu pe pământ" după cum spunea un intim al Domnului[178]). In aceste împrejurări, acelaş intim, putea spune cu drept cuvânt, la sfârşitul anului 1583, numai lucrurile cele mai bune despre felul de a guverna al lui Cercel. Un Domn „sănătos şi voios", plin de evlavie, judecător drept şi harnic, care ţinea zilnic divan de dimineaţa până la „chindie", ascultând cu multă înţelegere şi răbdare toate plângerile până şi ale celui din urmă sărac[179]). In acelaş sens raportează şi de Germigny lui Henric al III-lea, la 7 şi 21 Februarie şi la 6 Martie 1584, că Turcii au rămas „mulţumiţi şi satisfăcuţi

---

[175]) St. Guazzo, *Dialoghi piacevoli*, p. 15. Pugiella devine secretarul lui Cercel. Cf. I. C. Filitti, *Din Arhivele Vaticanului*, II, p. 34—35.

[176]) N. Iorga, *Acte şi fragmente*, I, p. 33.

[177]) N. Iorga, *La France dans le Sud-Est de l'Europe*, în *Revue Historique du Sud-Est européen*, XIII, p. 65.

[178]) Scrisoarea lui Francesco Vincenti către de Germigny din 22 Decemvrie 1583. Cf. Al. Ciorănescu, *Nou despre Petru Cercel*, p. 273—274.

[179]) Sivori, p. LXIV.

www.dacoromanica.ro

de buna administraţiune şi de generosul comportament al Principelui"[180]).

Petru ar fi continuat să guverneze şi în viitor în acelaşi mod dacă nu l-ar fi strâmtorat creditorii şi tributul ce trebuia să-l dea Turcilor. După cum s'a arătat mai sus, Domnul avea de plătit vre-un milion de scuzi, împrumutaţi în timpul şederii la Constantinopol de pe la diferiţi cămătari greci, raguzani şi evrei; faţă de Turci se obligase cu opt sute de mii de ducaţi[181]), afară de bacşişurile grase ce trebuia să le împartă pe la diferiţii demnitari şi în afară de datoria rămasă dela predescesorul lui care, cu toate că fusese redusă cu 140.000 de ducaţi la intervenţiunea sultanei Hazechi, era încă destul de mare. Pe lângă acestea, mai avea obligaţiuni faţă de anumiţi Francezi şi Italieni care-l ajutaseră cu bani în timpul pribegiei. In astfel de împrejurări fu silit, chiar peste voia lui, să scoată bani mulţi din ţară, punând un nou bir, goştina pe oi, cum mărturisesc cronicele muntene[182]). Acest fapt contribui mult la pierderea simpatiilor.

Cu toate aceste scăderi inerente împrejurărilor, domnia lui Petru Cercel privită prin prisma cunoştinţelor actuale, nu poate fi judecată cu asprimea cu care a fost înfierată de către istoricii veacului al XIX-lea. Aron Florian şi J. A. Vaillant spun că Domnul „s'a făcut răpitor şi tiran al norodului"[183]), iar Mihail Kogălniceanu îl considera „caracter feroce şi răzbunător" care voia „să oprimeze poporul[184]). Mai just l-a judecat cronicarul transilvan Lestyan Gyulaffy, care-l caracterizează

---

[180]) Gr. Tocilescu—Al. Odobescu—E. Hurmuzaki, *Documente*, I, supl. 1, p. 74—75.

[181]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 663—664.

[182]) *Const. Căp. Filipescu.* Ed. N. Iorga, p. 78 şi Stoica Ludescu în *Magazin Istoric pentru Dacia*, IV, p. 276.

[183]) Fl. Aaron, *Idee repede de istoria Prinţipatului Ţării Româneşti*, I, p. 94 şi J. A. Vaillant, *La Romanie*, p. 326.

[184]) *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques Transdanubiens*, p. 133.

www.dacoromanica.ro

de „prea zdravăn Prinţ... şi tocmai de mare inimă la domnie"[185]).

b) Politica externa.

Prima grije a lui Petru Cercel după ce a luat domnia a fost să dea lumii ştire despre acest fapt. Ţinea să aducă la cunoştinţă tuturor, atât prieteni cât şi duşmani, evenimentul[186]), deoarece dorinţa lui era să trăiască în prietenie cu toţi suveranii creştini, învăţând din trista sa experienţă că ajutorul oricui poate fi de folos.

Sensul acestei domnii este european, căci Domnul, ca şi Despot Vodă din Moldova, trăit şi deprins cu felul de viaţă din Apus, cu diplomaţia şi cu felul domniilor de acolo, din care nu se putea desface şi nici nu voia, căuta să-şi situeze ţara între acelea pe unde colindase. Astfel se explică şi proiectele lui de cruciată europeană împotriva Turcilor, imaginaţia sa aprinsa având nevoie de a fi hrănită cu planuri mari.

Raporturile cu Turcii, pe faţă au fost cele ale vasalului faţa de suzeranul său, ceeace nu-l împiedecă însă uneori sa întreţină legături în ascuns cu alţi suverani creştini şi să facă proecte de cruciată împotriva Semilunei. Ştiuse atât de bine să-i încânte, încât Sultanul, îndată după învestire, voia să-l facă comandantul tuturor forţelor, atât al celor din ţara sa cât şi al celor din „Bogdania", cu cari să lupte împotriva Cazacilor[187]). Fratele său la Constantinopol, atâta timp cât a trăit — până la 24 Octomvrie 1583 — a ştiut să înlăture efectul intrigilor şi al uneltirilor ce le făcea partida adversă. Mai mult însă de cât acţiunea fratelui său va fi contribuit la aceasta impresiunea plăcută ce o lăsase în numeroase cercuri din Constantinopol, încât reuşise chiar să obţină exilarea lui Mihnea şi a mamei sale în Tripoli. Tot datorită acestei abilităţi cât şi bunei gospodării a

[185]) Lestyan Gyulaffi în al său *Diario* apud G. Şincai, *Chronica Românilor*, II, p. 374.

[186]) Cf. N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 160 171.

[187]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 167.

www.dacoromanica.ro

ţării dela început, câştigă de partea lui chiar pe unii dintre miniştrii Sultanului şi mai ales pe Sultana Hazechi, fapt ce-i aduce iertarea — lucru neobicinuit la Poarta — a sumei de 140.000 de galbeni din datoria rămasa dela înaintaşul sau[188]).

Poziţiunea favorabilă şi-o păstrează şi în anul 1584, cu toate că duşmanii săi căutau să-l compromită, acuzându-i agentul c'ar fi omorît doi membri din familia lui Mihnea pentru a scapa de rivalitate. O probă a situaţiunii sale favorabile la Poarta în acest an se poate găsi şi în faptul că, după consemnarea tributului, solii lui Cercel fura primiţi să sărute poala Sultanului înaintea trimişilor lui Petru Şchiopul, Domnul Moldovei, lucru iarăşi excepţional, deoarece Moldova, deşi ţară mai mica, avea precădere din pricina poziţiunii sale de margine către duşmanii Imperiului Otoman[189]). Astfel de Germigny putea scrie regelui Henric, la 7 şi 21 Februarie şi la 6 Martie 1584, ca Poarta se arată „mulţumită şi satisfăcută de buna administraţiune şi purtare întru toate a zisului Domn"[190]).

Această situaţiune favorabila însă, sub presiunea, insistenţele şi mai ales ofertele lui Mihnea, se schimbă într'una cu totul contrară ceeace va aduce mazilirea lui Cercel, la 1585.

Dacă pe Turci nu prea conta, reuşind a-i cunoaşte sub toate aspectele, Cercel căuta în schimb să aibă sprijinul suveranilor creştini, cu ajutorul cărora să-şi poată menţine situaţiunea. Dintre suveranii creştini, cel de care se simţea mai legat şi pe sprijinul căruia se baza mai mult, era Henric, Regele Franţei. Conştient de acest lucru, Petru caută să-i cultive prietenia care s'a dovedit atât de folositoare până acum. La 15 August 1583 de Germigny scria regelui Henric că Domnul român vrea să-i trimită un nobil francez, pe Mellier de la Constance, pentru a-i mulţumi şi a-i exprima „infinita şi eterna obligaţiune ce

188) G. Tocilescu Al. Odobescu E. Hurmuzaki, *Documente*, I, supl. 1, p. 74.

189) N. Iorga E. Hurmuzachi, *Documente*, XI, p. 189—190.

190) *Ibidem* şi G. Tocilescu—Al. Odobescu—E. Hurmuzaki, *Documente*, I, supl. 1, p. 74—75.

www.dacoromanica.ro

o are pentru foarte marele şi nemuritorul beneficiu ce l-a avut prin repunerea în Statul său"[191]).

Ajuns la Adrianopol, Petru într'adevăr trimite pe Mellier în Franţa, cu instrucţiuni de a se opri în drum, ca să mulţumească pentru binefacerile primite, căpitanului Ragusei, Dogelui Veneţiei, ducelui Ferarei şi celui al Savoii. Pe lângă aceasta, mai scrie personal regelui Henric, tot din Adrianopol, la 24 August, asigurându-l despre „obligaţiunea veşnică" ce-i datorează, părându-i-se că nu va reuşi niciodată a-i dovedi „recunoştinţa după datoria şi dorinţa" ce o are şi asigurându-l, în sfârşit, că va conduce statul „sub protecţia şi auspiciile regelui şi a coroanei franceze, pentru a putea cu propriul său sânge să-l servească şi să corespundă măcar într'o măsură foarte mică pentru un beneficiu atât de important"[192]).

Instalat în domnie, Petru Cercel se gândeşte îndată, să trimită o ambasadă cu daruri şi bani regelui Henric, misiune pe care avea să o îndeplinească secretarul său Sivori. Pentru a nu fi suspectat de Turci, se cere voie la Poartă, spunând că e datoria lui a se arăta „mulţumitor regelui Franţei pentru protecţiunea

---

[191]) Cf. N. Iorga—E.Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 167—168. Intre timp, Cercel mai scrie lui de Germigny o scrisoare cerându-i să arate regelui Franţei recunoştinţa şi obligaţiunile sale, la care Henric răspunde că a simţit „mare mulţumire" pentru reuşita lui Petru. Tot odată Henric mulţumeşte şi acelora dintre Turci care au contribuit la reuşita Principelui român. Cf. N. Iorga—Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 183—184. Cercel mai scrie scrisori de mulţumire Ecaterinei de Medici, reginei Luiza, fratelui reginei, cancelarului Franţei, lui Villeroy, lui Brulart şi lui Pinart. *Ibidem*, p. 168—172.

[192]) „Sire, dell'obbligo perpetuo ch'io devo a Vostra Christianissima Maestà, che è sempre stata refugio de principi affliti, a me pare impossibile di poter giongere a segno di farne una minima ricognoscenza secondo il debito et desiderio che ne tengo..." punându-şi statul „sotto la prottezione et auspicio di quella regia et christianissima corona, per poter col proprio sangue servirla et minima parte corrispondere di gratitudine per un cosi grande et segnalato benefitio". Cf. N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 174—175. In acelaş sens scrie reginei Ecaterina de Medici, Ducelui de Anjou, Cardinalului Bourbon, Ducelui de Nevers, Ducelui de Retz şi lui Villeroy. *Ibidem*, p. 176—180.

www.dacoromanica.ro

ce i-a acordat-o totdeauna". In Februarie 1585 are răspunsul Sultanului, dându-i-se voie să-şi arate recunoştinţa faţă de binefăcătorul său. Se pregătesc daruri bogate pentru Rege, Regina Mamă, Regina Consoartă, pentru Ducele de Nevers, precum şi pentru alţi principi şi oameni de seamă francezi. Intre daruri erau piei de zibelină de mare valoare, foarte frumoşi cai turceşti cu hamuri aurite, cai de trăsură, spade şi săbii turceşti îmbrăcate in aur, şi in special una pentru Rege îmbrăcată in rubine, diamante şi aur, in valoare de 10.000 de ducaţi ungureşti, comandată in mod special la Constantinopol[193]). Plecarea era fixată pe la sfârşitul postului Paştilor, dar fiind încă frig şi mamele copiilor pe care trebuia să-i ducă la Roma pentru studii[194]) cerând Principelui să le fie lăsaţi copiii să petreacă sărbătorile acasă, plecarea se amână. Această amânare inseamnă nenorocirea lui Cercel, deoarece peste puţin va fi mazilit din domnie şi astfel nu-şi va putea salva nimic din marile bogăţii adunate.

Aceste relaţiuni in ultimul timp al domniei lui Cercel sunt ceva mai reci, ajungând vestea la Paris că Principele n'ar mai corespunde increderii, prieteniei şi sprijinului acordat, deoarece administraţiunea internă ar lăsa de dorit, pe lângă faptul că nu şi-ar fi indeplinit obligaţiunile pecuniare ce le avea faţă de

---

193) Sivori, p. LXXXII LXXXIII.

194) Sivori, la intoarcerea din Franţa, trebuia să se oprească la Roma, având să trateze chestiuni secrete cu Papa Grigorie XIII. Totodată avea să lase, pentru studii, la Iezuiţii din acest oraş, 6 dintre fiii celor mai de seamă boieri, intre cari şi doi nepoţi de soră ai Principelui,, pentru a fi instruiţi. In felul acesta avea in puterea sa pe boeri, cari ştiindu-şi copiii la dispoziţiunea Principelui n'ar fi indrăznit să-şi manifeste vreo nemulţumire. Mai trebuia să ducă Sivori mari sume de bani pentru a fi depuse în băncile Italiei: 100.000 de ducaţi ungureşti in Banca San Giorgio din Genova pentru a-i avea la dispoziţiune in caz de necesitate; alte sume erau destinate pentru cei care l-au ajutat in timpul pribegiei: 20.000 de ducaţi ungureşti pentru tatăl lui Sivori, 10.000 pentru Carmelitul Parizola, 2.000 pentru Paolo Battista del Connio, 40.000 formau darul lui Sivori, 12.000 pentru cheltueli de călătorie, alte 12,000 pentru intreţinerea tinerilor boieri la Roma şi alte sume pentru a i se plati datoriile in Veneţia.

www.dacoromanica.ro

anumiţi Francezi: abatele Strozzi şi medicul regal La Corde[195]). Agentul francez la Poartă, care poate fi identic cu Berthier, fostul secretar al lui Cercel, raporta, în ultimul timp, lucruri mai puţin bune despre Domnul român.

Dintre statele italiene, faţă de Veneţia avea Cercel şi cele mai multe obligaţiuni şi cea mai mare consideraţiune. Cu republica veneţiană întreţinea legături vii în tot timpul celor doi ani de domnie. Indată după învestire, Cercel însărcinează pe Giovanni Francesco Moresini să prezinte Şerenissimei omagiile sale, asigurând-o că dorinţa lui este „de a putea face vreun serviciu important, pentrucă nu doreşte nimic mai mult în lume, decât acest lucru"[196]). In Octomvrie 1583 sosia la Veneţia un sol al lui Petru Cercel. Acest sol nu era un „boier român" cum credea Esarcu şi după el alţii[197]) ci era acelaş Mellier de la Constance pe care Cercel îl trimisese dela Adrianopol în Franţa, cu instrucţiunea de a se opri şi la Veneţia. Că era Mellier reiese din mai multe fapte, şi anume: ambasadorul Franţei la Veneţia, în cuvântarea de prezentare, spunea că este un „gentiluomo del Principe della Gran Vallaca", trimis de acesta la Regele Franţei şi care i-a fost recomandat de către Principe printr'o scriscare din 24 August. Ştim că Mellier era solul care trebuia să meargă la Henric III şi tot Mellier era recomandat în mai multe scrisori datate toate din Adrianopol la 24 August: către Henric III, către Ecaterina de Medici, către Cancelarul Franţei, către Ducele de Nevers, către Ducele de Retz şi către Ducele Ferarei[198]). Apoi tot Mellier este acela, care so-

---

[195]) Gr. Tocilescu Al. Odobescu E. Hurmuzaki, *Documente*, I, supl. 1, p. 99. Despre nesatisfacerea acestor obligaţiuni vorbeşte şi o notiţă dintr'un mss. francez (1192 al Bibliotecii Naţionale din Paris). Cf. N. Iorga, *Momente istorice*, în *Anal. Acad. Române*, Mem. Secţ. Ist. Ser. III, t. VII, p. 108—109.

[196]) A. Veress, *Documente*, II, p. 253—254 şi C. Esarcu E. Hurmuzaki, *Documente*, IV, part. 2, p. 116.

[197]) C. Esarcu. *Documente istorice descoperite în Arhivele Italiei*. Bucureşti, 1878, p. 10—11.

[198]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 172—181.

www.dacoromanica.ro

seşte la cardinalul d'Este, pentru care avea la fel o scrisoare, în luna Decemvrie 1583[199]), deci după ce se va fi achitat de obligaţiunile faţă de „Serenissimă" şi poate de ceilalţi principi italieni. In al treilea rând, în discursul său ţinut în faţa Senatului Veneţian, solul lui Cercel reproduce în mare parte cuvintele şi ideile cuprinse în scrisoarea, pe care Mellier o ducea Regelui Henric. In sfârşit, Francesco Moresini, bailul Veneţiei, scria la 25 August 1583 Dogelui că va sosi „Monsignor della Costanza[200]). Aşa dar Mellier şi nu un boier român, sosea în Octomvrie 1583 la Veneţia şi asigura Senatul Republicei că Principele „va fi totdeauna gata să-şi pună viaţa, ţara şi tot ce-i va sta în putinţă în serviciul acestei Serenisime republici în toate mărinimoasele şi măreţele ei întreprinderi." Aceste oferte au fost „înţelese cu recunoştinţă şi primite cu bucurie", iar Serenissima îi oferea serviciile sale în orice împrejurare şi pentru orice dorinţă, însărcinând pe Mellier să spună Principelui că nu l-a uitat niciun moment şi să-l asigure de dragostea ce i-o poartă[201]). Dar Veneţia era tot atât de interesată ca şi Cercel, dacă nu chiar mai mult, căci, după cum se va vedea, atunci când Principele va fi din nou în strâmtorare, nu numai că nu-l ajută, dar îl învită să părăsească oraşul şi teritoriile ce-i aparţin.

Faţă de papalitate, avea Cercel la fel obligaţiuni atât morale cât şi materiale, obligaţiuni creiate în timpul pribegiei. Nu se poate afirma cu siguranţă dacă relaţiunile lui Cercel faţă de papalitate şi faţă de catolicism în general erau izvorîte dintr'o convingere şi o inclinaţiune sinceră pentru biserica apuseană, sau dacă erau numai simple calcule de oportunism politic. Dacă ne-am opri numai la schimbul de scrisori dintre el şi câţiva cardinali: Comendone, d'Este, Galli, Bolognetti, etc., cărora le scrie că aşteaptă cu nerăbdare ocaziunea pentru a le putea dove-

[199]) Mellier sosie la Paris pe la începutul lunii Decemvrie. Cf. N. Iorga E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 184. Cardinalul d'Este răspunde lui Cercel la scrisoarea înmânată de Mellier la 31 Decemvrie. Cf. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 187.

[200]) C. Esarcu—E. Hurmuzaki, *Documente*, IV, part. 2, p. 118—119.

[201]) C. Esarcu—E. Hurmuzaki, *Documente*, III, part. 1, p. 447—448.

www.dacoromanica.ro

di recunoștința și a le oferi serviciile sale sincere[202]), am putea bănui că erau simple calcule politice, pe care el le-a întrebuințat totdeauna când credea că-i pot fi folositoare. Dar faptul că voia să trimită mai multe serii dintre fiii celor mai de seamă boieri ai țării pentru educațiune la călugării iezuiți din Roma, spre a se instrui „în litere și în limba și obiceiurile italiene și a se afecționa de credința catolică", după cum mărturisește Sivori, ne face să credem că înclinarea lui Cercel pentru religia catolică ar fi fost ceva mai mult decât un joc politic. Papa însuși, în August 1583, îi trimitea o bulă în care-și manifesta bucuria de a fi obținut tronul și-i dădea sfaturi de a cârmui bine spre gloria lui Dumnezeu și fericirea supușilor[203]). Tot Sivori, care cunoștea toate planurile și ideile Principelui, mai spune că Petru avea „foarte arzătoarea dorință... de a aduce Principatul la adevărata credință și că el avea misiunea de a trata cu Papa Grigore XIII alte „însărcinări secrete"[204]). Aceste „comisiuni secrete" s'ar putea referi însă și la lucruri de ordin politic, la acele planuri de cruciată de care era animat Principele Petru. Cu atât mai mult, cu cât Papa răspunzând la raportul adresat lui la 2 Ianuarie 1582 de protonotarul Dandini scria că planul era frumos și bun, dar că efectuarea lui cere multe lucruri principale, pe care, când va vrea Dumnezeu, nu le va trece cu vederea"[205]). Dar Sivori mai spune că încă pe când era în ambasadă în Transilvania — Septemvrie 1584 — s'a înțeles, din ordinul lui Cercel, cu Iezuiții de aici pentru a trimite doi dintre ei în Muntenia cu scopuri de convertire; pe lângă aceștia se mai așteptau alții dela Roma. La aceste dovezi s'ar mai putea adăoga și mărturia lui Ferante Capece, rectorul seminarului iezuit din Cluj, despre susținerea catolicilor din

[202]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 107, 181, 187-189 și A. Veress, *o. c.*, p. 238, 268. Cardinalul d'Este în răspunsul său își manifestă bucuria pentru reușită și așteaptă ocaziunea „de a putea face servicii" lui Cercel.

[203]) Scrisoare inedită în Colecția Vladimir Ghica la Academia Română. Cf. H. Schachmann, *o. c.*, p. 932.

[204]) Sivori, p. LXXXI.

[205]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. XLV, n. 5. și A. Veress, *Documente*, II, p. 193.

www.dacoromanica.ro

Muntenia şi arderea ereticilor, care împreună ar putea fi socotite ca indicii pentru înclinarea lui Petru Cercel, spre catolicism.

Cu alte două state italiene: Ferrara şi Savoia mai întreţine Principele Petru legaturi mai mult de curtoazie decât cu scopuri practice. Este adevărat că în timpul pribegiei sale, în anul 1579 cerea dela Alfonso II, Ducele Ferrarei, scrisori de recomandare către Regele şi Regina Franţei şi către Ducele de Guise[206]), iar Ducele de Savoia Carlo Emmanuele îl primea bine în trecere spre Constantinopol. Din timpul când aştepta la Constantinopol, se păstrează două răspunsuri ale ducelui Alfonso al Ferrarei la scrisorile lui Petru Cercel[207]). Dar după ce ajunge Domn, Cercel nu face altceva decât să anunţe că a obţinut tronul şi să le mulţumească pentru purtarea manifestata faţă de el, arătându-le recunoştinţă[208]). La acestea ducii măguliţi îi răspund manifestându-şi bucuria pentru dreptatea ce i s'a făcut[209]).

Cu celelalte state italiene: ducatul de Milano, care împreună cu regatul de Neapole, cu Sicilia şi cu Sardinia era sub dominaţiunea spaniolă; ducatul de Mantova, reunit sub Gonzaga cu marchizatul de Monferat; ducatul de Parma şi Piacenţa, condus de Farnesi şi cu Toscana, cârmuit în această vreme de Francisc de Medici[210]), Cercel nu pare să fi avut legături diplomatice sau de altă natură.

Cu împăratul Germaniei, legături diplomatice sau politice nu pot fi dovedite documentar. Nicolae Iorga presupune totuşi, că ar fi existat o înţelegere între el şi Imperiali cari i-ar fi promis să-l primească la ei când ar fi fost nevoit să ia din nou drumul pribegiei[211]).

---

[206]) N. Iorga E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 98—100.

[207]) Cf. A. Veress, *o. c.*, p 226 şi 242.

[208]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *o. c.*, *p.* 174, 180.

[209]) *Ibidem*, p. 183.

[210]) Cf. L. Salvatorelli, *Profilo della storia d'Europa*, Torino, 1942, p. 671—686.

[211]) N. Iorga, *La France dans le Sud-Est de l'Europe*, în *Revue Historique du Sud-Est européen*, XIII, p. 66.

www.dacoromanica.ro

Cu toate că Ştefan Báthory nu i se aratase de loc prietenos nici în timpul pribegiei sale în Transilvania, în 1571—1572, nici în timpul aşteptării la Constantinopol, 1581—1583, nici după ce ajunge Domn[212]), totuşi Cercel ca unul ce ştia să uite când interesele sale o cereau, încearca închegarea unor legături prietenești cu el, îndată ce îşi ocupă tronul. O ambasadă trebuea să meargă în Polonia pentru a îndeplini formalitatea diplomatică. Solia era compusă din 25 de călăreţi, 4 boieri şi multă servitorime, având în fruntea ei pe acelaş Sivori. Data plecării era fixată pentru 15 Noemvrie 1583, iar ca dar pentru regele Poloniei trebuea să ducă o spadă şi un pumnal cu lama de damasc, îmbrăcat în diamante şi rubine, în valoare de circa 6000 de scuzi[213]). Ambasada însă nu are loc, deoarece se ivesc neînţelegeri între Sultan şi Ştefan Báthory, ai cărui trimişi sunt omorîţi la Adrianopol. In aceste împrejurări de Germigny, informat de planurile lui Cercel, îi trimite un curier cu sfatul să amâne ambasada pentru o altă ocaziune[214]). Totuşi Domnul Munteniei pentru „a câştiga bunăvoinţa" dibaciului Rege, îi trimite, în ascuns, prin intermediul Principelui transilvan, darurile destinate „pentru că îi convenea în orice mod să-i câştige bunăvoinţa" după cum spune Sivori[215]). Dar nici după această probă de prietenie, inima lui Bathory nu devine mai binevoitoare pentru Principele muntean şi Presidiul Transilvaniei avea nevoie de insistenţe şi argumente multiple pentru a-l convinge că Petru e

---

[212]) Ajuta pe fugarul Ivaşcu, pripăşit în Polonia, să ia tronul Munteniei, pe la 1583. Cf. A. Veress, *o. c.*, p. 264—265, 270.

[213]) Sivori, p. LI.

[214]) Acest fapt, — intervenţiunea lui de Germigny pentru ca Cercel să nu trimită solii sai în Polonia, — e confirmat şi de o scrisoare a lui Francesco Vincenti din 29 Decemvrie 1583. Cf. Al. Ciorănescu, *Nou despre Petru Cercel...*, p. 274.

[215]) Sivori, p. LXV. Trimiterea darurilor pe această cale e atestată de o scrisoare din 22 Decemvrie 1583 a Prezidiului Transilvaniei către Ştefan Báthory, în care se spune: „Voevodul muntean, trimiţând plocoane Măriei Tale". Cf. A. Veress, *Documente*, II, p. 294.

www.dacoromanica.ro

un om cu multă bunavoinţă faţă de el. In urma acestora, poate, este trimis în Muntenia, pe la sfârşitul anului 1584, un sol în persoana lui Samuel Lasky, omul de încredere al cancelarului Ioan Zamoisky, cu 9 trăsuri şi mulţi servitori[216]).

Cu Moldova, sau mai bine zis cu Domnul Moldovei, Petru Şchiopul, unchiul rivalului său, Cercel n'a avut niciun fel de legături, nici de prietenie, nici de duşmănie. Uneori vin la el oameni din Moldova, pretendenţi la tron sau duşmani de ai lui Petru Şchiopul, ca acel „ginere al lui Alexandru Vodă" care trebue să fie ginerele lui Lăpuşneanu, venind dela Braşov, pe la sfârşitul anului 1584 sau începutul celui următor[217]).

Cele mai întinse legături diplomatice şi politice le are Petru Cercel însă cu Transilvania. Socotelile Braşovului sunt pline de însemnări despre soliile ce se schímbau necontenit dintr'o parte în alta a Carpaţilor. Motivul acestor strânse legături pe cari le căuta Domnul Munteniei ni-l mărturiseşte tot Sivori. „Ţinând seamă de puţina credinţă a Turcilor, temându-se să nu-l depună din scaun, fiind deja geloşi pentru mărimea şi valoarea lui, Domnul judecă a fi necesar să încheie unele legături mai strânse cu Sigismund Báthory, Principele Transilvaniei, ca vecin şi apropiat, puternic în armată şi fortăreţe, ca în orice împrejurare nenorocită să poată avea acolo refugiu" [218]). Pentru acest scop, trimite în luna Octomvrie 1583[219]) o solie în frunte cu marele stolnic, care în acest timp era Gheorghe, ca să salute din partea sa pe Principele minor Sigismund Báthory şi pe protectorul său, guvernatorul Wolf-

[216]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 819—820.

[217]) *Ibidem*, p. 828—829 şi N. Iorga, *Istoria Românilor*, V, p. 214.

[218]) „Tenendo all'incontro della poca fede de Turchi, e che a quel tempo non lo deponessero del stado, nome che già prendessero sospetto della sua grandezza e vallore, giudicò esser necessario procurar qualche stretto vincolo con Sigismundo Battori, Principe di Transilvania, accio come vicino e confine, potente di milizia e di fortezze nel suo Paese, in ogni sinistro evento potesse haver ivi ricorso". Cf. Sivori, p. LXV.

[219]) Solia a fost trimisă în luna Octomvrie, după cum reiese din Socotelile Braşovului, şi nu în luna suirii pe tron, cum afirma H. Schachmann, o. c., p. 1016.

www.dacoromanica.ro

gang Kowachoczy, ducându-le daruri[220]). Dintr'o scrisoare a cancelarului Kowachoczy din 2 Decemvrie, se ştie că solia lui Cercel a fost bine primită[221]). In 23 Ianuarie 1584 Petru cerea aceluiaş cancelar, cu care era in relaţiuni foarte bune, să-i trimită un diac (secretar) pentru limba maghiară şi latină[222]), şi astfel vedem venind in Ţara Românească, in Aprilie, pe „Lasky Ianoş Diak".[223]). Soliile continuă cu o frecvenţă neobişnuită intre cei doi Principi in tot timpul celor doi ani de domnie ai lui Petru, Sigismund şi Transilvănenii arătându-se foarte mulţumiţi cu noua domnie. Solului lor ce mergea la Poartă, Ştefan Margai, i se dadeau instrucţiuni, la 10 Septemvrie 1583, să se oprească şi la curtea lui Petru Cercel, pe care „salutându-l cu cuvântul Măriei Sale, să se bucure că foarte a dorit Măria Sa ca Dumnezeu şi puternicul Impărat să trimită aci un astfel de om care nu a stat numai la el acasă, in Ţara Românească, ci a văzut creştinătatea şi să ştie, că, cu atât mai vârtos să poată fi Măria Sa in inţelegere cu el ca şi cu cei de mai inainte... şi

---

[220]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 826.

[221]) „Responsum illi fuit humaniter". Cf. A. Veress, *Documente*, II, p. 286. Despre această solie scria Possevino *(Transilvania*, 1584, in *Fontes Rerum Transilvanicarum*, III, p. 165), că in aparenţă fu bine primită, dar in fond guvernatorii suspectau pe Petru. „Questa ambasciata però, se bene fu ricevuta humanamente in apparenza dai governatori del giovinetto principe di Transilvania, et se bene n'aparechiarono una simile al detto Petro, per dissimulare il loro sospetto, nondimeno tanto più stettero sopra di loro". Intre oraşul Sibiu care-l felicită pe Domn pentru obţinerea tronului şi Cercel, se schimbă scrisori de curtoasie, iar Petru in răspunsul său, numeşte pe primarul oraşului, Albert Suveg (Huet) „amice et vicine" dorind o prietenie „perpetuă". Cf. A. Veress, *o. c.*, p. 281—282.

[222]) Szádeczky L., *Kovacsóczy Farkas levelei*, in *Történelmi Tár*, 1892, p. 694. Szádeczky comite o greşală crezând că scrisoarea este a lui Petru Şchiopul, Domnul Moldovei. Scrisoarea fiind datată din Târgovişte la 3 Ianuarie 1584, iar emiţătorul „Petrus, principe di Vallachia", este clar că nu poate fi dela altul decât dela Petru Cercel.

[223]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 827. In ziua de 27 Septemvrie 1583 Socotelile Braşovului mai inseamnă că mergea „der Lasslo Diak vom Peter Wayda", care este una şi aceeaşi persoană, numele de Laski fiind maghiarizat — Laszló — de către copist.

www.dacoromanica.ro

Măria Sa să ne fie vecin bun"[224]). In aceste împrejurări o mare solie, compusă din personalităţi de seamă din viaţa publică a Transilvaniei, lua drumul Târgoviştei. Paul Perneczy, Ioan Gerendy, Gabriel Haller, Gheorghe Nyotodi „şi alţi mulţi nobili" aveau să pecetluiască oficial această bună vecinătate, la sfârşitul anului 1583 şi începutul celui următor[225]). Chiar şi tinerii verişori ai Principelui Sigismund, Ştefan şi Gabriel Báthory, vizitează pe Cercel în luna Februarie 1584. Pe lângă „Velssi", cum se chemau Muntenii, trimişi la Domnul vecin, în Socotelile Braşovului, se purtau mereu şi alţi emisari din Ţara Românească, ca: Udrişte postelnic, Hader, Logofătul Mănăilă, sosit cu „o sută cincizeci şi unul de cai şi mulţi oameni de suită", ca Stolnicul Gheorghe, ş. a., pentru a chema înapoi pe pribegii cari refuzau însă invitaţiunea.

Ca răspuns la marea solie trimisă de Sigismund Báthory la sfârşitul anului 1583, Cercel trimite şi el una, pe la jumătatea lunei Septemvrie a anului următor cu şi mai mare pompă, având în frunte pe acelaş Sivori. In aparenţă solia avea ca obiect cererea de extradare a boierilor fugari[226]), dar în secret trebuia să pregătească o eventuală căsătorie între Petru Cercel şi o soră a lui Sigismund[227]). Solia foare fastuoasă — „două trăsuri însoţite de 12 soldaţi călări şi multe persoane de serviciu" —

---

[224]) A. Veress, *o. c.* p. 271—273.

[225]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 822. In acelaş timp Petru îşi avea reprezentanţii săi la nunta fetei judelui Braşovului. *Ibidem.*

[226]) De fapt se întâlnesc repetate cereri din partea lui Cercel, în decursul anului 1584, pentru extrădarea boierilor Ivaşcu, Dumitru Vornicul, Stanciul Logofătul, etc. Cf. A. Veress, *o. c.* p. 257, 262, 284, 299—302. Prin August Ivaşcu se găsea în Polonia unde era ajutat de rege şi de cancelarul Zamoyski, cu gândul să răstoarne pe Petru. Cf. A. Veress, *o. c.*, p. 264—265. Regele voia să dea boierului Ivaşcu un loc de şedere în Polonia, sau în Lituania însă acesta nu primeşte, neputându-se lipsi de moşia sa de acasă; totuşi până se va putea reîntoarce în Muntenia, Ivaşcu era dispus să primească un loc de adăpost pe la Hust sau Chioar. Cf. *Ibidem*, p. 265—268.

[227]) Chestiunea căsătoriei o vom discuta în subcapitolul 5: Familia lui Petru Cercel.

www.dacoromanica.ro

porneşte dela Târgovişte fiind condusă până la marginea oraşului de toată boerimea ţării. In 25 ale lunii era în Braşov, „oraş mic dar foarte frumos şi cu frumoase clădiri, locuit de Saşi ce formează un fel de republică, recunoscând numai pe Principele Transilvaniei ca superior, plătându-i în fiecare an tribut"[228]), unde li se fac multe onoruri timp de 2 zile cât rămân în oraş[229]). In drum spre Alba Iulia, solia trece prin Sibiu, „Cebinio", care la fel e găsit de Sivori „grande e bella", guvernat în acelaş fel ca şi Braşovul, unde li se fac din nou multe onoruri. La 4 mile distanţă de Alba-Iulia, cortegiul se opreşte, după obiceiul timpului, venind să-l întâmpine Alexandru Kendi, primul president al Transilvaniei, cu 4 nobili. Aceştia conduc solia în oraş. A doua zi sunt vizitaţi de Wolfgang Kowachoczy cu care Sivori avea de tratat „anumite lucruri". Invitaţi la un banchet, solul Domnului muntean are ocaziunea să cunoască şi pe al treilea president (regent), Ladislau Zombori, cu cari discută lucrurile ce avea de tratat, prezentându-le la urmă daruri din partea lui Cercel: câte un pumnal cu lamă de damasc, împodobit cu aur şi rubine turceşti, în valoare de o mie de scuzi.

Intorcându-se Sigismund Bathory dela vânătoare, trimite imediat 4 nobili însoţiţi de 50 de soldaţi pentru a conduce la audienţă pe Sivori. La Palat solia românească era aşteptată de multe personalităţi transilvane, iar în camera de audienţă a Principelui, împreună cu acesta, îl aşteptau cei trei regenţi, medicul piemontez Blandrata, Majordomul Principelui, Ioan Gálfi şi mai mulţi secretari. La cuvântarea lui Sivori, ţinută în italieneşte, Principele îi răspunde „con molte amorevole parole", acordându-i pentru a doua zi audienţă privată. La audienţa de a doua zi nu erau prezenţi decât cei trei regenţi. Sivori, terminând expunerea motivului ambasadei, se retrage, după ce i se face invitaţiunea la un banchet pentru cea mai apropiată Duminecă, cu care

---

[228]) Sivori, p. LXVII—LXVIII.

[229]) „Item es kam walisch Her so vom Peter Weyda czu unsern Fu:stem geschikt mit Namen Franco". Cf. N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente* XI, p. 828.

www.dacoromanica.ro

ocaziune trebuia sa i se dea răspunsul. Răspunsul a fost aşa cum îl doria Petru Cercel, acordându-i-se mâna surorii lui Sigismund Báthory; se cere timp numai să fie anunţat Regele Ştefan Báthory, protectorul Principatului şi unchiul miresei. La banchet Sivori este aşezat la dreapta Principelui, la stânga caruia stătea vărul acestuia, Ştefan Báthory, iar alături de ei medicul Blandrata şi celalalt văr al lui Sigismund, Gabriel Báthory; în faţă stăteau cei trei regenţi, iar în jurul lor boerii români care făceau parte din solie. In timpul mesei, Sigismund manifestă faţă de Sivori fericirea de a-l vedea şi dorinţa de a-i face aceeaşi cinste ca şi cum ar fi ambasadorul Regelui Poloniei, deoarece pe Principele Munteniei „îl iubeşte ca pe un frate"[230]). După banchet, Sivori împarte daruri pe la diferiţii demnitari, iar pentru Principe avea un frumos cal alb. După amiazi îl vizitează, din partea Principelui, maestrul de cameră, împreună cu medicul său Marcel Squarcialupi, aducându-i în dar o frumoasă cupă de argint aurită în valoare de 200 de scuzi, un iatagan turcesc aurit în valoare de 150 de scuzi şi stofe preţioase pentru Sivori şi boerii însoţitori[231]).

Dus la îndeplinire totul cu bine, după 15 zile de şedere în Alba-Iulia, solia se întoarce în Ţara Românească, în Târgovişte fiind aşteptată, ca şi la plecare, de mulţi boieri ai ţării, în frunte cu Domnul, care se arătă satisfăcut de rezultatele obţinute. La fel şi Prezidiul Transilvaniei se pare a fi fost mulţumit de tratativele avute cu trimişii Domnului muntean, după cum reese din raportul făcut lui Ştefan Báthory la 14 Decemvrie 1584. Despre Principele român şi legăturile dintre cele două ţări, Prezidiul se exprimă favorabil. „Despre el ca despre un om nou putem presupune *satis diu et sinistris* decât bunăvoinţă

---

230) „Dal Principe mi fu detto con molto amore in lingua latina, che benissimo possiede, che io stessi allegramente perche mi vedeva tanto volentieri e desiderava farmi tanto honore come se fussi stato ambasciatore del Re di Polonia, suo zio, per esser ambasciatore del Principe di Valachia che amava come fratello". Cf. Sivori, p., LXXIV.

231) Solia e descrisă cu multe amanunte şi foarte interesant de catre Sivori la pag. LXVII—LXXVIIL

www.dacoromanica.ro

şi purtare bună faţă de Domnul nostru, ceeace a dovedit faţă de oricine *sine dissimulatione*, de câte ori îl rugăm câte ceva, ceeace se întâmplă destul de des, îndestulându-ne totdeauna cu omenie, fiind gata să ne slujească numai decât" — spunea Prezidiul. Mai departe, cu siguranţă referindu-se la cererea de căsătorie, Transilvănenii exprimă părerea că „dacă ar fi voia milostivă a Majestăţii Tale, ar fi bine ca nici noi să nu-i stricam vcia, când se poate împlini cu bine", căci cu vecinătatea lui Cercel „am fost totdeauna mulţumiţi[232]).

Pe la începutul anului 1585, în drum spre Constantinopol, se opreşte, ca ambasador al lui Sigismund, în Târgovişte, Francisc Kendi, primit cu multă cinste şi cu daruri de „grandissimo valore". Kendi aduce vestea despre răspunsul afirmativ al Regelui Poloniei în privinţa căsătoriei şi că se hotărîse luna Iunie pentru săvârşirea ei. Nu era dat însă a se împlini niciodată, deoarece în Martie 1585 Cercel e mazilit, trebuind să ia din nou drumul pribegiei, ce nu se va sfârşi decât odată cu moartea sa.

In felul acesta, Cercel a voit să dea un alt sens domniei sale, după cum s'a spus, un sens european, după modelul celor din Apus, de sub influenţa cărora nu se putuse desface niciun moment. Era pus, fără îndoială, pentru a face anumite servicii Regelui Franţei, care nu renunţase la tronul Poloniei, dar Cercel ştiu să împace dorinţele şi planurile aceluia cu interesele ţării sale, interese născute din situaţiunea geografică în care se găsea Muntenia la sfârşitul veacului al XVI-lea. Câtă vreme era vorba numai de combinaţiuni de ordin politic şi diplomatic, în care era meşter neîntrecut, totul mergea bine. Dar când a trebuit să satisfacă nesăţioasele pofte băneşti ale Turcilor şi să înlăture uneltirile dela Poartă, a căzut sub loviturile acestora.

4. *Mazilirea, pribegia şi moartea lui Petru Cercel.*

Cu toate că în aparenţă lucrurile la Poartă mergeau bine pentru Cercel, partida adversă a lui Mihnea, lucra din răsputeri

[232]) A. Veress, *Documente*, II, p. 323—325.

www.dacoromanica.ro

pentru răsturnarea lui, abia trecute câteva luni dela urcarea pe tron[233]). Incă dela Rodos, mama lui Mihnea îşi facea speranţe de o apropiată întoarcere[234]). Ştiind că prezenţa lor la Constantinopol este absolut necesară pentru reuşita planurilor, exilaţii din Tripoli făceau tot ce le stătea în putinţă pentru a se întoarce în Europa. Petru Şchiopul, unchiul, se obligase să plătească cheltuielile de transport[235]). Se trimit dela Tripoli cereri în turceşte, către amiralul Ulugi Alì, către marele Vizir Osman şi către un prieten al acestuia; către Maruf Efendi, Hogea lui Sinan, către Mustafa-Beiu şi Ali Aga, Dragomani. Nu era uitat, în retragerea sa, nici Vizirul Sinan[236]). Se promiteau sume fabuloase — până la o jumătate de milion de galbeni Padişahului şi câte oi vor fi necesare pentru capitala împărăţiei[237]) Pe lângă acestea, Marele Vizir avea să primească 100.000 de galbeni şi alte servicii, Chehaia Marelui Vizir 20.000 de galbeni, iar dacă va avea domnia „tot ce vom încerca să nu fie pentru noi, ci pentru voi" — scria Mihnea[238]). Petru Vodă nu bănuia nimic despre ceeace i se pregătea, cu toate că ;ei dela Poartă priniseră de veste[239]).

La aceste intrigi se mai adăugară şi anumite plângeri ale

---

[233]) Preuner, ambasadorul imperial la Constantinopol, încă în 16 Iulie 1503 scria Suveranului sau că Petru nu are sorţi de domnie lungă. Cf. N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 664.

[234]) N. Iorga, *Contribuţii la istoria Munteniei în a doua jumătate a secolului XVI*, în *An. Acad. Rom.* Mem. Secţ. Ist. Ser. II. Tom. XVIII, p. 57—59.

[235]) N. Bănescu, *Opt scrisori turceşti ale lui Mihnea II „Turcitul"*, în *An. Acad. Rom.* Mem. Secţ. Ist. Ser. III, t. VI, p. 180.

[236]) *Ibidem*, p. 179.

[237]) N. Iorga, *Istoria Românilor*, V, p. 213—214.

[238]) Cf. N. Bănescu, *o. c.*, p. 180.

[239]) Berthier, agentul francez la Poartă, scria regelui sau încă la 26 Martie 1558 asupra situaţiunii critice a lui Petru Cercel, iar la 9 Aprilie îi anunţa mazilirea cestuia. Cf. E. Hurmuzaki, *Documente*, I, spu. I, p. 77, 92, 98. In aceeaşi zi anunţa evenimentul şi Fr. Moresini. Cf. C. Esarcu—E. Hurmuzaki, *Documente*, IV, part. 2, p. 125.

www.dacoromanica.ro

unor boieri nemulţumiţi cu administraţiunea lui Cercel. Dar, dupa cum reiese din toate relaţiunile contemporane, întregite cu amanunţitele explicaţiuni ale lui Sivori, acela care a contribuit mai mult la mazilirea lui Petru a fost Beglerbegul Greciei. Asupra motivelor ce l-au determinat pe acest Agă — fusese Agă al ienicerilor înainte — să se supere atât de mult pe Cercel, versiunile sunt mai multe, reducându-se în esenţă, la una singură: nesaţiul de bani[240]). In aceste împrejurări, Petru pune pe Sivori sa scrie italieneşte lui de Germigny şi altor persoane influente din Constantinopol ce cunoşteau această limbă, el scriind în greceşte şi turceşte altora, rugându-i să intervină şi să câştige pe Beglerbeg de partea lui. Nu are timp însă a trimite scrisorile la destinaţie, căci la Bucureşti sosise, pe la sfârşitul lunei Martie, cu ordinul de mazilire, în urma acuzaţiunii pe care o făcuse Beglerbegul Sultanului, că Cercel ar fi tradat Inalta Poartă. I se lua în nume de rău Domnului faptul că prefera să

---

[240]) Berthier, agentul Franţei la Constantinopol, scria Regelui, la 9 Aprilie 1585, că Beglebergul Greciei era suparat pe Cercel pentru faptu că atunci când cumparase cu bani exilarea lui Mihnea nu a cerut sprijinul sau. nedându-i prilej de-a câştiga şi el din acest târg. Cf. Gr. Tocilescu—Al. Odobescu—E. Hurmuzaki, *Documente*, I, supl. 1, p. 93. *Chronicon Fuchsio Lupino-Oltardinum*, p. 75, spune că Beglebergul era suparat pe Cercel pentrucă acesta ar fi refuzat să cumpere dela el o coroana de aur împodobita cu pietre preţioase ce costa 60.000 de galbeni. „Beckler Beckum offenderat, quod nimirum 60.000 aureorum coronam auream, miriſice fabrefactam, et gemmis pretiosissimis exornatam, emere ab ipso noluit". Cf. şi I. Lupaş, *Din activitatea ziaristica a lui Andrei Mureşanu*, p. 71. Sivori, care e aşa de bine informat, spune că Cercel imprumutase dela Beglerberg, pe când era în Constantinopol, suma de 100.000 de scuzi, obligându-se a-i plati peste doi ani 200.000. Cercel trimiţând 200.000 de scuzi pentru Sultan, Beglebergul i-a reţinut pentru el şi n'a lut în considerare repetatele scrisori ale lui Petru de a preda Sultanului suma. Atunci auzind Cercel de sosirea lui Osman Paşa din Persia, trimite acestuia un sol cu plângere împotriva Beglebergului. Dar la ajungerea solului în Constantinopol, Osman fiind plecat, acesta cade în mâinile duşmanului, care, suparat şi mai mult, începe a lucra din rasputeri pentru mazilirea lui Cercel. Sivori, p. LXXXVI LXXXVIII.

www.dacoromanica.ro

locuiască la Târgovişte, mai aproape de Transilvania şi nu la Bucureşti, capitala ţării, ca să poată fugi mai uşor[241]).

Anunţat despre sosirea ceauşului, ştiind soartea ce-l aşteaptă, Cercel a exclamat: *Dominus debit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum*[242]). Chemă apoi garda personală în piaţa palatului, ia din nou jurământ de credinţă pe Evanghelie, celor care voiau să mai rămână în serviciul său. Pe la amiazi apare şi ceaşul care-l anunţă că a fost mazilit şi că este aşteptat cu tributul la Poartă. Actele de mazilire: unul adresat lui Cercel ca să se prezinte la Constantinopol, şi al doilea adresat boerilor îndemnându-i să se răsvrătească şi să omoare pe Cercel, erau redactate de Beglebeg în numele Sultanului. Petru bănuind că sunt uneltiri de ale Beglebergului, voia să trimită un om al său la Poartă, apoi se gândi să meargă el în persoană[243]). Dar i se anunţă că duşmanul său a închis toate drumurile cu soldaţi ce aveau ordin să-l omoare în caz că s'ar îndrepta spre Constantinopol, căci el spusese Sultanului că Petru fugise în Italia. O singură cale mai rămăsese celui mazilit: fuga la Impărat, prin Transilvania, cu toate că nu avea prea multă încredere în consilierii lui Sigismund Báthory[244]).

---

241) „Pour la jalousie et suspicion qu'il donnait entre aultres de méditer quelque retraite, ne s'estant nonobstant divers commandementz, et advertissementz des premiers de ceste Porte, voulou onques despartir puis ja longuement della ville de Tergovist, oú il est encor de présent, frontière et voisine des confins de Transylvanie et Hongrie, pour ce rendre en celle de Bocorestz leur résidence ordinaire...". Cf. Gr. Tocilescu—Al. Odobescu—E. Hurmuzaki, *Documente*, I, supl. 1, p. 93.

242) Sivori, p. XC.

243) Acest fapt e confirmat şi de o scrisoare a lui Berthier din 17 Aprilie 1585, adresată lui Henric III. Cf. Gr. Tocilescu—Al. Odobescu—E. Hurmuzaki, *o. c.*, p. 95.

244) Incă dela sfârşitul lunii Martie avem o scrisoare a Sultanului prin care porunceşte lui Sigismund să prindă şi să trimită la Poartă pe fugar de va încerca să treacă prin Transilvania şi să-l trimită la Poartă cu întreaga-i avere. Cf. A. Veress, *Documente*, II, p. 8—9. In acelaş sens Sultanul scrie şi Impăratului Rudolf la 29 Aprilie. Cf. C. Esarcu, *Sumarul documentelor păstrate în Arhivele din Veneţia*, în *Revista pentru istorie, filologie şi arheologie*, III, p. 183.

www.dacoromanica.ro

Adunându-şi banii — 700.000 de scuzi, după mărturia lui Sivori şi 500.000 după a lui Cercel însuşi[245]). — Marţi dimineaţa cheamă pe cei 15 consilieri ai săi şi pe cei doi nepoţi şi le comunică hotărîrea sa de a fugi în Transilvania, iar de aici să treacă în Ungaria, la Impăratul, unde ar fi fost în siguranţă cu toţii. Hotărîrea umplu de bucurie pe unii dintre cei de faţă. Cu această zi începe din nou pribegia lui Cercel, pribegie ce va ţine până la moartea sa şi care este descrisă cu multe amănunte de Sivori în peste 100 de pagini ale memorialului său. Incărcaţi în care, banii şi lucrurile scumpe, ce se ridicau în total la 1.000.000 de scuzi, — după ce împarte 150.000 la 10 dintre principalii săi boeri şi 10.000 la soldaţi — le trimite cu Sivori înainte cu instrucţiunea de a se întâlni cu toţii la Satu Mare[246]). La miezul nopţii porneşte convoiul: Sivori cu 80 de soldaţi înainte, după care urmau boerii cu familiilor lor, iar la urmă Principele cu miliţia sa, ce se compunea din 800 de infanterişti şi 500 de cavalerişti, numărul total al fugarilor ridicându-se la 8000 de persoane cu 50 de care şi trăsuri[247]). Indată apar mai multe grupuri de soldaţi turci în Muntenia pentru a împiedeca fuga Principelui şi ceauşi în Transilvania pentru a cons-

[245]) Reproducem, după Sivori, sumele de bani şi valoarea lucrurilor luate de Cercel şi oamenii săi: toţi banii, împreună cu lucrurile preţioase ale Domnului fugar, se ridicau la suma de 1.000.000 de scuzi; 2 care cu lucrurile lui Sivori, 40.000 de ducaţi pentru el şi 60.000 pentru tatăl său; 150.000 de ducaţi sunt împărţiţi la 10 dintre boierii mai de seamă; 10.000 soldaţilor; alte lucruri preţioase în valoare de 100.000 de scuzi. Cf. Sivori, p. XCIX—CII.

[246]) Sivori, p. CIII.

[247]) Despre mazilirea şi fuga lui Cercel raportează şi Eyzing, ambasadorul imperial la Poartă, în 18 şi 28 Aprilie. Cf. N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 684—85 şi Berthier, agentul Franţei, la 29 Aprilie. Acesta din urmă spune însă că Domnul a scăpat numai cu 400—500 de soldaţi şi 43 de care pline cu bani şi alte lucruri preţioase. Cf. G. Tocilescu—A. Odobescu—E. Hurmuzachi. *Documente*, I, supl. I, p. 96. Socotelile Braşovului dau 48 numărul carelor. Cf. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 830. Fr. Moresini, raportează la 22 Iunie 1585 Dogelui evenimentul, spunând că însoţitorii lui Petru erau mai mulţi de o mie. Cf. C. Esarcu—E. Hurmuzachi, *Documente*, IV, part. 2 p. 127.

www.dacoromanica.ro

strânge pe Transilvăneni să-l aresteze şi să-l predea Turcilor, după cum suna ordinul categoric al Sultanului, adresat, în Aprilie, lui Sigismund Báthory[248]).

Ajunşi în Transilvania, la locul numit „La cruce", punctul de graniţă dintre Transilvania şi Ţara Românească, Domnul fugar cheamă la sine pe toţi boerii şi ostaşii, poruncind să-şi înfăşoare stindardele pentru a nu face impresiunea de grandoare[249]). După aceea intră în Ţara Bârsei, odihnindu-se trei zile la Râşnov, la pastorul Simion Massa. Apoi se îndreaptă spre Braşov, dar găsesc porţile oraşului închise. Un medic italian, trimis să parlamenteze cu ei, le spune că în acea zi a sosit în oraş un ceauş care-i ameninţa cu denunţul în caz că ar primi pe Cercel şi pe oamenii săi. Sunt constrânşi aşa dar să rămână noaptea aceea în Codlea, iar a doua zi, văzând că piedecile pentru a traversa Transilvania încep să devină din ce în ce mai mari, fugarul Principe permite însoţitorilor săi să meargă fiecare unde doreşte să-şi caute adăpost. Mai ales „că în pământul Transilvaniei sunt multe sate de Români, având în ele rudenii", cum spunea Sivori, propunerea este acceptată. Petru încearcă să cumpere pe guvernanţii Transilvaniei, oferindu-le mari sume de bani, pentru a-l lăsa să treacă cu vreo 50—60 de călăreţi şi cu averea sa. Aşteptând răspunsul, primeşte invitaţiunea din partea căpitanului oraşului Făgăraş să meargă acolo, aceasta fiind şi dorinţa guvernatorilor ţării[250]). Iar de acolo avea să meargă la Alba-Iulia, unde Principele era sigur că va fi bine primit de tânărul Sigismund, care i se mărturisise bun prieten. In timp ce se pregătea să meargă spre Făgăraş, îi sosesc ştiri că toate împrejurimile sunt pline cu soldaţi cari aveau ordinul să-l ares-

---

248) „Poruncesc ca ajungând porunca mea la tine — scria Sultanul — ce veţi găsi la Petru Voevod, cu averea lui, cu banii, cu argintul, cu aurul lui cu toate, prinzându-l să mi-l trimiteţi la Poartă prins". Cf. A. Veress, *Documente*, III, p. 11.

249) *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, p. 76 şi I. Lupaş, *o. c.*, p. 71—72.

250) Cf. şi Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 90.

www.dacoromanica.ro

teze. In aceste împrejurări, îmbrăcat în haine ţărăneşti, luând cu sine câteva bijuterii şi 2.000 de ducaţi aur, fără să anunţe pe cineva, sări pe fereastra casei şi după o noapte de mers, ajunge într'un „sat de Români" unde rămâne ascuns 10—12 zile, în casa unui cioban[251]). După fuga principelui, soldaţii începură jaful averilor sale, din care o parte ajunseră în tezaurul oraşului Braşov[252]). Nici boierii care însoţiră pe Cercel nu avură o soartă mai bună, deoarece fură jefuiţi şi ei: Logofătul Miroslav, Vornicul Danciu, un mai mic vistier Vasile, Postelnicul Aldulea, Armaşul Danciu, Aga Pavel, ş. a.[253]) Cum Transilvania nu avea o armată permanentă, jaful şi risipa nu putură fi împiedecate, după cum ar fi dorit Ştefan Báthory, care cerea pentru jefuitori „cea mai mare pedeapsă"[254]). De fapt se fac mai multe cercetări, conduse de regentul Ladislau Zombori. ajutat de Cozma Horváth şi de Ştefan Perneszi şi se predau ceaşului Mustafa Lungul, pentru a fi duse la Constantinopol, lucruri şi bani în valoare de 105.000 de fiorini[255]),

---

[251]) *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, p. 77 spune că s'ar fi ascuns într'o casă ţigănească. Cf. şi I. Lupaş, *Din activitatea ziaristică a lui Andrei Mureşanu*, p. 72.

[252]) Raportul făcut de Prezidiul Transilvaniei la 24 Aprilie lui Ştefan Báthory se potriveşte în totul povestirii lui Sivori. Intrat pe la Bran cu vreo 1000 de soldaţi — Sivori spune că erau 1300 — voia să se retragă la Braşov, dar nu este primit; deaceea a doua zi a licenţiat pe cei mai mulţi dintre însoţitori, iar cu restul şi cu averile s'a îndreptat spre Făgăraş, ca de aici să meargă la Alba Iulia, după cum scrisese din Râjnov; informat despre ceeace i s'ar putea întâmpla, îmbrăcat în „straie săseşti", a fugit nu se ştie unde, iar soldaţii i-au jefuit averea. Cf. A. Veress, *Documente*, III, p. 12—17.

[253]) *Ibidem*, p. 75, N. Iorga E. Hurmuzaki, *Documente*, XV, part. 1, p. 699 şi N. Iorga, *Istoria Românilor*, V, p. 218.

[254]) A. Veress, *o. c.*, p. 17—20.

[255]) Petru Cercel dând explicaţiuni legatului papal care avea însărcinarea să convină cu Sigismund Báthory pentru restituirea banilor şi a averilor jefuite, dă la 1585 următoarele sume: 117.000 de ducaţi au fost predaţi ceaşului — Prezidiul Transilvaniei în raportul său către Ştefan Báthory spunea că i-au fost predaţi acestuia numai 105.000 de ducaţi — 70.000 au dus cu ei boierii cari s'au întors în Ţara Românească; altor

www.dacoromanica.ro

restul însuşindu-şi-le puternicii ţării[256]).

După vreo două săptămâni de şedere în casa ciobăneas-

Turci li s'au dat 10—20.000 de ducaţi, aşa că mai rămăseseră în Transilvania alţi 300.000 de ducaţi, caci întrase cu 500.000 de ducaţi, în afara de alte lucruri în valoare de 150.000 de ducaţi. Cf. C. Esarcu—E. Hurmuzaki, *Documente*, III, part. 1, p. 452. Francesco Moresini, bailul Veneţiei la Poartă, în raportul său din 22 Iunie 1585 spune că au fost predate ceauşului 14 care încărcate cu mobile şi stofe şi 130.000 de taleri. Cf. C. Esarcu—E. Hurmuzaki, *Documente*, IV, part. 2, p. 127—128. Alte sume puţin deosebite sunt date într'un inventar din 21 Iunie 1585: 125.550 de ducaţi, 722 de galbeni aur; apoi un sigil de aur în valoare de 240 de ducaţi, un buton de aur în valoare de 45 de ducaţi, un mărgăritar mare pe care-l purta Principele în ureche; pe lângă acestea: 14 haine de brocard, de aur şi de catifea, blănuri de zibelină şi de râs, un mare număr de hamuri de aur şi de argint împodobite cu pietre scumpe, trăsura Principelui cu 10 cai şi alte 5 trăsuri cu câte 6 cai, etc. Cf. E. Hurmuzaki, *Documente*, III, part. 1, p. 90—91. Hurmuzaki a greşit în regestul dela documentul respectiv, crezând că este vorba de Petru Şchiopul şi nu de Petru Cercel, deoarece cel dintâi la 1585 nu fugise nicăiri, ci era încă Domn, pe lângă faptul că din titlul inventarului rezultă limpede că este vorba despre Cercel: *Inventario delle robbe del fugito Vaivoda mandato per il Vaivoda di Transilvania al Sulthano.* Cercelul găsit printre obiecte este o nouă dovadă despre acest lucru. Din copia făcută de pe acest inventar, în care sumele sunt puţin schimbate la început (720 de galbeni în loc de 722, valoarea sigiliului de 260 de ducaţi în loc de 240, valoarea butonului de 35 în loc de 45 de ducaţi), reiese şi mai evident faptul că era inventarul bunurilor lui Petru Cercel: *Copia inventario delle robbe del Vaivoda din Valachia fuggito, date dal Vaivoda di Transilvania al Gran Signore.* Cf. E. Hurmuzaki C. Esarcu, *Documente*, IV, part. 2, p. 128.

[256]) Din patru rapoarte ale Prezidiului Transilvaniei: două foarte detaliate din 14 Aprilie şi 19 Martie, adresate lui Ştefan Báthory (Cf. A. Veress, *Documente*. III, p. 12—17 şi 25—30) şi două mai sumare din 28 Aprilie, adresate Sultanului Murad III (*Ibidem*, p. 20—24), reiese toată procedura Transilvanilor de a aduna averile lui Cercel. Pentru a fi îmbunat ceaşul Mustafa i se dăruiesc 2000 de galbeni şi alte plocoane, iar pe deasupra i se făgăduia o pensiune de 300 de fiorini anual. Ceaşul ce ducea averile confiscate la Poartă era însoţit de Petru Rácz şi Cristofor Thorma, iar la Constantinopol trebuia să li se ataşeze şi reprezentantul ţării acolo, Pancraţiu Senney. La preluarea averilor Ceaşul era însoţit de Lupu Bánffy şi Baltazar Bánffy. Cf. şi raportul lui Bernardo Lorenzo către Dogele Veneţiei din 4 Iulie 1585 în E. Hurmuzaki—C. Esarcu, *Documente*, IV, part.

www.dacoromanica.ro

că[257]), auzind că ceaușul ar fi părăsit Transilvania, Cercel se hotărește să părăsească și el ascunzătoarea. Trecând prin Hălchiu și Măgheruș pentru a ajunge în Ungaria, unde credea că sosiseră oamenii lui, fu arestat în Mediaș, fiind tradat de Sasul Toma Koch, fost camerier al său, fiul judelui din acel oraș, căruia îi ceruse, încrezându-se în el, o trăsură ca să ajungă la hotarele Transilvaniei. Dar judele în loc să-și arate recunoștința pentru favorurile avute de fiul său din partea Principelui cât timp îl slujise, îl arestează și-l bagă la închisoare[258]) Cumpărând pe un gardian, Petru scrie din închisoare lui Sivori și lui Francisc Kendi, rugându-i să nu-l dea uitării și să facă tot posibilul pentru a-l scăpa. Chiar în acest timp Kendi se pregătea să meargă în Polonia, la Ștefan Báthory și cu această ocaziune era rugat să intervină la Rege pentru eliberarea lui, lucru pe care-l duse la îndeplinire. Răspunsul Regelui fu că pentru moment ar fi foarte greu, deoarece Turcilor le-a fost ascunsă prezența Principelui român în Transilvania, dar că peste puțin, când lucrurile se vor mai liniști, va căuta să-i redea libertatea[259]).

1, p. 129. Pentru aceste servicii Sultanul și Mezit Pașa mulțumesc lui Sigismund Báthory cerându-i să trimită și alte lucruri de ale lui Cercel ce s'ar mai găsi și pe însuși Principele fugar. Cf. A. Veress, *o. c.*, p. 34—38.

[257]) In această vreme se răspândi-se svonul că Cercel ar fi scăpat din Transilvania și s'ar fi refugiat în Austria. Cf. Gr. Tocilescu—Al. Odobescu—E. Hurmuzaki, *Documente*, I, supl. 1, p. 98 și E. Hurmuzaki, *Documente*, III, part. 2 p. 21.

[258]) *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, p. 76—77 și I. Lupaș, *o. c.*, p. 71—72. In această cronică faptele sunt povestite în felul următor: Ajungând Petru în vârful muntelui „La Cruce", hotarul dintre Țara Românească și Țara Bârsei, cheamă boierii la sine și dă poruncă ostașilor să-și descarce puștile și să-și adune stindardele, deoarece nu vroia să intre cu pompă într'o țară streină în astfel de împrejurări. Joi a tras la preotul luteran din Râșnov, Simion Massa. După ce petrece aici trei zile, merge la Codlea, unde-și schimbă hainele cu un țăran. Astfel putu să se strecoare neobservat, într'o grădină. După o petrecere de câteva zile în Codlea, în casa unui țigan, ia din nou drumul pribegiei spre Hălchiu (inde Höltvinum profectus), unde se ascunde în casa unui țăran și de aici la Măgheruș. Aici fiind tradat de Sasul Toma Koch, este arestat și închis la Mediaș.

[259]) Cf. A. Veress, *Documente*, III, p. 69.

www.dacoromanica.ro

Nepărându-se noului guvernator Ioan Géczy destul de sigură închisoarea dela Mediaş, hotărî să fie mutat Cercel la cea din Chioar. Până acum a fost cu totul necunoscută această închisoare intermediară în care Principele fugar rămâne mai bine de un an, ştiindu-se că dela Mediaş ar fi fost dus deadreptul la Hust. Sivori ne-o face cunoscută împreună cu numeroasele tentative făcute de Cercel şi de oamenii săi, pentru a scăpa prin orice mijloace din acest arest. Căpitanul închisorii din Chioar fiind catolic, Sivori şi cu Francesco della Plancia, pleacă la Cluj să ia contact cu iezuiţii de acolo, sperând ca prin intervenţiunea lor pe lângă căpitan să obţină liberarea Principelui. General al iezuiţilor era Ştefan Arator (Szánto)[260], iar rector al colegiului, amintitul Napolitan Fernando Capece. Cu ajutorul acestuia au putut întra în corespondenţă cu Petru, plănuind fuga, deoarece hotărârea Regelui Poloniei de a-l elibera întârzia mereu, din cauza intrigilor ce se făcea împotriva fugarului. Guvernatorul Transilvaniei prinzând de veste despre planurile ce se ţeseau, obligă pe Sivori şi oamenii lui să părăsească Iernutul, unde erau oaspeţii lui Francisc Kendi şi astfel fură siliţi aceştia să plece la Baia-Mare. Acolo, în urma recomandaţiunilor lui Kendi, sunt primiţi ca oaspeţi de către baronul Felician de Erbenstein, consilier imperial.

Şi aici planurile de a înlesni fuga lui Cercel sunt continuate, fiind câştigat pentru acestea însuşi baronul Erbenstein. Cu ajutorul unui gardian, Dumitru, căruia îi promiseseră 5.000 de galbeni, arestatul putu fi ţinut în curent cu tot ce se lucra în interesul lui. Sivori chemă la Baia-Mare şi pe ceilalţi boeri, partizani ai lui Cercel, care se mai aflau împrăştiaţi prin Transilvania. Aceştia plini de bucurie, răspunzând la chemare, aduc cu ei şi banii necesari cheltuelilor. Când totul părea pus la

[260]) Ştefan Arator (Szánto) a lăsat o lungă descriere despre întâmplările ordinului iezuiţilor din Transilvania la sfârşitul veacului al XVI-lea, descriere ce se păstrează în Arhiva Casei Generale a Iezuiţilor din Roma (*Austria*, Vol. 228). Partea istorică, ce ni s'a părut interesantă, am fotografiat-o, fiindu-ne pusă la dispoziţie prin bunăvoinţa părintelui Lamalle.

www.dacoromanica.ro

punct, planul fu descoperit, Sivori şi oamenii lui siliţi să se refugieze la Subcetate (Varalia), iar boerii români să se întoarcă pe la casele lor, rămânând lângă Sivori numai doi, cei mai de seamă: Banul Mihail şi Postelnicul Radu[261]).

Văzând că fuga n'are sorţi de izbândă, Sivori se gândeşte din nou să recurgă la ajutorul Regelui polon, de data aceasta prin mijlocirea lui Antonio Pessevino, atât de influent pe lângă Ştefan Báthory. Possevino, care în Roma se împrietenise cu Cercel, a primit bucuros să-i facă aceste servicii. Petru Cercel scrie, în aceste împrejurări, scrisori atât lui Possevino şi regelui Bátory cât şi Papei Sixt al V-lea şi Cardinalilor Maducci, Como şi Mondevi, povestindu-le nenorocirile prin care a trecut şi rugându-i să intervină pentru eliberarea sa. Promitea Cercel că, eliberat, nu va face caz de lucrurile-i răpite, lăsând să se creadă a fi convins că au fost predate ceaşului; promitea apoi că va sta totdeauna la dispoziţiunea Regelui Poloniei, iar pentru mai deplină încredere ar merge chiar să locuiască în Polonia şi ar da ostateci pe cei doi fii ai săi cari, deşi naturali, au fost admişi la moştenirea tronului.

Scrisorile pentru Papa şi cardinali trebuiau să fie duse de cei doi boieri români, Banul Mihail şi Postelnicul Radu, însoţiţi de Francezul Francesco dela Plancia, iar cele pentru Antonio Possevino şi Regele Poloniei, de Florentinul Giovanni Masini[262]). Dacă pe această cale şi pe cea a fugii nu s'ar fi putut

---

[261]) Atât Sultanul Murad III, cât şi Mehmet Paşa, scriu lui Sigismund Báthory în Septemvrie 1586 să extrădeze pe boierii fugari, sau să-i predea ceaşului Huseim ca să-i treacă în Ţara Românească. Cf. A. Veress, *Documente*, III, p. 74—76. La aceste scrisori, Sigismund răspunde la 2 Octomvrie, spunând că cei mai mulţi dintre boerii fugari la venirea lui Mihnea s'au întors în Ţara Românească, iar alţii la ştirea că a venit Spătarul Filip după ei s'au refugiat în munţi. Oameni de rând n'au fost pribegi în Transilvania, iar de va fi fost vreunul, din cauza scumpetei s'a reîntors acasă. *Ibidem*, p. 76—80.

[262]) Dubiul lui Nicolae Iorga, *Istoria Românilor*, V, p. 220, care credea că ar fi vorba de un Francez, „Monsieur Jeanne", fiindcă Cercel îl recomanda „Signor Giovanni Monsiu", nu mai poate subsista, deoarece Sivori ne spune clar că era Florentin şi că se chema Giovanni Masini.

www.dacoromanica.ro

efectua eliberarea lui, Cercel îşi exprima dorinţa să fie trimis la Constantinopol. Francesco dela Plancia, ca Francez, ar fi obţinut concursul noului ambasador al Franţei la Constantinopol, Lancosme. Căci Principele spunea că ar voi mai bine să se expună pericolului turcesc, decât să fie ţinut închis pe nedrept în Transilvania. Inainte de a pleça cei doi boieri români spre Roma, au fost consultaţi şi ceilalţi boieri ce se aflau în Transilvania. Toţi împărtăşiră cu bucurie planul. Cu scrisorile Principelui şi cu ale lui Sivori, la care se adăugau instrucţiunile despre ce aveau să spună oral, pe la sfârşitul lunei Aprilie — după Paşti — cei doi boieri români, însoţiţi de Francesco dela Plancia iau drumul spre Roma. După plecarea delegaţiunei la Roma, porneşte şi Giovanni Masini în Polonia cu scrisori şi instrucţiuni similare către Possevino şi Giovanni Paolo Campani, provincialul Iezuiţilor de acolo[263]). In scrisoarea adresată lui Possevino, greşit datată din Hust, Decemvrie 1586[264]), cu toate că ea era scrisă în primele luni ale anului 1586, în Chicar[265]), îl roagă să intervină pe lângă regele Báthory să fie eliberat, nu pentru ca să-şi reia domnia, ci pentru ca să ducă o viaţă liberă şi să servească pe Rege după dorinţa lui.

Ajunşi la Roma prin luna Mai, boerii români fură primiţi, „con grandissima pietà" de către cardinali şi în special de către Mondevi. Acesta i-a introdus imediat la Papă unde la fel fură

---

263) Acestuia i se încredinţase organizarea propagandei in Muntenia şi Moldova. Cf. A. Possevino, *Transilvania*, în *Fontes Rerum Transilvanicarum*, III, p. 198, 208.

264) A. Veress, *Documente*, III, p. 89—91.

265) G. Masini era trimis cu scrisori la Possevino în Martie sau Aprilie 1586 şi, după cum se spune textual la sfârşit, aceasta este scrisoarea pe care o ducea el atunci: „il portator di questa sarà il Signor Giovanni Monsiu"; pe lângă acest fapt, la începutul scrisorii Cercel spunea că au trecut opt luni de când era ţinut închis: „tenuto in risttreto forte, sono oto mesi". Cercel a fost închis la Mediaş prin luna Iulie; 8 luni din Iulie 1585 se împlinesc în Ianuarie—Februarie 1586. Deci scrisoarea e aproape cu un an anterioară de cum o datează dl. Veress.

www.dacoromanica.ro

primiţi „molto affabilmente", întreţinându-se cu ei mai mult de o oră, interesându-se de multe lucruri şi în mod special de întâmplările Principelui. După ce obţin scrisoarea Papei către Regele Poloniei şi a Cardinalului Azzolnini, secretarul de Stat, către nunţiul din Polonia, căruia-i recomanda, din partea Papei, foarte călduros, cauza Principelui, solii români se întorc în Transilvania. Pe la 10 Iulie ei treceau prin Veneţia, şi în convorbirea avută cu de Maisse, ambasadorul Franţei, se arătau hotărâţi, dacă nu reuşesc pe această cale, să se adreseze Sultanului, prin ceauş, căruia îi ofereau 50—60.000 de scuzi; voiau să cunoască, apoi şi părerea Regelui Franţei în acesată delicată chestiune[266]).

In timp ce aceste solii încercau eliberarea lui Cercel prin mijlocirea Papei şi a Regelui Poloniei, Sivori, înţeles cu Genovezul Ottavio Spinola Caneto, vice colonel al Sătmarului şi cu căpitanul oraşului Frederic Pancratz, încearcă din nou să elibereze pe Principe. De data aceasta voiau să facă uz de forţa armată, punându-i-se la dispoziţiune din partea sus numiţilor ofiţeri mai mult de 50 de soldaţi, cari îmbrăcaţi în haine ţărăneşti, înarmaţi cu pistoale şi cu săbii, trebuiau să ocupe închisoarea, într'o zi de Vineri, când era târg la Chioar şi domnea mai multă confuziune. Pancratz cu alţi 300 de soldaţi, trebuia să stea ascuns într'un sat din apropiere „locuit în majoritate de Români" şi la momentul oportun să vie în ajutorul celorlalţi. Impreună trebuiau să ocupe fortăreaţa întreagă şi să o dea Impăratului, după cum o avuse şi înaintaşul său, Maimilian. Plănuitorii află de bine să anunţe despre planurile lor şi pe contele Ferdinand de Nogaroll, guvernatorul Ungariei. Acesta relatând împăratului ştirea, rezultatul este că se ordonă lui Sivori şi oamenilor săi să părăsească Ungaria. Astfel sunt nevoiţi să meargă la Munkàcs, la contele Gaspar Magoczi, recomandaţi de acelaş Francisc Kendi.

---

[266]) Scrisoarea lui de Maisse către Henric III. relatând această convorbire, e din 15 Iulie. Cf. Odobescu—Tocilescu—Hurmuzaki, *Documente* I, supl. 1, p. 100.

www.dacoromanica.ro

In acest timp, Cercel fiind mutat dela Chioar la Hust, Sivori se hotăreşte să facă personal o încercare pe lângă Regele Poloniei. Acesta era de fapt pregătit de Antonio Possevino, căruia Báthory îi promisese că va face tot posibilul, dar pentru moment nu poate întreprinde nimic fiindu-i teamă să nu afle Sultanului[267]). In Cracovia îl ajung cei doi boieri români, întorşi dela Roma cu scrisorile Papei şi ale cardinalului Azzolini. Papa, în scrisoarea dată în Roma la 12 Iunie ruga pe Ştefan Báthory să intervină pentru eliberarea lui „Petru Valachiae Princeps, vir catolicus"[268]).

Regele find în Grodno, în campanie împotriva Lituanilor, Sivori şi însoţitorii săi se îndreaptă spre acest oraş, unde întâlnesc pe provincialul Iezuiţilor Giovanni Paolo Campani care le spune că vorbise cu Regele în chestiunea Principelui. Báthory se arătase înclinat a-l elibera, dând şi instrucţiuni guvernului transilvan în acest sens, iar până la împlinirea faptului să-l trateze bine. La ora 2 noaptea sunt introduşi în audienţă secretă, când se prezintă Regelui scrisoarea Papei şi a nunţiului, spunându-i-se că Principele român va sta sub ascultarea sa totdeauna, în Polonia, dacă va dori Regele, iar despre întâmplă-

---

[267]) Acest fapt e confirmat şi de două scrisori-răspuns ale lui Ştefan Báthory din 8 Iunie şi 22 Iulie 1586, adresate lui Antonio Pessevino. Cf. A. Veress, *Documentee*, III, p. 69, 73.

[268]) „Rogamus Majestatem Tuam quantum possumus — scria Papa — quantumque summa rei equitas et Christi causa exposcit, tuaque pietas pollicetur, ut iubeas eum rellaxari, liberumque dimitti". Această scrisoare e reprodusă şi de Sivori cu data „XXI Junii MDLXXXVI". Cu aceeaşi dată o publică mai întâi A. Theiner, *Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae*, tom. III. Roma, 1863, p. 2 şi după el Hurmuzaki, *Documente* III, part. 1, p. 92—93. In vol. III, part. 2, p. 23, acelaş Hurmuzaki o publică cu data de 1 Iunie 1586. Şincai, *Chronica Românilor*, II, p. 376, cunoaşte şi el această scrisoare, însă o datează din 21 Ianuarie, cu siguranţă citind Januarij în loc de Junij. „Acesta — Papa — ca un bun părinte în 21 Ianuarie din anul 1586 — spune Şincai — au scris lui Ştefan Batori Craiul Poloniei pentru dânsul, ca să facă să-l sloboadă din robia în care căzuse, după ce au scăpat de Turci în Ardeal, precum arată cartea lui Sixt V, ce se ţine în Arhivu din Vatican în Roma".

www.dacoromanica.ro

rile triste nu va face amintire niciodată. Pentru mai mare garanţie ar lăsa ostateci pe cei doi fii ai săi, Marcu şi Ionaş. Răspunsul Regelui fu cel dat mai înainte celorlalţi, asigurând, de data aceasta, că rezultatele concrete se vor vedea îndată ce se va întoarce Possevino dela Roma, când va merge în Transilvania cu instrucţiuni pentru eliberarea lui Petru[269]).

Pe când se spera că în sfârşit ziua eliberării nu e departe, vestea morţii neaşteptate a lui Ştefan Báthory, produse o demoralizare generală în rândurile credincioşilor lui Petru Cercel. Se încep îndată tratative cu cancelarul Poloniei Ioan Zamoisky, căruia i se promit 40.000 de ducaţi, dacă va interveni pe lângă cumnatul său Sigismund. Oferta este acceptată de către cancelar, care însă le spunea că nu poate începe imediat aceste intervenţiuni fiind ocupat cu alegerea Regelui în Polonia. Crezându-se că aceasta ar însemna o nouă prelungire a realizării planului, este trimis Francesco della Plancia la Constantinopol să lucreze acolo în interesul Principelui, ajutat şi de ambasadorul Franţei[270]). Ajuns în Moldova, este recunoscut de Petru Şcihopul care-l arestează[271]), eliberându-l numai la intervenţiunea ambasadorului polon. Aceeaş păţanie i se întâmplă

[269]) Aceste ambasade au fost interpretate de bailul veneţian dela Constantinopol, Lorenzo Bernardo, în 12 Iunie 1586, în sensul că Cercel ar fi la hotarul Poloniei cu 15.000 de emigranţi, sprijinit de Regele Ştefan Báthory şi de Ţarul Moscovei, Fedor I, împotriva Turcilor. Cf. C. Esarcu, în *Revista pentru istorie, filologie şi arheologie*, III, p. 184 şi C. Esarcu—E. Hurmuzaki, *Documente*, IV, part. 2, p. 130—131. Sultanul Murad scria în Septemvrie 1586 că Petru şi-ar fi adunat armată în Germania, proiectând o expediţiune în Moldova sau Muntenia. A. Veress, *Documente*, III, p. 73—74.

[270]) Lorenzo Giustimonti, scria, din Cracovia, la 1 Aprilie 1587, Ducelui Ferrarei, că au mers mai mulţi nobili francezi la Poartă pentru a încerca eliberarea lui Cercel. Cf. N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 196.

[271]) La acest fapt face aluziune bailul Veneţiei în scrisoarea sa din 6 Iunie 1587, în care spune că Voevodul Moldovei a arestat pe câţiva Francezi suspectându-i că vreau să-l alunge din domnie pentru a pune în locul lui pe Petru. Cf. C. Esarcu—E. Hurmuzaki, *Documente*, IV, part. 2, p. 132—133.

www.dacoromanica.ro

şi în Constantinopol, unde Beglerbegul duşman, înştiinţat de Voevodul Moldovei, îl arestează din nou, ţinându-l închis trei luni, până ce ştirea ajunge la cunoştinţa ambasadorului Franţei[272]).

In acest timp, noui planuri de a libera prin fugă pe Cercel se ţes, cu ajutorul unui gardian. Sivori trimite o duzină de „bravi tineri, în cea mai mare parte Români", să aştepte pe Petru într'o pădure în apropierea Hustului. In noaptea de 30 spre 31 August, cu ajutorul unei frânghii[273]), Cercel reuşeşte să fugă din închisoare, îndreptându-se spre Caşovia, trecând prin mari pericole: prin corpul de gardă al paznicilor, printr'un râu adânc, gata să se înece, prin păduri cu spini şi urşi, fiind bine primit acolo de Ioan Ruber.

Ajuns la Caşovia, Cercel scrie, la 8 Septemvrie, o scrisoare plină de mustrări lui Sigismund Báthory, pentru tratamentul inuman ce i l-a aplicat, din pricina căruia a suferit atâtea calamităţi, iar prin jefuirea averii, câştigată cu atâtea lacrimi, — spunea Cercel — îl face să rătăcească cerşind la bătrâneţe[274]). Trinsilvănenii speriaţi de ceeace li s'ar putea întâmpla dacă fugarul ar denunţa la Poartă că a fost ţinut închis, câtă vreme ei ascunseseră acest lucru, că n'a fost predată decât o mică parte din averea ce i s'a răpit, pe când ei afirmaseră că s'a predat totul, încearcă o împăcare cu Cercel. Trimit la el ca ambasador, pe acelaş Francisc Kendi, iar din partea lui Cercel

---

[272]) *Ibidem*, p. 133.

[273]) Fuga lui Cercel din fortăreaţa unde era închis „într'o cameră umbroasă şi foarte proastă" în care „ar fi murit şi de foame poate, căci i se dădea puţină şi subţire mâncare", în felul povestit de Sivori, mult mai sumar însă e înfăţişată şi în *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, p. 77 şi de Gyulaffy Lestyán, care ne dă şi numele capitanului cetăţii, Albert Lonyan. Cf. Gh. Şincai, *Cronica Românilor*, II, p. 377 şi I. Sârbu, *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul*. Vol. I. Bucureşti, 1904, p. 38.

[274]) „Tantas calamitates putassem passurum esse, quarumquidem miseriarum minima non Christiani solum modo nomen, sed nec ullum humanum sexum deceret, et tanto magis quod nesciam quare et quae harum tribulationum receptarum causa existat". Cf. Hurmuzaki, *Documente*, III, part. 1, p. 448.

www.dacoromanica.ro

era însărcinat cu tratativele Sivori. Kendi oferă Principelui român prietenia lui Sigismund Báthory, care n'ar fi avut nicio vină pentru tratamentul suferit, deoarece nu guverna dânsul şi că toată vina ar purta-o câţiva numai, spunea Kendi; mai oferea lui Petru suma de 150.000 de ducaţi ca să nu ducă lipsă până îşi va reocupa tronul[275]). La început, sfătuit de Sivori şi de boierii care mai rămăseseră pe lângă el, Cercel era înclinat să accepte oferta, dar a doua zi s'a răsgândit. Aţâţat de contele Nogaroll, duşman al Transilvănenilor, după cum spune Sivori într'o scrisoare adresată lui Kendi, pretinde cel puţin 300.000 de ducaţi din averile-i răpite. Transilvănenii însă, prin oamenii lor dela Poartă şi prin bani, reuşesc să atâţe pe Turci şi mai tare împotriva lui Cercel[276]), acuzându-l că s'a refugiat în Ungaria fiindcă plănuieşte să ajute pe Arhiducele Maximilian să ia tronul Poloniei, lucru ce nu convenea Porţii.

In aceste împrejurări, Cercel află oportun să meargă la Veneţia şi la Roma spre a întreprinde din nou cele necesare pentru redobândirea tronului şi a averilor jefuite. Inainte de a părăsi Caşovia, face câteva daruri pe la prieteni. Contelui de Nogaroll, care-l tratase timp de 3 luni şi mai bine cât a stat în casa sa, ca pe un prinţ după rangul lui, îi dăruieşte un pumnal împodobit cu aur şi diamante, în valoare de 3000 de scuzi, iar soţiei sale o pereche de perle orientale în valoare de 1500 de scuzi. Plecaţi, în Decemvrie, din Caşovia, pe la începutul lui Ianuarie 1588, ajung în Viena, unde Principele e bine primit de către arhiducele Ernest, iar după 10 zile porneşte mai departe, pentru a ajunge, pe la sfârşitul lunii, la Veneţia[277]). Aici

---

[275]) Intr'un raport al trimisului Spaniei la Veneţia, Juan de Cornoza, din 18 Martie 1588, se spune că Transilvanii prin Francisc Kendi ar fi oferit lui Cercel numai 30.000 de ducaţi. Cf. Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 92.

[276]) Turcii, pentru a stoarce şi mai mulţi bani dela Transilvăneni, se arată supăraţi din pricina acestei chestiuni, după cum scria Pezzen, ambasadorul imperial la Constantinopol, la 28 Octomvrie 1587. Cf. N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 702.

[277]) Sivori, p. CXCIX.

www.dacoromanica.ro

se întâlneşte cu de Maisse, ambasadorul Franţei, căruia-i spune că niciuna din nenorocirile suferite nu l-a întristat mai mult decât faptul că regele Henric s'a supărat pe el, ascultând de informaţiunile răuvoitoare ale inamicilor; cere să se trimită un om spre a se informa just şi dacă-l va găsi vinovat, e gata să plătească cu capul[278]). Cu această mărturisire sinceră, recâştigă favoarea Regelui Franţei, după care acesta scrie, mai întâi la 24 Ianuarie 1588, recomandându-l Colegiului Republicei veneţiene[279]), şi apoi la Constantinopol ambasadorului Lancosme şi lui Francesco della Plancia, dându-le instrucţiunile necesare pentru modul de a lucra la recâştigarea tronului[280]). In 27 Ianuarie Cercel se prezintă în faţa Senatului veneţian şi expunându-şi nenorocirile, cere ajutor pentru redobândirea averilor, promiţând că „nu va uita niciodată şi nu-şi va cruţa nici măcar viaţa pentru a face servicii „Serenissimei Republici"[281]) In aceeaşi zi prezintă legatului papal ce avea să meargă în Polonia un lung memoriu privitor la aceeaşi chestiune, anexând şi o scrisoare adresată lui Ioan Zamoyski, cancelarul Poloniei[282]). Dar prudenta şi totdeauna interesata Republică, îi răspunde, că scrisorile ei de intervenţiune pe lângă principele Transilvaniei nu i-ar folosi la nimic, mai mult, că nu găseşte oportun ca Principele român să mai rămână pe teritoriile ei[283]).

Nu-i rămânea lui Cercel decât să se îndrepte spre Roma, unde spera să găsească un bun sprijin în Papa Sixt V, care se arătase foarte binevoitor faţă de el, deoarece în Franţa nu mai

---

[278]) Scrisoarea lui de Maisse către Henric, din 28 Ianuarie 1588, la Gr. Tocilescu—Al. Odobescu—E. Hurmuzaki, *Documente*, I, supl. 1, p. 102.

[279]) Cf. E. Hurmuzaki—C. Esarcu, *Documente*, III, part. 1, p. 454.

[280]) Sivori, p. CC.

[281]) C. Esarcu—E. Hurmuzaki, *Documente*, III, part. 1, p. 454—455.

[282]) C. Esarcu—E. Hurmuzaki, *Documente*, III, part. 1, p. 454. La această scrisoare Nunţiul Papal îi răspunde din Cracovia. Cf. *Ibidem*, p. 453.

[283]) C. Esarcu—E. Hurmuzaki, *Documente*, III, part. 1, p. 449—451, 456.

www.dacoromanica.ro

avea de gând să meargă, după cum anunţa de Maisse[284]). Înainde a merge la Roma, Cercel şi cu suita sa pleacă la Loretto ca să mulţumească Fecioarei pentrucă l-a salvat din atâtea pericole. După şase zile de şedere la Loretto, pe la jumătatea lunei Martie 1588, ajunge la Roma, unde-şi închiriază o casă lângă biserica Trinità dei Monti[285]). Stabilit, începe vizitele pe la cardinali, unde găseşte aceeaşi prietenie şi bunăvoinţă ca şi cu zece ani înainte, după cum la fel şi din partea Papei e tratat cu multă dragoste. La cererea lui Cercel, Papa scrie, în 12 Mai, lui Sigismund Báthory şi lui Ion Zamoyski în chestiunea averilor lui[286]). Scrisorile sunt trimise prin cardinalul Hanibal Aldobrandini, episcop de Capua, care mergea în Polonia[287]).

Restul anului îl petrece Cercel la Roma fără să piardă un moment contactul cu Constantinopolul, unde lucrurile păreau să fi luat o întorsătură favorabilă. Intrevăzând sorţi de izbândă, Henric III din nou se interesează de soarta Principelui român şi începând din Iunie 1588, scrie mereu ambasadorului său la Poartă ca să stăruia în favoarea lui Petru. De data aceasta

---

[284]) Gr. Tocilescu Al. Odobescu—E. Hurmuzaki, *Documente*, vol. I, supl. 1, p 102.

[285]) Sivori, CC—CCI.

[286]) Scrisoarea adresată lui Sig. Báthory e publicată de C. Esarcu—E. Hurmuzaki, *Documente*, III, part. 1, p. 451—452, dar cea adresată lui Zamoyski, nu se cunoaşte până acum. La aceste scrisori răspunde cardinalul Andrei Báthory din Varşovia la 24 Aprilie 1589, căutând să înlăture bănuelile şi acuzele aduse lui Sigismund Báthory. Cf. Theiner, *o. c.*, tom. III, p. 95 şi C. Esarcu—E. Hurmuzaki, *Documente*, III, part. 1, p. 124.

[287]) Sivori, p. CC—CCII. La 1 Iunie Petru Cercel şi Franco Sivori roagă şi personal pe trimisul papal să intervină pentru a i se reda averile răpite, spunându-i că în acest sens a scris şi cardinalul Montalto cancelarului Poloniei şi principelui Transilvaniei. In caz de nerestituire a averilor răpite, Cercel ameninţa cu denunţul la Poartă. Cf. C. Esarcu—E. Hurmuzaki, *Documente*, III ,part. 1, p. 105—107. In acelaş scop scria nunţiului papal Aldobrandini şi cardinalii Rusticucci şi Laureo Mondevi, recomandându-i cauza lui Cercel „come se il tutto si facesse per me medesimo" scria Mondevi. Cf. C. Karalawski, *Relaţiunile dintre Domnii români şi Sf. Scaun în a doua jumătate a veacului XVI* în *Revista Catolică*, III, p. 176—178. Cf. şi Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 92.

www.dacoromanica.ro

lucrurile mergeau mult mai uşor decât în 1579—1583, chiar prea uşor pentru a sfârşi bine[288]).

Pe la sfârşitul anului 1588, ambasadorul Franţei la Constantinopol scria lui Cercel, că peste puţin totul va fi aranjat nefiind niciun alt obstacol afară de Beglebergul duşman. Ar fi bine să se mute la Veneţia, fiind locul cel mai puţin suspectat de Turci. Astfel Cercel în Decemvrie 1588 îşi lua rămas bun şi săruta mâna Papei Sixt V, îndreptându-se spre Republica „Serenissimă", unde ajunge în Ianuarie 1589[289]).

Din Veneţia el continuă să stăruie pentru obţinerea tronului cu toate că „Serenissima" nu vedea cu ochi buni prezenţa lui în palatul Ca Pozzo de pe Canareggio, unde-l vizitau oameni de afaceri de toate categoriile sociale şi de toate neamurile. Intre timp Petru făcuse o vizită ducelui de Mantova pe la sfârşitul lunei Martie[290]). Dar peste puţin, în Mai, el este chemat la Constantinopol pentru a fi reaşezat în domnie. In 26 ale lunii soseşte un om la Veneţia, care avea misiunea de a conduce pe Cercel la Poartă. Aceste minuni erau posibilie numai datorită unui mare diamant, care însoţit de 200.000 de scuzi, a fost dăruit Sultanului[291]), pe lângă legăturile de prietenie ce le avea cu vizirul Siavuş. In vederea călătoriei, Petru cerea

---

288) In Roma, Papa nu contenea cu laudele şi cu favorurile faţă de Principele român şi faţă de însoţitorii săi, printre care erau şi trei boieri români. Regele Franţei începuse din nou intervenţiuni insistente pentru favoritul său. In 4 Iunie scria lui Lancoeme: „Je luy fera sçavoir et auray à plaisir de le recommander de nouveau et le favoriser aultant qu'il ne sera possible, dont vouz commencerez a jetter les fondamentz". In 4 Ianuarie 1589 se repetă stăruinţa de a face „tous les offices que vous pourrez pour luy". Cf. Gr. Tocilescu—Al. Odobescu—E. Hurmuzaki, *Documente*, I, supl. 1, p. 103.

289) Sivori, p. CCIII CCV. Bernardino Rosso, agent imperial la Veneţia, raporta la 13 şi la 20 Februarie 1589 despre sosirea lui Cercel acolo. Cf. N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 201.

290) *Ibidem*, p. 202—203.

291) Despre acest diamant şi impresiunea plăcută ce au făcut asupra Sultanului darurile lui Petru, scria şi Giovanni Moro, bailul Veneţiei la Poartă la 19 Septemvrie şi la 1 Octomvrie 1588. Cf. C. Esarcu—E. Hurmuzaki, *Documente*, IV, part. 2, p. 136—137.

www.dacoromanica.ro

„Serenissimei" 1000 de scuzi. Nu i se acordă însă decât 200 şi o corabie care să-l ducă până la Cattaro. In şedinţa senatului veneţian din 27 Iunie, Petru mulţumeşte Republicei pentru tot ce a făcut pentru el, dar nu poate primi banii oferiţi, deoarece nu-i sunt deajuns[292]), iar în Iulie, însoţit de omul trimis, se îndreaptă spre Constantinopol[293]).

In timp ce el era pe drum, la Poartă intervin unele schimbări nefavorabile lui: Siavuş Paşa e înlocuit cu Sinan, omul lui Mihnea, iar rivalul său oferea tot atât de mult, adecă 300.000 de galbeni. Dar împotriva amândurora e numit un al treilea candidat, Vlad, sprijinit de unchiul şi tatăl său adoptiv, Petru Şchiopul şi de influentul ministru al acestuia la Poartă, Bartolomeu Brutti[294]). Vlad însă nici nu apucă să părăsească Constantinopolul, căci moare şi atunci reîncepe cu şi mai multă furie lupta între Petru Cercel şi Mihnea. Cum oferta amândurora era egală, Divanul avea să judece căruia să-i fie acordat tronul. Lucrurile ies aşa cum le combinaseră partizanii lui Mihnea: un om al acestuia afirmă, în plină şedinţă, că Cercel n'ar fi fiu legitim, afirmaţiune răsplătită cu o palmă din partea celui ofensat. Această îndrăsneaţă reacţiune e pedepsită cu închiderea lui Petru în „Cele Şapte turnuri"[295]).

Tronul fu dat lui Mihnea care depuse cei 300.000 de galbeni promiţând şi alte daruri. Ofertele fantastice ale lui Cercel:

---

[292]) N. Iorga E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 202—207. Bailul Veneţiei la Poartă încă din 16 Mai scria Dogelui despre măsurile ce se luaseră acolo pentru plecarea lui Petru. Cf. C. Esarcu—E. Hurmuzaki, *Documente*, IV, part. 2, p. 139.

[293]) In 8 Iulie de Maisse scria lui Henric III că venise un om dela Poartă „pour rappeler le prince de Vallaquie, qui est en allè de puis dix jours, et est l'opinion commune qu'il sera remis en son Estat". Cf. E. Hurmuzaki, *Documente*, I, supl. 1, p. 104.

[294]) E. Hurmuzaki, *Documente*, IV, part. 2, p. 141.

[295]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 729—733; E. Hurmuzaki—C. Esarcu, *Documente*, III, part. 1, p. 127 şi *Ibidem*, IV, part. 2, p. 142—143, *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, p. 77, I. Lupaş, *Din activitatea ziaristică a lui Andrei Mureşanu*, p. 73—74 şi Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 95.

www.dacoromanica.ro

1.000.000 de scuzi, plătind 400.000 imediat, iar ceilalţi în timp de 3 ani[296]), nu mai au niciun efect, nefiind sprijinit de nimeni, deoarece ambasadorul Franţei, după asasinarea lui Henric III, nu mai avea mare influenţă la Poartă. Astfel rămase Petru închis în „Cele şapte turnuri"[297]) până în luna Februarie sau Martie 1590, când scos, cu nasul şi urechile tăiate, e pornit spre insula Rodos[298]) pentru ca pe drum să fie aruncat în mare[299]).

Mândrul exemplar al renaşterii româneşti şi-a încheiat frământata-i existenţă terestră aşa după cum era de aşteptat. Anevoie s'ar fi putut crede că acest neastâmpărat Principe ar fi fost sortit să aibă un sfârşit normal.

---

[296]) E. Hurmuzaki, *Documente*, IV, part. 2, p. 144—145.

[297]) In însemnările ungureşti ale lui Szamosközy, la anul 1587, găsim povestit faptul cum a fost închis Cercel în „Cele şapte turnuri", unde vizitat de Mihnea şi Nicolae Gavai, reprezentantul Transilvaniei la Poarta, Cercel le-a cerut iertare şi ajutor ca sa scape din închisoare, promiţându-le că nu va mai încerca niciodată să ia tronul, ci va merge la regele Franţei care-i va da posibilitate să trăiască. Cf. I. Crăciun, *Cronicarul Szamosközi*... p. 95—96. Povestirea de mai sus e reprodusă şi de Şincai, *Chronica Românilor*, II, p. 377—378, dupa Anonymus Carolinensis.

[298]) O informaţiune specială din 16 Martie 1590 vorbeşte despre exilarea lui Petru in insula Rodos. Cf. Al. Ciorănescu, *Documente*, p. 96.

[299]) In acest sens raportează ambasadorul imperial Pezzen. (N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 138) şi bailul Giovanni Moro (E. Hurmuzaki, *Documente*, IV, part. 2, p. 150). Acelaş bail raporta şi în 28 Aprilie 1589 despre uciderea lui Cercel (A. Veress, *Documente* III, p. 176). Iorga era înclinat a crede, *(Nichifor Dascălul Exarh patriarhal şi legăturile lui cu ţările noastre (1580—1599)*, in *An. Acad. Rom.*, Mem. Secţ. Ist., Ser. II, Tom. XXVII, p. 186), că Nichifor dascălul n'ar fi fost străin de moartea lui Cercel. *Chronicon Fuchsio*... p. 77 povesteşte cum prin substituire de persoană a scăpat Petru odată dela moarte, dar enervându-se Sultanul din cauza acuzelor făcute unor persoane marcante din Transilvania: L. Zombori, I. Geczi guvernatori, a dat ordin să fie omorît. Despre acuzele de mai sus vorbeşte şi o scrisoare a lui Sig. Báthory din 10 Sept. 1589. Cf. A. Veress, *o. c.*, p. 191—196.

www.dacoromanica.ro

5. *Familia lui Petru Cercel.*

După cum am văzut, Petru era fiul lui Pătraşcu cel Bun. El avea trei fraţi: Pătraşcu, Vintilă şi Mihai şi o soră Maria. Dacă toţi aceşti copii erau fiii legitimi sau nu ai lui Pătraşcu, istoriografia nu şi-a spus încă ultimul cuvânt. După toate indiciile, Pătraşcu, Petru şi Maria erau fraţi buni, din aceeaşi mamă şi din acelaş tată, prin urmare copii legitimi ai lui Pătraşcu şi ai Voichii, iar ceilalţi doi, Vintilă şi Mihai, fii naturali ai lui Pătraşcu. Şi Sivori, numai pe cei dintâi trei îi aminteşte în decursul povestirii sale, de cei din urmă doi nefăcând nicio pomenire. Acest fapt ne-ar face să credem că nici Cercel nu-i considera ca atare.

Pătraşcu era cu 8 ani mai mare decât fratele său Petru supranumit Cercel, după mărturisirea lui Sivori, deci născut pe la 1537, căci Cercel, după cum am văzut, era născut în 1545. Pătraşcu fu trimis, împreună cu fratele său mai mic Petru, la Constantinopol. De acolo, tot împreună cu fratele său fu dus la Rodos şi închis într'o fortăreaţă, unde rămâne multă vreme. In 1580 se afla în insula Cipru, de unde fu adus la Constantinopol împreună cu alţi candidaţi la domnia Ţării Româneşti[300]). Neobţinând tronul, este trimis din nou în insula Rodos unde rămâne până în August 1583, când e chemat la Constantinopol, pentru a reprezenta pe fratele său, ajuns Domn. Sosit bolnav dela Rodos, Pătraşcu moare după două luni de şedere în Constantinopol, la 24 Octomvrie 1583 fiind înmormântat la Patriarhie, participând la prohod 3 patriarhi: al Constantinopolului, al Alexandriei şi al Antiohiei[301]). Acest Pătraşcu însărcinează, la 1574, pe Radu din Măniceşti (Teleorman) să-i scrie un Evangheliar românesc ce se păstrează la Londra, pe când se afla în insula Rodos şi nu Petru Cercel, după cum era înclinat a crede la 1882 Haşdeu[302]). Nu poate fi vorba de Cercel, deoarece la

[300]) Cf. A. Veress, *Documente*, II, p. 178.

[301]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 183.

[302]) B. P. Haşdeu, *Manuscriptul românesc din 1574*, în *Columna lui Traian*, 1882, p. 48—60. N. Iorga, *Scrieri gramaticale şi didactice ale lui*

www.dacoromanica.ro

1574 acesta nu mai era în insula Rodos, ci în Polonia, după cum am văzut mai sus şi în al doilea rând, deoarece Radu spune clar că e vorba de Petraşcu. „Şi-am plecat cu Ivan spre Anatolia, la oraşul Rodos şi m'am închinat lui Pătraşcu Vodă şi mi-a zis el să-i scriu aceste dumnezeieşti cărţi numite Evangheliu, şi s'a început la 3 Iunie, iar s'a isprăvit la 14 Iuliu, în anul dela zidire 7082... Cu porunca Domnului şi părintelui nostru Io. Pătraşcu Vodă, fiul piosului şi ortodoxului şi preabunului şi preagraţiosului bătrân Io. Pătraşcu Vodă Domnul Ţării Ungro-Vlachiei...[303]).

Despre *Vintilă* ştim doar atât, că la 1574, în urma luptei de la Jilişte, când cei doi fraţi: Petru Şchiopul şi Alexandru sunt învinşi de Ioan Vodă cel Viteaz, ajunge Domn al Munteniei, impus de Ion Vodă. Dar după 4 zile a fost omorît de partizanii lui Alexandru Vodă[304]). Cronica lui Stoica Ludescu aminteşte acest fapt, spunând că „Ionaşcu Vodă a trimis pe Vintilă Vodă cu mulţi lotri ca să fie Domn în Ţara Românească... şi Alexandru Vodă încă a trimis pe o seamă de boieri de ai lui cu oaste... de au lovit pe Vintilă Vodă şi pe acei lotri fără veste, şi atunci au pierit Vintilă Vodă şi acei lotri toţi[305]). Această

Petru Cercel, Voevodul Munteniei, în *Arhiva din Iaşi*, V, p. 264. (recte 513), era înclinat să creadă acelaşi lucru, dar mai târziu (Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 99, nota 7, *Istoria lui Mihai Viteazul*, I, p. 32, *Istoria Românilor*, V, p. 208, precum şi în *Studii şi documente cu privire la istoria Românilor*, VII, p. XXIV şi p. XLIII), atribue această gramatică pe bună dreptate lui Petraşcu, fratele lui Petru Cercel.

[303]) B. P. Haşleu, *o. c., p. 55—56.* Acum în urma, dl. C. Grecescu (*Pătraşcu, fiul lui Petru Cercel*, în *Revista Istorică Română*, 1939, p. 181), revine la parerea exprimată de Haşdeu în 1882, bazându-se pe faptul că Evangheliarul ajunsese în posesiunea lui Marcu Vodă, fiul lui Petru Cercel. Acest fapt nu constitue nici de cum un argument în acest sens, mss-ul putând ajunge foarte bine în posesiunea nepotului şi dacă aparţinuse unchiului, prin tatăl său, căruia-i va fi rămas după moartea lui Pătraşcu, întâmplată la 1583.

[304]) B. P. Haşdeu, *Ioan Vodă cel Cumplit, 1572—1574.* Ed. III. Chişinău, 1926, p. 248.

[305]) *Magazin Istoric pentru Dacia*, IV, p. 275. In acelaş fel povesteşte faptul şi Căpitanul Filipescu. Cf. N. Iorga, *Istoria Domnilor Ţării*

www.dacoromanica.ro

notiţă e completată cu ştirea pe care ne-o dă diplomatul francez Languet într'o scrisoare către englezul Sydnei[306]), care ne spune clar că Vintilă era fiul lui Pătraşcu[307]).

Maria s'a căsătorit pe la 1555 cu Radu sau cu Tudor din Drăgoeşti[308]). Sivori spune că ea avea doi copii pe care Petru Cercel îi ţinea totdeauna în apropierea sa, dintre care unul va fi fost acel Radu Bidviu[309]).

Problema înfrăţirii dintre Petru Cercel şi *Mihai Viteazul* cu toate că a fost atât de mult discutată, nu se poate socoti nici astăzi ca deplin lămurită. Înfrăţirea după tată numai, se poate totuşi deduce, având în vedere argumentele serioase şi multiple aduse de partizanii acestei teorii[310]). La acestea s'ar putea adăoga, pe lângă faptul că ţinea pe Marcu, fiul lui Petru Cercel, ca pe copilul lui, acordându-i deplină încredere şi demnităţi pe cari nu le-ar fi încredinţat unui strein, şi ştirea puţin cunoscută, păstrată într'un document dat de Mihai la 3 Aprilie 1594, în care făcându-se pomenire de un act al lui Petru Cer-

---

Româneşti..., p. 73. Despre moartea lui Vintilă vorbeşte şi Ştefan Báthory într'o scrisoare adresată impăratului Maximilian la 6 Mai 1574. (Cf. Hurmuzaki, *Documente*, II, part. 1, p. 690) şi Antonio Tepelo, bailul Veneţiei la Poartă într'un raport din 18 Mai 1574 (cf. Hurmuzaki, *Documente*, VIII, p. 128).

306) *Epistolae politicae et historicae ad ph. Sidnaeum equitem Anglum.* Lyon, 1646, p. 160—161.

307) „Bocurestum eius regiam occupavit (Ioan Vodă), ibique Vaivodam constituit quarumdam Ventilam Petrask". Cf. B. P. Haşdeu, *Ioan Vodă cel Cumplit*, p. 248. Intr'o scrisoare din 3 Mai 1574, Ştefan Báthory, raporta că prietenul lui Ioan Vodă cel Viteaz, „Ventila Petrasco Vaivodae filius, Bukorestum sedem Vajvodarum Transalpiniensium occupavit". Cf. E. Hurmuzaki, *Documente*, II, part. 1, p. 682.

308) I. C. Filitti, *Mama şi soţia lui Mihai Viteazul.* Craiova, 1934, p. 4. Deci nu se mai poate susţine părerea lui I. Sârbu, *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul.* Vol. I, Bucureşti, 1904, p. 57, că ar fi fost căsătorită cu Dragomir Vistierul.

309) I. C. Filitti, *o. c.*, l. c.

310) N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, p. 11—40; A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană.* Ed. III, Vol. V, p. 130—132; I. C. Filitti, *o. c.*: I. Crăciun, *Cronicarul Szamosközi*, p. 52—98.

www.dacoromanica.ro

cel se spune: „Cartea fratelui Domniei mele Petru Voevod[311]).

Chestiunea mai dificilă este a lămuri dacă Cercel a fost sau nu căsătorit, deoarece avem două informaţiuni cu totul contradictorii. Sivori spune în patru locuri din memorialul său (p. LXVI, LXXIII, LXXIX şi XCIX) că principala chestiune ce avea de tratat cu Sigismund Báthory şi cu regenţii Transilvaniei în Septemvrie 1584, era aceea de a încheia căsătorie între Petru şi o soră a Principelui Transilvan. „Judecă — Cercel — că ar fi bine să încerce a se căsători cu o soră de a sa — a lui Sigismund —". Sigismund şi regenţii Transilvaniei nu au nimic împotrivă cerând timp numai „pentru încheierea căsătoriei, între timp anunţând şi pe Regele Poloniei... fiindu-i nepoată". La începutul anului 1585 Regele îşi „dădea consimţământul pentru a se face căsătoria". Socotelile Braşovului ne dau însă o informaţiune cu totul potrivnică şi anume că în ziua de 5 ale aceleiaşi luni Septemvrie 1584 au trimis un reprezentant cu daruri, în persoana lui Conrad Elias, la nunta lui Petru Cercel. „5 Septembris. Wardt der Herr Elias Conradt geschickt in Blesch-lanndt zu dem Peter Wayda auff die Hochezeit; gaben im mit zu verehren ein Par Kop; weigt Ca. 3, p. 24; f. 45 asp. 25"[312]). La fel şi însemnările lui Szamosközi spun că pe „Doamna acestui Petru Cercel a luat-o în căsătorie Aron Vodă, Domnul Moldovei[313]). Păr. Meteş scrie, fără să-şi probeze prin ceva afirmaţiunea, că Cercel se căsătorise cu Stana, fiica lui Mircea Ciobanul[314]). Afirmaţiunea aceasta nu este verosimilă, deoarece

---

311) Documentul a fost publicat de G. Ghibănescu în rev. *Teodor Codrescu*, 1934, III, p. 113—118. Cf. I. Minea, *Despre Petru Vodă Cercel*, în *Cercetări Istorice*, X—XII (1934—36), nr. 1, p. 343. Dl. I. Crăciun, *Originea lui Mihai Viteazul*, Cluj, 1936, p. 8, în rivalitatea dintre Iane, unchiul lui Mihai şi Petru Cercel, precum şi în neparticiparea intenţionată a lui Mihai Viteazul la dregătorii în timpul lui Petru, vede o înfrăţire a acestora, duşmănia şi rivalitatea nefiind decât pentru moştenirea tronului părintesc.

312) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente, XI*, p. 828.

313) I. Crăciun, *o. c.*, p. 100.

314) Şt. Meteş, *Relaţiile comerciale ale Ţarii Româneşti cu Ardealul până în veacul al XVIII-lea*. Sighişoara, 1921, p. 144.

www.dacoromanica.ro

Stana, una din cele 5 fiice ale lui Mircea Ciobanul şi a Doamnei Chiajna, era căsătorită cu Datco Stolnicul şi apoi cu Logofătul Ioan Norocea din Piteşti[315]), lucru dovedit chiar de acelaş autor într'un studiu din 1933[316]). Dacă deci căsătoria lui Petru Cercel cu Stana nu se mai poate susţinea, rămâne totuşi notiţa din Socotelile Braşovului şi din Insemnările lui Szamosközi. Un document din 1619 vine să ne dea oarecari lămuriri în această privinţă. In acel document se spune că văduva lui Aron Vodă, Stanca, era mama lui Marcu Vodă[317]). Dar Szamosközi spune că soţia lui Petru Cercel se căsătoreşte a doua oră cu Aron Vodă aşa că Marcu, fiul lui Petru Cercel, putea fi în acelaş timp şi fiul soţiei lui Aron. Ţinând seama însă că Marcu era născut în 1583 şi căsătoria lui Cercel, de care vorbesc Socotelile Braşovului are loc la 1584, trebue să vedem în acea căsătorie efectuată, după ce mireasa avea un copil de un an, o căsătorie „pro forma", pentru a putea obţine drept de moştenire pe seama fiilor săi născuţi din Stanca. pentru a nu putea fi înlăturaţi de ceice s'ar fi născut din căsătoria cu sora lui Sigismund, căsătorie cerută de interesele politice.

Din această căsătorie ilegitimă, Cercel a avut trei copii. Sivori care i-a ţinut şi în braţe, după cum mărturiseşte singur, — prin urmare informaţiunile lui sunt cele mai demne de crezare, — ne dă şi numele lor: cel mai mare se chema *Marcu*[318]), mijlociul *Ionaş*, iar cel mai mic *Radul* care luă apoi şi numele tatălui său, *Petru*[319]).

In documentele şi cronicile timpului apar însă nişte

---

[315]) N. Iorga, *Documente privitoare la Ioan Norocea*, în *Buletinul Comisiei Istorice*, X, p. 95—102 şi N. Gane, *Trecute vieţi de Doamne şi Domniţe*, I, p. 146.

[316]) Şt. Meteş, *Satul ardelean: Cetea şi logofătul Ioan Norocea din Piteşti şi iobagii săi*. Cluj, 1933, p. 5.

[317]) A. Veress, *Documente*, VIII, p. 206—208.

[318]) Acesta, la 1607, cerea voie lui Sigismund Rákoczy pentruca oamenii săi să poată trece prin Transilvania şi să ducă nişte lucruri mamei sale. Cf. A. Veress, *Documente*, VIII, p. 28.

[319]) Sivori, p. CXLVI—VII, CLXXI, CCIX—X.

www.dacoromanica.ro

pretendenţi la tronul Principatelor Române ce se dădeau drept fii ai lui Cercel, pretendenţi care poartă alte nume decât cele de mai sus. Astfel în tabăra polonă, pe la 1600, când Zamoisky pregătea expediţiunea împotriva lui Mihai Viteazul, se găsea un Dimitrie, care oferea Polonilor toată cheltuiala războiului şi în plus 50.000 de ducaţi dacă-i vor ajuta să ia tronul Munteniei, pretinzând a fi fiul lui Petru Cercel[320]). Acest Dimitrie era un om simplu, de 40 de ani, trecuse la catolicism, şi se găsea de un an în Polonia[321]). Inchis de Polonezi la Marienburg, moare pe la 1612[322]). Dimitrie e un aventurier şi un impostor după cum vor fi şi alţii cari credeau că e destul a se da drept fii ai lui Petru Cercel pentru a produce impresiunea pe care acesta o lăsase. Astfel presupunerea atât a lui Tocilescu[323]), cât şi a lui Iorga[324]), după cum şi a altora cari au adoptat interpretarea lor [325]), iar cea a prof. Panaitescu nici atât nu pare a fi adevărată când spune că Dimitrie era fiul cel mai mare al lui Petru Cercel[326]). Fiul lui Cercel nu putea avea la 1600 patruzeci de ani, căci la 1560, anul naşterii acestuia, Cercel se găsea în exil, pe lângă faptul că înainte de 1583 nu avuse copii; apoi Cercel însuşi la 1600 nu putea avea decât 55 de ani, ceeace înseamnă să fi avut un copil la vârsta de 15 ani. Un alt impostor de talia lui Dimitrie, ce se dădea tot drept fiu al lui Petru Cercel, era Ştefan, care cu ajutorul beglerbegului din Belgrad, încerca să profite de plecarea lui Radu Şerban în Transilvania,

---

320) P. P. Panaitescu, *Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul.* Bucureşti, 1936, p. 132.

321) N. Buta, *I paesi romeni in una serie di „avvisi" della fine del cinquecento*, în *Diplomatarium Italicum*, II, p. 131.

322) N. Iorga, *Un pretendent la tronul muntean: Dumitraşcu Voda Cercel*, în *Omagiu lui Titu Maiorescu.* Bucureşti, 1900, p. 154—164 şi *Studii şi Documente*, XX, p. 270.

323) Gr. Tocilescu, *Petru Cercel*, p. 77.

324) N. Iorga, *o. c.*, l. c.

325) H. Schachmann, *o. c.*, p. 1033 şi C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. II, part. I, ed. II, p. 210.

326) P. P. Panaitescu, *Originea lui Petru Cercel.* Bucureşti, 1936, p. 3.

www.dacoromanica.ro

la 1603, pentru a lua tronul Munteniei. Incercarea este repetată în anul următor, cu ajutorul Turcilor din Banatul Timişoarei[327]). Era un impostor, iar N. Iorga nu pare a fi mai îndreptăţit considerându-l şi pe acesta fiu al lui Cercel[328]). Tot impostor era şi acel Petraşcu Voevod descoperit prin meritele lui N. Iorga şi care, între 1591—1600, se găsea în Danemarca şi care se dădea drept fratele lui Petru Cercel, câtă vreme se ştie că adevăratul Petraşcu murise în Octomvrie 1583[329]).

Rămân deci ca fii ai lui Cercel numai cei trei amintiţi de Sivori: Marcu, Ionaş şi Radul-Petru. Toţi trei erau născuţi în 1583—1585 şi fură „admişi la moştenirea tronului Munteniei, cu toate că erau naturali, datorită marilor sume pe care Cercel le plăti Sultanului", după cum spune Sivori[330]). Primii doi fură duşi în Transilvania cu ocaziunea fugii lui Petru şi lăsaţi în grija lui Francisc Kendi, care i-a crescut în cinstea ce li se cuvenea ca fii de principe, la o moşie a sa Dătăşeni (Datos, jud. Turda) în casa unui „Geanus Zabo Ratiano" un Ioan Szabo Sârbul(?), administratorul moşiilor sale. Exactitatea acestor informaţiuni o confirmă însuşi Marcu care, interogat la 1610 cu ocaziunea unui proces al lui Sigismund Báthory, spunea că a fost crescut în Transilvania sub protecţiunea lui Sigismund[331]). Pe aceşti doi copii îi oferea Cercel ca ostateci Regelui Poloniei în schimbul intervenţiunei pentru liberarea sa [332]). Al treilea copil, Radul-Petru, fiind foarte mic, fu dus la Constantinopol de către o Gre-

[327]) E. Hurmuzaki, *Documente*, IV, part. 1, p. 374—375 şi IV, part. 2, p. 39.

[328]) N. Iorga, *o. c.*, l. c.

[329]) N. Iorga, *Note cu privire la Ioan Mihail Cigala*, în *Prinos lui D. A. Sturdza*, p. 296—300 şi Idem, *Şarlatani domneşti pe la 1600*, în *Revista Istorică*. XVII, p. 28—32.

[330]) Sivori, p. CXLVI. Ciro Spontoni în a sa *Historia della Transilvania*, Veneţia, 1638, p. 172, ne spune că pe la 1601 Marcu avea 18 ani, ceeace confirmă spusele lui Sivori, că era născut la 1583.

[331]) „Marco Weida essendo eshortato a dire la verità dice: In genere, che l'è stato allevato da piccholo nelle mani del Sigismondo". Cf. A. Veress, *Documente*, VIII, p. 72.

[332]) Sivori, p. CLXXI.

www.dacoromanica.ro

coaică, doica sa, care fugise acolo cu ocaziunea mazilirii lui Petru. Marcu şi Ioan pe la 1590 se aflau tot în Transilvania în grija lui Francisc Kendi şi la această dată ei aveau o înfăţişare foarte frumoasă şi făceau progrese admirabile în raport cu vârsta lor"[333]).

Marcu rămâne în Transilvania până la sfârşitul anului 1597 sau începutul celui următor, când se refugiază împreună cu mama sa şi cu un fiu al lui Aron, Iliaş, în Muntenia la Mihai Viteazul, după cum raportează Andrei Taranowski, paharnic de Haliciu, lui Ioan Zamoiski în 16 Ianuarie 1598[334]). Deci nu poate fi identic cu Marcu acel fiu al lui Petru Cercel, dat de Turci la 1591 ostatec lui Mihnea Vodă, sau acel nepot pe care Mihai îl oferea ca ostatec Turcilor, la 1596[335]). Fiul lui Petru Cercel dat lui Mihnea şi nepotul lui Mihai dat Turcilor poate fi sau Ioan, sau, mai probabil Radul-Petru care se găsea la Constantinopol dela 1585, cum am văzut. Dela sfârşitul anului 1597 sau începutul celui următor, Marcu rămâne pe lângă Mihai până la moartea acestuia. Era un tânăr deştept şi brav, încât trezea speranţe de mare viitor. După cum spune Ciro Spontoni, Mihai voia să-i dea ca soţie pe fiica sa, iar drept zestre Ţara Românească[336]). Când în 1600 Mihai cuceri Moldova, lăsă

---

333) Sivori, p. CCX.

334) „Acest Constantin (Varşa, spătar), solul Voevodului Munteniei, mi-a spus că au sosit din Ţara Ardealului la Voevoul Munteinie soţia lui Aron şi cu fiul lui Aron (dacă-mi aduc bine aminte), cu numele Iliaş; cu aceştia era deasemenea un oarecare Marcu Voevod, fiul lui Petru, Voevodul Moldovei sau al Munteniei". Cf. Ilie Corfus, *Mihai Viteazul şi Polonii*. Bucureşti, 1937, p. 231, 233.

335) N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, I, p. 41, 227.

336) „Havendo il Valacco un giovinetto seco nel campo la cui prudenza in varie occasioni isperimentata, non poco speranza gl'haveva dato, che di gran riuscita egli fosse e ch'assai di lui potesse promettersi; che perciò innaghito delle sue ottime qualità, gli fosse per dare una sua figliola per moglie; assignandoli per dote la Provincia di Valachia. Il giovane era Marco, che fu figliol di Pietro Circelli, altre votre Vaivola dell' istessa provincia". Ciro Spontoni, *Historia della Transilvania*, p. 161—162. Faptul că Mihai voia să-şi căsătorească fiica cu Marcu ar fi un argument în plus că eroul dela Călugăreni şi primul Domn al tuturor Românilor nu

www.dacoromanica.ro

pe Marcu ca Domn la Iaşi sub regenţa lui Preda Buzescu, dar domnia lui ţinu numai câteva zile[337]). Reîntors în Transilvania la Mihai, care-l considera „ca pe fiul lui", rămâne acolo până la moartea acestuia. După catastrofa lui Mihai, ambiţiosul Marcu nu s'a sfiit a se împrieteni cu însuşi ucigaşul unchiului şi binefăcătorului său, care se oferea să-l ajute pentru a obţine tronul Munteniei[338]), dar boierii, preferind pe Radu Şerban, îi răspund că le trebue „un principe războinic, iar nu un copilandru[339]). Această ştire e în contrazicere cu o alta, din Septemvrie 1601, după care boierii munteni la cererea lui Basta, ar fi dorit ca Domn pe Marcu „des Petri alten Wallachischen Weyda Sohne, Marco genannt"[340]). Văzând însă că în Muntenia nu are şanse de reuşită, Marcu îşi îndreaptă privirea spre Moldova, ajutat şi de data aceasta de Basta. Astfel o ştire din 30 Martie 1602 ne spune, că era gata să intre în Moldova având cu sine 10.000 de haiduci[341]). Însuşi Radu Şerban, pentru a-i îndrepta atenţiunea în altă parte, recomandă pe Marcu, la 26 Aprilie 1602, împăratului Rudolf pentru a-l ajuta să ocupe tronul Moldovei[342]), fapt ce se poate pune în legătură cu cererea unor boieri moldoveni adresată aceluiaşi împărat, cerându-i să le dea Domn pe Marcu[343]). Marcu îşi încearcă norocul în Moldova de mai multe ori în decursul anilor 1602—1603, reuşind, se pare, să fi trecut chiar hotarul Moldovei, la 1603[344]).

era frate bun cu Petru Cercel, tatăl lui Marcu, înfrăţirea vitregă însă nefiind infirmată prin aceasta.

337) Cf. *Chronicon-Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, p. 158, *Quellen zur Geschichte der Stadt Brasso*, V, p. 290 şi Miron Costin, *Letopiseţul Ţării Moldovei*. Ed. M. Kogălniceanu, *Cronicele României*, I, p. 255.

338) E. Hurmuzaki, *Documente*, IV, part. 1, p. 7.

339) „Un Prencipe bellicoso piutosto che giovanetto". Cf. Ciro Spontoni, *o. c.*, p. 172.

340) A. Veress, *Documente*, VI, p. 456 şi *Epistolae et acta generalis Basta*, I, p. 596.

341) A. Veress, *Documente*, VII, p. 11.

342) *Ibidem*, p. 26.

343) *Ibidem*, p. 28, 35.

344) In acest an se plânge Ieremia Movilă lui Basta despre întrarea lui Marcu în Moldova. Cf. I. Crăciun, *Cronicarul Szamosközi*, p. 199.

www.dacoromanica.ro

Pentru serviciile sale, imperialii dăruiesc lui Marcu mai multe sate în Transilvania: Ideciul de jos şi Ideciul românesc, în judeţul Turda şi o casă în Alba-Iulia, care-i sunt confiscate de către Ştefan Bocskay, duşmanul imperialilor, la 1605[345]). Atunci Impăratul vrea să-i dea un capitanat de graniţă, în 1607, iar până la ivirea vacanţei vreunuia, i se acordă o pensiune lunară de 100 de florini[346]). Un timp Marcu trăise şi la curtea lui Sigismund Báthory, la Libochovice, lângă Praga, fiind amestecat şi el în tentativele lui Sigismund de a lua tronul Ungariei cu ajutorul Turcilor[347]). După acest proces, Marcu ajunge într'o situaţiune strâmtorată, încât, la 1611, e nevoit să ceară palatinului Ungariei, Gheorghe Turzo, o slujbă, ca răsplată pentru meritele şi jertfele sale[348]), iar la 1613 postul deţinut de Ludovic Rákoczy[349]). In 1616 îl găsim luptând cu 30.000 de Transilvani alături de Gavriil Bethlen de partea Turcilor, împotriva Polonilor. Din nou îşi face planuri de domnie, susţinut de data aceasta de Principele Transilvaniei, care spunea că numai de aceea a ajutat pe Sultanul pentru ca acesta să-i facă plăcerea să numească pe Marcu Domn în Muntenia, având în vedere sacrificiul mare al voevodului, „care de trei luni stă în şea"[350]). Nereuşind lui Bethlen acest plan, în 1619 îi dăruieşte lui Marcu cetatea Desna din Zarand cu întregul ei

---

345) A. Veress, *Documente*, VII, p. 251—252.

346) *Ibidem*, VIII, p. 24.

347) *Ibidem*, p. 72—85. Cf. şi N. Iorga, *Studii şi documente*, XX, p. 52—53, 385.

348) A. Veress, *Documente*, VII, p. 191—192.

349) *Ibidem*, p. 300—301.

350) Cf. *Török-Magyarkori államokmanytár*, I, p. 184—193 şi N. Iorga, *Studii şi documente*, XX, p. 455. Ilie Minea crede că aici nu este vorba de Marcu, fiul lui Petru Cercel, ci de un Marcu fiu al lui Aron Vodă, dar nu-şi probează prin nimic afirmaţiunea. Dimpotrivă se contrazice puţin mai jos, spunând că la 26 August 1619, deci în acelaş an, Gavril Bethlen dăruieşte lui Marcu, fiul lui Petru Cercel, mai multe moşii în valoare de 15.000 fiorini. Cf. I. Minea, *Doamna lui Aron Vodă şi fiul lor Marcu Vodă*, în *Comunicări*, nr. 2, p. 13.

www.dacoromanica.ro

domeniu, valorând 15.000 de fiorini[351]), iar mamei sale, Stanca, îi dăruieşte satul Seuşa din comitatul Alba, ca să aibă din ce trăi până la întoarcerea fiului său[352]). Unde va fi fost dus Marcu atât de departe încât să fie nevoie să i se dea mamei sale o moşie ca să aibă din ce trăi până la întoarcerea lui? Dacă ne gândim că manuscrisul Evangheliei lui Radu din Mănicești dela 1574, scris la dorinţa lui Petraşcu, unchiul său, manuscris devenit proprietatea sa, — s'a găsit la Dindorf în Germania, putem presupune că Marcu va fi fost prin aceste părţi, poate după vreun ajutor la Impăratul, pentru diferitele sale planuri.

Marcu a fost căsătorit cu Drusiana Bogáthi căreia Gabriel Bethlen îi lasă mai multe lucruri la 1629[353]) şi care la 1635 era văduvă: „magnifici Marci Waywodae relicta"[354]), ceeace înseamnă că la această dată Marcu nu mai era printre cei vii. Acest fiu al lui Petru Cercel, pe lângă faptul că a fost un viteaz, a moştenit ceva şi din talentele literare ale tatălui său, lipsindu-i însă cultura pe care o câştigase Cercel în multiplele sale peregrinări. Din scrisorile sale autografe reiese că ştia bine ungureşte, latineşte, nemţeşte şi binişor greceşte în afară de limba sa maternă.

Despre ceilalţi doi fii ai lui Cercel, informaţiunile cunoscute până acum sunt foarte puţine. In afară de cele ce ni le furnizează Sivori şi anume că Ionaş a fost crescut alături de Marcu în Transilvania la moşiile lui Francisc Kendi şi că Petru a fost

---

351) A. Veress, *Documente*, IX, p. 205—208.

352) *Ibidem*, p. 205—206.

353) A. Veress, *Documente*, IX, p. 301. I. Minea, *o. c.*, l. c., afirmă că Drusiana Bogáthi era soţia lui Marcu, fiu al lui Aron Vodă şi nu soţia lui Marcu fiul lui Cercel, soţia acestuia din urmă fiind Iudita Vas, bazându-se pe nu ştim ce dovezi. Din acestea, Minea conchide că Aron Vodă a avut un fiu cu numele Marcu, care nu este identic cu Marcu fiul lui Petru Cercel. Presupunerea lui Minea se loveşte însă de certitudinea că mama nu-şi botează doi fii, amândoi în viaţă, cu acelaş nume. Ori Stanca, soţia lui Cercel după mărturia lui Szamosközi, era identică cu Starca soţia lui Aron Voda.

354) B. P. Haşdeu în *Columna lui Traian*, 1882, p. 53.

www.dacoromanica.ro

dus la Constantinopol, s'au mai păstrat doar două sau trei ştiri şi acelea numai probabile. Despre Ionaş sau Ioan nu mai avem nicio ştire, deoarece indentificarea cu Ioan a acelui „fiu al lui Pătraşcu, venit de curând din Constantinopol", pe care Polonii voiau să-l ridice în scaunul Munteniei, la sfârşitul anului 1600, pe care o face prof. Panaitescu, nu se poate susţine[355]), pentru faptul că Ioan nu se aminteşte a fi fost vreodată la Constantinopol pentru ca să fi întors „de curând". Dacă A. Veress, într'o notă la documentul amintit[356]), nu cade în greşeala dlui Panaitescu, comite alta, identificând personagiul de mai sus cu Marcu. Ori se ştie că cu atât mai puţin Marcu n'a fost la Constantinopol, rămânând dela 1597 tot timpul alături de Mihai până la 1601, iar înainte fiind totdeauna în Transilvania. Acest fiu al lui Petru „venit de curând din Constantinopol" nu putea fi decât al treilea fiu al lui Cercel, Radu-Petru, căci acela crescuse la Poartă, unde-l mai întâlnim de câteva ori[357]). Aşa odată la 1591, dat de Turci ostatec lui Mihnea ca şi altădată la 1596, dat de Mihai ostatec la Turci, după cum am spus mai sus. In 1611, când Radu Şerban pierde tronul Munteniei, Poarta trimite Domn în Ţara Românească pe un Petru: „Petrum novum Waywodam in Valachia Transalpina loco Radul constitutum esse"[358]). Să fie oare acelaşi Radul-Petru, fiul lui Petru Cercel? Nu putem afirma cu siguranţă, dar anumite fapte ulterioare ne îndreptăţesc să facem aceste identificări. După nereuşita din 1611, când Radu Mihnea îi surpă domnia, cum făcuse părintele acestuia faţă de părintele lui Petru, nu mai avem ştiri despre fiul mai mic al lui Cercel, multă vreme. După mai bine de un deceniu apare din nou, dar de data aceasta cu numele schimbat în Petraşcu şi în relaţiuni de pretenie cu Radu

[355]) P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, p. 230.

[356]) A. Veress, *Documente*, VI, p. 267.

[357]) I. Minea, *Doamna lui Aron Vodă şi fiul lor Marcu Vodă*, în *Comunicări*, nr. 2, p. 12, consideră ştirea falsă, bazându-se pe faptul că Polonii îşi aveau alt candidat pentru Ţara Românească, în persoana lui Simion Movilă. Totuşi n'ar fi exclus ca să fi ocrotit la ei şi pe un alt candidat, pentru orice împrejurare.

[358]) A. Veress, *Documente*, VIII, p. 145.

www.dacoromanica.ro

Mihnea, care domnea a doua oară în Ţara Românească. Radu-Petru, acum Petraşcu, va fi stat în această vreme pe la Constantinopol, văzând însă că nu mai are sorţi de izbândă ca să mai ajungă la cârma ţării strămoşeşti, în a doua domnie a lui Radu Mihnea, trece de partea acestuia, fiind dăruit cu demnitatea de postelnic al doilea şi cu satul Belizvor din Mehedinţi „pentrucă a venit la noi de bună voie şi s'a arătat supus" — spune actul de danie[359]). Temându-se să nu-i răpească cineva donaţiunea, postelnicul Petraşcu cere cărţi de blestem atât dela Mitropolitul ţării, Luca[360]) precum şi dela patriarhul Chiril Lucaris al Constantinopolului, în cartea căruia se spune clar că Pătraşcu era „fiul legiuit al celui de odinioară Petru-Vodă, celui zis Cercel"[361]).

Din nou îi pierdem amintirea vreo cinci ani. In această vreme se întâmplă o schimbare radicală în viaţa lui. Din motive necunoscute până acum, Petraşcu părăseşte viaţa plină de intrigi boereşti şi se retrage într'o mănastire, pe care la fel nu o cunoaştem, luându-şi numele de Partenie, ca martor subscriind „ieromonah Partenie sin Petru Voevod Cercel"[362]). Cu un an mai târziu, îl întâlnim din nou pe ieromonahul şi arhimandritul Partenie scriind o scrisoare autografa în greceşte în care spune: „Mărturisesc eu ce am fost postelnic Petraşcu, iar acum Partenie ieromonahul şi arhimandritul"[363]).

Dacă documentar după această dată pierdem urma postelnicului Petraşcu şi a ieromonahului Partenie, totuşi întâlnim peste câţiva ani pe „smeritul scriitor Petraşcu, fiul Domnului a toată Marea Vlahie Petru Cercel". In Biblioteca publică din Dresda se păstrează trei manuscrise: o gramatică grecească, un tratat asupra monahiei şi o culegere din diferite cărţi despre câşlegi. Pe pagina I-a a celui dintâiu manuscris se găseşte ur-

---

[359]) C. Grecescu, *o. c.*, p. 182.

[360]) I. Bianu, *o. c.*, p. 86—88.

[361]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XIV, part. 1, p. 115.

[362]) I. Marinescu, *Documente relative la Hrizea Vistierul şi la moşia Dobreni*, în *Arhiva Genealogică*, II, p. 188.

[363]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *o. c.*, p. 128—129.

www.dacoromanica.ro

mătorul text: γραμματικὴ Πετράσκου εὐτελοῦ, νιοῦ δὲ Πέτρου τοῦ Σκολαρικᾶ πάσης Μεγαλοβλαχίας, etc. Cercetările din urmă au stabilit citirea şi traducerea exactă a acestui text care în româneşte ar fi: Gramatică a smeritului Pătraşcu, fiul Domnului a toată Marea Vlahie Petru Cercel[364]), astfel înlăturând dubiul asupra paternităţii gramaticei greceşti. Când va fi scris Pătraşcu această gramatică nu putem şti sigur, totuşi din datarea celorlalte două manuscrise împreună cu care se păstrează, se poate data cu aproximaţie şi aceasta. La sfârşitul celui de al doilea manuscris — tratatul asupra monahiei — se găseşte următoarea însemnare: ᾳχλδ σεπτεβρών εἰς τὰς ἑ, ceeace ar fi data de 5 Septemvrie 1634 când a fost scris tratatul, iar de o parte şi de alta a datei literele ΠΠΤΚ, litere ce ar reprezenta numele autorului Petraşcu. Acel Π în plus, ar putea fi, fie o greşală a copistului, fie că ar putea să reprezinte iniţialele numelui călugăresc al autorului. La sfârşitul celui de al treilea manuscris — culegere despre câşlegi — din nou avem data: ᾳχλ δὸκτοβρίους ζ = 6 Octomvrie 1634 încadrată între iniţialele ΠΤΣΚ[365]), iniţiale ce reprezintă cu siguranţă numele lui Pătraşcu.

Aşa dar, acest al treilea fiu al lui Petru Cercel — cel mai mic — a moştenit întru câtva talentul de scriitor al tatălui său precum şi preocupările de ordin intelectual, mai mult decât fraţii săi mai mari. După ce s'a convins că viaţa lumească nu-i poate oferi ceeace ar fi dorit şi nu-i poate satisface pretenţiunile şi ambiţiunile unui fiu de Domn, după 1630 Petraşcu s'a retras la o viaţă mai tihnită pe care i-o putea oferi mânăstirea, dedându-se preocupărilor cărturăreşti, fructul cărora, dela această dată până la 1634. sunt cele trei manuscrise păstrate în Biblioteca dela Dresda. După această dată nu mai avem nicio ştire despre el, după cum nu mai cunoaştem nici vreo altă operă rămasă dela el.

---

364) D. Russo, *Elenizmul în România*. Bucureşti, 1912, p. 52, nota 1 şi Idem, *Studii istorice greco-române*, vol. II. Bucureşti, 1939, p. 526—527; V. Grecu în *Codrul Cosminului*, VII, p. 533.

365) C. Grecescu, *o. c.* p. 182.

www.dacoromanica.ro

Sbuciumul de o viaţă a lui Petru Cercel, s'a răsfrânt şi asupra copiilor lui, cari însă nu s'au putut ridica nici măcar la treapta atinsă de tatăl lor, pierzându-se în neînsemnatele uneltiri ale diferiţilor intriganţi politici din aceste părţi europene, sau consolându-se în încercări cărturăreşti.

6. *Personalitatea culturală a lui Petru Cercel.*

Petru Cercel în continuele sale peregrinări nu s'a limitat, cum au făcut ceilalţi pretendenţi, numai la uneltiri politice ci, spirit superior şi minte pătrunzătoare, şi-a însuşit o cultură pe care puţini oameni ai timpului său o aveau. Dacă despre Cercel nu putem spune că a făcut fapte de arme ca cele ale fratelui său Mihai, sau lăcaşuri sfinte de importanţa celor edificate de Neagoe Basarab, fapte care să-l aşeze printre domnitorii şi ctitorii cei mai vrednici de amintire, numele lui rămâne totuşi ca al unuia care, cel dintâi, a făcut cunoscut neamul său, în domeniul cultural, peste tot pe unde umblase. Această latură a personalităţii lui Cercel a format misterul succeselor sale diplomatice în Apusul civilizat, unde astfel de calităţi erau apreciate. Pe unde a trecut şi cu cine a avut contact, Cercel a observat şi a învăţat, ajungând la acel grad de cultură încât să fie luat drept modelul adevăratului principe, chiar în Italia unde cultura în acel timp era mai înfloritoare decât în alte ţări.

In Constantinopol Cercel va fi învăţat carte cu profesori de seamă, iar la Rodos şi-a însuşit deplin limba grecească şi turcească. In pribegia lui prin Asia şi Africa îşi va fi îmbogăţit cunoştinţele cu alte multe lucruri şi îşi va fi însuşit limbile orientale. Ajuns în Transilvania el a învăţat ungureşte, apoi în Polonia l. polonă, în Germania nemţeşte, în Italia italieneşte şi în Franţa franţuzeşte, aşa încât ajunsese a cunoaşte 12 limbi[366]).

---

[366]) Sinzendorf şi Preyner, agenţi imperiali la Constantinopol, scriau lui Rudolf în 24 Mai 1581 că Cercel „ist ain Man von den 35 oder 40 Jaren, solte 12 Sprachen reden". Cf. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 650.

www.dacoromanica.ro

Din timpul cât a stat la Constantinopol şi în alte locuri ca ostatec la Turci, nu cunoaştem vreo activitate literară de a lui Petru Cercel, căci Evangheliarul şi Gramatica nu i se datoresc lui ci, după cum am văzut, fatelui său Pătraşcu şi fiului său Petru[367]). Din timpul primei şederi în Italia începe adevărata sa creaţiune literară. Spiritul aprins şi înclinat spre literatură şi artă, n'a putut rămâne neinfluenţat de mediul îmbibat de renaştere şi umanism, găsit acolo. Aici îşi începe Cercel activitatea, creindu-şi faima de „învăţat mărinimos şi valoros", cum spune Sivori care a trăit în cercurile genoveze frecventate de Cercel. Activitatea începută în Italia o continuă şi în Franţa. Sivori mărturiseşte că pe atunci „si dilettava di poesia e lettere", trăind în cercul mai multor persoane literare cu cari discut ore întregi „pentru a învăţa şi alte lucruri ştiinţifice"[368]). De fapt, din timpul petrecut în Franţa datează frumosul *Imn închinat lui Dumnezeu,* imn ce lasă să se vadă nu numai talentul versificatorului superior, dar şi o cultură literară fără de care acel imn nu s'ar putea înţelege. Cunoştea Cercel poesia contemporanului italian Ariosto a cărui influenţă nu i-a scăpat, după cum o cunoştea şi pe aceea a lui Ronsard, „regele poieţilor", prin intermediul căruia a cunoscut şi alte produse literare. Dar cel ce va fi influenţat mai mult pe Cercel cât a stat în Franţa, va fi fost scriitorul şi poetul Desportes, care era în mare favoare la curtea regelui Henric III şi care la fel a fost influenţat în mare măsură de Ariosto[369]).

Imnul lui Petru Cercel e scris în terţine, rima obişnuită

---

[367]) In aceeaşi greşeală, considerând pe Cercel ca cel care a cerut lui Radu din Manicești să i se scrie Evangheliarul amintit mai sus, cade şi prof. Al. Procopovici, *Dela Coresi Diaconul la Teofil Mitropolitul lui Matei Basarab,* în *Omagiu lui I. Bianu,* Bucureşti, 1927, p. 293.

[368]) „Apprese la lingua francese, come anche haveva in Roma appreso l'italiano, in che et in ogni cosa di ingegno mostrava una meravigliosa facilità e perchè si dilettava di poesia e di lettere, teneva presso di se qualche persona virtuosa e dotta, con quale dispensava bone hore del giorno per imparare scienze". Sivori, p. IX.

[369]) G. Lanson, *Histoire de la littérature française.* Paris, 1894, p. 29.

www.dacoromanica.ro

în asemenea compoziţiuni; limba întrebuinţată e limpede şi de simplitatea cerută acestor psalmi, desbrăcată aproape total de florile retorice, cu care poeţii minori îşi împodobeau lipsa de profunzime. Simţământul religios transpiră din orice vers şi opera Creatorului e preamărită cu sinceritate. Despre această poezie, contimporanul italian care a cunoscut personal pe Petru, Stefano Guazzo, se exprimă astfel: „Cu adevărat capitolul acesta slăveşte pe pământ şi în cer pe autorul lui, căci e plin de o suflare pe cât de evlavioasă pe atât de poetică şi mă gândesc că lungile şi tristele lui rătăciri i-au câştigat acestui Principe, pe lângă alte daruri şi această mare cinste de a fi numărat printre poeţii toscani, care fericire abia de se găseşte la vreun principe italian în ziua de azi"[370]).

Citind această poezie ce în unele versuri împrumută învederat idei din *Orlando Furioso* al lui Ariosto[371]), găsim aceeaşi gândire exprimată şi într'o scrisoare, o adevărată exortaţiune umanistică, pe care o adresează, la 16 Decemvrie 1579, din Paris, lui Alfonso II, ducele Ferrarei[372]). De aceea credem că nu este exclusă o legătură atât cauzală — insuccesul la Poartă — cât şi temporală — sfârşitul anului 1579 — între aceste două produse umanistice. In amândouă îşi încredinţează soarta în mâinile Creatorului şi în amândouă îşi oferă serviciile, tot ce posedă şi va poseda, aceluiaş Creator; în amândouă îşi exprimă apoi, credinţa că nu-i va lipsi ajutorul divin pentru a-şi îndeplini planurile ca în felul acesta să poată sluji mai

---

[370]) St. Guazzo, *Dialoghi piacevoli*, p. 27.

[371]) Astfel versurile de implorare ale lui Cercel:

Fammi, Signor, della tua grazia degno,
Non mi punir secondo i falli miei
C'hanno di remission passato il segno...

sunt o amintire a cântului XVII al lui Ariosto:

Il giusto Dio, quando i peccati nostri
Hanno di remission passato il segno...

[372]) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 98.

www.dacoromanica.ro

bine Divinitatea. Dar în timp ce în *Imn* e mai liric, mai patetic, în scrisoare e mai filosofic, mai gânditor[373]).

Ajuns în domnie, Cercel nu părăseşte cu totul preocupările artistico-literare. Palatul, biserica, grădinile, fântânile şi alte opere artistice realizate în scurta sa domnie, precum şi portretele ce şi le comanda unuia din artiştii de care era înconjurat, dovedesc pe deplin aceasta. Scrisori de felul aceleia scrise în 1579 ducelui Ferrarei, ca pribeag, a continuat să scrie şi ca Domn al Ţării Româneşti. Mărturia o avem într'un raport al prezidiului Transilvaniei adresat, la 14 Decemvrie 1584, lui Ştefan Báthory, în care se spunea: „Dorinţa sa Domnul — Cercel — ne-o sprijină cu multe reflecţiuni şi pilde, atât de aici cât şi dela principi şi din ţări streine"[374]). Preocupările sale culturale se învederează şi prin faptul că, de îndată ce a ajuns Domn, pune de se tipăreşte în slavoneşte o nouă carte bisericească, acel Evanghelier din 1583, lucrat de Coresi şi Mănăilă la Braşov[375]). Nici poezia nu o va fi abandonat învăţatul Prin-

---

[373]) Imn:

Greşit-am Tată, milă ai de mine,
Aprinde-mi inima, spiritul şi sufletul
Şi fă să vin alăturea de tine
Tu ce eşti cale adevăr şi viaţă,
Fă să ştiu că tot binele ce 'n lume
Voiu avea, se datoreşte bunătăţii tale.
Ferice de voiu fi, bogat şi bucuros
De stare şi avere, dă-mi povaţă
Cu frică mare să-ţi închin tot ţie...

Scrisoare:

Nu pot face altceva decât să stau în această miseră stare până când Creatorul meu va arăta voinţa sa divină faţă de mine şi nu mă îndoesc că bunătatea sa divină se gândeşte la mine de îndată ce îi place să mă vadă în asemenea situaţiune, pentru care lucru eu trebue să mă consolez şi să mă confortez numai cu el...".

[374]) A. Veress, *Documente*, II, p. 323.

[375]) Acest Evanghelier seamănă cu cel din 1579 tipărit de aceiaşi tipografi şi un exemplar defectuos se mai afla pe la 1900, în mânăstirea Hilandar, pe foaia ultimă a căruia se mai puteau citi următoarele rânduri: „Din porunca... şi prealuminatului Domn Io... Voivod al întregei ţări Ungro... del lângă Dunăre, fiul marelui Io Petru... Voevod, în primul an al domniei... pentru aceasta, smeritul diacon... şi Mănăilă în anul 7091". Cf. I. Bianu—N. Hodoş, *Bibliografia românească veche*, I, p. 99, Nr. 31. Pe un molitvenic slavon se găsea scris că a fost cumpărat cu 13 zloţi tătăreşti dela

www.dacoromanica.ro

cipe, precum nici alte discipline ce formară una din preocupările sale în timpul pribegiei.

Dacă despre aceste din urmă creaţiuni nu avem nicio ştire din timpul domniei, avem însă din timpul şederii sale în închisoarea din Hust, şi anume mărturia băiatului care-l servea, reprodusă de Sivori. Intrebat ce face Principele toată ziua, băiatul răspunde că „studiază într'o carte de istoriile întregii lumi ce i-a fost trimisă în fortăreaţa din Chioar de către părinţii Iezuiţi din Cluj, pentru petrecerea timpului" şi că „compune versuri, o oracerae istorie şi se delectează mult cu poezia"[378]).

Pierderea colecţiunei de poezii a lui Cercel formează fără îndoială o pagubă foarte mare, o lacună în istoria culturii româneşti. Prin păstrarea Imnului de mai sus, această lacună este într'o foarte mică măsură umplută, putându-ne face o idee despre talentul său de versificator şi gânditor. Paguba capitală însă o formează pierderea acelor tratate de istorie, cari, având în vedere cultura şi cunoştinţele excepţionale ale lui Petru Cercel, ar fi fost de o importanţă foarte mare atât pentru trecutul nostru, de care se va fi ocupat, cât şi pentru al celorlalte ţări şi popoare pe unde el a colindat şi cu cari a avut legături.

Toţi cei care l-au cunoscut, în unanimitate, apreciază calităţile superioare intelectuale ale lui Petru Cercel. Francesco Puggiella, acel „unic doctor în legi, foarte fericit scriitor de proză şi de rime toscane", care l-a cunoscut încă pe când era în Franţa, pentru a-l însoţi după aceea şi în Muntenia, ne spune că era înzestrat „cu o anume afabilitate plină de graţie şi de dragoste, la care se adăoga o înfăţişare binevoitoare că nu poţi judeca de unde primeşti mai multă satisfacţiune: din vorbirea sau din privirea lui, cu care subjugă ca şi cu nişte lanţuri şi strânge în veşnică supunere inimele altora... El poartă im-

---

diacul Ion şi Efrem din Ţara Românească, în zilele binecredinciosului Domn Petru Voevod, care a venit dela Poartă... Cf. N. Iorga, *Studii şi documente*, XIII, p. 67.

[376]) Sivori, p. CLXXXII.

www.dacoromanica.ro

primată, pe suverana sa frunte, imaginea vie a mărinimiei, din pieptul căruia ies infinite comori cu motto: *Que donavi habeo*"[377]). Dacă probabil nu lipseşte o oarecare exagerare din aceste elogii, nu e mai puţin adevărat că, într'adevăr Cercel avea ceva ce atrăgea, căci găsim şi la Sivori, care n'a cunoscut convorbirea între Puggiella şi Guazzo, aprecieri identice. „Era în Alteţa Sa o judecată inteligentă şi o valoare atât de minunată că în orice domeniu era foarte competent şi avea ceva grav şi maiestos, datorită cărui fapt de îndată ce vorbea cuiva odată, îi rămânea afecţionat"[378]). Elogiile la adresa lui Cercel care se arăta foarte priceput în orice domeniu nu lipsesc din întregul memoriu al lui Sivori. Autorul cronicii Fuchsio-Lupino--Oltardinum, în puţine dar caracteristice cuvinte, descrie calităţile lui Petru[379]), după cum face şi Marcel Squarcialupi în lunga sa dedicaţie, plină de admiraţiune pentru „calităţile intelectuale şi fizice" ale acestuia[380]). Despre impresiunea pe care o produse Cercel asupra Papei Sixt V, vorbeşte tot Sivori în modul următor: „Printre altele avu să spună Sfinţia Sa, vorbind cu unii cardinali, că a cunoscut mulţi oameni, dar n'a găsit niciunul atât de cunoscător al tuturor lucrurilor din lume ca Principele Valachiei"[381]).

Oprindu-ne la calităţile fizice ale lui Cercel, descrierile contemporane corespund întru totul cu figura înfăţişată de cele două portrete murale: dela mănăstirea Căluiu şi dela Mitropolia din Târgovişte. La 1579 Sivori care l-a văzut la Genova

---

[377]) St. Guazzo, o. *c.*, p. 22.

[378]) „All'effetto era in Sua Altezza un'inteletto giudizio e valor mirabile a tale che in ogni cosa era compitissimo et haveva un certo che di grave e maestevole che come l'homo li parlava una volta, li restava affetionato". Sivori, p. CCIII.

[379]) „Un principe înţelept şi învăţat care cunoştea mai multe limbi". *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, p. 76—77 şi I. Lupaş, o. *c.*, p. 71.

[380]) A. Veress, *Bibliografia româno-ungară*, I, p. 48—55.

[381]) „E fra le altre hebbe dire Sua Santità, raggionando con alcuni cardinali, haver pratticato assai homini, ma non ne haver trovatto così al ponto di tutte le cose del mondo, come il Principe di Valachia". Sivori, p. CCIII.

www.dacoromanica.ro

ni-l descrie ca fiind „de un foarte frumos aspect fizic şi de o frumoasă şi regală prestanţă, care nu se putea ascunde cu toate că era îmbrăcat în haine sărăcăcioase; purta părul lung care-i ajungea pe spate, ceeace îl făcea cu atât mai maiestos"[382]). Această descriere corespunde cu a celuilalt Italian din anturajul lui Cercel, cu a lui Puggiella care spunea că „corpul său e drept, bine proporţionat şi svelt; statura este mai mult mare decât mijlocie; ochii vii şi graţioşi; aspectul şi mişcările marţiale, constituţiunea robustă şi sănătoasă; într'un cuvânt graţios şi amabil"[383]). In mai puţine cuvinte, dar nu mai puţin caracteristice, îmbrăţişând atât persoana fizică cât şi pe cea spirituală, îl descrie autorul cronicii Fuchsi-Lupino-Oltardinum: „Căci toţi se mirau de aerul şi de înfăţişarea lui cea maiestoasă, de vorbirea lui cea curată aproape în toate limbile europene şi de înalta lui înţelepciune[384]). Intr'adevăr portretul dela mănăstirea Căluiu ne înfăţişează un om foarte frumos şi bine făcut, cu părul lung lăsat pe spate şi cu mustaţa răsucită, purtând o haină cusută în fir de aur şi mătase, iar în mână ţinând o cruce şi un plic sigilat[385]). Cunoscând toate acestea, nu pare probabil ca figura de pe o bulă de aur sigilară dela un „Ion Petru Voevod şi Domn al Ţării Româneşti" ar fi fost a lui Petru Cercel şi prin urmare că susnumita bulă i-ar fi aparţinut, după cum era înclinat să creadă dl. C. Moisil, şi după dânsul şi alţii[386]). Dacă examinăm sigilul bulei şi portretul de pe el, gă-

[382]) Sivori, p. VII. Cam în acelaş fel îl descrie şi Bernardino Rosso, agent imperial la Constantinopol, în 1589. „E persona, per quanto intendo, di statura grande, di bona presenza, con li capelli longhi sopra le spalle et possede bene la lingura italiana". Cf. N. Iorga—E.Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 201.

[383]) St. Guazzo, *Dialoghi piacevoli*, p. 96—97.

[384]) *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, p. 77 şi I. Lupaş, o. c., p 72.

[385]) Al Odobescu, *Antichităţile judeţului Romanaţi*, Bucureşti, 1878, p 135 şi tabloul II. Acest portret e reprodus şi de I. Lupaş, *Istoria Unirii Românilor*, Bucureşti, 1938, fig. X; în *Enciclopedia României*, I, p. 280, în art. lui I. V. Gruia, *Organele administrative centrale*.

[386]) C. Moisil, *Bule de aur sigilare dela Domnii Ţării Româneşti şi ai Moldovei*, în *Revista Arhivelor*, I, p. 259—260 şi C. C. Giurescu, *Istoria*

www.dacoromanica.ro

sim un om mic şi slab, cu părul lung adevărat, dar cu barbă şi cu îmbrăcămintea simplă. Ori, mândrul şi elegantul Principe al renaşterii, dacă voia să fie înfăţişat pe un sigil, s'ar fi înfăţişat, pe cât posibil, aşa cum era în realitate şi cum era înfăţişat la Căluiu şi la Târgovişte: înalt, robust, fără barbă, căci el nu o avea, cum crede dl. Moisil, şi cu îmbrăcămintea bogată, căci meşteri şi tehnicieni cari să execute un chip, chiar şi pe un sigil, avea la curte. Dovadă este şi stema atât de perfecţionată de pe fragmentul de tun al lui Petru[386 a]). După aceea nu se pomeneşte nicăiri ca Cercel să fi avut legături cu vreo mănăstire grecească, pe când documentul căruia aparţine sigilul cuprinde o donaţiune către mănăstirea Sinai. Bula poate fi dela Petru cel Tânăr, fiul lui Mircea Ciobanul, mic şi slăbănog, cum se ştie că era în realitate, care va fi întrebuinţat modelul înaintaşilor săi, cercând să-l modifice pe cât i-a stat în putinţă, pentruca să-i semene chipul de pe sigil. Cu atât mai mult cu cât figura de pe bula lui Petru seamănă mult cu una din figurile de pe bula lui Alexandru II, succesorul lui Petru cel Tânăr.

Portretul dela mănăstirea Căluiu ne înfăţişează pe Domn ţinând în mână un plic sigilat. Intr'adevăr pentru nimeni mai mult decât pentru Cercel nu era mai potrivită înfăţişarea acestui semn distinctiv, căci pentru niciunul din Domnii români ca şi pentru Cercel diplomaţia europeană n'a întrebuinţat atâta hârtie şi cerneală. Poate să fie acest plic şi un semn al preocupărilor sale literare.

Abundenţa scrisorilor şi a intervenţiunilor din toate părţile, interesul tuturor curţilor europene pentru acest vlăstar de Domn român, formează un capitol politic-diplomatic ce nu interesează numai pe Români, dar de o potrivă şi pe celelalte state europene şi mai ales Franţa. După cum din punct de vedere diplomatic, persoana lui Cercel a interesat şi Apusul european.

Românilor, II part. 1, p. 226—227. Bula aceasta este reprodusă şi în *Enciclopedia Română*, I, p. 12 şi 82, în art. lui C. Moisil, *Sigiliul Statului* şi în acela al lui A. Velcu, *Steagurile României*.

386 a) Cf. R. V. Năsturel, *Stema României*, Bucureşti, 1892, p. 104.

www.dacoromanica.ro

tot atât de bine îşi găseşte locul şi în istoria culturală a acelui Apus, producţiunile literare ale lui Cercel nemărginindu-se a forma un capitol al culturii româneşti numai, ci în acelaş timp şi al culturii apusene de care a fost influenţat şi mai ales a celei italiene în limba căreia şi-a scris Imnul şi nenumăratele-i scrisori pătrunse de spiritul umanist.

Faima, preţuirea şi importanţa personalităţii lui Cercel pentru sfârşitul secolului al XVI-lea şi începutul celui următor, ne-o probează, mai bine decât orice altă interpretare, faptul că diferiţii pretendenţi găseau o onoare şi o justificare a pretenţiunilor lor, dându-se drept fii sau fraţi ai civilizatului Domn, cum am văzut că se pretindeau, trei, cunoscuţi până acum.

De aceea, în noul curent, de a cerceta cu mai multă atenţiune viaţa şi activitatea acelor fii ai poporului român cari, din anumite vicisitudini ale vieţii, şi-au desfăşurat munca lor în alte ţări şi şi-au scris produsele literare în alte limbi decât cea maternă, intră foarte bine şi interesul pentru a cunoaşte personalitatea acestui reprezentant al umanismului românesc. Alături de Nicolae Olahul şi de Mihail Valahul, într'o epocă în care Principatele Române de abia începuseră a fi înzestrate cu scurtele însemnări analistice ale cronicarilor Macarie, Eftimie şi Azarie, cu fraze împrumutate deseori din cronograful lui Manasse[387]), putem aşeza şi pe acest vlăstar de Domn, care prin activitatea şi cultura sa poate sta cu cinste alături de umaniştii timpului său. Cu atât mai mult cu cât în vinele lui Petru Cercel nu curgea sângele unor strămoşi cărturari, cum era cazul cu mulţi dintre contemporanii săi apuseni, ci treapta la care a ajuns, se datora numai inteligenţii şi capacităţii sale de înregistrare şi asimilare.

---

[387]) I. Lupaş, *Doi umanişti români în secolul al XVI-lea.* Bucureşti, 1928, p. 1 şi Idem, *Cel dintâi umanist român: Nicolae Olahus din Sibiu (1493—1568),* în *Studii, conferinţe şi comunicări istorice.* Vol. II, Cluj, 1940, p. 151—160.

www.dacoromanica.ro

Capitolul III.

1. Ţara Românească la sfârşitul veacului al XVI-lea.

Dacă prin *Descriptio Moldaviae,* Dimitrie Cantemir ne-a lăsat cea mai fidelă icoană a Moldovei şi a locuitorilor ei dela sfârşitul veacului al XVII-lea şi începutul celui următor, cu atât mai îndreptăţită era dorinţa de a cunoaşte şi icoana similară a Munteniei şi a locuitorilor ei. S'a crezut, şi pe drept cuvânt, că situaţiunea descrisă de Cantemir ca proprie Moldovei şi Moldovenilor se potriveşte şi Munteniei şi Muntenilor. Totuşi confirmarea acestei presupuneri nu e lipsită de interes şi de importanţă, cu atât mai mult dacă ea e făcută pentru o epocă cu mai bine de un secol anterioară aceleia înfăţişate de Cantemir. Aceasta verifică o altă presupunere şi anume, că cele descrise pe la 1715 de învăţatul Domn al Moldovei sunt şi stările de lucruri anterioare acestei date. Confirmările acestea au fost aduse, în parte, de un contemporan al lui Dimitrie Cantemir, de Florentinul Anton Maria Del Chiaro, secretarul lui Constantin Brâncoveanu, în scrierea lui, *Revoluţiile Valachiei*[388]), adevărate memorii a ceeace a văzut şi constatat singur la sfârşitul veacului al XVII-lea şi la începutul celui următor, iar în parte de Genovezul Sivori, care la fel le-a văzut şi le-a constatat în anii 1583—1585, când a petrecut în Ţara Românească.

---

[388]) Antonio Maria Del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia.* Ed. N. Iorga. Bucureşti, 1914 şi în româneşte tradusă de S. Cris-Cristian. Iaşi, 1929.

www.dacoromanica.ro

Confruntând capitolele comune din cele trei descrieri — partea referitoare la Ţara Românească provenită din descrierea lui Sivori e mult mai redusă, atât ca întindere cât şi ca informaţiune — observăm identitatea lor cu toate că sunt scrise la un interval de mai bine de un secol şi se referă la două Principate cu un trecut politic-administrativ întru câtva deosebit. Vom examina pe rând ştirile lui Sivori, căutând a le grupa pe capitole, deoarece în descrierea lui sunt împrăştiate printre alte informaţiuni.

a) Despre întinderea, apele, ţinuturile şi oraşele Ţării Româneşti.

Sivori găseşte Muntenia „provincie foarte mare", încât în lungime are 14 zile de drum, iar în lăţime, în unele locuri 4, iar în altele 5 zile de drum[389]). E udată în lungime de Dunăre, dincolo de care este Bulgaria. Spre munţi e mărginită cu Transilvania şi cu Moldova. Ţara în cea mai mare parte e câmpie foarte friguroasă, dar foarte fertilă.

Prima apă întâlnită în cale este Dunărea care la Giurgiu, pe unde a trecut cortegiul domnesc, era largă de aproape o milă italiană. Trecerea peste Dunăre se făcea cu nişte bărci plate „sopra certe barche piatte", pe care se urcau oamenii cu bagajele, dar deseori se întâmplau naufragii din cauza furiei vânturilor. Alt râu amintit de Sivori este Dâmboviţa, trecând „prin mijlocul" Bucureştilor şi care i se părea plăcută[390]) şi apoi Ialomiţa trecând pe sub palatul domnesc din Târgovişte.

Muntenia era împărţită în 16 „mari districte" conduse de câte un guvernator. Sivori nu ne dă numele judeţelor, dar se pot stabili cu probabilitate pentru acest timp. Pe la sfârşitul secolului XV şi începutul celui următor, în Oltenia se aflau următoarele judeţe: Mehedinţi, pomenit pentru prima dată la

[389]) Del Chiaro, *o. c.*, p. 3, dă lungimea Ţării de 700 mile italieneşti.

[390]) Lui Del Chiaro, *o. c.*, p. 7, i se părea apa Dâmboviţei uşoară şi sănătoasă.

www.dacoromanica.ro

1483; Jiul de sus, amintit la 1497; Jiul de jos la 1534; Gilortul pomenit la 1502 şi Vâlcea amintit la 1394[391]). In acelaş timp în Muntenia întâlnim următoarele judeţe: Argeş, numele îl cunoaşte şi Herodot, dacă Ordessos este egal cu Argessos-Argeş cum credea Pârvan[392]); Muscel a cărui primă menţiune nu se cunoaşte; prima menţiune a judeţului Prahova, lângă care exista, până la 1845 jud. Săcuieni şi care poate a absorbit jud. Pădureţi existent în sec. XVI—XVII, la fel nu se cunoaşte; apoi găsim Buzăul care ar putea fi Μουσέος-ul unde ar fi fost înecat Sava Goticul[393]), dar pomenirea lui sigură apare la anul 1841; Râmnic de prin secolul XV; Brăila, pomenit ca judeţ odată cu Buzăul; Ialomiţa amintit ca judeţ la 1473; Ilfovul la 1482; Vlaşca amintit la 1498 şi poate Teleormanul[394]). Guvernatorii amintiţi de Sivori ca stând în fruntea districtelor — judeţelor — sunt pârcălabii ce stăteau în fruntea judeţelor, atât în Moldova cât şi în Muntenia.

Dintre oraşele văzute şi descrise de Sivori, cel dintâi este „Giurgiu portul Munteniei la Dunăre". Despre acest oraş ne

---

391) N. G. Dinculescu, *Vechi împărţiri administrative*, în *Arhivele Olteniei*, II, p. 167—179 şi C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, II, part. 1, p. 396—398. Del Chiaro, *o. c.*, p. 3, dă tot 5 numărul judeţelor oltene, însă în locul Gilortului aminteşte jud. Romanaţi Celelalte judeţe sunt identice. In sec. XIV—XV existau în Oltenia alte judeţe dintre care unele au dispărut pe la sfârşitul sec. XV: Jaleş, Motru şi Balta. Cf. I. C. Filitti, *Despre vechea organizare administrativă a Principatelor Române*. Bucureşti, 1935, p. 17 şi I. Donat, *Judeţul de Baltă*, în *Arhivele Otleniei*, XIII, p. 12—17.

392) V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*. Bucureşti, 1926, p. 42.

393) *Ibidem*.

394) C. C. Giurescu, *Judeţele dispărute din Ţara Românească*. Bucureşti, 1937, p. 2—7 şi *Enciclopedia Română*, II, p. 17; Idem, *Istoria Românilor*, II, part. 1, p. 398—403 şi E. Zaharescu, *Vechiul judeţ al Saacului*, în *Bul. Soc. Regale de Geografie*, XLI, p. 147—173. Del Chiaro, *o. c.*, l. c., cunoaşte aceleaşi judeţe muntene, afară de Brăila, care la el nu există. Există în schimb un jud. Dâmboviţa şi unul în plus, Olt.

www.dacoromanica.ro

spune mai puţin chiar decât cronicarul cruciatei dela Varna, Walerand de Wawrin, care ni-l descrie mai pe larg, ştiind că era construit de Mircea[395]). Oraşul unde Principii îşi aveau reşedinţa, pentru a fi mai aproape de graniţa turcească, era „Boccorest". Bucureştii nu sunt consideraţi oraş, fiindcă n'au episcopie; pământul e foarte bun, dar nu este altceva de remarcat decât o mânăstire foarte frumoasă cu o poziţiune eminentă, edificată de Alexandru Voevod, tatăl lui Mihnea. Palatul domnesc e de mărime mijlocie, casele în majoritate sunt din lemn şi din argilă (cretă), mici dar comode[396]). Mai sunt multe prăvălii bine aprovizionate cu mărfuri de toate felurile, iar prin mijlocul oraşului curge un râu plăcut[397]). Acesta era, în câteva cuvinte, Bucureştiul dela sfârşitul secolului XVI. Cunoştinţele lui Sivori referitoare la oraş sunt exacte. S'a ales acest oraş ca reşedinţă a Domnilor ca să fie mai apoape de Turci; Bucureştii secolului XVI-lea într'adevăr nu aveau episcopie, cele două episcopii fiind la Râmnic şi la Buzău, iar Mitropolia la Târgovişte; cât despre mânăstirea lui Alexandru, există până azi, cunosută sub numele de biserica Radu Vodă, fiind refăcută de Radu, fiul lui Mihnea[398]). Dar mai exista în Bucureşti, pe la sfârşitul acestui secol, o Biserică Domnească dincolo de Dâmboviţa şi poate de acea n'o remarcase Sivori, biserică edificată

---

[395]) Cf. N. Iorga, *Cronica lui Wawrin şi Românii*, în *Buletinul Comisiei Istorice a României*, VI, p. 126—134.

[396]) In *Kurtze Beschreibung von denen moldawischen Ländern* a lui Erasm Henric Schneider de Weismentel, se spune că în Moldova casele erau făcute din lemn şi lut „von Holtz gebauete Häusser und Pallästе". Cf. *Revista Istorică*, XVI, 1930, p. 26.

[397]) „L'altro giorno arivammo sopra la terra di Boccorest, non dandole il nome di città puoiche non ha vescovado; terra assai buona ma non vi è altro degno di risguardo che un monastero bellissimo in loco eminente fatto edifficare da Alessandro voevoda, padre del Michna. Nel resto fuori che il Palazzo del Principe di mediocre grandezza, le case sono per la maggior parte di legname e di creta, piccole ma comode. Vi sono poi molte botteghe ben guarnite di mercanzie di ogni sorte et in mezzo della terra passa un dilettevole fiumicello". Sivori, p. XLVI—XLVII.

[398]) N. Iorga, *Istoria Bucureştilor*, Bucureşti, 1937, p. 40.

www.dacoromanica.ro

de Mircea Ciobanul cel care mutase reşedinţa în acest oraş[399]).

Sumara descriere a Bucureştilor, făcută de Sivori, e completată de una făcută cu 10 ani mai înainte, de un vizitator francez, Pierre Lescalopier, care nu remarcă ceeace remarcase Genovezul Sivori, ci alte lucruri ce lipsesc acestuia, aşa încât împreună, aceste două descrieri, ne dau icoana capitalei Ţării Româneşti din acea vreme. Zidurile oraşului descrise de Lescalopier erau din trunchiuri mari de copaci, înfipţi în pământ, unul răzimându-se pe altul şi legate împreună cu grinzi în curmeziş prinse de trunchiuri prin legături de lemn. Oraşul la fel era podit cu trunchiuri de copac, într'o vreme când podirea multor oraşe europene era numai la început. Palatul domnesc pe care Sivori îl vedea de mărime mijlocie, Lescalopier ne spune că era înconjurat de ziduri ca şi oraşul, dar avea pereţii de scânduri umpluţi cu pământ[400]).

Alt oraş văzut şi descris de Sivori e Târgovişte a „departe cale de o zi şi jumătate de Bucureşti"[401]). Poziţiunea acestui oraş e mult mai bună şi mai comodă decât a oraşului de pe Dâm-

---

[399]) *Ibidem*, p. 36 şi *Istoria bisericii româneşti*, I, p. 145—146. Pe la sfârşitul veacului al XVII-lea şi începutul celui următor, în Bucureşti erau trei biserici: biserica şi mânăstirea Mitropoliei, bisericile Radu Vodă şi Mihai Vodă. Cf. Del Chiaro, *o. c.*, p. 9.

[400]) „Gros troncs d'arbres fichés en terre contre l'un l'autre et attachés ensemble avec des solives de travets fichés aux dits troncs avec de longues et grosses chevilles de bois; le pavé de la ville est de troncs d'arbres". Cf. E. Claray, în *Revue d'histoire diplomatique*, XXXV, 1921, p. 46—48, apud N. Iorga, *o. c.*, p. 44—53 şi Idem, *Istoria Românilor prin călători*, I, p. 195—200. In vremea lui Brâncoveanu străzile oraşului aveau de amândouă laturile scânduri groase de stejar în formă de punte, iar palatul domnesc a fost înconjurat cu zid cu câteva luni înainte ca Domnul să fi fost mazilit. Del Chiaro, *o. c.*, p. 7. In a doua jumătate a secolului al XVII-lea, E. Baudrand, *Geographia ordine litterarum dispositio*. Paris, 1682, p. 193, pomenea şi el Bucureştii, dar spunea că este capitala Moldovei. „Bucharest, urbs ampla, caput Moldavae regionis et Palatini sive Waywodae sedes, ad Dembowicem fluvium, cum valido Turcarum praesidio".

[401]) Del Chiaro, *o. c.*, p. 3, spune că Târgovişte a era la o depărtare de 14 ore de Bucureşti.

www.dacoromanica.ro

boviţa. De aceea Principii mai de mult îşi aveau reşedinţa la Târgovişte. La fel şi locuinţele sunt aici cu mult „mai bune şi mai nobile"; mai multă abundenţă în toate cele necesare, deoarece odată cu curtea Principelui, se transferaseră şi toţi negustorii şi meseriaşii din Bucureşti, încât şi populaţiunea devenise numeroasă. Pământul unde este situată Târgovişteа e foarte fertil, cu ape bune, puţuri şi fântâni având şi un râu ce traversează oraşul, iar pe deasupra aerul foarte sănătos şi curat, făcea ca totul să fie încântător. Oraşul propriu zis pe timpul lui Petru Cercel se prezenta astfel: Palatul Domnesc foarte mare, „di molta grandezza", şi de o arhitectură convenabilă, edificat de înaintaşi, foarte curând fu sporit de către Principe cu camere frumoase şi nobile. Cercel mai construi, în piaţa Palatului, o fântână cu mare cheltuială, conducând apa pe sub pământ, prin ţevi de pin, pe o distanţă de 4 mile. In acelaş timp construi o biserică frumoasă, legată de palat, încât se putea intra înăuntru fără să fie văzut, precum repară şi alte biserici, dotându-le cu cele necesare. Mai făcu Principele frumoase grădini „alla italiana", în faţa Palatului. Oraşul este metropola întregii provincii rezidând acolo şi Mitropolitul[402]). Din ultimul deceniu al veacului al XVI-lea sunt câteva mărturii italiene care completează în mică măsură pe cea a lui Sivori. Pe la 1591 în *Relationi Universali* ale lui Giovanni Botero, găsim o frază despre Târgovişte „terra maestra" spunând că avea o mie de case de Români, de rit grec şi 22 de case de Saşi, de rit latin[403]); cunoştea oraşul şi Filippo Pigafetta care-l gă-

[402]) Sivori, p. LIII—LV. Bongars care a văzut oraşul puţin după fuga lui Cercel ni-l descrie astfel: „Mais Petro-Voda a fait à Tervisch, où il avoit sa cour un palais petit mais beau et magnifique en 20 mois qu'il a regné, (după concepţia lui Bongars palatul era mic, câtă vreme după a lui Sivori era foarte mare), pour la portée du pays et tout contre basty son église; fait venir dans la ville troys fontaines de deux lieues loing...". Cf. N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 192.

[403]) *Relationi Universali* di Giovanni Botero divise in quattro parti... Torino, 1601, part. II, p. 160.

www.dacoromanica.ro

sea „foarte mare, deschis în formă de villă" fiind oraşul principal al provinciei, unde stătea arhiepiscopul[404]).

Muntenia avea mai multe mii de sate, fiecare cu stăpânul său, afară de cele care aparţineau Domnului. Neprecizarea numărului satelor din partea lui Sivori e satisfăcută prin mărturia contemporanului său, Antonio Possevino, care spune că erau 40.000, după cum îl informară persoane competente şi nobile[405]).

b) Bogăţiile Ţării Româneşti.

Ceeace l-a impresionat pe Sivori mai mult au fost bogăţiile ţării, lucru remarcat de către toţi vizitatorii străini. „Ţara în cea mai mare parte e câmpie, foarte friguroasă, însă foarte bogată, încât fără prea multă stăruinţă şi pricepere (senza troppa arte) semănând grânele, neîngrăşând pământul, o măsură semănată produce de obiceiu 25—30, când e an bun". Multele coline sunt pline de vii ce produc din abundenţă vinuri albe şi roşii, foarte preţioase, pe care Românii însă nu le ştiu conserva, încât se prefac în oţet; abundenţa vinurilor e aşa de mare că un butoi de 4 vedre se cumpără cu 3 sau cel mult cu 4 scuzi[406]).

Pe lângă aceste produse agricole, pădurile Munteniei sunt foarte pline de animale sălbatice: iepuri, căprioare, cerbi, mis-

---

[404]) Cf. C. Isopescu, *Notizie intorno ai Romeni nella letteratura geografica italiana del cinquecento*, în *Bulletin de la section historique* de l'Academie Roumaine, VI, p. 65. Boudrand, *o. c.*, II, p. 288, comite aceeaşi greşală ca şi mai sus, situând Târgovişteа în Moldova. „Targovisko, Targoviskum, Tergovistus urbs Moldaviae, caput, ad Jalomizam fluvium. Dicitur saepius Tervis estque Principis sedes, versus confinia Valachiae".

[405]) A. Possevino, *Transilvania*, în *Fontes Rerum Transilvanicarum*, III, p. 280. Numărul satelor muntene indicat la Possevino e desigur exagerat. Suedezul Veismantel spunea că în Moldova în timpul războiului ruso-turc din 1711 numai satele pustiite se ridicau la 30.000. „Von der Zeit an ist das Land fast ohne Inwohner geblieben, denn man noch diese Stunde in dit 30 tausend wüste Dorffen darinnen findet, da vor dem alles sehr wohl bewohnet". Cf. *Revista Istorică*, XVI, p. 23.

[406]) La fel spune şi Del Chiaro, *o. c.*, p. 5, că Ţara Românească producea vinuri albe şi roşii cu gust delicat şi sănătos pentru stomach.

www.dacoromanica.ro

treţi, vulpi, lupi şi urşi; dintre păsările sălbatice e abundenţă de potârnichi, fazani, găini, gâşte şi raţe sălbatice, turturele, prepeliţe şi sturzi[407]). Bogăţia animalelor e aşa de mare încât la o singură vânătoare s'au vânat 270 de iepuri, 10—12 lupi şi 60 de vulpi[408]).

Lacurile şi râurile, mai ales Dunărea, oferă mult peşte. Acest din urmă râu, când se topesc zăpezile, ieşind din albie, după retragere lasă pe ţărm o infinitate de peşte, mai ales moruni şi crapi cari ajung la mărimea de 80 de livre; peştii mai mari se taie, în lungime, în 4 felii, se sărează şi se usucă la fum, fiind atât de buni şi delicaţi încât par a fi şuncă; aceştia se trimit la Constantinopol unde sunt foarte apreciaţi.

Nici subsolul nu e lipsit de bogăţie. Se găsesc în Muntenia mine de aur foarte bogate, dar locuitorii nu îndrăsnesc să le exploateze, deoarece se tem să nu le ia Turcii produsul. Totuşi săpându-se pământul din întâmplare se găsesc bucăţi de aur, după cum duce aur şi un râu ce curge la poalele munţilor minerali, care cu anumite metode se poate strânge. Astfel pentru Principe se scoate anual până la 20.000 de ducaţi aur. Afară de aceste minerale, munţii mai conţin un fel de păcură, care purificată, se obţine pe de o parte smoala, iar pe de altă parte ceara neagră ce arde foarte bine şi care cu puţină destoinicie s'ar putea face albă; dar deoarece ceară foarte abundentă scot din fagure de miere, nu se îngrijesc de aceasta; alţi munţi ascund chihlimbar din care se fac mânere la cuţite şi mătănii ce strălucesc parcă ar fi un fel de bijuterii. Se mai găseşte în subsolul munţilor fier şi alte metale, însă nu sunt exploatate nici una din aceste mine, ci numai cele de sare, unde lucrează condamnaţii pe vieaţă; sarea e foarte albă şi foarte bună şi se scot bucăţi ce ajung până la 23—30 de quintale; seamănă cu marmura fină şi Munteni se amuză făcând din ea farfurii, ceşti,

[407]) Misionarul Marcu Bandini, ne spune despre Moldova, pe la 1646, că nu-i lipseau „mistreţii, nici iepurii, nici căprioarele, lupii, urşii, etc.". Cf. V. A. Urechea, *Codex Bandinus*, în *Analele Academiei Române*, Mem. Secţ. Ist. Ser. II, Tom. XVI, p. 134.

[408]) Sivori, p. LVIII.

www.dacoromanica.ro

candele şi alte asemenea lucruri ce reuşesc atât de bine parcă ar fi din marmoră.

Din aceste bogăţii le mai rămâneau, în afară de cele ce erau luate de Turci, şi pentru export. Printre articolele exportate, Sivori înşiră: cirezi de boi, ceară, miere, unt, brânză, grâu şi orz, peşte uscat şi sare; boii şi ceara se trimiteau în Ancona pe două căi şi anume: sau pe uscat, ceara încărcată pe asini până la Raguza şi de acolo cu bărcile până pe coasta Italiei, sau pe Dunăre, până la mare şi de acolo încărcate articolele pe bărci prin porturile dela Varna şi Constanţa mai departe, ajungând astfel prin Constantinopol la Ragusa şi apoi la Ancona. In schimbul acestor articole exportate, se importau stofe de lână, de mătase şi de fir de aur. Cei ce se ocupau cu negustoria erau cu toţii străini: Raguzani, Greci, Evrei şi puţini Turci, deoarece Românii nu se îndeletniceau cu astfel de lucruri.

Capitolul lui Sivori despre bogăţiile de toate felurile ale Ţării Româneşti la sfârşitul veacului al XVI-lea, reprezintă în unele puncte confirmarea celor presupuse, iar în altele destăinuirea unor noutăţi revelatoare. Se ştia că Ţara Românească a fost totdeauna un teritoriu foarte fertil şi producător de tot felul de bogăţii. Bongars care a văzut-o puţin timp după Sivori, accentuiază şi el asupra bogăţiilor ţării, într'o frază: „Valachia este o ţară bogată în grâne, vin, animale, cai, în mine de aur şi de argint, de sulfuri, de sare, de ceară şi de ambră"[409]). Nu ne îmbogăţeşte cunoştinţele din acest punct de vedere, prea mult, nici Italianul Botero care ne spune că produce „foarte bune vinuri şi miere şi foarte multă ceară şi oi şi lână şi fructe de tot felul; şi câmpiile ar fi foarte productive dacă ar fi cultivate; pasc nenumărate turme mari, nevăzânduse altceva decât câmpuri ierboase, care în cea mai mare parte nu se seamănă"[410]).

---

[409]) „La Valachie est un pays abondant en grains, vin, bestail, chevaux, ayans mines d'or et d'argent, de soulphre, de sel, de cire et d'ambre".

[410]) „ottimi vini et mele, et cera assai, et pecore, et lane, et frutti d'ogni maniera; et le campagne fertilissime se fossero coltivate; pascono infiniti bestiami grossi, non si veggendo altro che prati herbosi, li quali la piú parte

www.dacoromanica.ro

Informaţiuni mai bogate, nu însă atâtea cât ale lui Sivori, dă însă Del Chiaro pentru Ţara Românească după un veac. El ne spune că vânătorii găseau din abundenţă mistreţi, capre sălbatice, cerbi, căprioare, lupi, vulpi, precum şi păsări sălbatice şi domestice. Din Dunăre se scoteau peşti de mărimi neobişnuite, mai ales cegă şi morun, din care se scoteau icre foarte mult gustate de boieri.

Intre bogăţiile subsolului se aminteşte sarea ce se găseşte în cantităţi mari şi care se exportă în ţările de peste Dunăre. Aurul, argintul şi alte metale zac în adâncimile pământului în mari cantităţi, ascunse de ochii lacomi ai Turcilor. Obştea ţiganilor era obligată să aducă Domnului de Crăciun, în loc de tribut, 15 ocale de aur, scoase din nisipurile râului Argeş, deosebit o livră marelui Armaş. Minele de aramă sunt deasemeni pe întinderi mari; apoi mine de fier se găsesc pe drumul ce duce dela Brădiceni la Târgovişte.

Dintre articolele exportate în vremea lui Brâncoveanu erau ceara şi vitele în Veneţia, caii în Transilvania şi Polonia şi untul şi mierea pe seama Sultanului[411]).

Sivori precizează acest belşug în toate ramurile de producţiune. Aşa el ne spune precis, că în anii buni grâul dă plugarului de 25—30 ori semănătura. E importantă această precizare, deoarece peste un secol şi jumătate va veni Dimitrie Cantemir să spună, vorbind despre fertilitatea pământului Moldovei, că „semănăturile cari nu se pot face la munţi din cauza vremii rele şi a frigului, se fac la şes aşa de frumoase încât în anii cei buni grâul dă plugarului de 24 ori sămănătura, alacul de 30 de ori, orzul de 60 de ori, meiul, ceeace greu poate crede cine n'a văzut, de 300 de ori,"[412]). In ce priveşte produsele pod-

non si segnano". Cf. C. Isopescu, *o. c.*, p. 65. Reicherstorffer, în *Chorographia Moldovei* vorbeşte în acelaş fel despre bogăţiile acestei ţări: „In această ţară nu lipseşte ceva ce ar putea fi de folos oamenilor; ţara e foarte bogată şi în mine de aur, de argint, de sare, foarte îmbelşugată în ogoare, vii, turme, în heleştee cu feluri alese de peşti". Cf. *Tesaur de Monumente Istorice pentru Dacia*, III, p. 142.

411) Del Chiaro, *o. c.*, p. 4—5, 7—8.

412) *Descrierea Moldovei*. Ed. G. Pascu, p. 45.

www.dacoromanica.ro

goriilor mărturisirea că un butoiu de vin — alb sau roşu — se vindea cu 4—5 scuzi, este la fel de interesantă, dovedind belşugul acestei producţiuni şi e similară cu cea a lui Cantemir care ne spune că un pogon dă de multe ori câte 4—500 de măsuri de 40 de livre, dar mai ales e absolut identică cu cea pe care ne-o dă Bandini pe la 1646 despre Moldova: „Toată partea meridională a acestei provincii produce atât de mult vin, încât la timpul culesului se vinde o vadră cu 4 bani şi iarna se vinde cu 6 sau 7"[413]). Faptul că la o singură vânătoare s'au putut vâna 270 de iepuri, 10—12 lupi şi 60 de vulpi, iarăşi e proprie a dovedi abundenţa animalelor sălbatice din codrii româneşti.

Cu toate că aurul nu era exploatat, totuşi ştie de existenţa lui şi de a râului ce ducea fire de aur, care era Lotrul, de unde se scotea totuşi atâta, încât să se plătească Domnului drept impozit 20.000 de ducaţi anual[414]). Mai cunoştea Sivori şi motivul pentru care nu se exploata aurul şi celelalte metale: frica de a nu-l lua Turcii odată valorificat. De pe la 1646 şi apoi de pe la începutul veacului al XVIII-lea avem două mărturii referitoare la Moldova — cari arată că acelaş motiv împiedeca şi pe Moldoveni de a-şi exploata mineralele. Astfel Bandini scrie că „aurul, argintul, arama, plumbul şi alte metale se pot avea — în mine — în această provincie, dacă ar îndrăsni cineva să le exploateze, dar din cauza tiraniei Turcilor, nimeni nu cutează să le scoată făţiş", pentru ca mai târziu Dimitrie Cantemir să mărturisească: „Munţii noştri nu sunt lipsiţi nici chiar de acel dar obişnuit al munţilor, de minerale, dar în timpurile vechi exploatarea lor a oprit-o şi lipsa de interes a Domnilor şi lipsa de lucrători de mină, iar în zilele noastre i-a împiedecat pe Mol-

[413]) Cf. V. A. Urechea, *Codex Bandinus*, l. c. p. 133—134. Suedezul Erasm Enrich Schneider de Weismantel în a sa *Kurtze Beschreibung von denen moldavischen Ländern* din 1709—1714, spune că vinul în Moldova era aşa de mult, încât era mai ieftin ca berea în Suedia; se vindea pe nimic vinul în Moldova şi cu două parale se putea bea oricât. Cf. *Revista istorică*, XVI, p. 5, 8, 19.

[414]) Del Chiaro spune că numai obştea ţiganilor dadeau Domnului anual 15 ocale de aur; C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, II, part. 2, p. 540, spune că impozitul pe aur era de 1000 de ducaţi pe an.

www.dacoromanica.ro

doveni lăcomia cunoscută a Turcilor şi teama ca nu cumva căutând bogăţii să piardă şi munca şi folosul"[415]). Din aceeaşi vreme este mărturia identică a lui Del Chiaro, care spune că „mine de aur, argint şi alte metale zac în adâncimile pământului, în mari cantităţi ascunse de ochii lăcomiei turceşti"[416]) In cât priveşte păcura şi petrolul nostru, Sivori este cel dintâi care-l pomeneşte, căci mărturia lui Botero despre acel „bitume negro che si sente di cera" ce se scotea din apropierea Târgşorului — Trescort — e mai târzie cu un deceniu. Faptul că ţăranii noştri ştiau face în veacul al XVI-lea mânere strălucitoare la cuţite şi rozarii asemănătoare bijuteriilor, din chihlimbar, dovedeşte totuşi o treaptă de cultură ce nu poate fi desconsiderată.

Incă din veacul al XVI-lea exista în Ţara Românească pedeapsa cu munca silnică pentru răufăcători, după cum spune Sivori. Este o mărturie ce întregeşte cunoştinţele de până acuma referitoare la penalitatea românească, deoarece cele dintâi exemple de asemenea pedepse n'au putut fi găsite înainte de jumătatea veacului XVII[417]).

In sfârşit nu e lipsită de importanţă nici ştirea despre articolele de export şi import ale Muntenilor precum şi ţările cu care aveau astfel de legături. După cum mărfurile moldovene ajungeau până la Danzig, le vedem pe cele Muntene ajungând în Italia, prin portul dela Ancona, fie pe uscat fie pe apă, pe Dunăre şi prin Constanţa[418]).

2. *Muntenii la sfârşitul veacului al XVI-lea.*

a) Despre locuitori în general.

Pe orice străin sosit în Principatele Române îl impresiona starea de inferioritate socială, în care era ţinut ţăranul român

---

[415]) *Descrierea Moldovei*, p. 43.

[416]) Del Chiaro, *o. c.*, p. 8.

[417]) I. C. Filitti, *Vechiul drept penal român*. Bucureşti, 1934, p. 27.

[418]) Sivori, p. LXXX. Bogăţiile ţării erau aşa de mari încât dintr'un singur judeţ — Buzău — s'a obţinut din vamă, pescării şi minele de sare, suma de 40.000 de scuzi în 2 ani.

www.dacoromanica.ro

de către boieri. De aceea aproape în unanimitate cei ce l-au cunoscut, îi deplâng soarta. Cantemir spunea că dintre toţi locuitorii de pe pământ, ţăranii moldoveni sunt cei mai nenorociţi, dacă bogăţia pământului şi semănăturile nu i-ar scoate din sărăcie aproape fără voia lor[419]). Despre cei din Muntenia Sivori ne spune că erau foarte rău trataţi de către patronii lor, cari stăpânesc câte 50 de sate cu mai multe mii de vasali încât aceştia de abia puteau să-şi câştige cu munca lor cele necesare vieţii[420]). Din pricina aceasta poporul muntean e găsit schimbăcios, lăsându-se în voia sorţii, mai de grabă leneş, nepreocupându-se de a îmbrăţişa vreo meserie, îngrijindu-se numai de agricultură, în timp ce boierii stăteau pe la Curte şi se distrau cu călăritul şi cu vânătoarea[421]). Tot din această pricină îi găseşte laşi şi deci de mică valoare în arme, ceeace Sivori explică prin faptul că Principilor nu le era îngăduit din partea Turcilor să ţină armată, altfel ar putea deveni foarte valoroşi, deoarece sunt robuşti şi bine făcuţi.

b) Despre numirea Domnului.

Formalităţile făcute la Constantinopol cu ocaziunea numirii lui Cercel ca Domn, nu erau ceva de ordin personal, ci obişnuitele ceremonii la numirea Domnilor, atât în Muntenia cât şi în Moldova: chemarea candidatului de către Vizir, ceremonia la anunţarea acordării tronului, trimiterea insemnelor de domnie, sărutarea poalei Sultanului, etc. Ceeace ieşise din comun, cu ocaziunea numirii lui Cercel, a fost doar faptul că la sărutarea poalei Sultanului a fost invitat în Serai, la dorinţa Sultanelor, pe când ceilalţi îndeplineau această formalitate în oraş.

Descrierea, de o identitate aproape perfectă, a acestor ce-

---

[419]) *Descrierea Moldovei*, p. 49.

[420]) Sivori, p. LX.

[421]) Nu mai puţin aspru era Cantemir cu Moldovenii cari „au toate defectele celorlalţi muritori, iar calităţile dimpootrivă sunt rare. Aroganţa şi trufia le este mamă şi soră. In general sunt desfrânaţi şi iuţi la sfadă". Cf. *o. c.* p. 151—152.

www.dacoromanica.ro

remonii, ne-a lăsat-o Sivori pentru Muntenia veacului XVI-lea şi Cantemir pentru Moldova veacului XVII-lea. Identitatea se păstrează şi mai departe, în descrierea însăşi a cortegiului domnesc ce însoţea pe noul numit în drum spre Ţară. Dar Sivori descriindu-l pe cel personal al lui Cercel, — pe când Cantemir îl descria pe cel al Domnilor Moldovei în general, — dă şi numărul diferitelor categorii de însoţitori[422]). Considerând interesantă şi importantă, pentru cunoaşterea obiceiurilor la înscăunarea Domnilor, dăm mai jos paralel, ambele descrieri, pentru a se putea face comparaţie între ele.

Sivori

Aşa dar plecaţi, ordinea era aceasta: mergeau înainte vreo 500 de Români toţi îmbrăcaţi în livrea cu steagurile şi surlele lor; urmau 300 de Turci călări, armaţi uşor, cu steagurile lor, cu tobe, trompete şi alte instrumente turceşti ce făceau mare sgomot în jurul steagului Sultanului; urmau apoi 50 de cai aparţinând oamenilor de serviciu ai Principelui, în urma cărora mergea Marele Logofăt (Gran Cancelliere) al Principelui şi Marele Spătar, ce poartă spada Principelui; după aceştia, la o distanţă de 10—12 paşi, urma Principele

Cantemir

Cortegiul îl duc călăreţii moldoveni, dacă Domnul i-a avut lângă dânsul, cu steagul lor în frunte. Pe aceştia îi urmează muzica creştină, tobe şi surle, apoi un steag alb semn de pace şi supunere, la mijloc între două tuiuri... urmează rezidenţii Domnului şi boierii moldoveneşti câţi se află la Constantinopol pe care-i închide de amândouă părţile un şir de ceauşi. După aceştia vin caii de călărit ai Domnului cari pot fi în număr de 7 ca şi la Viziri, împodobiţi cu harşale şi covoare brodate în lucrătură frigiană, pe care-i înconjoa-

[422]) Pompa neobişnuit de mare de care era înconjorat Petru Cercel la plecarea spre Ţară este descrisă amănunţit şi în mod similar cu aceea a lui Franco Sivori într'un raport din 23 August înaintat de către De Germigny regelui Franţei. Cf. N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 123.

www.dacoromanica.ro

călare, îmbrăcat în hainele regale alături de care era Marele Spatar (Gran Scudiere) al Sultanului, ce trebuia să însoţească pe Principe până în Muntenia pentru a-l pune în posesiunea statului şi a-l încorona; alături de Principe, puţin mai la o parte, erau duşi de dârlogi 30 de cai arabi, turceşti, de foarte mare valoare, toţi cu hamuri de aur şi argint; urmam după aceea noi, Italieni şi Francezi, cu doi nepoţi ai Principelui şi mulţi boieri români de seamă, fiecare foarte ordonat, după care urmau mulţi boieri greci şi la urma cortegiului 5—600 de cai, ai Românilor şi ai Grecilor, lume de mijloc; în fiecare zi pe unde treceam se adăoga altă lume venită din Muntenia să întâmpine pe Principe, încât pe la jumătatea drumului puteau fi ca la 7.000 de persoane... Fiecare lucru era atât de ordonat că nu ajung cuvintele de laudă"[423]).

ră pe de laturi 6 şatâri ai Domnului îmbrăcat cu toga domnească şi cu cuca, iar doi peichi împărăteşti îi ţin calul de dârlogi şi scările şeii câte doi iedeccii, adecă argaţi la cai. Puţin mai în urmă au locul la stânga Domnului ischemne agasi, la drepta sangeac agasi, adecă stegarul. Spatele Domnului îl păzesc oamenii lui de casă după care sunt purtate de locţiitorii sangeacului agasi 3 sangeacuri roşii desfăşurate... După aceste vine tabulhamaua cu tobe mari şi care face sgomot din surle. Tot acest şir îl închide ischemne agasi şi sangeac agasi, cameni de casă şi alţi oameni mai de jos care trebuie să fie tovarăşi de drum..."[424]).

In această ordine ajung la Dunăre, întâmpinaţi, unii la Giurgiu, — cortegiul domnilor munteni — alţii la Galaţi — al

[423]) Sivori, p. XLII.

[424]) D. Cantemir, *o. c.*, p. ... A se vedea şi cap. Einholung dess Hospodars din descrierea lui Schneider de Weismantel. Cf. *Revista Istorică*, XVI, p. 15.

www.dacoromanica.ro

celor moldoveni — de caimacamii provinciilor, de unde pornesc cu acelaş alaiu, unii spre Bucureşti şi alţii spre Iaşii[425]).

c) Incoronarea.

A doua zi după sosire se face ceremonia încoronării, foarte somptuoasă, care la fel e aproape identică descrisă de Sivori şi de Cantemir şi asemănătoare cu aceea înfăţişată de Georgachi în *Condica* lui din 1762[426]).

Sivori

Şezând Principele în tronul său de baldachin, Marele Spătar turc ce l-a însoţit, ţine o mică cuvântare boierilor şi poporului adunat în piaţa dinaintea Palatului, cerându-le ca pe cât sunt de iubiţi de Sultan, pe atâta trebue să fie şi ei credincioşi Principelui lor natural, căruia Sultanul i-a res-

Cantemir

Cu acceaşi suită se duce la Palatul său, unde cum ajunge îndată este întrodus în divanul cel mare şi se opreşte în faţa tronului. Apoi după ce boierii se aşează pe scaunele lor... însfârşit se porunceşte tăcere şi ischemne agasi dă ordinul împărătesc hiucm fermani, adecă ordinul de domnie secre-

[425]) Nicolae Costin, vorbind despre intrarea lui Nic. Mavrocordat în Iaşi, spune că a fost „cu mare pohivală, cu alaiu împărătesc şi cu iscusite podoabe". M. Kogălniceanu, *Cronicele României*, II, p. 74. Cf. şi D. Simonescu, *Literatura românească de ceremonial. Condica lui Gheorgachi*, 1762. Bucureşti, 1939, p. 38. Câteva cuvinte despre aceste ceremonii găsim şi în *Condica lui Gheorgachi*, unde se spune că la Galaţi, „la vadul Dunărîi, Domnul era întâmpinat de boieri, care-l conduceau pe Domn în Saivant, de-i săruta mâna şi poala". Cf. D. Simonescu, *o. c.*, p. 79 şi C. Karadja, *Despre investitura Domnilor români*, în *Bul. Com. Monum. Ist.* XX, 1927, p. 57—59.

[426]) Gheorgachi povesteşte astfel ceremonia încoronării: „După intrarea în divan, Domnul scotea din sân hatişeriful împărătesc, îl săruta, îl înalţa până în dreptul frunţii şi-l dădea apoi lui divan-efendi, care-l citea şi-l tălmăcea. După îmbrăcarea caftanului, beizadelele şi înaltul cler săruta mâna Domnului, boierii sărută mâna şi poala acestuia". Cf. D. Simonescu, *o. c.*, p. 80—81.

www.dacoromanica.ro

tituit tronul. După ce i-a pus apoi pe cap o beretă de brocard de aur, după obiceiul Românilor, lucrată cu pietre prețioase, în formă de coroană, urmează pe rând prelații și boierii principali și ceilalți boieri ce se aflau la Curte pentru a săruta picioarele Principelui, în semn de supunere și peste 15—20 de zile sosesc și ceilalți boieri ai Principatului pentru a face acelaș lucru...[427])

tarului divanului... să-l citească iar atare ordin este scris cam în acest fel (în felul rezumat de Sivori). Atunci ischemne agasi îmbracă pe Domn cu caftanul... După ce s'au mântuit aceste ceremonii, mitropolitul mai întâiu printr'o scurtă cuvântare urează Domnului cele fericite și prospere și-i sărută mâna care lucru și Domnul îl face mitropoolitului după binecuvântare. După mitropolit vin episcopii și boierii de primul rang să sărute mâna și haina. După boieri urmează șefii trupelor, hiliarhii, căpitanii, sutașii și locțiitorii, apoi negustorii și alți cetățeni mai de seamă din Iași...[428])

---

[427]) Sivori, p. XLVII—XLVIII.

[428]) D. Cantemir, *o. c.*, p. 83—86. N. Costin în aceeași operă: *Cronica domniilor lui Niculae Mavrocordat și a lui D. Cantemir*, descrie încoronarea acestuia din urmă spunând că „în apropierea Iașilor boierii i-au eșit în întâmpinare cu tabulhana și cu alai, iar în loc de oarecare semn, venea înaintea lui un Turc cu o ghigă lungă de lemn, ținând în mână. După molifta de domnie, i se citește firmanul în divan, apoi boierii îi sărută mâna și poala. Caimacamii sunt îmbrăcați în caftane, apoi Domnul începe cuvântarea că era slovednic la aceste". M. Kogălniceanu, *o. c.*, p. 73—74 și D. Simonescu, *o .c.*, p. 38. Ion Neculce, în *Cronica* sa la fel are câteva rânduri privitoare la aceste ceremonii referindu-se la înscăunarea lui Grigore Ghica din anul 1726: „Grigore Ghica după ce au ajuns la Brăila, n'au venit pe uscat ca alți Domni, ci pe apă, cu multă pohivală, zicând din trimbițe și din naiuri și dând și din pușce, până ce au ajuns la Galați și s'au împreunat toți boierii cu dânsul după obiceiu". M. Kogălniceanu, *o. c.*, p. 383—384 și D. Simonescu, *o. c.*, p. 40. Dintre cronicarii munteni ce-au lăsat scurte informațiuni de acest fel Radu Greceanu. Cronicarul anonim și Radu Popescu. La cei dintâi doi se înfățișează ceremonialul la încoronarea lui

www.dacoromanica.ro

d) Veniturile şi cheltuielile Domnului.

In timpul de care ne ocupăm, ca şi mai înainte, Domnul dispunea de veniturile ţării pe care le depunea în visteria sa, căci abia mai târziu se face o deosebire între visteria personală a Domnului şi cea a Ţării. Numai în felul acesta se explică faptul că Domnii Principatelor Române în scurtele lor domnii, reuşeau să adune averi fabuloase pe lângă tributul şi darurile nenumărate ce le făceau Porţii şi oamenilor influenţi de aici.

Aceste venituri ale Domnului proveniau în primul rând din dările cari erau de două feluri: în bani, (birul) şi în natură, (dijmele). Sivori spune că birul — el îi spune tribut — consta din doi până la 10 scuzi pe an de cap de familie, plătibil în trei rate; dijmele se luau din produsele câmpului şi din animale: văcărit, desetină, goştină, vinericiu, fumărit, găleată şi după cum spun cronicarii munteni Cercel ar mai fi introdus o nouă dare, goştina pe oi. Pe lângă aceste venituri, Domnul mai încasa altele din vamă, care atingeau suma de 60.000 de scuzi la an, după mărturia lui Sivori. Arenzile pescăriilor la fel mai aduceau anual încă pe atâta, ocnele de sare aduceau 40.000 de scuzi anual, aşa încât toate veniturile Domnului se ridicau la peste un milion de scuzi la an.

Din aceste venituri Domnul trebuia să plătească 150.000 de scuzi pe an, tribut Turcilor[429]), tribut ce-l trimitea în fiecare an,

---

Const. Brâncoveanu, iar la cel din urmă la înscăunarea lui Ştefan Cantacuzino, Const. Brâncoveanu după ce îmbrăcă caftanul domnesc, i se citesc în biserică molitvele de domnie, după care i se sărută mâinile zicându-i-se: mulţi ani. Eşind din biserica Metropoliei, încălecă pe cal cu toată podoaba şi cu toţi slujitorii îndreptându-se spre curtea domnească, în timp ce răsunau clopotele bisericilor. La instalarea lui în scaun, se slobod tunurile, cântă trâmbiţaşii domneşti şi turceşti. Ajunşi în curtea domnească, intră din nou în biserică în cea domnească, pentru depunerea jurământului „pre o foaie de hârtie scris" apoi sărută toţi icoana. Cf. *Magazin istoric pentru Dacia*, II, p. 132—133 şi *Magazin istoric pentru Dacia*, V, p. 95, 99. Cf. şi D. Simonescu, *o. c.*, p. 41—42.

[429]) A. Possevino spune că pe la 1584, după informaţiunile ce le avea el, Muntenia plătea 600.000 de ducaţi tribut Turcilor ceeace pare exage-

www.dacoromanica.ro

în luna Mai, la Constatinopol. Pe lângă tribut, Domnul mai plătea sub formă de daruri, diferiţilor demnitari turci, alţi 150.000 de scuzi. Pentru Curte se mai cheltuiau anual alţi 250.000 de scuzi, întreţinând „o infinitate de persoane", pe lângă cei 1000 de soldaţi cari formau garda personală a Domnului.

Mai spune Sivori, că Muntenia putea da la acea dată 40.000 de soldaţi călări. Acelaş număr de 40.000 de ostaşi este dat şi de umanistul Nicolae Olahus[430]). Este dentică această mărturie cu aceea pe care Cantemir o făcea referitor la Moldova, cam pentru aceeaşi epocă[431]).

Nu e nevoie să stăruim asupra valorii acestor informaţiuni ce ne dau date precise, autorul lor cunoscând mai bine decât oricine veniturile şi cheltuielile curţii muntene în calitate de consilier intim al Domnului. Probabilitatea şi dibuirea cu care se putea reconstitui acest capitol din trecutul nostru, prin aceste mărturii va putea fi înlăturată, constituind acestea, cel puţin pentru sfârşitul secolului XVI, un punct de plecare asupra veniturilor, cheltuielilor, tributului şi chiar asupra armatei muntene,

---

rat. Cf. *Fontes Rerum Transilvanicarum*, III, p. 280. Mai apropiată de realitate este suma păstrată în *Illustre Orbandale ou l'histoire anciénne et moderne dé la ville et cité de Chalon sur Saone*. Paris, 1661. p. 66, unde se spune: „Le tribut de la Bogdanie, appelée Moldavie, monte a septante mil ducats. Le tribut de Vallaquie a cent quarante *mil ducats*". Cf. N. Iorga, în *Revue Historique de sud-est europ.* XIII, p. 63. Aceiaşi sumă e dată şi de ambasadorul De Germigny într'un raport adresat la 1585 regelui Henric III despre Poarta otomană. „Le tribut de la Bogdanie, appellée Moldavie, monte à septante mil ducats: le tribut de la Valaquie, à cent quarante mil ducats". Cf. Gr. Tocilescu—Al. Odobescu—E. Hurmuzaki, *Documente*, vol. I. supl. I. p. 80.

[430]) Cf. *Hungaria sive de originibus gentis, regionis situ, divisione, habitu atque opportunitatibus* în *Arhivul pentru filologie şi istorie* a lui T. Cipariu, p. 712 şi I. Lupaş, *Cronicari şi istorici români din Transilvania*, I. p. 5.

[431]) *Descrierea Moldoovei*, p. 111. Erasm Henric Schneider de Weismantel spune că în Moldova pe la începutul veac. XVIII-lea se numărau 20.000 de ostaşi plătiţi. 40.000 de miliţie şi 40.000 de arcaşi. „20.000 in wirklichen Sold stehenden regulaire Truppen, 40 000 Land Milice und wiederum 40.000 Schützer waren". Cf. *Revista Istorică*. XVI, p. 23.

www.dacoromanica.ro

putându-se stabili comparaţia cu Moldova, unde ştirile în această privinţă sunt mai bogate.

e) Despre judecată.

Domnul care voia să inaugureze domnie nouă în Muntenia, credea necesar să înceapă această nouă epocă prin a da el înaintea celorlalţi, exemplu de dreptate şi de cinste. Astfel căuta să rezolve personal toate plângerile şi neînţelegerile supuşilor săi, atât bogaţi cât şi săraci. Aceasta se putea face numai dacă Domnul se interesa zilnic şi ţinea personal judecată. De aceea este interesant a şti felul, cum se proceda la judecarea litigiilor în Ţara Românească pe la sfârşitul veacului al XVI-lea.

Pentru Moldova, în afară de documente, ce nu redau însă procedura decât în linii mari, avem alte mărturii cari ne înlesnesc înţelegerea şi ne îmbogăţesc cunoştinţele, permiţându-ne să reconstituim chiar şi în amănunţimi un divan de judecată. Aşa avem mărturia lui François de Pavie Fourquevaux dela 1585[432]), aceea a lui Bandini, dela 1646[433]), a lui Macarie de Antiohia, de pe la jumătatea veacului XVII-lea[434]), dar mai ales avem mărturiile lui Dimitrie Cantemir[435]). Pentru Muntenia însă, aceste măsuri ne lipseau cu totul până acum şi, dacă era nevoie să se reconstitue procedura de judecată, se recurgea, şi cu dreptate, la informaţiunile referitoare la Moldova. Căci documentele, ca cel dela Neagoe Basarab, referitor la Sibianul Agăt Hanaş[436]), sau al lui Radu Mihnea din 1612[437]), sunt insu-

[432]) N. Iorga, *Acte şi fragmente*, I, p. 37—38.

[433]) V. A. Urechea, în *Analele, Acad. Rom.* Mem. Secţ. Ist. Ser. II, Tom. XVI, p. 146—147.

[434]) E. Cioranu, *Călătoriile patriarhului Macarie de Antiohia în Ţările Române*. Bucureşti, 1900, p. 29—30 şi *Voyage du Patriarche Macaire d'Antioche*. Texte arabe et traduction française par B. Radu. Paris, 1900, p. 198—199.

[435]) Cap. Despre judecata Domnului şi a boierilor din *Descrierea Moldovei*, p. 125—131.

[436]) S. Dragomir, *Documente nouă privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Sibiul în sec. XV şi XVI*. Bucureşti, 1926, p. 37—38.

[437]) I. Bianu, *Documente româneşti*. Tom. I, fasc. I. Bucureşti, 1907, p. 24—25.

www.dacoromanica.ro

ficiente pentru reconstituirea acestui capitol.

Din isvoarele de mai sus se putea însă reconstitui procedeul de judecată din Moldova: Domnul judeca în divanul compus din mitropolit şi cei mai de seamă boieri ai ţării, sfetnicii lui[438]); după ce se ascultau părţile şi martorii şi după ce se cercetau actele, Domnul, ascultând părerea mitropolitului şi a boierilor, pronunţa sentinţa. Este adevărat că erau cazuri când Domnul nu mai cerea sfatul divanului, ci dicta pedepse după bunul său plac, cum e cazul dela 1421, când Alexandru cel Bun hotărăşte să se spânzure cei nouă hoţi ce jefuiră pe cavalerul Guilebert de Lannoy[439]), sau când diferiţi Domni omorau pe conspiratori. Dar aceste erau cazuri cu totul în afară de cele obişnuite.

Aceeaşi era situaţiunea şi în Ţara Românească. Mărturiile lui Sivori în această privinţă sunt lămuritoare: Domnul ţine divan în toate zilele[440]) şi ascultă pe toţi în cea mai perfectă ordine şi astfel repede se isprăvesc, atât cauzele civile cât şi cele criminale". In ce priveşte normele după care se judeca în

---

[438]) „Au venit înaintea Domniei mele de s'au jeluit şi au spus la divan... şi au adus în divan şi cărţi", spune un document dela 1628 al lui Alexandru Cuconul. Cf. Şt. Berechet, *Procedura de judecată la Slavi şi la Români.* Chişinău, 1926, p. 48. „Domnia mea cu tot sfatul nostru", zice un document al lui Gheorghe Ştefan din 1656. Cf. *Ibidem,* p. 54. François de Pavie Fourquevaux lămureşte: „Domnul stând jos şi având pe cei mai de seamă sfetnici împrejur, ascultă plângerile oricui ar fi venit la dânsul". Cf. N. Iorga, *Acte şi fragmente,* I, p. 37—38. Bandini ne destăinueşte că „Vodă când judecă stă pe un tron ridicat, având asistent pe mitropolitul... Boierii primari iau parte la divan". Cf. V. A. Urechea, *Codex Bandinus, l. c.* p. 147. In acelaş fel e expusă procedura şi la Dimitrie Cantemir. „Domnul ascultă în divan pricinile litiganţilor. Domnul pe tron, la dreapta mitropolitul, după care vin boierii în slujbă după rangurile lor". Cf. *Descrierea Moldovei,* p. 125.

[439]) „La hart au col, en ma franchise de les faire mourir". Cf. B. P. Haşdeu, *Fragmente de documente,* în *Arhiva istorică a Românlei,* I, 1864, p. 130.

[440]) Bandini la fel ne spune că „Vodă ţine divan în toate zilele, afară de duminici şi sărbători; rareori când se întâmplă să nu judece în fiecare zi", pe când Cantemir spune că „în tot cursul anului, afară de zilele pe care biserica le-a destinat postului mare, de trei sau patru ori pe săptămână, Domnul ascultă public, în divan, pricinile litiganţilor".

www.dacoromanica.ro

Ţara Românească pe la sfârşitul veacului al XVI-lea, s'a crezut că s'ar fi putut întrebuinţa şi texte de legi bizantine scrise, ca cele găsite în Moldova: Pravila dela Neamţ din 1474, traducere după Syntagma lui Matei Vlastari; Pravila dela Bisericani din 1512, cea dela Neamţ din 1557, aceea dela Putna din 1588, etc.[441]), deoarece nu se cunoştea nici o mărturie, care să precizeze ceva în această privinţă. Acum vine Sivori şi ne spune că „nu era altă lege decât voinţa Principelui, care se conduce după obiceiurile vechi ale ţării"[442]). Astfel că Pravilele de mai sus sau nu pătrunseseră în Muntenia, sau, ceeace este mai probabil, nu erau întrebuinţate, necorespunzând şi nefiind necesare. Toate judecăţile se făceau, ca şi în Moldova, spune Sivori, „cu ajutorul celor doispreze boieri principali, care asistă la judecată cu Principele" [442 a]). Rostul acestor sfetnici era, după cum spune şi Dinitrie Cantemir, de a-şi da părerea cu glas tare, chiar dacă ştiau că Domnul gândeşte altfel. In acelaş fel se proceda şi în Muntenia pe la sfârşitul sec. al XVI-lea. „Boierii nu au drept de vot, ci îşi spun numai părerea şi Principele după buna lui socotinţă dă sentinţa şi e ascultat şi respectat de popor ca un Dumnezeu şi tot ceeace face e aprobat ca bun făcut: *Quia Dominus fecit*"[443]). Pe lângă procedura de judecată, din memorialul lui Sivori mai aflăm şi felul cum se prezintă împricinaţii în faţa judecăţii, relevând o latură psihologică a poporului, pe cât de interesantă pe atât de instructivă, ce se observă şi în zilele noastre. „Am admirat — spune el — cu câtă măestrie şi ordine îşi expun cauzele lor înaintea Principelui, atât cei mari cât şi cei mici, fără

---

[441]) I. C. Filitti şi I. Suchianu, *Contribuţii la istoria justiţiei penale în Principatele Române*. Bucureşti, 1928, p. 31; I. C. Filitti, *Vechiul drept penal român*. Bucureşti, 1934, p. 2—3 şi C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, II, part. 2, p. 488—489.

[442]) Şi secretarul aventurierului moldovean, Despot, Ioan Sommer, scriind despre felul de judecată în Moldova pe la jumătatea sec. XVI ne spune: „Nu este drept scris, ci totul se face după placul Domnului, judecându-se după obiceiul pământului". Cf. N. Iorga, *Istoria Românilor prin călători*, I, p. 169.

[442 a]) Cf. şi Al. Ştefulescu, *Mănăstirea Tismana*, p. 305 şi 331.

[443]) Sivori, p. LXIV.

www.dacoromanica.ro

niciun pic de teamă sau încurcătură. Şi ţăranii au obiceiul, înainte de a se prezenta în audienţă, să se retragă într'un loc solitar în faţa unui arbore şi să-şi expună de mai multe ori pricina, ca şi cum ar fi în faţa Principelui; şi astfel pregătiţi bine, după ce şi-au studiat în mintea lor ceeace trebue să spună, apar şi-şi expun foarte ordonat ceeace vreau"[444]). Despre poziţiunea în care stau în faţa Domnului cu ocaziunea judecăţii ca şi în multe alte ocaziuni, mărturia lui Sivori este identică cu a lui François de Pavie Fourquevaux despre Moldoveni şi anume că atunci când Principele stă în tribunal, cei care-i vorbesc, atât mari cât şi mici, stau în genunchi, fiind astfel obiceiul în ţările acelea[445]).

Ca şi în Moldova, aşa şi în Ţara Românească, în afară de Domn mai aveau dreptul de a judeca şi „guvernatorii provinciilor", însă pentru judecata tuturor lucrurilor importante veneau înaintea Domnului şi a consiliului său, pentrucă, „guvernatorii au puterea limitată, neavând niciunul din ei autoritatea de a condamna la moarte. Totuşi Marele Ban, spre deosebire de ceilalţi, are şi această autoritate[446]). Exactitatea informaţiunii lui Sivori e confirmată atât de Del Chiaro, care spune că „Banul care e prima demnitate după Domn, guvernează aproape jumătate din ţară, făcând şi judecăţile"[447]), cât şi de Dimitrie Cantemir, care spune despre Banii Olteniei că „putere au peste Olt, nu numai a judeca, ce şi cu moarte pe vinovaţi a căsni"[448]).

[444]) Sivori, p. LXV.

[445]) „Lesquels, a cent pas de luy, a genoulx faizoint a haute voix l'un après l'autre leurs doleances", spune Fourquevaux. Cf. N. Iorga, *Acte şi fragmente*, I, p. 38.

[446]) Sivori p. LXIV LXV. E interesantă şi ştirea pe care o da Francesco Vincenti, un alt Italian dela curtea lui Cercel despre modul cum ţinea Domnul judecată. „Ţine regulat şi în fiecare zi divan până la amiazi şi deseori pâna la quindi (chindie), ascultând cu multă dragoste atât pe cei săraci ca şi pe cei bogaţi; dimpotrivă iubeşte şi favorizează mult sărăcimea, nepermiţând să fie vatamat sau maltratat vreunul". Cf. Al. Ciorănescu, *Nou despre Petru Cercel* în *Revista Istorică*, XXI, p. 273.

[447]) Del Chiaro, *o. c.*, p. 32.

[448]) „Banii la boierie sunt mai de frunte şi altă putere au peste Olt, nu numai a giudeca, ce şi cu moarte pre vinovaţi a căzni". Cf. Dimitrie

www.dacoromanica.ro

f) Din obiceiurile Muntenilor.

Trecând la obiceiurile Muntenilor, din nefericire Sivori descrie numai câteva şi nu pe cele mai importante: îmbrăcămintea, bancheturile şi obiceiurile la Crăciun şi la Paşti.

Imbrăcămintea Muntenilor ca şi a Moldovenilor e foarte elegantă, din stofe de lână, mătasă şi fir de aur, cu un cuvânt se îmbracă „molto pomposamente". Modul de a se îmbrăca al bărbaţilor e frumos şi grav, cu haina lungă, ca şi Polonezii, Ungurii şi Turcii, însă mai îngrijit decât aceştia. Pe cap poartă nişte pălării „alla schiavona", cum de altfel poartă şi Polonezii şi Ungurii[449]). Bărbaţii sunt oameni de statură bine făcută, mai de grabă frumoşi decât altfel şi poartă barbă lungă. Doamnele se îmbracă aproape după moda turcească „quasi alla turchesca", cu rochii lungi şi pe cap poartă nişte legături de pânză de bumbac foarte albe ce seamănă cu turbanele turceşti şi le şade foarte bine. Sunt femei albe, frumoase şi graţioase în conversaţie[450]). Boierii ţin multă servitorime, foarte ordonată şi bine îmbrăcată. Obiceiul lor de a dormi e cel turcesc, aşa dar pe jumătate îmbrăcaţi, culcaţi pe covoare aşternute pe jos[451]); mulţi dintre boieri însă, după exemplul Principelui şi al străinilor din anturajul lui, au început să se schimbe. Poporul de mijloc îmbra-

---

Cantemir, *Hronicul vechimei a Romano-Moldo-Vlahilor*. Ed. Gr. Tocilescu. Bucureşti, 1901, p. 468. C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, II, part. 2, p. 485, referindu-se la cuvintele de mai sus ale lui Cantemir, le atribue lui Miron Costin.

[449]) Del Chiaro, *o. c.*, p. 19 spune că îmbrăcămintea Românilor e aceeaşi ca şi a Turcilor, exceptând căciula în formă poloneză, având în jurul ei o bandă din blană de astrahan... Boerii de rangul întâi poartă în loc de astrahan, casmir.

[450]) Del Chiaro, *o. c.*, p. 20 despre îmbrăcămintea femeilor spune că e un amestec de modă grecească şi turcească... Cele măritate îşi acoperă capul cu o năframă albă, iar fetele îşi gătesc capul cu părul propriu. Suedezului Weismantel îi pare îmbrăcămintea foarte curioasă, dar femeile foarte frumoase „über alle Massen schön"; faţa ca laptele şi floarea şi ochii ca piatra scumpă. Cf. *Revista Istorică*, XVI, p. 10.

[451]) Acest fapt e confirmat şi de Del Chiaro care spune că pentru dormit serveau nişte saltele umplute cu bumbac.

www.dacoromanica.ro

că haine de lână şi de „carisca" iar poporul de jos, ce formează marea majoritate, îmbracă nişte pantaloni albi, însă fini.

Făcând o comparaţie între cele spuse de Sivori despre felul de a se îmbrăca al Muntenilor, şi cele spuse de Bandini despre acela al Moldovenilor, constatăm o mare asemănare. Hainele le poartă Moldovenii după moda turcească, lungi până la călcâie, ca şi celelalte naţiuni orientale. Mai cu seamă se folosesc de hainele de mătasă şi chiar mulţi cari abia au pâinea cu ce să-şi astâmpere foamea, totuşi pe din afară caută să se îmbrace splendid[452]).

Sivori a mai fost surprins de belşugul banchetelor şi al ospeţelor ce le-a văzut la Munteni, după cum a rămas surprins şi un călător francez care a vizitat Muntenia cu 10 ani mai înainte, Lescalopier. Iată ce spune Sivori despre obiceiul de a se ospăta al Muntenilor: „Obişnuiesc Muntenii a benchetui foarte des, bând şi mâncând foarte mult; banchetele sau ospeţele sunt însoţite de multe muzici după obiceiul lor, mai de grabă barbare decât altfel; prânzurile lor sunt delicate şi bine preparate, dar cu toate acestea Principele obişnuia şi pe mai departe bucate preparate italieneşte, „alla italiana", pentru care scop ţinea servitori italieni şi francezi foarte îndemânateci"[453]). Lescalopier pe lângă belşugul bucatelor şi al vinurilor, a mai remarcat urările ce le făceau Muntenii la banchete. Se ridică paharul — spunea el — mai întâi în sănătatea lui Dumnezeu (pour la sanitat de Dna zou), după aceea în sănătatea Principelui, iar în al treilea rând în aceea a Sultanului[454]), după care urma urarea în sănătatea bunilor creştini, între cari nu se cuprindeau şi catolicii, apoi pentru pace şi la urmă în sănătatea celor de faţă; în acest timp stau în picioare, ţinând sus paharul şi beau aşa

---

[452]) Cf. V. A. Urechea, *Codex Bandinus*, p. 135.

[453]) Sivori, p. LXII—LXIII. Lui Del Chiaro *o. c. p.* 22 dimpotrivă i-se părea că mâncările nu erau bine gătite, recunoscând totuşi că mesele la Români erau foarte îmbelşugate.

[454]) Gheorgachi în *Condica* sa spune că al doilea pahar este ridicat de Domn în sănătatea Sultanului şi numai al treilea pahar îl ridică mitropolitul pentru Domn şi familia sa. Cf. D. Simonescu, *o. c.*, p. 175.

www.dacoromanica.ro

fară să se aşeze, dintr'o sticlă cu gâtul lung[455]). Moldovenilor lui Cantemir la fel le plăcea să benchetuiască, considerând un deliciu în a face petreceri mari dela 6 ceasuri din zi până la 3 noaptea, uneori chiar până în zorii zilei[456]).

Scurtele ştiri referitoare la obiceiurile Muntenilor la Crăciun şi la Paşti privesc mai mult clasa boierească, însă nu sunt suficiente pentru a reconstitui decât incomplet modul cum îşi petreceau aceştia timpul sărbătorilor. Muntenii, în vederea marilor sărbători, făceau o pregătire spirituală, care consta dintr'un post de 40 de zile, respectat cu atâta strictețe, că „s'ar lăsa mai bine să moară decât să calce o zi de post"[457]). In ajunul Crăciunului şi al Paştilor, poporul merge la biserică şi ajută preotului la liturghie, cântând. In ziua de Crăciun şi de Paşti din nou merge la biserică şi după liturghie se apropie unul de altul, împăcându-se cei certaţi[458]). După aceea boierii şi chiar unii dintre burghezi, se duc la Palat ca să facă urări şi să prezinte daruri Principelui. La aceste manifestaţiuni de dragoste, Principele se simte obligat să răspundă şi el cu alte daruri, pe cari le face curtenilor, funcţionarilor, ofiţerilor şi soldaţilor, numarul carora se ridică la 1500 de persoane, unora dându-li-se stofe de brocard, altora de catifea, de mătasă sau de lână, după gradul ce-l avea fiecare[459]). A doua zi Principele oferea o masă şi dadea haine tuturor săracilor şi cerşetorilor din oraş, în timp ce boierii şi poporul o duceau într'o sărbătoare continuă, cu muzică şi bautură, încât mulţi se îmbătau, lucru ce nu-l considerau păcat.

---

[455]) Cf. *Revue d'histoire diplomatique*, XXXV, p. 46—48 şi N. Iorga, *Istoria Bucureştilor*, p. 50. Aceleaşi urări se faceau şi la banchetele din timpul lui C. Brâncoveanu: mai întâi în onoarea şi slava lui Dumnezeu, al doilea pentru Imparat, termen echivoc, prin care Turcii înţelegeau pe Sultan, iar Domnul pe împăratul creştin, al treilea toast era pentru Domn şi pentru boierii ţării. Cf. Del Chiaro, *o. c.*, p. 34.

[456]) D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, p. 152.

[457]) Sivori, p. LXVI.

[458]) Cf. *Condica* lui Gheorghe la D. Simonescu, *o. c.*, p. 136, care o numeşte „sarutarea cea frăţească, cea obişnuită"

[459]) Cf. şi Del Chiaro, *o. c.*, p. 31.

www.dacoromanica.ro

g) Despre limba, literile şi stare religioasă a Muntenilor.

In ce priveşte limba, Sivori nu face decât să repete ceeace au spus atâţia alţii înaintea lui, începând cu Ugolino Pisani din Parma, pe la 1451, Flavio Biondo, cu doi ani mai târziu, fără să vorbim de Enea Silvio Piccolomini, urmat de o întreagă serie de umanişti. Chiar din timpul domniei lui Petru Cercel avem şi alte mărturii despre limba română, cari toate o consideră „latină amestecată cu cuvinte greceşti, aduse de călugări, de negustori şi de principi", după cum spunea pe la 1582—86 Giullio Mancinelli[460]) şi Ant. Possevino şi peste un deceniu Botero. Sivori spune şi el că limba Muntenilor e, ca şi cea a Moldovenilor, o amestecătură de latină cu italiană, greacă şi slavă, încât s'a ajuns la o limbă barbară[461]).

Cât despre scrierea Muntenilor, ea se face cu caractere slavone, (cirilice) şi documentele mai de seamă se scriu tot în acea limbă, după cum cei din Apus le scriau în limba latină[462]). Cu toate acestea Muntenii sunt un popor care învaţă repede orice limbă şi sunt mulţi dintre ei cari vorbesc câte 4—5 limbi.

Sivori ştie că erau în Muntenia în acel timp foarte frumoase mânăstiri de călugări bazilitani, care aveau mari posesiuni. Printre mănăstiri e remarcată cea dela Argeş, lucrată în marmoră frumoasă şi nobilă arhitectură, ce seamănă cu frumoasele mănăstiri din Italia, spune el. Preoţii români sunt puţin instruiţi; ei îşi conservă ritul mai mult prin tradiţiune decât prin dogme scrise. Ştie că ţara avea un mitropolit „vledica" şi o foarte frumoasă biserică la Târgovişte, lucrată în mozaic, un frumos palat şi o grădină, iar veniturile lui se ridicau la 10.000 de scuzi la an. Numele mitropolitului nu îl aminteşte, dar e cu-

460) N. Iorga—E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 115—118.

461) Suedezul Weismantel considera limba română ca derivând din italiană şi franceză, deci din latină. „Dass Fundament der Sprache ist auss dem italiänischen und frantzösischen und per consequens aus dem lateinischen, das übrige und dem russischen genommen...". Cf. *Revista istorică*, XVI, p. 24.

462) Jacques Bongars, care vizită Muntenia pe la 1585, ne spune la fel că Românii întrebuinţează „aux actes publics et ecclesiastiques de lettres la langue serve".

www.dacoromanica.ro

noscut din inscripţia pe care Cercel o pusese pe frontispiciul Mitropoliei din Târgovişte. El se chema „Arhiepiscopul Chir Varlaam"[463]). In felul acesta dubiul lui N. Iorga care „nu putea şti" cine a fost mitropolitul lui Petru Cercel[464]) este înlăturat, după cum nu poate fi considerat nici Mihail I pe care tot Iorga în lista mitropoliţilor dela sfârşitul *Istoriei bisericeşti* îl considera ca deţinând această demnitate între anii 1583—1585. Mihail în acest timp era episcop de Râmnic şi numai dela 1586 îl găsim în demnitatea de mitropolit. Sivori mai ştia că mitropolitul avea ca subalterni doi episcopi, nefiind mai mulţi în Muntenia: cel dela Buzău şi cel dela Râmnic, fiecare din ei având venituri ce se ridicau la suma de 4000 de scuzi anual[465]).

* * *

Din analiza memorialului de mai sus, figura, caracterul şi frământările lui Petru Cercel apar mai clare, fiind ilustrate în mod direct de un contemporan şi tovarăş, atât de bucurii cât şi de nenorociri, un om care a putut să-l cunoască în toate intimităţile, precum şi în planurile lui de a introduce sbuciumatul său Stat dunărean în rândul celorlalte state europene, pe cale diplomatică. Se mai poate desprinde din analiza sbuciumatei vieţi a lui Petru Cercel şi planul măreţ al unei cruciate a întregii creştinătăţi împotriva Osmanilor, consideraţi de el nu numai ca duşmani personali, dar şi ca duşmani ai lumii civilizate.

Scurtele dar totuşi interesantele însemnări referitoare la obiceiurile Muntenilor la diferite ocaziuni, cât şi la bogăţiile Ţării, dau posibilitatea de a reconstitui, măcar în parte, viaţa economică, politică, socială, juridică şi religioasă a acelei epoci cu resfrângeri atât pentru vremuri de mai înainte, cât şi pentru cele următoare, reuşind astfel să ieşim din domeniul presupunerilor şi a analogiiilor, atunci când e cazul să cercetăm această laturе a trecutului românesc.

[463]) Gr. Tocilescu, *Petru Cercel*, p. 54.

[464]) N. Iorga, *Istoria bisericii româneşti*. Ed. II, vol. I, p. 152, vol. II, p. 320.

[465]) Episcop la Râmnic era acel Mihail pomenit mai sus, iar la Buzău un Atanasie. Cf. N. Iorga, *o. c.*, vol. I, p. 157.

www.dacoromanica.ro

Capitolul IV.

MDLXXXX.

MEMORIALE DELLE COSE OCCORSE A ME FRANCO SIVORI DEL SIGNOR BENEDETTO DOPPO DELLA MIA PARTENZA DI GENOVA L'ANNO 1581 PER ANDAR IN VALLACHIA[1])

Preambolo

Poiche il Signor Iddio mi ha concesso che dopo una peregrinatione di otto anni, mi ritrovi hora in Genova mia patria otiosa, ho giudicato che non debbi essere ponto superfluo di scrivere le molte et importanti cose, che mi sono fra il sudetto tempo occorse, per servirmene sempre come di un memoriale, accio con la cognitione delli vary accidenti di fortuna. Jo ne venghi a cavare utilità, in considerare la instabilità delle cose del mondo, e quanto poco si possi confidare in esse, e in render le gratie che debbo a nostro Signor Iddio, per la benigna protettione in che mi ha tenuto, con havermi salvato da tanti pericoli quanti mi ha salvato.

Per cominciar donque a raccontare la historia delli miei successi, e la occasione perche io andassi in Vallachia, è necessario che prima narri come capitassi in Genova l'eccellentis-

[1]) Limba memorialului prezentând particularităţi interesante ale dialectului genovez şi ale omului umblat prin lume, am lăsat-o neschimbată; am modernizat doar ortografia şi am schimbat în mod raţional punctuaţia.

www.dacoromanica.ro

simo Signor Petro Principe di detto Regno, la causa che glie lo conducessi, et in che maniera io entrassi al suo servitio.

1. *Originea şi tinereţea lui Petru Cercel, până la 1579*

a) Petru Cercel ostatec la Turci

Era Petro figliolo di Petrasco voevoda, del sangue della Imperial famiglia Paleologa[2]), il qual Petrasco regnando in Vallachia in li anni de 1550 o circa[3]), come dominio a se partenente per dritta discendenza, è fama che fussi avelenato per oppera di Alessandro voevoda suo parente[4]) affin di occuparli il stado, secondo li riusci, col mezo di molti presenti. e promesse di maggiori, che fecce al Gran Turco, alla tiranide di

[2]) Era obiceiu de a se considera Domnii Ţării Românești înrudiţi cu ultima familie imperială bizantină, cu Paleologii.

[3]) Pătraşcu Vodă cel Bun a cârmuit Ţara Românească dela 20 Februarie 1554 până la 26 Decemvrie 1557.

[4]) Inrudirea între Patraşcu şi Alexandru II de fapt există prin străbunicul lor comun, Vlad Dracul.

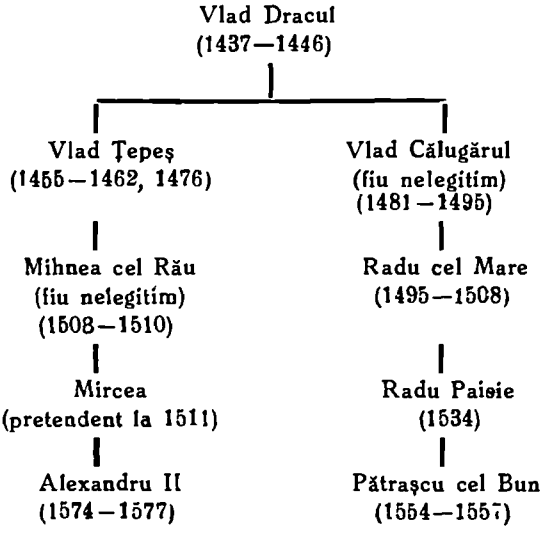

www.dacoromanica.ro

quale, era la Vallachia tributaria. Et essendone con detti mezzi venuto Alessandro al possesso, per levar competitori, fecè condure in Constantinopoli doi figlioli restati del Principe Petrasco l'un de quali chiamato del nome del Padre[5]), era di etta de dieceotto anni, e l'altro che è Petro di cui scrivo, era di diece. Di Constantinopoli furono dal Bassà primo Vizir inviati a Rodi per tenerli ivi guardati et il maggiore fu messo in una fortezza, lasciando Petro come di tenera ettà più alla larga.

Era egli vivace et animoso, e consigliato da un suo familiare, pensò di fugirsene, secondo messe ad effetto con la detta compagnia, salvandosi in Tripoli di Soria[6]) appresso una sua parente chiamata la Signora Mirciona, donna vedova e richa, che in quelle parti dimorava[7]). Dove con nome incognito hebbe ricapito sino che arrivassi alla ettà di decesette anni[8]), che cominciando ad haver cognitione delle cose, et essendo di alti spiriti, impaciente et iracondo di vedersi fuori del suo paterno stado, e che altri tiranicamente lo possedessi, cominciò a pensare per ogni via che li fussi possibile di ricuperarlo. Si parti donque segratamente di Soria, e come che havessi bene appreso la lingua turchesca, se ne passo incognito in Constantinopoli con alcuni suoi familiari, e de ivi in Vallachia[9]), per darsi a conoscere alli partiali di suo Padre, e ritrovò che il governo tiranico di Alessandro[10]) haveva spesso fatto, che li popoli desiderassino mutacion di stado.

Ma come che si ritrovassi senza seguito, e in molto pericolo, se fusse stato rivelato ad Alessandro, si risolse per all'hora

---

[5]) Pătraşcu, născut la 1536, mort la 1583. Vezi despre el la p. 84—85.

[6]) Evenimentul se petrece pe la 1568—1569. Vezi p. 16.

[7]) Doamna Chiajna soţia lui Mircea Ciobanul. Inrudirea între ei există prin soţul Doamnei Chiajna, Mircea Ciobanul, care era fiul lui Radu cel Mare ca şi bunicul lui Petru Cercel, Radu Paisie.

[8]) Petru Cercel avea la această dată vreo 23 de ani şi nu 17 cum spune Sivori, fiind născult la 1545.

[9]) Plecarea din Siria se întâmplă pe la 1571. Vezi p. 17.

[10]) Alexandru II ocupă tronul Ţării Româneşti dela 25 Iulie 1574 până la 25 Iulie 1577.

www.dacoromanica.ro

di passare in Transilvania in una città nominata Brassovia[11]), alli confini di Valachia, dove fece dimora alcuni anni, tentando sempre segretamente novità, sominstrato di quello li faceva bisogno, da alcuni baroni valachi, che li mandavano consilglio e soccorso. Ma non potette già stare la pratica tanto celata, che Alessandro non ne havessi anasto, con che mandò subito un ambasciatore a Steffano Batori Principe di Transilvania, suo amico e confederato[12]), che poi fu eletto Re di Polonia, pregandolo che volessi assicurarsi della persona di Petro, che dimorava in Brassovia, e che con tacite intelligenza andava procurando sollevationi in Vallachia.

b) Petru Cercel în Polonia şi în Germania.

Hebbe il Principe notticie delle dilligenze di Alessandro, e timoroso di qualche male, se ne fugi senza intervallo in Polonia[13]), dove sendosi presentato al Re Sigismondo Augusto[14]), Principe molto pietoso, e datoseli a conoscere, con suplicare Sua Maestà che lo volessi ricever in sua prottecione et aggiutarlo alla ricuperation del Stado, in dal Re pietosamente accetato, e provisto con intencione di dover impiegare il suo favore appresso il Gran Turco, con cui teneva amicitia, e confederatione, accio privando Alessandro, riponessi Petro nella Vallachia, con offerta di acressimento di tributo. Con la qual speranza dimorò Sua Eccelenza qualche anni in quella corte, sino che venne il Re Sigismondo a morte, senza che havessi potuto ottenere dal Gran Turco l'intento suo.

Fu eletto dalli Polachi alla successione del Regno, non havendo lasciato Sigismundo figli maschij, Henrico d'Angioes[15])

[11]) La Braşov rămâne Petru Cercel din 1571 până prin 1572. Vezi p. 17.

[12]) Ştefan Báthory este Principe al Transilvaniei din 25 Mai 1571 până la 1576.

[13]) Fuga în Polonia se întâmplă pe la începutul anului 1572.

[14]) Sigismund August, rege al Poloniei între 1548—1572.

[15]) Henric de Anjou este ales rege al Poloniei la 10 Mai 1573.

www.dacoromanica.ro

fratello di Carlo Re di Francia[16]), ma doppo d'esser incoronato, non si fermò troppo in Polonia, perche havuto segreto aviso della morte del Re Carlo, e tocando a lui la successione di Francia, si rissolse d'andarsene celatamente, per dubbio di non essere ritenuto da Polachi, tra la nobiltà de quali, essendo molte discensioni, per la nova elletione, furono nominati in concorrenza Massiliano Imperatore[17]) et il sopranominato Steffano Battori Principe di Transilvania[18]), il quale come guerriero e più rissoluto, con poca, ma valorosa militia, anticipò Massimiliano nell'intrar in Polonia, et aggiutato dalla famiglia Sboroschi e suoi seguaci, molto potenti in quel Regno, con donativi e grandi promesse, ne fu senza strepito incoronato. Per il che il Principe di questo Re non confidava, rispetto l'amicizia che regnante in Transilvania teneva con Alessandro voevoda, suo contrario, rissolse di passare in Allamagna[19]), per raccomandarsi al Massimiliano Imperatore, che indignato della incoronazione del Re Steffano, faceva romor di grande apparechio di guerra, per intrare in Polonia, e impatronirsi del Regno, che prettendeva legitimamente a se apartenere.

Arrivata Sua Eccelenza all' Imperatore narrandoli li suoi accidenti e supplicando di esser preso in sua prottecione, con promessa di sottometere il Regno di Vallachia alla corona di Polonia, della quale correva opinione si dovessi Sua Maestà Cesare impatronire, li fu data intencione di aggiutarlo, et assignato honorevole proviggione per trattenersi sino all'effetto. In qual mentre il Principe prese amicizia col Cardinale Morone, legato del Papa in la Imperial corte[20]). E in tano che Sua

---

[16]) Carol IX rege al Franţei dela 5 Decemvrie 1566 până la 30 Mai 1574.

[17]) Maximilian II, împărat al Austriei dela 24 Noemvrie 1562 până la 12 Octomvrie 1576.

[18]) Ştefan Báthory, rege al Polonie dela 1575 până la 7 Decemvrie 1586.

[19]) Trecerea în Germania avu loc la 1575.

[20]) Cardinalul Joan Eronim Morone s'a născut la 1508 şi a murit la 1580. La 2 Iunie 1542 a fost făcut cardinal.

www.dacoromanica.ro

Maestà Cesarea şi apparechiava al passaggio di Polonia, piacque a Dio che se li intraponessi morte, per qual causa restò pacifico il Regno a Steffano, poichè Rodolfo, succesore nel Imperio[21]) non poteva prettendere in la Polonia, per non essere stato nominato egli alla elletione, ma solamente Massimiliano, suo Padre. Onde il Principe Petro, molto adolorato e con poco ricapito poichè Rodolfo non li assignava proviggione, ne tampoco ne teneva molto conto, quasi disperato per così infelici successi, fece rissolutione di passarsene in Italia[22]), e de ivi a Malta, per servire con la sua persona a quella relligione contro Turchi, per tiranide di quali, li era stato occupato il Regno da Alessandro Voevoda, il quale in l'anno de 1575 o circa, venne a morte[23]), e col favor de Turchi, fu messo in suo loco Michna Voevoda, suo figliolo[24]).

c) Şederea lui Petru Cercel în Italia

Se ne passò in tanto il Principe Petro in Italia et arrivò in Genova molto necessitoso, asspetando passaggio di galere per andar in Sicilia et de indi a Malta, non si dando a conoscere per Principe, ma standosene come gentil'homo privato. Era all'hora di ettà di trentasei anni[25]), di bellissima dispositione di vita, e di bella e real presenza, la quale non si poteva, benchè sotto humili panni, ricoprire; portava poi una longa capigliatura che li arrivava sopra le spalle, e lo rendeva tanto più maestevole, per maniera che causò curiosità in alcuni di investigare cui fussi. E fra li altri Paolo Battista del Connio prese sicurtà di domandari alcune volte che li volessi manifestare cui era. E però il Principe lo espedì con risponderli che era un gentil'homo

[21]) Rudolf II, împărat dela 11 Octomvrie 1576 până la 20 Ianuarie 1612.

[22]) Plecarea în Italia are loc pe la sfârşitul anului 1577. Vezi p. 19.

[23]) Alexandru al II-lea moare la 25 Iulie 1577.

[24]) Mihnea ocupă tronul Ţării Româneşti dela 25 Iulie 1577 până la 23 Iunie 1583.

[25]) Evenimentul având loc pe la sfârşitul anului 1577 sau începutul celui următor, Petru nu putea avea decât 32 sau 33 de ani şi nu 36.

www.dacoromanica.ro

oltramontano, che andava vedendo il mondo. Ma non sodisfatto Paolo Battista di questo, non si distolse di domandarlo, allegandoli che la sua presenza dava indicio di essere più che gentil'homo privato, e seppe così ben mostrarsi affetuoso, che in fine il Principe se li venne a discoprire, narrandoli li suoi accidenti. Li fu da Paolo Battista fatto molte offerte, e dattone notticie al Reverendo Padre Fra Lorenzo Parizola, patricio genovese, dell'ordine Carmelitano, che haveva raggionevole fortuna, et homo di gran cuore, e di grandi meneggi. Fece sua Reverenza pregare il Principe che fusse contento andarlo a ritrovare che così lo compiacque; ed inteso il Padre il suo stato e delliberatione, lo consolò. Li providde di denari, e lo distolse dal pensiero di andar a Malta, consiliandolo andare a Roma, con offerta di mandarlo accompagnato di molti favori perchè fussi introdotto al Papa, dalla autorità di quale, sarebbe raccomandato al Re di Francia, che con l'amiciţia teneva col Gran Turco, harebbe potuto farli ricuperare il suo Regno. Cosa che molto piacque a Sua Eccelenza, per haver massime inteso che in Roma era ritornato il Cardinale Morone, con il quale in corte dell'Imperatore haveva, come dissi, preso conoscenza et amicitia, sperando che il suo favore l'importerebbe assai, massime per far fede a sua Santità delle sue qualità. Si fermò con questo presuposto ancora Sua Eccelenza qualche mesi in Genova, dove si haveva acquistato fama non meno di bontà e relligione, che di savio magnanimo e valloroso. Aloggiò per quel tempo alle stanze del detto Padre Parizola nel Convento de Carmini, dove conversando savente il Signor Benedetto mio Padre, prese di Sua Eccelenza conoscenza e famigliarità.

Si trasferì poi il Principe a Roma, e con le rellatione data di Lei dal Cardinale Morone, e con altri favori havuti per mezzo del Padre Parizola, fu introdotto alla presenza di Nostro Signore, Papa Gregorio terzo decimo[20]), che lo ricevete amorevolmente, havendoli poi assignato proviggione raggionevole di vivere, sin che venissi bona occasione di inviarlo in Francia, al

[20]) Grigore XIII, papă dela 13 Mai 1572, mort la 10 Aprilie 1585.

www.dacoromanica.ro

Re Henrico, si come fece dentro de otto mesi havendone tanti dimorati Sua Eccelenza in Roma[27]), dove prese diverse amicitie con Prelati di qualità, e con alcuni Cardinali. Perchè nel Regno di Vallachia si vive al rito greco, et in essa relligione era allevato il Principe, fu dal Cardinale Nassio Polacho fatto instruere nella Catolica Apostolica Romana, in la quale fece Sua Eccelenza con molto suo gusto spirituale proffessione, prometendo che mentre ricuperassi il Regno daria opera che si convertissi tutto alla vera fede.

2. *Petru Cercel în Franţa*

Arrivato in Francia[28]), con raccomandazioni efficacissime di Sua Santità al Re, fu da Sua Maestà[29]) e della Regina Madre[30]) e Regina regnante[31]) amorevolmente ricevuto, e ben provisto di tutte le cose che li bisognassino per mantenersi da Principe, per doi anni e più che fece dimora in quella corte[32]), dove prese amicitie di molti di quelli Principi e Signori, e appresse la lingua francese, come anche haveva in Roma appreso l'italiana, in che et in ogni cosa di ingegno, mostrava una maravigliosa facilità; e perchè si dilettava di poesia e di lettere, teneva presso di se qualche persona virtuosa e dotta con quale dispensava bone hore del giorno per imparare scienze.

Havendo donque Sua Maestà christianissima mandato per suo Ambasciatore l'Illustrissimo Signor Giacomo de Germini[33]), scrisse al Gran Turco[34]), raccomandando molto li affari del

---

[27]) Din Iunie 1578 până în Ianuarie 1579.

[28]) Petru Cercel soseşte în Franţa pe la sfârşitul lunii Ianuarie 1579. Vezi p. 22.

[29]) Henric III, rege al Franţei dela 30 Mai 1574 până la 2 August 1589.

[30]) Ecaterina de Medici.

[31]) Luiza de Lotharingia.

[32]) Din Ianuarie 1579 până în Februarie 1581.

[33]) Jaques de Germigny, Senior de Germolles.

[34]) Sultanul Murad III care cârmueşte imperiul otoman dela 1574 până la 1595.

www.dacoromanica.ro

Principe, e ne incarrico assai il detto Ambasciatore, il quale negociò cosi bene, che in l'anno *1580* potete avisare il suo Rè che in sua gratia si contentava il Gran Signore di rimetere Sua Eccelenza nel suo paterno stado, con privarne Michna Voevoda. E mandò ordini e passa porto a Sua Eccelenza[35]), accio pottetssi quando li piacessi, andarsine in Constantinopoli, dove li daria la investitura del Regno con li soliti tributi.

3. *Petru Cercel la Poartă*

a) Plecarea spre Constantinopol.

Ritrovandomi donque io in Genova l'anno *1581* ritornato doi anni avanti di Messina, cità di Sicilia, dove che di tenera ettà fui mandato a carrico de negocy, secondo si usa fra la nostra Natione[36]), e sentendo sovente dal Signor mio Padre con affetion raggionare delle reali qualità del Principe e della cortesia et affabilità con che trattava. e che giorno per giorno si stava aspettando nova che in gratia del Re di Francia, il Gran Turco lo dovessi riponere nel suo Regno, mi sentì svegliare nel animo un ardente desiderio di conoscer Sua Eccelenza di presenza, metermi al suo servitio e seguitare la sua fortuna. E passando assai del mio tempo e lambicando il cervello in questi desiderj, ecco che fortuna per secondare a essi, mi fecce un giorno intendere dal Padre Parizola, il quale mi haveva sempre instigato a questa impresa, che haveva ricevuto lettere di Francia dal Principe, con notticia che il Gran Turco lo chiamava in Constantinopoli per restituirlo nel suo Regno, e mandò copia delle comissioni tradotte in lingua italiana che ne fecero parer a tutti il negocio assai ben fondato.

Giunse poco appresso il Principe a Torino[37]), partitosi dalla

---

[35]) Paşaportul i-a fost acordat în 6 Septemvrie 1580.

[36]) E vorba de Genova care pe atunci era constituită în republică aparte, cuprinzând cele două Riviere şi ins. Corsica.

[37]) Petru ajunge la Turin pe la jumătatea lunii Februarie 1581. Vezi p. 26.

www.dacoromanica.ro

Corte din Francia[38]), dove dal Re, e dalla Regina et altri principi grandi, nel licentiarsi li furono fatte gratiose offerte, favori e presenti, per aggiutarsine alle spese del longo viaggio, havendoli di più Sua Maestà christiansissima dato lettere di molta raccomandatione per li Serenissimi Duchi di Savoia[39]), di Ferrarra[40]) e per la Serenissima Signoria di Venetia et accompagnato seco un Segretario di Sua Maestà nominato Monsieur de Berthier Lionese, accio andassi con Sua Eccelenza sino in Constantinopoli, e con l'Ambasciatore là ressidente, che era come dissi Monsignor de Germini, lo presentassino da parte di Sua Maestà al Gran Turco.

Li fu in Turino dal Ducca Emanuel Filiberto[41]) fatta bona accoglienza; e presentato e de ivi scrisse al Padre Parizola, in Genova, pregandolo de impiegarsi perchè li fussi dato soccorso di qualche migliara de scudi per servirsene in cosi lungo viaggio, et poter andare con il decoro che si conveniva alla sua grandezza in Constantinopoli, prometendo che quel gentil'homo che lo soccoressi et havessi voluto arrischiarsi di correre la sua fortuna, sarrebe da esso, in ricuperando il suo stado talmente rimunerato, che ne resterebbe per sempre a tutti memoria, offerendo, e con promesse degne del suo Real animo affermando, che tenirebbe esso gentil'homo in tutto quelle honore, e conto che si sapessi inmaginare; e che giunto nel suo stado lo esalterebbe a grandezze, richezze e honori tali, che haverebbe per molto bene impiegato il rissico in che si sarebbe posto. Stimoli tutti per me potentissimi, per farmi caminare avanti al mio presuposto, per maniera che consultato il tutto fra il detto

---

[38]) In 6 Februarie.

[39]) Carlo Emmanuele, fiul lui Emmanuele Filiberto, dela 30 Aug. 1580 până la 26 Iulie 1630.

[40]) Duce al Ferrarei era Alfonso II d'Este dela 3 Oct. 1559 până la 1597.

[41]) Duce de Piemont, cu capitala la Turin, nu era Em. Filibert, ci fiul său Carlo Emmanuele cum am vazut mai sus; Sivori la 1590 când îşi scria memoriul nu mai ştia precis succesiunea ducilor de Savoia.

www.dacoromanica.ro

Padre Parizola, e mio Padre e fratelli, fattone porger divoti prieghi a Nostro Signor Iddio, sentendosi tutti far un certo sforzo all'animo, conclusemo che io dovessi andar a questa impresa.

Verso donque la fine di febraro del detto anno *1581* in giorno di mercordi doppo la messa, feci partenza non senza grandissima tenerezza nel separarmi da miei Padre, Madre, fratelli, sorelle e portai meco lettere del Signor Giacomo Cattaneo per ricever in Venetia dal Signor Pasquale Spinola sino alla somma di quatro millia scudi d'oro, accio potessi di essi accomodare Sua Eccelenza nel suo bisogno, siando stata giudicata da noi rispetto le nostre forze in quel tempo, somma assai honorevole e per il Principe opportuna per il longo viaggio che haveva da fare. Venne meco un frate Nicolò de Cesti dell'ordine Carmelitano mandato dal sudetto Padre Parizola per bacciar le mani al Principe, in suo nome, accio seguissi poi il viaggio sino in Vallachia, — hautone prima licenza dal Padre generale del loro ordine, — e ricevessi poi quello che Sua Eccellenza, per sua liberalità, volessi mandare di donattivo al detto Padre Parizola, et al suo convento, secondo le promesse che Sua Eccelenza li haveva spontaneamente fatto. Al quale frate Nicolò fu ancora raccomandato il procurare qualche altre promesse fatte da Sua Eccelenza pur in Genova a differenti persone, e particolarmente a Paolo Batttista del Connio sopra nominato, che li haveva fatta molta servitù. Partisi donque il mercordi, non mi occorse per viaggio de Genova a Venentia cosa degna; solo che il primo giorno Iddio benedetto mi scampo da un gran pericolo, perche trovandomi sopra alcune montagne precipitose sotto di quali passa il fiume della Scriva[42]), sendoni discostato dalla compagnia, vagando col pensiero, mi trovai in un stretto passo e perricoloso, pieno da per tutto di neve ove fui sopragionto da una frotta di muli carrichi di mercanzie, le guide di quali erano rimasti lontani, di modo che, non sendoli chi aggiutassi, non si poteva andar ne inanzi, ne indietro, conciò sia che il salire

[42]) Afluent pe dreapta al râului Po.

www.dacoromanica.ro

fusse quasi impossibile, per esser la montagna scocese, e malagevole, et il scendere precipitosissimo per quei diruppi...[43]) Seguendo poi il viaggio, de lochi di conto, passai nella città di Piacenza, Parma, Reggio e Modena e giunsi nel principio di marzo nella bellissima città di Venetia... Qando ivi giunsi non li era ancora arrivato il Principe, che però comparve indi a tre giorni[44]), andai a farli riverenza, esponendoli la mia inclinatione di servire Sua Eccellenza, e con la vitta, e con quelle facoltà che da miei li erano per me con prontissimo animo offerte. Di che si dimonstrò assai lieto, e mi racolse amorevolissimamente, confermandomi a bocca le sue generosi promesse. E così entrai nella sua servitù, nella quale erano anche dieci o dodeci altri gentil'homini fra Italiani, Francesi e Todeschi. Dimorammo in Venetia circa un mese, ove li diedi li quatro millia scudi, e cominciammo a mettersi in ordine per la partenza. Fra qual mezzo andò Sua Eccelenza a visitare la Serenissima Signoria, dalla quale fu ben ricevuto, dandoli intencione di non mancar di farli alcuna comodittà per il suo viaggio e fra certi pochi giorni li mandorno in casa doa millia scudi[45]), con passa-porti e raccomandationi per tutto il loro stado; e di più li accomodorno una gallera, capitan della quale il Signor Benedetto Giuliani nobile Venetiano[46]), accio conducesse Sua Eccelenza sino a Ragusa, con tutta la sua Corte senza alcuna spesa. Fu poi di novo il Principe in Signoria per licentiarsi e ringratiar il Serenissimo Duce, che era all'hora Illustrissimo Signor Nicolò da Ponte, e tutti quelli Illustrissimi Signori, il che seguir con dimostrationi, et offerte di grandissimo amore, così da l'una

---

[43]) Urmează descrierea întâmplării, lipsită de importanță și de aceea omisă. Totdeauna unde unele descrieri ni s'au părut puțin importante le-am omis, punând trei puncte.

[44]) La 3 Martie 1581 ajunge Petru Cercel la Veneția.

[45]) Intr'un document din 15 Martit 1581 se spune că i-au fost dați o mie de scuzi numai. Cf. A Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, II, p. 195.

[46]) Galera se chema Giuliana, după numele căpitanului. Cf. N. Iorga-E. Hurmuzaki, *Documente*, XI. p. 108.

www.dacoromanica.ro

parte coma da l'altra. Andò poi Sua Eccelenza a vedere il Tesoro di San Marco, la Sala del consiglio de dieci e finalmente l'Arsenale, il quale visto minutamente, accompagnato sempre da doi de l'ordine de i savij[47]). Sopravenedo la sera, nel vollersi partire, fu introdotto in una sala, dove di ordine della Signoria li era statta apparechiata una regia collatione, tutta di bellissimi confetti di zuccaro, di quale tutti godemmo. Dal tempo contrario fummo tratenuti alla partenza sino alla seconda festa di Pascha[48]) dell'anno sudetto 1581, nella quale, imbarcatti sopra la Gallera fecemo di notte partenza. Et al far del giorno trovammo di haver passato un bon tratto del Golfo. Andammo poi a Pola[49]), città d'Istria ove viddi alcune antiquità del tempo de Romani; non calammo più in terra sino a Zara, città antichissima e principale di Schiavonia, che è assai grande e bella, ma sopra tutto fortissima, per rispetto che ha poco lontano le frontiere de Turchi. Qui fummo alloggiati con grandissima cortesia dal Capitano, che era in quei tempi il Clarissimo Signor Vincenzo Moresini, da cui dopo una sontuosa cena, ne fu fatta veder una piacevole comedietta. Partimmo poi a mezza notte e navigammo sino a Liegena[50]), di dove andammo a Ragusa[51]), siando statti circa otto giorni in questo viaggio.

E' Ragusa città nobile e molta habitata, posta in bonissimo sito sopra il mare, sotto monti altissimi; fuori della città sono bellissimi giardini, con nobili edifici. Fu ricevuto il Principe da quei Signori molto honorevolmente[52]), e mentre che stettemo aspetando li Gianizzeri, che per scorta del viaggio havevano

---

[47]) Colegiul Republicei Veneţiene se compunea pe atunci din „sei savi grandi", „cinque savi agli ordini" şi „cinque savi della terra ferma". Cf. L. Salvatorelli, *Profillo della storia d'Europa*, p. 677.

[48]) A doua zi de Paşti, 28 Martie. Cf. A. Vertss, *o. c.* p. 196.

[49]) Pola ultimul oraş important din colţul sudic al pen. istriene.

[50]) Insula Lesina, între Zara şi Raguza.

[51]) La Raguza ajung la 8 Aprilie. Cf. E. Esacru—E. Hurmuzaki, *Documente*, III, part. 1, p. 445.

[52]) Luccari, *Ristretto degli annali di Ragusa*, spune la fel că a fost foarte bine primit la Ragusa.

www.dacoromanica.ro

mandato a chiamare a Castel Novo[53]), loco de Turchi ivi vicino, fu molto corteggiata, e presentata Sua Eccelenza, così dal publico come da gentil'homini privati. Venutti i Gianizzeri, fecemo partenza tutti a cavallo, et eramo da quaranta; ma il giorno avanti Sua Eccelenza rettiratamente in una picola Chiesa si communicò con molta divotione. Nel mese donque d'Aprile *1581,* montatti a cavallo partimmo da Ragugia, et caminammo per strada pessima e pericolosa tutta di aspri e dirotti monti, sino a Terebingh[54]), primo loco della Servia. E per lasciar le superfluità, seguirò in narrare di questo viaggio i lochi più nottabili, come Cozza Casale[55]), grande e mercantile. Quivi sta il Sangiaco della Servia, e per questo loco convengono passare tutte le mercanzie che di Ragusa per terra vanno in Constantinopoli, e così quelle che di ritorno vanno a Ragusa. Seguito poi Santo Saba[56]), monasterio assai grande, e bello, di callagiari serviani, che vivono al rito greco; quivi videmmo il corpo del Santo che è ancora intiero, e bello e ne fu da quei monaci molto amorevolmente datta collatione. Entrammo apresso nella provincia della Bossina[57]) e gionsemmo a Novo Bazaro[58]), cioè novo mercato. Questo è bazar fra Turchi assai cellebre, pieno di molte mercanzie, e li stanno anche de mercanti Ragusei. Passammo poi la montagna de l'argento, la quale è altissima e difficile ad ascendervi, nella sommità di essa è solamente un braccio e mezzo di via di larghezza . . . Si chiama essa montagna de l'argento perciò che li sono le miniere di continuo da molti huomini lavorate. Passamo appresso il paese Taplizza[59]), non solamente piacevole e bello, ma abondante di tutte le cose necessarie a vivere, e dove si comincia a respirare del longo travaglio e pericolo del camino; videmmo Nissa[60]) che era antica-

[53]) Castanovica.
[54]) Trebinje localitate la Nord-Est de Ragusa.
[55]) ?
[56]) Sfântu Sava.
[57]) Bosnia.
[58]) Novipazar, localitate în Serbia de Sud.
[59]) Toplitsa, localitate în Serbia, pe râul cu acelaș nume.
[60]) Niș, oraș pe râul cu acelaș nume în Serbia de Nord-Est.

www.dacoromanica.ro

mente città, ma hora ridotta al modo turchesco, in bon casale. E poi gionsemo in Soffia[61]), città ove sono assai mercanti ragusei, in casa de quali, e particolarmente di Benedetto di Resti, fummo ricevuti con molta cortesia, e si riposammo tre o quatro giorni. De ivi partiti, havendo cambiatto cavalli, e per qualche notticia de insidie che erano tese a Sua Eccelenza, preso con noi guardia di trenta spachi, cioe cavalli leggieri, benissimo in ordine, il primo loco che trovassimo poi di nome fu Fillipopoli[62]), città antichihssima della Macedonia, fatta edificare dal Re Filippo, Padre di Alessandro Magno, che hora è distrutta, e ridotta in casale; il sito è bellissimo, e li è una grandissima pianura, nella quale è fama che seguisse il conflitto fra Ottaviano contra Brutto e Cassio e per argomento di ciò si vedono infiniti monticelli sotto quali dicono che siano sotterratti quelli que furono morti nella giornata[63]). Seguita puoi Adrianopoli[64]), città molto grande ma assai rovinata. Nella prima intrata passa un ponte longhissimo di pietra; nella città li sono chiese antiche e moschee turchesche assai, cose grandi e giardini e botteghe infinite come il Constantinopoli. Era anticamente questa città molto famosa e capo della Bulgaria; ma prima havevamo passatto un ponte molto bello e largo, tutto di marmo, di vinti volti, sopra il fiume Marizza[65]), fatto edificare da Mustaffa Bassa a sue spese. Arrivammo poi nella Tracia dove videmmo Sillinrea[66]) anticha città, che mantiene più della sua antichittà che nessuno altro loco di essa provincia. Finalmente visti ponte grande e ponte piccolo, edifficati di pietra modernamente fatti, et un grande e bello ospitale edificato da Mehemet Bassa a sue spese, e dottatolo di tale intrata che facilmente mantiene per

---

[61]) Sofia.

[62]) Filippopoli (Plowdiw) în Bulgaria de Sud-Est, pe râul Mariţa.

[63]) Lupta între Caius Iulius Caesar Octavianus şi între asasinii lui Iulius Caesar — Cassius şi Brutus — de fapt are loc la Filipopoli în toamna anului 42. Asasinii învinşi, sun omorâţi.

[64]) Adrianopol, pe râul Mariţa.

[65]) Mariţa.

[66]) Silivri mic port la M. de Marmara.

www.dacoromanica.ro

tre giorni ogni pellegrino e viandante che ivi arriva, dandoli da mangiare e da dormire, siano Turchi overo Chistiani.

b) Lupta pentru obţinerea tronului.

Constantinopolul şi Turcii la sfârşitul veacului XVI. Gionsemo nel mese di maggio in Constantinopoli havendo trovato sempre per tutto il viaggio abbondanza di mangiare, come galline, capretti, agnelli et ove; harebbemo patito di pane in molti lochi dove lo cuoceno senza levito nella cenere, però havevammo provisto col portar assai biscotto...; hebbemo abondanza di vino quasi per tutto il viaggio... Si patisse del dormire perchè fuori dalli lochi di qualche nome, convien alloggiare in certe stalle molto grandi, che chiamano carvaserà, in le quali non sono ne letti ne altra comodità... Arrivati in Constantinopoli, allogiammo nelli giardini di Pera, città nobile dominata anticamente da nostri Genovesi, situata all'incontro di esso Constantinopoli, onde si passa per il mare... Questa città di Pera ci venisse dai miglia in circa divisa in tre parti: nell'una stanno li Perotti che si gloriano discendere da Genovesi, e fra essi sono qualche famiglie nobile, come Fieschi, Doria, Cicala, Giustiniani, Negri, Negroni, Torviglia, e Franchi. Nell'altra parte stanno li Greci e nell'altra li Turchi, che hanno il governo della città... Le case sono assai comode et ha fontane di buone acque; ha nell'estremo l'arsenale de Gran Turco, il quale è di novanta sei volti tutti sopra l'acqua... Li Perotti oltra la lingua greca e turca, parlano per il più la italiana che tirra alla Genovese, e così, nel loro procedere, conversare e vivere, imitano assai li Genovesi. E quello che è da prender molta maraviglia è il culto della religione, rispetto l'essere così in mezzo di Turchi, con ciò si è che ancora il Giovedì santo cesino le casazze con li discipline et il giorno del *Corpus Domini* una magnifica processione col Santissimo Sagramento, come se fossero nel più sicuro loco della Christianità, standoli a risguardare li Turchi con mirable sillentio, senza dar travaglio nessuno. E' ben vero che son diffesi li Christiani in ogni caso dalla auto-

www.dacoromanica.ro

rità delli ambasciatori dell'imperatore di Francia e di Venetiani, che in quelli parti fanno per li loro Principi ordinaria residenza, così anche li aggiuttano mantenere le loro chiese che sono San Francesco de fratti conventuali, San Petro di Domenicani, Santa Maria di Zoccolanti, benissimo officiate... Li eran anche li Gesuiti alla Chiesa di San Benedetto, ma conosciuto che pocco frutto potevano fare... se ne partirono. Le donne de Perotti vesteno alla greca; nel vivere di casa hanno anche le usanze antiche de Genovesi, però poche sanno parlar italiano, servendosi della lingua greca.

Quasi da un travaglioso e pericoloso mare si entra nella città di Constantinopoli, ... la qual città circonda da dodeci miglia. Ha dentro sette collicelli non molto alti è circondata da muri, però tristi; è piena di case non molto bone, in parte di creta e di tavole barbaramente edificate; è piena di boscetti e di giardini havendone quasi ogni casa il suo. Li è ancora in piedi il Palazzo di Constantino imperatore, però rovinatto; li è la chiesa di Santa Soffia ridotta in moschea turchesca, cosa bellissima, se ben non resta in piedi se non il choro, servendo il resto del tempio, che era grandissimo, a edifficij del Gran Turco, il palazzo di quale ò sie serraglio è contiguo; li sono diverse belle moschee fabricate per mano de schiavi christiani; li è l'ipodromo, piazza grandissima, onde si fanno le feste si come ancora vi si facevano anticamente, nel mezzo di quale è una aguglia bella e benissimo lavoratta...; li è una colonna di bronzo in forma di serpente con tre cappi, e nel mezzo della piazza una machinà come un colosso de marmi di diversi belli colori, nella quale sono intagliate historie; li sono per alcuni lochi della città assai vestiggie di antichità, come acquedotti, fontane e colonne di profido. Dalla parte di Mare nel capo della città, rincontro è l'Assia, et ivi alle rive sono alcuni belli giardini e castelletti chiamatti Scuttari... la colonna di Pompeo, che così la chiamano, alla bocca del Mar Negro.

Il sito di Constantinopoli è tale che non si può descrivere, ma apena col pensiero inmaginare per la sua vaghezza...

De costumi e governo de Turchi non m'affaticherò a scri-

www.dacoromanica.ro

verne, se non che fra essi non è fede e con denari si fa in quello imperio tutto quello che l'homo vole, siando tanto avidi e ingordi dell'oro... Vesteno bene e pomposamente, tengono gravità mirabile; la loro lingua è breve e sententiosa, ma vollendola scrivere convien che li meschijno assai dell'araba e persiana. Il Gran Turco non parla per maggior gravità a nessuno se non a suoi famigliari di casa, ne tampoco risponde alli ambasciatori di sua bocca, ma intesi che li ha, senza pur guardarli in faccia, li fa poi quando li piace rispondere per bocca del Bassa Maggiore.

Il modo che tengono li ambasciatori in farli le loro ambasciate lo racconterò, come quello che per favor dell'Illustrissimo Signor de Germini, ambasciatore di Franza, inetrvenni in sua compagnia nel numero de disdotto gentil'homini l'anno 1582 nel mese di maggio che per parte di Sua Maestà Christianissima, esso ambasciatore fece li compiacimenti con Soltan Amurat[67]) appresentandoli bellissimi doni, per la sollennità della circumcisione di Soltan Mechinet suo figliolo[68]), e fu in questa maniera... Sbarcati alla riva della marina, trovammo che ne erano venutti a riscontrare una honorata compagnia di Chiaussi et altri personaggi a cavallo, con quali se ne andammo al Serraglio del Gran Signore... Et intrati dentro ad una bella piazza, scavalcammo et accompagnammo l'ambasciatore sino alla porta di una stanza, ove l'aspettavano li quattro Bassa, che erano in quel tempo Sinan il primo[69]), Ciaus il secondo[70]), Mehemet il terzo[71]), e Messit il quarto[72]), li quali ricevuto l'ambasciatore li detteron un banchetto molto alla grande, sedendo essi Bassa con lui alla tavola, che per farli più honore feceron

[67]) Murad III, 1574—1595

[68]) Serbarile circumcisiunii tânarului sultan Mohamed, fiul lui Murat ţin din Iunie pâna la sfârşitul lui Iulie 1582 (cincizeci şi două de zile) Cf. N. Iorga E. Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 120.

[69]) Sinan Paşa, Mare Vizir.

[70]) Mohamed Sokoli, Ceauş.

[71]) Mohamed-Ghirai-Sinia, han al Crimeii.

[72]) Mesit Paşa, beglerbegul Greciei

www.dacoromanica.ro

apparechiarla alta alla christiana... E fummo tratatti molto lautamente se serviti con segni di molta cortesia... Tornammo puoi dal signor ambasciatore, il quale fu menato alla porta delle stanze del Gran Signore et ivi in un gran cortile sotto una piccola loggia si sentammo, aspettando di esser chiamati, il che fu assai presto. Et introdotti sino alla stanza del Gran Turco, non videmmo altro che fusse degno, se non un portico sustentato sopra colonne finissime di porfido, che risguardava verso la marina, nel quale hebemmo da fermarsi un pezzo, perche dentro la camera dell'audienza erano doi ambasciatori del Re di Fez che a vista nostra, feceron una longa oratione. Usciti poi, fu introdutto l'ambasciatore e di mano in mano tutti noi, tenutti per le braccia da doi portieri, ed accompagnati cosi ad uno a uno, sino che havessemo fatta riverenza al Gran Turco e basciattali la falda della veste... Il solaro in volta a moda di cuba dispinto di alcuni fogliami a mosaico, e cosi nella cuban come nei muri, erano incastratte molte pietre preciose, come rubini, smeraldi, zaffiri et turchese; in terra erano tapetti persiani di seta et oro; stava il Gran Turco sentato in un cantone della stanza sopra un cossino d'oro in un scagno largo che loro chiamano soffa coperto medesimamente de finissimi tapetti; era vestito di razo bianco sotto e sopra, e rincontro di esso erano li quatro sudetti Bassa in piedi con gran sommissione e riverenza. Uscimmo poi noi tutti fora, restando solo l'ambasciatore col suo interprete; et in lingua francese fece l'oration, esposta poi in turchesco da esso interprete; ne il Gran Signore rispose mai parolla, ne pure alzò lo occhi a risguardar nessuno. Uscì poi fora l'ambasciatore e mandò dentro il presente, che fu diverse pezze di panni di Francia finissimi e un orologgio macchina bellissima, perche vi si vedevano tutti li pianetti del Cielo e loro movimenti e sonando le hore faceva prima una musica di alcune campanette, la quale dal maestro in acconcia nella foggia delle canzone turchesche et era di valuta di scuti qautro in cinque millia, che fu visto molto vollentieri, per quanto ne fu referto, dal Gran Turco. Se ne tornammo puoi a casa et a l'indomani dal Bassa se intese la riposta...

www.dacoromanica.ro

Intâmplările lui Petru în acest timp. Gionto che fu il Principe in Constantinopoli ne fu datta notticia per mezzo del Bassa al Gran Signore, e li fece intendere se ne stessi riposatamente, sino che venissi il tempo comodo di rimetterlo nel suo stado, si come haveva promesso a Sua Maestà christianissima. Onde per più sicurtà l'ambasciatore lo rettirò in casa sua, dimorando tutti noi altri, della famiglia di Sua Eccellenza, in una altra ivi vicina. Ove, perche eravamo di varie nationi, et ogn'uno pretendeva maggioranza, venemo a discordie grandissime fra noi, fomentate da alcuni maligni secretamente... Fece sforzo il signor ambasciatore di Francia di accomodarne, ma tutto invano perche l'uno non voleva cedere a l'altro li primi lochi... Alla fine stettemo al giudicio di detto ambasciatore, il quale revistesene col Principe, giuridicò a me il primo loco, allegando che li miei servitij apresso Sua Eccelenza erano di più consideratione che queli delli altri, soggiongendo poi queste consimili parolle: li gentil'homini Venetiani e Genovesi sono nasciuti principi, perche di loro si fanno governatori di città, provincie e regni et ogn'uno di loro è figliolo della Republica, della quale col tempo puono havere il sopremo honore de Ducato... Morse poco poi i fra Nicolò carmelitano, che teneva cura di spenditore e proveditore della casa del Principe, morse di peste, ove io corsi gran pericolo... Ma Iddio per sua misericordia mi presalvò; morse medesimamente, poco appresso un Francese...

Fra tanto il Principe servitto da me a tutto mio sforzo con ogni sincerità e dilligenza, augmentò talmente in me l'amore, che non solo mi participava tutti i suoi segretti, ma non faceva cosa nessuna senza communicarmela; da che presi tal cuore, che ogni cosa, per benche difficoltosa in suo servitio, mi riusciva fellicemente, massime nel trovarli somme di denari, di quale si spendevano pur assai, conciosieche tenessi corte ordinaria di circa cinquanta persone, oltre le spese straordinarie e presenti continui che si facevano a personaggi turchi, per acquistare benivolenza. A tale che quanto hebbe il stado si trovava haver fatto debitto in Constantinopoli con mio obbligo, di circa sessanta millia scudi, in vinti sei mesi che stette fermo in esso

www.dacoromanica.ro

loco[73]), havuti per mio mezzo da Greci, Ragusei et Hebrei. Fra qual tempo era trattenuto quando con una speranza e quando con un'altra per esser riposto nel suo Dominio di Valachia, in che ci nocquero assai le spesse muttationi che furono fatti di Bassa. Oltre di ciò ne fece ritardare, il non haver volutto consentire l'ambasciatore di Francia che Sua Eccelenza sul principio facessi offerte di denari al Gran Turco e Bassa, dicendo che non li sarebbe statta la intiera reputatione del Re christianissimo, a quale era statto promesso di dar il suo stado al Principe per amore e non per denari. Ma all'effetto con essi si sarebbe al nostro arrivo, a poco poi, datto fellice fino al negocio, e con somma raggionevole, dove che per la tardanza, fu poi bisogno spendere più di scuti cinquecento milla, per la gara in che stavan del promettere al Gran Turco, il nostro Principe et il suo competitore che regnava in Valachia[74]).

In questa distanza di tempo successoro molte cose, le quali non importando più che tanto le trallascierò, per raccontare la liberazione del Illustrissimo Aurelio Taliacarne, figlio del Signor Francesco, di schiavitù... che pervenne nelle mani di Assan Aga[75]), di nation Venetiano, rinegato Turco, il più crudel e barbaro che immaginar si potessi; et era all'hora Vice Re di Algieri e condusse III. mo Aurelio in Constantinopoli... cosi mal trattato di malatia e pattimento che apena egli haveva la pelle su le ossa... Preso amicitia col suo guardiano, che era un Venetiano pur rinegato, per nome Sciabam, persona assai gentile e cortese... li mandavo quasi ogni giorno li cibi e denari doi o tre volte la settimana... Scrissi a suo Padre in Genova per sapere la sua intentione sopra il suo riscatto, di ove hebbi risposta et ordine di potter spendere prima mille scudi, e poi per oppera della madre, sino a doa millia. E fattoli offerire con boni mezzi a Bassa, furon di esso rifiutati, dicendo che di un tal personaggio non voleva niente manco, de scuti dieci

[73]) Din Mai 1851 până în Iunie 1583.

[74]) Mihnea Turcitul, Domn al Ţării Româneşti dela 25 Iulie 1577 până la 23 Iunie 1583.

[75]) Hassan Paşa, Aga Ienicerilor.

www.dacoromanica.ro

millia e la meno parolla, ove in parechij giorni di molto dibattere si pote tirare, fu sei millia zechini...

La settimana donque avanti le feste di Pentecoste del'anno 1582 essendo io in casa del Signor Ambasciatore che insieme col Signor Principe passavano il tempo a gioco di tarochi, mi fu presentata una lattera del Signor Aurelio, la quale lettera, mi riempì di tanta pietà che mi sentì far un gran sforzo all'animo di dover tentare la sua fuga... in contrario dal Signor Principe. Il quale, dubioso molto, prima che io potessi far una tal deliberatione, e che per tal accidenti, oltre li travagli che me ne sarebbero riusciti, si pottessi anche causar nocumento (? a suoi negocij, mi haveva amonito che non mi lasciassi venir in animo questa voglia, promettendomi che a tempo che egli havessi il suo stado sarebbe per amor mio aggiutato il suo riscato... Ma andai senza dimora in casa dell'Illustrissimo Signor Paolo Contarini all'hora bailo per la Serenissima Signoria di Venetia in Constantinopoli e cominciai a prender prattica con uno de suoi di casa, che haveva fama di esser pratico in questi affari... Li prometessi cosi per lui, come per le guide quatrocenti scudi... Mandai il sudetto Petro, mio servitore, con doi homini di casa del signor bailo sotto il loco del Palazzo di Assan Bassa, dove habitava il Signor Aurelio, di dove, con il contrasegno dattoli, si callò a salvamento giù della finestra... e subito furono condotti in casa di una donna Greca... Successo questo fatto, ...restai con tanta allegrezza come se havessi guadagnato un stado; ma assai presto... vennero in casa otto o dieci Turchi servitori di Assan Bassa con grandissimo romore, anontiandomi detta fuga, dicendo che il Bassa era di oppinione che fussi per opera mia e che se così era, non stessi ad aspettare la sua ora contro di me, ma che quanto prima li restituissi li suoi schiavi... Io senza mostrar alteratione alcuna... risposi che da me non dovevano cercar conto di simil fatto... Andai in casa del signor ambasciatore... il che fu certo la mia salute, perche mi fece da indi in puoi restar in casa sua, coprendo nondimeno sempre il fatto al Signor Principe per non sdegnarlo... Fece il signor Aurelio partenza con

www.dacoromanica.ro

li doi giovani . . .arrivarono a salvamento a Corfu, e de ivi a Napoli, poi a Genova . . .

Fra questo mezzo tuttavia si vigillava sopra il negocio del Principe, il quale prevedendo che sarebbe andato in infinito, per la quantità di denari che sempre porgeva la parte contraria alli Bassa, si rissolse di scriverne in Francia al Re, pregando Sua Maestà che li dessi licenza di negociare al meglio che sapessi, conciosi che nel modo che si era sino all'hora centinuato, non si ne sarebbe mai venuto al ristretto, perche quella nattione turca, avarissima, voleva ben compiacere a Sua Maestà, ma voleva anche insieme somma grossa di denari; onde Sua Maestà benignamente rispose a Sua Eccellenza, concedendoli che facessi a quel modo che più li veniva bene, di maniera che con gagliarde promesse si cominciò a voltar questo e quello a nostro favore. E a persuasione di Agi Bassa homo vechio e molto grato al Gran Signore[76]), che sempre andava seco alla caccia, Sua Eccelenza, l'anno pur de 1582, il giorno di Santa Catterina[77]), fece cosa di grande ardire: perche accompagnato da molti gentil'homini, che fra la corte nostra e quella del signor ambasciatore eramo da cinquanta, bene in ordine, e il Principe con habiti reali, se ne andamo in campagna ad aspettar il Gran Signore che doveva andar alla caccia col suo figliolo accompagnato dal detto Agi Bassa, secondo succese; e Sua Eccelenza con cuore ardito, nel passar del Gran Signore, fatteli le debitte riverenze, gli si messe alla staffa, parlando in lingua turchesca, la quale possedeva ottimamente, dicendo tutto il suo bisogno, restringendo che non per dessiderio di dominare, ma per pietà delli poveri popoli di Valachia, che intendeva esser tanto tiraneggiati, haveva supplicato il Re di Francia che li fusse apresso Sua Altezza intercessore per rimetterlo nel suo stado; che Sua Altezza gia erano presso doi anni che lo haveva chiamato in Contantinopoli per farme l'effetto, e che per mantenere il suo decoro, haveva fatto spese grosse. Ma che li suoi amici vedendo

[76]) Hagi Paşa era unchiul sultanului Murad III.

[77]) 25 Noemvrie.

www.dacoromanica.ro

che il negocio andava ogni volta più in longa, cominciarono a tirarsi indietro, senza più curarsi di sovenirlo di denari, onde era costretto, quando Sua Altezza non li osservassi presto la promessa, di rittornarsene alla corte di Francia, e che per cio in tal caso domandava bona licenza. Fu ascoltato con grande attentione senza darli per all'hora alcuna risposta. Se ne rittornammo però molto sodisfatti a casa, et assai presto vennero a ritornarne alcuni favoritti del figliolo del Gran Signore[78]), li quali per parte sua dissero al Principe, che le sue qualità a presenza li erano molto piacciute, e che percio stessi di bona voglia, perche presto suplicherebbe il Padre, che quanto prima lo rimettessi nel suo stado.

Et all'ondomani il Bassa Grande[79]) et Agi Bassa, nostri favorevoli, fecero intender a Sua Eccelenza, che il Gran Signore presto lo sarebbe compiaciuto, e che se ne stessi quieto e di bonissimo animo. Con tutto questo passorno anche parechij mesi, tanta era la forza delli denari pronti della parte contraria. Ne si lasciò di far qualsi voglia prova per havere la espeditione e massime di far venire lettere di Sua Maestà christianissima per il Gran Signore instantissime, in favore di Sua Eccelenza. Onde all'ultimo con molte promesse, havendo acquistato parechij favori, pareva che il fatto fussi come concluso, quando la Madre del Gran Signore[80]) che assai favoriva la parte contraria, mandò a dire a Sua Eccelenza, che non si affaticassi più per la Valachia, perche ella non consentirebbe che ne fussi levato Michna Voevoda suo favorito, ma che ben li offeriva in contra cambio farli dare il dominio della Moldavia, che è un altro Regno simile e di una medisima lingua come la Valachia confinante con essa, e però non tanto ricco. Alche magnanimamente Sua Eccleneza, per una sua lettera, fece risposta che dal Gran Signore li era statto promesso il suo hereditario stado, e che quello riceverebbe se li fussi datto, ma che per la Moldavia lui non si voleva impedire, come a se non per-

[78]) Fiul lui Murad III, Mohamed.
[79]) Marele Ceauş Mohahmed Sokoli?
[80]) Sultana Validè.

www.dacoromanica.ro

tinente; di dove si può ritrare l'altezza d'animo e magnanimità di Sua Eccelenza, havendo più presto voluto dispiacere alla madre di uno imperatore, riffiuntando un Regno, che far cosa che paressi fuora del honesto.

Stette donque ancora quatro o cinque mesi il negocio dubio[81]) quando con speranza, e quando con timore, alla fine con le grandissime promesse fatte al Gran Turco, alli Bassa, et altri potentati; e la continua dilligenza del signor ambasciatore di Francia, con la istanza che di quando in quando ne faceva la Maestà del Re. In fine, verso la metta del mese di maggio, ci fu datta promessa per la espedittione di questo negocio, tantosto che fussi arrivato in Constantinopoli il tributo di Valachia che doveva capitare verso la mettà di giugno.

E con questa contentezza di animo, passamo quei pochi giorni, consegnato che fu il tributo, essendo di novo statto imbarcato il Bassa Grande per nome Ciaus[82]), cognato del Gran Signore, dalli agenti del nostro contrario, il quale haveva mandato molti denari per disturbare quello che haveva presentito restare appontato. Cominciò il Bassa di novo a vacillare di parolle col signor ambasciatore, che la terza settimana del mese di giugno era andatto per ottenere il compimento della promessa, di modo che Sua Signoria Illustrissima con un generoso sdegno rinfaccio al Bassa il suo mancamento, dove esso prese a scusarsi, allegando che quando sarebbe tempo non si mancherebbe di compiacere Sua Maestà christianissima che per all'hora non tornava a conto il farlo. Intesemo poi appresso, da alcune spie, che li nostri contrari andavano tentando con grossissime promesse, di far confinare il Principe in qualche loco lontano fuori di Constantinopili, accio non fusse presente a procurar la mutacion del Stado, di che Sua Eccelenza, stante la poca fede de Turchi, essendo intratto in grandissimo sospetto, la Dominica mattina, contro il suo solito, si messe solo, molto pensoso, a pas-

[81]) Dela sfârşitul lui Noemvrie 1582 până în Iunie 1583.

[82]) Ciauş era demnitatea lui Mohamed Sokoli şi nu numele lui.

www.dacoromanica.ro

seggiare in un giardino del signor ambasciatore. Dove havendolo ritrovato, ne sapendo niente di queste prattiche, perche non mi erano ancora statte communicatte, et avendendomi che Sue Eccelenza non haveva per all'hora cara la conversatione, mi rittirai di lontano, aspettando qualche occasione di potter intrare in raggionamento. Alla fine esendo venutta l'hora del disnare, me li avvicinai e con parolle accomodate, lo andai ricercando, perche causa lo vedessi cosi affanato e tanto pensoso, contra la sua natura? Al che subito mi rispose, che tuttti li suoi pensieri erano sopra la poca fede che conosceva in quei Bassa, e che stava in assai dubio della sua vitta, racomandandomi come aponto fusseron passate le cose, soggiungendo, che havendomi conosciuto in tutte le occasioni tanto pronto e di tanta fede, non vollendo confidar nel signor ambasciatore, ne con nessuno, il suo animo, si risolveva di farmi una richiesta, che se ben a prima vista mi parebbe strana, pure era ispediente di cosi fare. Al che risposi subito che hormai Sua Eccelenza haveva potutto ben conoscere l'animo mio, e che quello sarebbe sempre saldo et inmutabile, e che perciò comandassi. Onde rasserenandosi mi disse che così haveva di me sperato, che perciò mi faceva intendere havere risolutto di partirsi secretamente per Ittalia, e Francia, senza saputo anche del signor ambasciatore, accio non sturbassi li suoi disegni, e che voleva lasciarme in Constantinopoli, come suo agente, perche andassi appunto alla sua espeditione del suo negocio, perche alla sua salute conveniva di allargarsi per ritornar poi con recatti potentissimi di Sua Maestà christianissima, accio con essi si potessi meglio assicurar della poca fede de Turchi, alla discretica de quali li pareva molto pericoloso il stare, con havere scoperto ohe non mancavano di dar orecchie alla parte contraria di confinarlo in alcuna parte, da che ne poteva anche dipendere la sua morte; che percio io li ritrovassi le guide, nel modo che le ritrovai per Aurelio Taliacarne, perche con esse e doi fidati servitori, farebbe partenza il giovedì prossimo. E che di più facessi in ogni modo di ritrovarli mille cinquecento scudi per le spese del viaggio. Al che risposi che darei oppera che di tutto restassi Sua

www.dacoromanica.ro

Eccelenza servita, ma che ben la supplicava che considerando il molto carrico con che mi lasciava, e di debitti e di altro, li piacessi concedermi che mi ne potessi andar seco per levarmi di tanti travagli e pericoli che mi sarebbe sopravenutti e massime per la indignatione del signor ambasciatore, di non li haver comunicato questa risolutione. E pero mi fece animo allegando che se io non restava in Constantinopoli, il suo negocio sarebbe del tutto andato in rovina, e che stante l'amore che mi portava l'ambasciatore, presto presto lo harei posto in raggione e pacificatolo, dal che puoi sarei statto sicuro di ogni travaglio, essendo sotto la sua prottecione. e che l'uno e l'altro harebbemo potutto provedere a quello che fussi parso necessario, perche il negocio si mantenesse in riputacione. Tenendo massime per alcun tempo celata la sua partenza, accio se fra questo mentre potessimo disponer il Bassa alla osservation delle sue promesse, li espedissemo a Venetia corriero, o per rittornarsene, o per fare quello che havessemo giudicato espediente. Perche a lui e per dar loco al pericolo che li sopra stava di essere confinato, e per parlar a bocca con Sua Maestà cristianissima, li conveniva di arrivar in Franza, ove caso che si vedesii persistere il Bassa nelle sue durezze, sarci potuto andare a trovarlo, con lasciarmi comodita in Constantinopoli di tutti li suoi mobili e vestimenti che erano di qualche vallore, accio fattone denari, quando pure si vedessi destituto il negocio, mi potessi partire. E io, se ben con molto cordoglio, mi accomodai con la Sua volontà, ma con che cuore, ogn'un lo consideri. Stavo con molto dubio del sdegno del signor ambasciatore, havevo molti oblighi con mercanti Venetiani, e Ragusei, e con Greci e con Hebrei, per denari prestati con mia promessa a Sua Eccelenza, per somma de scuti sessanta milla, ma che più restavo in paese de Turchi, privo della presenza di Sua Eccelenza, senza saper quando lo dovessi rivedere. Fu però tanto il desiderio che hebbi sempre di servirlo, che non stimai nessun pericolo o travaglio, e tanto che se mi havessi visto in un certo momento la morte avanti, non lo sarei tennutta, tale era il fervor mio.

www.dacoromanica.ro

4. *Petru Cercel Domn al Ţării Româneşti.*

a) Investirea.

Onde con bono animo andai il Lunedì seguente a ritrovare il Reverendo Padre Fra Fellice della Torre, dell'ordine della Trinità, homo grave, e di ettà di quasi settanta anni, che era venutto poco avanti in Constantinopoli, per redimere quelli poveri schiavi christiani che egli havessi potutto, con haver portato seco somma di denari, per questo effetto statta raccolta in Roma et altri lochi d'Italia di ellemosine. E perche con sua Reverenza haveva molta amicitia e famigliarità, lo richesi delli scuti mille cinquecento in prestito per un mio urgente bisogno, che mi furono da esso cortesemnte concessi e mi fece una poliza per andarli a prendere dal Signor Nicolò Prodanelli, gentil'homo Ragusec; di che datto aviso a Sua Eccelenza si ralegrò, fascendo rissolutione di partirsi il prossimo Giovedì...

Essendo donque andatto alla città di Pera, per ritrovar il sudetto Prodanelli, accio mi pagassi li denari, trattenendemi un poco per farli ridure di moneta in oro, comparve verso il mezzogiorno, un cameriero dell'Illustrissimo Signor Ambasciatore, tutto affannato, al quale domandando ove andassi? Rispose a chiamar alcuni Francesi, perche accompagnassero detto ambasciatore, il quale era in grandissimo travaglio, concio sie che già fussero tre o quatro hore che l'Aga de Gianizeri[83]), il quale era onnipotente appreso al Gran Signore, havessi mandato a chiamare il Principe ad un suo giardino per raggionar con lui, avertendoli che andassi segretto e senza l'ambasciatore, perche lo assicurava che era per suo bene. Onde Sua Eccelenza si rissolse, se ben stava con molto sospetto, di arridicarsi, et era andatto et che non rittornando a casa, se giudicava di lui qualche sinistro accidente, e che perciò l'ambasciatore, voleva arrivar al detto giardino, per saper che ne fussi. Onde io ch' gia era pieno di timore, per il vacillare del Bassa, subito ciò

[83]) Assan Paşa, Aga Ienicerilor.

www.dacoromanica.ro

inteso, tenni il fatto per spacciato,, et il Principe rovinato, e senza aspettar più denari, con quel affanno che si può ogn'un inmaginare, corsi subito a casa, e ritrovai che l'ambasciatore era di gia partito; e pieno di confusione, essendomi messo dietro alle sue pedate, per quella via che mi era statta insegnata, non passò molto che riscontrai Sua Signoria Illustrissima di ritorno tutto pieno di una alteratione allegra, che subito che mi vidde mi abbracciò, dicendomi che dove haveva dubitato che le cose di Sua Eccelenza fussero rovinate, le haveva trovate presso che finitte, con cio sie che l'Aga de Giannizzeri si fussi tanto compiaciuto delli savij raggionamenti del Principe, che con le grosse promesse havute, cosi per lui, come per il Gran Signore, haveva promesso che quel istesso giorno ridurebbe il negocio a fine. E che Sua Eccellenza se ne veniva a casa per l'altra strada. e che io l'andassi a riscontrare, il che fecci. Et incontrandomi seco, quando fummo a faccia a faccia, mi disse con una allegrezza piena di gravità: *O quanto sono maravigliosi li giudicij di Dio! Ecco che quando eramo hormai disperatti de nostri negocij. Sua Divina Maestà è stata servita darli fellice compimento, onde mai l'homo non deve diffidarsi della Sua misericordia!* E cosi ridottosi a casa, fatto chiamare tutti li suoi gentil'homini, ne raccontò per ordine tutto quello haveva negociato, e che all'undomani li sarebbe datta la investitura del Stado, e che ne pregava ad ogn'uno di stare insieme seco quel giorno in digiuno, et orationi, pregando Dio che quanto fusse per salute di quel Regno e per servitio di sua Maestà Divina, lasciassi andar avanti la sudetta conclusione, altramente che si degnassi metterli impedimento. Verso la sera de Lunedì furono mandatti dal Bassa Grande, alcuni personaggi turchi facendo intender a Sua Eccelenza, che in gratia al Re di Francia, il Gran Signore lo haveva rimesso nel suo Stado, e che si preparassi di denari per esseguire le promesse fatte de i donative e per andar a basciar la veste al Gran Signore. E così la vigilia di San Giovanni Battista, l'anno 1583[84]) li furono man-

[84]) 24 Iunie 1583.

www.dacoromanica.ro

datte le insegne reali in casa del signor ambasciatore, con tanto concorso de popoli Valachi, che gia gran tempo per veder questo effeto si trovavan in Constantinopoli et de Turchi principali et altra sorte di gente, che ogni giorno erano più di cinquecento persone in casa. Fecce assai presto il Principe comprarsi un palazzo in Constantinopoli per maggior Sua comodità e per non dar tanto travagilo al signor ambasciatore di Franza dove assai presto si rettirammo, e si cominciò a dare ordine per la espedittione e partenza. E da San Giovanni Batista, sino alla Madonna di Agosto[85]), si fermammo ancora in Constantinopoli, havendo in quel breve termine di tempo raccolti settecento millia scudi, che furon a gara prestati a Sua Eccelenza da mercanti greci che trafficavano in Valachia, con interessi pero gagliardissimi, con quali si venne ad augmento il debito in un millione de scudi da pagarsi in doi anni in Valachia. Con essi denari si soddisfece alla ingordigia de Turchi; ne restò persona che fussi statta a un certo modo da Sua Eccelenza conosciuta, che non fussi con liberalità gratificata di qualche presenti. Hebbe grandissima cura delli Italiani e Francesi che erano seco, havendoli tutti fatti metter ad ordine splendidamente, facendo a me segnalati favori, gratificando tutti coloro che mi havevan fatto della comodità per suo servitio, e pagando ogn'uno di quelli con quali era obligato per li denari prestati a Sua Eccelenza.

Hora a raccontar le grandezze e trionfi di quella corte in quel tempo che dimoramo in Constantinopoli, sarebbe cosa a me impossibile, concio sia che fussero tali e tanti che sarebbeno bastati alla Grandezza del Gran Turco. Venero senza dimora di Valachia li baroni piu principali con alcuni parenti di Sua Altezza, che con tal titolo de qui avanti nomineremo il Principe, secondo li fu poi di ricuperato il Regno, da tutti datto, come ben conviene alla grandezza del suo stado, e magnanimità dell'animo.

Gionse ancora il suo emulo Michna Voevoda, statto deposto

[85]) Dela 24 Iunie până la 15 August.

www.dacoromanica.ro

del stado, con la Sua Madre[86]), Moglie[87]) e parenti, per andarsene ove li fussi dal Gran Signore ordinatto, che li confinò a Rhodi, ma dopo i mandò in Tripoli di Barbaria. E prima che si partissero, il Bassa offerse al Principe di far secretamenete morire esso Michna Voevoda, se li havessi però donati cento milia scudi; alche rispose Sua Altezza che non volleva comprar il sangue di quel giovane innocente, conciosie che fussi nato Principe, anzi se fussi statto possibile esser doi ad'un governo, l'harebbe accetato per compagno, e cosi mandò poi Sua Altezza a visitar detto Michna Voevoda, con presenti regij, dove egli mandò anche a visitar Sua Altezza, e presentarlo di un bellissimo cochio tutto dorato, coperto di veluto rosso con frangie d'oro, con dodeci uguali cavalli, tutti bianchi come neve, che li fu gratissimo e donò presenti convenevoli a quei gentil'homini che glielo condusseron. Et era tanto stupore nelli Turchi di veder in Sua Altezza tanta grandezza d'animo, che l'amiravano come cosa sopra naturale, a tale che quando andava a cavallo per Constantinopoli era corteggiato a gara da Turchi principali, con piu di ducento cavalli; e si vidde tanta festa in Constantinopoli, come per modo di dire, se si fusse coronato il Gran Signore. A cui, accostandosi il tempo della espeditione, andò Sua Altezza, a bacciar la veste, per licenziarsi e fare partenza per il Regno, il che seguì nel Palazzo detto da loro il Serraglia di Scuttaro, nell'Asia, rincontro Constantinopoli, cosa fuori dell'usanza. E questo perche la Madre, Moglie e sorelle del Gran Turco, sentendo tanto lodare Sua Altezza, hebbero voglia di vederlo passare, e perche fu richiseto da esse quel loco al Gran Signore, come più comodo per detta vista. Fecce Sua Altezza una picola oratione assai accomodata e bacciata la veste del Gran Signore, se ne rittornò a casa, con tanta compagnia, come il maggior re del mondo, facendo buttar per le strade ove passava denari al popolo, che li mandava mille beneditioni. Dette quel giorno un real banchetto a molti signori principali e poi

[86]) Doamna Ecaterina Salvaresso.

[87]) Doamna Neaga

www.dacoromanica.ro

attesemo ad apparechiar la nostra partenza, che doveve seguire l'indomani mattina.

Ma in tanta dolcezza, la fortuna volse anche mescolar dell'amaro, conciosia che la Soltana, moglie del Ciaus Bassa, primo vizir, sorella del Gran Turco, per grattificar a una gentil'donna Perotta sua intrinsechissima, fece prattica di voller dar per moglie a Sua Altenza una nepote di essa gentil'donna, la quale donzella benchè christiana, si era allevata in casa di essa soltana, et l'amava come propria figliola, che era anche di honorevole parentado, trahendo origine per parte di madre, dalla nobillissima famiglia de Fieschi; e venne la Soltana a tale, che vedendo che Sua Altezza se ne rettirava, gli fecce comandar dal Gran Turco che dovessi esseguire detto matrimonio, a tale che Sua Altezza, pieno di confusione, non sapeva che partito pigliare in negocio così violente. Et a l'ultimo si rissolse di andar a trovare il Bassa, dicendoli che la sua soltana voleva darli moglie contra sua voglia, ma che era più presto apparechiato a renontiarli il stado, che prender moglie disuguale. Dove il Bassa li rispose: come reputate una donzella che mia moglie tiene in loco di figliola disuguale? Il Gran Signore et io vogliamo che la prendiate, ma ben vi si dara tempo un anno per far le nozze; e poi piu famigliarmente gli persuase a non mostrarsene schivo, per compiacer la soltana, che poi il tempo darebbe rimedio al tutto. Onde Sua Altezza dette intencione che stabilito che fusse nel stado, si tratterebbe di detto parentado, lasciandoli con donattivi bona speranza di farlo, per sbrigarsene. E cosi lasciando suo loco-tenente in Constantinopoli, l'Illustrissimo et Eccellentissimo Signor Petrasco, suo fratello maggiore, il quale poco avanti era venuto da Rodi, ove molto prima era confinato, stattto mandato a levare con una gallera con grandissimo honore.

b) Plecarea spre ţară.

Col nome di Dio, il Giorno della Madonna di Agosto[88]) feccemo partenza per la Valachia, havendo prima, di sua spon-

[88]) 15 August 1583.

www.dacoromanica.ro

tanea volonta, detto Signor Petrasco, fatta cessione delle sue raggioni del stado al Principe, con tanto amore e concordia che era cosa maravigliosa. Et in vero detto Signor Petrasco era principe quietissimo et che attendeva piu al spirito che alle cose del mondo; e tanto humano e benigno, quanto si possa dire, havendo me con quatro o cinque altri de piu favoriti, convitato a disnar seco, prima della nostra partenza, e fattoci poi honorevoli presenti, et a me particolarmente una bella spada guarnita d'oro et una veste di broccato d'oro, molto ricca alla usanza di Valachia. E fattone puoi grandissimi ringratiamenti della dilligente et amorevole servitù che havevano fatto a suo fratello ci lasciò andar con Dio.

Fatta donque partenza, l'ordine del nostro caminare era in questo modo: marchiavano avanti da cinquecento Valachi pedoni, tutti vestiti a livrea, parte allabardieri e parte archibuggieri, con loro insegne e tamburi; seguivano trecento Turchi benissimo a cavallo, armati alla leggiera, con loro insegne, tamburi, trombe et altri instrumenti alla usanza turchesca, che facevan grandissimo rumore, appresso il stendardo del Gran Turco; e puoi da cinquanta cavalli di corteggiani e camerieri del Signor Principe; seguiva essi, il Gran Cancelliero[89]) del Regno, et il Gran Spattaro[90]) che porta la spada del Principe, doppo quale, largo da dieci o dodici passi, seguiva Sua Altezza a cavallo, vestito realmente, a lato di quale era il Gran Scudiere[91]) del Gran Turco, personaggio di molta qualità e dignità, che doveva accompagnar Sua Altezza sino in Valachia, per metterlo in possesso del stado, et incoronarlo. Appresso di Sua Altezza un poco dalla larga, erano menatti a mano trenta cavalli arabi e turcheschi, di grandissimo prezzo, tutti guarnitti d'argento et oro; seguivamo puoi noi altri Ittaliani, e Francesi, con doi nepoti di Sua Altezza, e molti baroni Valachi principali, ogn'uno benissimo in ordine, alli loro lochi stattili ordinati; appresso ve-

89) Marele Logofat.

90) Marele Spătar.

91) Marele Comis.

www.dacoromanica.ro

nivano molti gentli'homin greci, e nella coda seguivano cinque in seicento cavalli di Valachi e Greci, gente mediocre, et ogni giorno per strada si accompagnava gente che veniva di Valachia a riscontrarlo, che pottevamo a mezzo camino esser in tutto da sette millia persone; vi erano puoi molti cocij e carette e cavalli carrichi, che marciavano uno o doi miglia avanti, con gli bagagli di ogn'uno, pavoglioni da campagna e la cucina del Principe, ogni cosa con tanto ordine che non si basta a sufficienza a lodare. Ma quello ch'è piu da maravigliare, in tanto diversità di gente e nationi, et in camino così longo, e piu presto paese disagioso, che altramente, non succedesse mai un minimo disordine, ne mancamento di vettovaglia, ne di cosa alcuna, tanta era la dilligenza, et obbedienza di quella gente... La maggior parte del viaggio l'havemo passato per paese de Bolgari, ove non sono se non villaggi di poco conto sino al fiume Danubio, passato il quale si entra nella Valachia... Quando gionsemo al Danubio era una giornata bellissima; fummo noi altri Ittaliani e Francesi quel giorno convitati a desinare dal Gran Scudiero del Gran Turco, il quale alla loro usanza, ne trattò magnificamente.

Fra tanto passavano il fiume tutte le persone di manco conto, con li bagagli e carriaggi, sopra certe barche piatte, che serveno a questo effetto, et erano gia tesi dall'altra parte del fiume li padiglioni, per far ivi posata la notte. Il varco in quelle bande del Danubio è largo quasi un miglio ittaliano, e li segueno tal volta per la furia de venti, delli naufragij. Io lo passai con molta calma, e si ando quasi tutti dall'altra, ne restando indietro che Sua Altezza, col Gran Scudiero del Gran Turco; si messe tal temporale di greco e levante, con tanta acqua dal cielo, che pareva che il mondo volesse subbissare. Ma perche verso la sera dava segno di calmarse, ne dall'altra banda li era comodità di allogiare quella notte, per Sua Altezza, si rissolse perciò de imbarcarse col Gran Scudiere in una barca e li suoi paggi in un altra... Et in fine arrivorno salvi, bagnatti tutti, lodando Iddio, e ivi trovammo apparechiati assai rinfrescamenti con pesci del fiume Danubio, cosi perfetti al mangiare e di

www.dacoromanica.ro

tanto gusto come quelli del mare. E dopo cena calmò il tempo e si rasserenò con tanta tranquilità, quando desiderar si pottessi . . .

c) Sosirea în Ţara.

Facemmo donque partenza da Giorgiu[92]), scala di Valachia sul Danubio, per andare alla volta de Boccorest, terra ove facevano modernamente residenza i Principi, per essere piu vicini alli confini de Turchi. Riscontrammo all'indomani il Bano Grande[93]), che tanto sarebbe a dire in nostra lingua locotenente in fra regno in assenza del Principe; ma che con la presenza del Principe resta poi solo governatore di una provincia nominata Craiova. Veniva accopagnato da molti homini di conto del Regno, a cavallo benissimo in ordine, et erano da quatrocento. L'altro giorno arrivammo sopra la terra di Boccorest, non dandole il nome di città, puoiche non ha vescovado: terra assai buona, ma non vi è altro degno di risguardo che un monastero bellissimo in loco eminente fatto edifficare da Alessandro voevoda, padre del Michna[94]). Nel resto, fuori che il Palazzo del Principe di mediocre grandezza, le case sono per la maggior parte di legname e creta, piccole ma comode. Vi sono poi molte botteghe ben guarnite di mercanzie di ogni sorte, et in mezzo della terra passa un dilletevole fiumicello[95]). Presso la terra nel voler far la intralta, che fu a nove o dieci di settembre 1583, ne uscì incontro tutto il popolo, homini e donne, in una gran pianura, con tanta festa e giubilo che ben pareva quanto fussi Sua Altezza da suoi popoli desiderata.

d) Incoronarea.

Accompagnata che fu Sua Altezza al Pallazzo, ogn'uno se ne andò al suo allogiamento a riposarsi, e poi subito all'indo-

---

[92]) Giurgiu.

[93]) Mare Ban era un Mihail. Vezi p. 37 38.

[94]) Biserica Radu Voda, numita astfel fiind refăcuta de Radu, fiul lui Mihnea.

[95]) Râul Dâmboviţa.

www.dacoromanica.ro

mani, senilo il Principe nel suo trono sotto il baldachino, si fece la cerimonia del la incoronatione che fu molto sontuosa a l'usanza de quei paesi. E dappoi il Scudiero del Gran Turco che lo haveva accompagnato, facce un breve raggionamento alli baroni et al popolo che era radunato sopra la piazza avanti al Palazzo, comandandogli che per quanto havevan cara la gratia del Gran Signore, dovesseron obbedire et essere fedeli al loro Principe naturale, al quale il Gran Signore haveva restituitto il Dominio di quel Regno; e messo poi in capo a Sua Altezza una beretta di brocato d'oro, alla usanza di Valachia, lavorata con gioie a guisa di corona, vènero de mano in mano li prelati e baroni principali, con tutti li gentil'homini che alla Corte erano, a bacciar li piedi di Sua Altezza, in segno d'obbedienza, e fra quindici o vinti giorni, comparvero tutti gli altri gentil'homini del Regno, per far la medesima somissione.

e) Cele dintâi măsuri interne.

In qual termine si partirno li Turchi per Constantinopoli che ci diede piu aggio e comodità di case et alloggiamenti. Ne fecce assai presto Sua Altezza assegnare a tutti le cose necessarie per il vivere, che ci era portato ogni giorni in casa abbondantemente. E riposato che si fu Sua Altezza qualche giorni, riordinando le cose della Terra, e di Magistrati, mi chiamo poi un giorno in sua camera e con molte belle parolle. magnificando la mia servitù e lealtà, explicando l'animo che haveva de impegarmi in cose a lei molto necessarie, mi disse che non potrebbe mai restar soddisfatto di far tanto per me che potesse aggionger a minima parte de miei meriti e suo desiderio, però che alla giornata e con le occasioni mi farebbe chiaro del suo bono animo, e che fra tanto perche era per conferire l'officio del Gran Cameriere[96]), che è ona delle dodeci dignità principali del Regno, et è la quarta in precedenza, parendoli che li convenissi farmi quello honore, giudicandomi sufficiente per

[96]) Mare Cămăraș.

www.dacoromanica.ro

tal carrico, che per questo voleva ellegermi a quel grado. Io ringratiai quantto piu umilmente potel Sua Altezza, e la suplicai che fusse servita lasciarmeli haver prima quatro o cinque giorni consideratione, e che poi li risponderei se havessi giudicato esser sufficiente e dopo molti gratiosi raggionamenti, me ne tornai a casa, molto vario di pensieri, perche dal'una banda la dignità mi allettava, da l'altra era rittenuto dalle considerationi delle cose che potevano avenire, così del provocarmi contra la nobilità del Regno che non havessi potuto sofrirmi forastero in quella dignità come ancora per il desiderio che haveva di non intrigarmi in cose del stado, per potter essere sciolto ad ogni resolutione, ma piu mi facevan star ambiguo li raccordi del Signor mio Padre, e del Signor Nicolo, mio fratello, che con continue lettere mi avertivano che procurassi guardarmi dalle invidie; da quali considerationi, fatta forza a me stesso, e restato superiore al senso, me ne andai una mattina da Sua Altezza, e tronai infinitamente a ringratiarla de tanto amore e benevolenza che mi dimostrava in ogni cosa, e particolarmente in haver havuto animo di inalzarmi a quel grado, però ricordevale delli consegli de miei superiori, havuto consideratione in non voler dar gelosia alli baroni del Regno, con intrare così subito in poscesso delle a loro dovute dignità che perciò suplicavo Sua Altezza havessi per bene ch'io ricusassi tal carrico, perche sommo honore sarebbe per me sempre statto di solo esser tenuto nella sua bona gratia, senza dessiderare maggiori dignità di quelle che mi pottessi alla giornata dare di cose fuora del Regno, come ambasciarie, e simili carrichi occorenti, e che io non dessiderava se non di servir sempre a tutti. et esser il minimo di tutti. Al che Sua Altezza dopo di esser stato un poco sopra di se, mi rispose in questo modo: Io vi ho conosciuto sempre prudente et hora prudentissimo, vedendo la vostra modestia in non voller intrigarvi in le cose del Regno, come che apportino spesso delle invidie et delli odij; io non ho voluto mancare di farvi quella offerta che mi pareva obligato di farvi, e metterla in vostro arbitrio voi la recusate, et io vi lodo, e resto molto soddisfatto per le istesse raggioni che

www.dacoromanica.ro

havette allegatto, dessiderando che siate da tutti amato, e non invidiato, se ben apresso di me non vi potriano nuocere invidie; voi ditte voler esser il piu minimo di corte, e con questa modestia et humiltà sarette il piu grande e lo anderette conoscendo per giornata. E cosi fattomi presente di doi vestimenti richissimi di panno d'oro, doi cavalli con suoi fornimenti di argento indorato, una scimittara alla turchesca, lavorato il fodro con piastre d'oro, che sono dimostrationi che si usano verso li piu favoriti in quei paesi; mi assignò poi dieci millia scudi di rendita a beneplacto, repartiti sopra le dugane, sopra le miniere del sale, e sopra le peschiere, e mi assignò per quatro anni li beneficij delle decime delli tributti di una provincia nominata Busa[97]), che mi potteva vallere da dodeci millia scudi l'anno, essendo solito nel Regno di Valachia, che li principi per beneficiare li baroni, et altri favoriti, li danno cura di riscottere e far condurre alla corte tutte le intrate del Regno, assignando a chi la cura di una provincia, e a chi di un'altra, a beneplacito del Principe, il quale per antica usanza, e per il travaglio di far riscottere, concede la decima di tutto quello che si riscuote a colui a chi ha fatto gracia di darne il pensiero. E la sudetta provincia di Busa, a me concessa, era una delle piu comode e piu riche del Regno.

Passati poi qualche giorni mi disse che non mancherebbe presto occasione di conferirmi dignità che mi sarebbe di molto honore, dissegnando di mandarmi quanto prima pottessi in Francia, ambasciatore a Sua Maestà Christianssima[98]), et con quella occasione manderebbe, senza sospetto, somme de denari in Ittalia e Franza, così per ricompensa de servitij e comodi havuti della casa nostra, come de molti altri amici che lo havevano servitto. Fra tanto soggionse, convenendomi fare li miei compimenti con il Re Steffano di Polonia, come è solito per esser intrato novemente in questo Dominio. Ho elletto poi per questa ambasciaria, che potrette mettervi in ordine per far par-

[97]) Judeţul Buzău.

[98]) La regele Henric III al Franţei

www.dacoromanica.ro

tenza fra un mese, e mi assignò quatro gentil'homini Valachi, con vinti cinque altri homini a cavallo per farmi compagnia, cltre della mia servitù; mi dette vesti di brocatto d'oro, cochio, careta, e cavalli da viaggio e mille scudi per mettermi in ordine, e sei millia scudi mi assignò, per far il longo viaggio. Et aprontò una spada et un pugnale di lama damaschina con li fodri lavorati di diamanti e rubini, di vallore di scuti sei millia in circa, per mandar al Re di presente per parte di Sua Altezza. Attesi a prepararmi per partire alla mettà del mese di novembre[99]). Ma in questo sucesseron gravissime male sodisfationi fra il Gran Turco e detto Re di Polonia, gli ambasciatori di quale andando in Constantincpoli, furono, per segno di rompimento di pace, barbaramente amazzati da Turchi, vicino la città di Adrianopoli Onde con queste novità il Signor Ambasciatore di Francia, e Ciaus Bassa, fautore delle cose del Principe, havendo inteso il preparamento che faceva Sua Altezza di mandarmi in Polonia, gli espeditteron un corriero, persuadendolo a non farlo all'hora[100]), accioche inteso dal Gran Signore, non si provocassi il suo sdegno; onde con mio gran disgusto si disconcluse quella prattica, et Sua Altezza fece li suoi compimenti e presenti secretamente per via del Principe di Transilvania, nipote di detto Re, perche li stava bene in ogni modo esseguirlo per acquistarsi la sua benevolenza[101]).

5. *Muntenii şi Muntenia la sfârşitul veacului XVI.*

a) Obiceiurile la Craciun şi la Paşti.

Fra tanto veniva il Natale et in quei paesi si fa molta festa, presentandosi l'uno a l'altro, riconciliandosi tutti l'inimici. E tutti li homini princpali del Regno, e molti anche de mediocri, vengono alla Corte del Principe a farli reverenza, portando presenti, chi di una cosa, chi di un'altra. E all'incontro (il Prin-

[99]) 1583.
[100]) Vezi p. 56.
[101]) Cf. Ibidem.

www.dacoromanica.ro

cipe) presenta vestimenti a tutti li cortigiani, magistrati, officiali e soldati, che fra tutti arrivano a circa mille cinquecento persone, ad ognuno secondi li suoi gradi, a chi brocati d'oro, a chi veluti, a chi panni di seta et a chi panni di lana. Stanno quelle genti la vigilia del Natale in Chiesa alli ufficij, agiutando a cantare li loro sacerdoti che tengono il rito greco antico. Et all'indomani il Principe fa dar vestimenti e da mangiare a tutti li poveri mendichi della Terra. Dopoi tutta la nobilità et il popolo scontrandosi si bacciano l'uno l'altro e consumano tutti quelli giorni in conviti, feste et musiche alla loro usanza e spesso si imbriacano, non lo tenendo a quel che mi pareva per peccato. La medesima sollenità fano poi alla Pasqua.

b) Schimbarea reşedinţii la Târgovişte; măsurile edilitare ale Domnului.

Venuto il mese di febbario del 1584, Sua Altezza fece risoluzione di cambiar stanza e rittirarsi in una città chiamata Tergovist, lontana una giornata e mezza da Boccorest, come loco assai più nobile e comodo, e nel quale facevano anticamente residenza li Principi; per dove fecimmo partenza con tutta la corte. Et in effetto trovammo assai migliore e nobile habitacione, più abbondanza d'ogni cosa necessaria e sito più a meno et dilettevole, grande et ben popolato. Et ivi si trasferisero anche tutti li mercanti et artigiani di Boccorest, in modo che con quelli della Terra, venivano ad esser in tanto numero che si trovava di ogni sorte di mercanzia, benche fusse di molto lontani paesi. Era la Terra abbondante di ogni cosa, comoda di acque perfette, et pozzi et fontane, e sotto il Palazzo del Principe, passava un fiume molto dilettevole[102]). L'aria li è perfetta e purificata, il sito amenissimo, di modo che ci pareva haver fatta una mutacione molto avvantagiosa.

Il Palazzo del Principe è di molta grandezza e conveniente architetura, edifficato da suoi antichi, che assai presto fu ampliato da Sua Altezza di belle e nobili stancie, e fecce condurre

[102]) Ialomiţa.

www.dacoromanica.ro

sopra la piazza una fontana con gran fatica e spesa, havendo preso la origine da una fonte lontano ben quatro miglia dalla città, condotta sotto terra con canoni grossi di legno di pino. Fece nel medesimo tempo edificare una bella chiesa contigua al palazzo, a tale che per un ponte coperto potteva Sua Altezza intrarli dalle sue stanze senza esser visto. Fece anche redrizzare molte chiese et a tutti asegnò il vitto per li relligiosi e particolarmente diede intrade sufficienti a sei relligiosi dell'ordine di San Francesco, che possedevano una bella chiesa officiata alla romana, dove si riducevamo tutti noi altri Ittaliani, Francesi e molti Ragusei, che trafficano in Valachia. Fece poi fare bellissimi e grandissimi seragli da metter salvaticine e belli giardini alla ittaliana, che restavano situati sotto il suo palazzo. E fece tutto con tanta prestezza che parve una maraviglia. In meno di sei mesi, ogni cosa fu ridotta a perfetione, facendoli lavorare più di mille homini continuamente. Ogn'uno puoi delli baroni principali ad imitacione del Principe si diede a fare qualche fabrica, di maniera che presto, presto augmento assai la città, la quale è metropoli di tutto il Regno. Et ivi fa residenza il loro arcivescovo,che in lingua valacca chiamano Vledica[103]), et ha una bellissima chiesa lavorata a mosaico, con un bel palazzo et giardino, e può havere d'intrata da scuti diecimillia l'anno.

Sotto di lui sono doi soli vescovi, non sendone più numero in Valachia, cioè il vescovo di Busa[104]) et il vescovo di Rimmico[105]) che puossono havere de intrada circa scuti quatro millia l'ano per uno.

c) Situaţiunea, bogaţiile, impozitele şi tributul ţarii.

La Valachia è provincia molto grande conciosiachè per longhezza vi si cammini quatordeci giornate e per largheza in alcun loco quatro et in altri sei giornate. È bagnata per longo dal

[103]) Mitropolit era Varlaam.
[104]) Episcop de Buzău era Atanasie.
[105]) Episcop de Râmnic era Mihail I.

www.dacoromanica.ro

fiume Danubio, oltre il quale è la Bulgaria. Verso li monti confina con la Transilvania e con la Moldavia. Il paese per la maggior parte è piano, assai freddo, ma fertillissimo, a tale che senza troppo arte seminando li grani con non ingrassare molto li campi, una misura per ordinario ne rende vinticinque e trenta quando è conveniente annata. Ha molte colline piene di vigne che producono abbondanza de preciossissimi vini bianchi e rossi. È vero che li Valachi non li sanno conservare, di modo che passato l'anno vanno in aceto, e ciò viene per la loro poca dilligenza e non da diffetto del vino. È tanta l'abbondanza, che una botte di quatro barili si havera per tre o al più quatro scudi. Et in vero il vivere d'ogni cosa è tanto abondante e bon mercato, che con poca spesa, l'homo puo tener molta corte, procedendo anche in parte tanta largheza da non esser la Valachia, attento la sua grandezza, molto populata, conciosie chè per le spesse mutacioni de Principi, a poco a poco quei popoli vaddino prendendo habitacione in altri paesi, a tale che cominciando dalla Transilvania per andar sino vicino all'Austria, caminando per la Ongaria superiore et inferiore, se ne trovanno di questa gente infiniti villaggi habitati.

E' divisa la Valachia in sedici grossi contadi, in quali sono vintiuna terra grosa da mercato, in ogn'uno di quale li è un governatore, ma però li giudicij di tutte le cose importanti vengono denanzi al Principe e suo conseglio, perchè essi governatori tengono le loro limitacioni non havendo nessuno di essi autorità di condanar alla morte, eccetto il Bano Grande che, come dissi, è il maggior personaggio che sia doppo il Principe e fa residenza in una provincia, che è a mezzo il Regno, chiamata Craiova.

Sono vi poi magliara de villaggi, che tutti hanno il loro patrone particolare, eccetto quelli che sono della Corona; et li è barone in Vallachai che ne possede ben cinquanta e sotto di se più di mille vassalli, li quali sono molto mal trattati dei loro patroni, perchè a pena puossono dalle loro fattiche cacciare il vivere e tanto di che possino pagare il solito tributo al Principe, che è doi sino in dieci scudi l'anno, secondo chi più e chi

www.dacoromanica.ro

meno, dico li capi di famiglia, pagando esso tributo in tre staggioni, a poco per volta, a tale che con essi tributi e con le decime delli frutti delle terre delli nobili o altri homini facoltosi e con le miniere del sale, che danno da scuti quaranta millia l'anno, li dazzij scuti sessanta millia e l'affitto de molte peschiere una consimil somma, le entrate del Principe arrivano a più di un millione de scudi l'anno. Le quali peschiere vengono a ricevere il pesce dal fiume Danubio, che quando le nevi si strugono viene a crescer tanto, che passando li suoi argini allaga un gran paese che resta come una marina, et ivi prendono infinità di morone et altri pesci grossi e particolarmente abbondanza di carpe, che sono tanto grandi e grosse che vi ne sarà tale che pesa ben ottanta lire; le quali tagliano per longo in quatro pezzi e le salano e fano seccare al fumo, e riescono tanto bone e dellicate come presciutti, e le mandano in Constantinopoli, dove sono molto appreciate.

Paga il Principe de tributo scuti cento cinquantamillia al Gran Turco e glieli manda sino in Constantinopoli al mese di maggio; ne spende poi altri scuti centocinquanta millia in donativi, che manda alli Bassa, alle soltane et altri grandi personaggi, che senza questo non potrebbe regnare. Ne spende poi nella sua corte da scuti ducentocinquanta millia l'anno, dando il vivere a una infinità di persone, che servano alla corte, trattenendo mille soldati, cioè trecento lanze e settecento archibuggieri per la sua guardia. Del resto puo fare tesoro, quando non ha debitti da pagere, come spesso non li ne mancano per li grossi debitti con gagliardi interessi, che fanno in Constantinopoli quando sono investiti del stado; ma di questo in uno o doi anni si possono riscattare.

Sono in questo paese assai salvaticine come conigli, lepri, cervi, daini cengiali, volpi, lupi et orsi; sonovi pernici, nencallini, faggiani, galline selvatiche, anatre et oche selvatiche, tortore, quaglie, tordi et altri minuti ucellami in molta quantità, in modo che li è comodità di bellissime caccie. E fra molte mi ritrovai in una generale fatta dal Principe, dove si presero da ducento settanta lepri, dieci o docici lupi e da sessanta volpi,

www.dacoromanica.ro

havendo per questo effetto fatto circondare con siepe un bosco che girava da doi o tre miglia.

Li sono miniere d'oro stimate richissime, però non ardiscono metterle in opera per dubbio che puoi fatta la spesa e messo il negocio in camino, il Turco non le voglia per lui; nondimieno in certo loco cavano la terra con molta facilità e vi si trovano granelli d'oro. Medesimamente da un fiume che passa alle folde delle montagne minerali l'acqua porta molti grani d'oro[106]), che con certi ingeni rittengono e se ne può cavare per la parte toccante al Principe, da vintimillia ducati d'oro l'anno.

Sonoli montagne di un bittume tale che purificato ne cavano la pece, d'altre ne cavano cera negra, che però arde benissimo, e si potrebbe col debitto magistero imbianchire. Però, come che ne habbino copia grandissima che cavano dal mele, non si curano della fattica. Altre montagne producono l'ambra, di quella che si fanno li manichi alli coltelli e coronette, e ne ho visto *pater nostri* lavorati bellissimi di grosessa poco meno di una noce, che risplendono in maniera che pareno una spetie di gioie.

Sonovi miniere di ferro et altri metalli, però nessuna di questi non si lavora, ma solamente lavorano in quella del sale, nelle quali condanano in vitta li homini malfattori, come sarebbe quelli che condaniamo di quà alla galera. Il sale è bianchissimo e bonissimo e ne cavano pezzi tanto grossi che ne ho visto di pezzo di vinticinque e trenta cantara, e somiglia al marmo fino diletandosi li Valachi di farne piatti, tazze, bacini, candellini et altre cose simili, che riescono così belle come se fussero di marmo, ma convien guardarli dalla humidità. Sonovi anche campagne piene di recanizzi, che essi non stimano.

d) Caracterul Muntenilor.

Li Valachi di loro natura sono gente volubile, amici di fortuna, e più presto otiosi, non curandosi de industriarsi ne di

[106]) E vorba de râul Lotru.

www.dacoromanica.ro

far alcuna arte. La gente mediocre et li villani attendono alla agricoltura et li nobili al corteggiare, cavalcare, armeggiare et andare a caccia. Sono di animo più presto vile e percio di non molto vallore in arme; il che si può attribuire in parte alla molta tema con che sono tenuti da loro Principi, e per essere anche vietato in qua dal Gran Turco il guereggiare, che per il resto, per esser robusti e sofridi doverebbe esser vallorosi, come pur sono li Moldavi loro vicini, che è quasi una medesima nacione. Sono gente ignorante di lettere et altro, e perciò molto prosontuosi, credono non esser al mondo persone da più di loro et dove possono, usano assai imperio.

Nel principio li baroni di quel Regno mostravano verso di me, che vedevano tanto favorito da Sua Altezza, molta invidia, e stavano con molto sospetto, però a poco a poco con modi dolci, li andai domesticando, et mi aggiutava assai li haver imparato la loro linqua, ma quello che più giovò, in levarli il sospetto e farmeli puoi amicissimi, fu la destrezza del Signor Principe che un giorno in un convito raccontò loro la molta servitù che li havevo fatta, li molti comodi de denari, l'haver esposto la mia vitta in suo servitio, magnificando le mie qualità dicendo che havevo abandonato la mia patria e parenti per servirlo e che era di tal discretione che non inclinava a voller nissuna della dignita di quel Regno. A qual proposito li raccontò a pontino l'offerta che mi haveva fatto della dignità del Gran Cameriero, con la risposta che feci per ricusarlo; ne lodò poi tutti di molta humanità e cortesia, essortandoli a pratticare con noi, che così troveriano in effetto e volse in loro tanto questo ragionamento et altri simili fatti. In diversi tempi da Sua Altezza, che siando uscitti di ogni sospetto, vennero famigliarissimi e competevano di cortesia, e di doni con noi, et io venni in tal credito e gratia appresso di loro, che siando essi gente più presto pussilanima, quando vollevano qualche gratia da Sua Altezza la impetravano il più delle volte per mio mezzo, in che il Principe mi favoriva facilmente per rendermeli maggiormente affetionati, si come all'effetto in poco tempo se mi resero, honorandomi e corteggiandomi con molte dimostracioni

www.dacoromanica.ro

di benevolenza, e dalli popoli era tenuto in grandissima stima, perchè con molta prontezza e facilità m'inpiegava per ogn'uno in farli ottener gracie da Sua Altezza.

e) Alte obiceiuri de ale Muntenilor.

Non fanno li Valachi negocij, e però li traffichi son esercitati da Ragusei, Greci et Hebrei e qualche pochi Turchi, che conducono panni di lana, panni di seta, e panni d'oro, li quali sono usatti per vestimenti delli homini e delle donne di conto, vestendo molto pomposamente. La gente di mezzo veste di panni di lana et di carisca, et il restante che è la maggior parte, di certi arbasi bianchi, pero fini. La foggia del vestire delli homini e bello e grave, alla longa, come li Polachi et Ongari e Turchi, però piu attilati. Et in testa portano certi capeletti alla schiavona, come pur portano li Ongari e Polachi. Cavalcano benissimo et bellissimi cavalli turchi et arabi, che quelli del paese sono piu tosto boni per guerra, per cochij e per carrete, che per usare nella città. Sono homini di bona statura, piu presto che altramente, e portano barbe longhe. Le donne vestono quasi alla turchesca come robbe longhe, giuppe, et in testa certe involture di tele di bambaso bianchissime, che pareno turbanti alla turchesca, e stanno assai bene; e sono donne bianche, belle e gratiose nella conversatione.

Di Valachia se ne cavano coyre di bovi, in molta abbondanza, cere, mieli, buttini, formaggi, grani et orzi, bestiame, pesci sechi e sale. Le coyre e cere si mandano in Ancona per schena di mulo a Ragusa, o veramente per il Danubio con navigli sino alli porti di Varna e di Costanza, che sono nel Mar Negro et di ivi si carricano sopra le navi che passando il detto mare, vanno prima in Constantinopoli e poi a Ragusa, overo Ancona. Le vettoviglie e sale si mandano medisimamente per il Danubio a detti porti et de ivi la navigano per Constantinopoli.

Usano li Valachi assai il banchettare, con bevere et mangiare assai et in li banchetti han molte musiche alla loro usanza, piu presto barbare che altramente; li loro cibi sono dellicati, e

www.dacoromanica.ro

ben acconci, ancorache il Principe sempre usasse le vivande alla ittaliana et haveva a cio servitori ittaliani e francesi molto prattichi.

Sono li Valachi gente scrupulosa, credeno in sogni et augurij; non governano tropo bona conscienza, conciosie che vivino piu presto a benefficio di natura che con relligione. E come che non habbino lettere, ne chi li insegni come conviene il vivere christiano, non tengono per peccato molte cose gravi, overo fingeno e non stimano di saperlo. Sono all'incontro osservantissimi di diggiuni et quadragesime a tale, che si lascierebbeno piu presto morire che rompere una giornata di diggiuno, se ben fusseron astretti e da fame e da malatie morali.

Hanno molti belli monasteri di monaci de l'ordine di Santo Basilio, con le loro intrade in poscessioni e molini, e fra li altri li è un monasterio chiamato di Arges, di belli marmi et nobile architetura, che si può somigliar alli belli d'Italia. Hanno poi molte chiese aministrate da loro preti, homini però di pochissime lettere, che conservano il loro ritto piu per traditione che per scritture.

La gente di Valachia in parte resta disarmata e le terre tutte senza muraglie, ne vi è fortezza alcuna, siando statte rovinate da Turchi, non lasciando edifficarne, acciò quel paese non li possa fare resistenza, come non può, perche con tutto che in un bisogno si pottesse in quel Regno metter in arme da quaranta millia homini a cavallo, siando il paese circondato da Turchi e da confederati con Turchi, non potrebbeno in modo alcuno senza altra confederatione, da per se stessi far testa.

f) Felul de judecată în Ţara Românească la sfârşitul sec. XVI.

Il Principe tiene ogni giorno raggione e da audienza a tutti con bonissimo ordine; e subito si feniscono le cause, cosi civili, come criminali, non sendoli altra legge che la volontà del Principe, che si governa secondo le usanza antiche del paese, de quali piglia per il piu essempio col conseglio de dodeci baroni principali, assistenti al giudicare con Sua Altezza, non che diano voto, ma solo dicono il loro parere, et il Principe dispone a suo

www.dacoromanica.ro

beneplacito, et e riveritto et obbedito da popli come un Dio e tutto quello che fa è aprovato per ben fatto: *Quia Dominus fecit.* Et ho amiratto assai con quanto artificio et ordine dichino le loro raggioni denanzi al Principe, cosi grandi come picoli, senza ponto temersi, ne intepidirsi. E li villani hanno per usanza, prima che andare alla audienza, ritirarsi in loco solitario denanzi ad'un albero, e dire piu volte la loro raggione, come se fussero in presenza del Principe. E così provattisi bene e studiato in loro mente quello che debbono dire, compareno et espongono molto ordinatamente quel che vogliono. E quando il Principe sta nel tribunale, quelli che li parlano, così grandi, come picoli, stanno in ginochie; il simile in altre molte occasioni, esendo così usanza di quei paesi.

Li nobili tengono molta servitù e quando vanno attorno, ne hanno dietro una turba benissimo in ordine di vestiti. Il loro dormire è alla usanza turchesca, cioè mezo vestiti colcati sopra tapeti in terra, se ben molti delli baroni, con l'essempio del Principe e di noi altri, si sono assai riformati.

La loro lingua è cosi quella della Moldavia, regno confinante. È parte meschia di lattino, parte ittaliana, parte greca e parte sohiavona, che tutta insieme fa una lingua barbara; scriveno con caratteri serviani o sie schiavoni e le scritture d'importanza si fanno il lingua serviana, si come noi le faciamo nella latina. È gente che presto impara ogni lingua, e li ne sono molti di loro che ne parlano quatro o cinque, et a questo proposito non mancherò di dire il mirabile ingegno del Principe, il quale parlava benissimo e scriveva le lingue lattina, ittaliana, francese, greca, turca, serviana, polacca e valacca.

Li consiglieri del Principe sono cambiatti a suo beneplacito, e quelli che sono di magistrato, restano sempre con molta honoranza e dignità. Io ho narato cosi confusamente parte delli costumi di quel paese, che per dirli tutti per ordine, li vorrebbe maggior sufficienza che la mia.

6. *Relaţiuni cu streinătatea.*

Seguirò hora di raccontare le cose che puoi mi occorsero.

www.dacoromanica.ro

Contínuando donque con molta mia soddisfatione et ogni immaginato favore, al servitio di Sua Altezza, adoprato da essa in tutte le piu ardue espeditioni, consultando ogni cosa meco.

a) Relaţiuni cu Transilvania.

Considerando Sua Altezza che non ostante la prottetione che di Lei teneva il Re di Francia, sendo lontano l'un paese dal altro, poco aggiutto harebbe potutto riceverne in le occorenze; tenendo all'incontro della poca fede de Turchi, e che a quel tempo non lo deponessero del stado, come che già prendessero sospetto della sua grandezza e vallore, giudicò esser necessario procurar gualche stretto vincolo con Sigismondo Battori, Principe di Transilvania, accio come vicino e confine, potente di militia e d ifortezze nel suo Paese, in ogni sinistro evento potesse haver ivi ricorso; e giudicò che fusse bene tentar di haver in matrimonio una sua sorella, per qual effetto nel mese di settembre 1584, Sua Altezza mi destinò Ambasciatore a detto Principe, ch'era nepote di Stefano Batori, Re di Polonia.

Era la mia ambiasciata in appareza per domandare alcuni baroni for uscitti di Valachia, ritenuti in Transilvania, ma in secretto per trattare detto matrimonio, secondo le comissioni havute a bocca et in scritto da Sua Altezza. Mi assignò sei gentil'homini per farmi compagnia, dodeci soldatti a cavallo et altra gente di servitio, oltre la mia; e mi dette denari molto largamente per mettermi in ordine e spender per il viaggio, il quale fu di otto giornate. Partendo di Tergovist, et andando in Alba Giulia, residenza delli Principi di Transilvania, havuta la istruttione della volontà di Sua Altezza, con le solite lettere credentiali, fecci partenza con doi cochij, et il resto della gente a cavallo, accompagnato sin fuora della città da molti gentil'homini et baroni. Et in doi giorni uscij di Valachia, havendo passato li monti che dividono l'un Regno da l'altro, che sono assai aspri e malagevoli, a tale che in qualche lochi li è tanta difficoltosa la strada, che conveniva a forza di braccia con corde tirarli cochij alla sommità della monttagna, passando sopra

www.dacoromanica.ro

certi ingegni di legname accomodati in detti passi per tale effetto come scale. Arrivato che fui alla pianura, caminai meza giornata e gionsi in Brassovia città della Transilvania, piccola ma molto bella e di belli edifficij, habitata da Sassoni che si governano a modo di Republica, riconoscendo solo il Principe di Transilvania per superiore, e pagandoli ogn'anno li suoi tributi. Fui ricevuto dal giudice e giurati con molto honore, et assegnatami una casa comoda e bella, havendomi fatto molti presenti di rinfrescamenti e spesatomi per doi giorni che ivi dimorai, et havuta da essi una guida, mi partì per Alba-Giulia, passai per molti belli villaggi e castelli e per la città di Cebinio[107]), grande e bella, che pur è posseduta nel medesimo modo da Sassoni, da quali ricevui li medisimi honori e presenti.

Arrivai in appresso in una altra città pur de Sassoni, nominata Sassebes[108]), onde essendomi statto rifferito che havevano condannato un giovinetto di ettà di disdotto anni ad'esser impicato l'un domani, per essersi trovato in compagnia nel furto di certi cavalli, et essendomi mosso a molta compascione de suoi parenti persone da bene, che mi pregavano porgerli qualche aggiutti, acciò questo giovanetto non morisse, mandai con molta istanza a pregar il giudice di essa città che vollessi adoperarsi, perche fussi dilatata la essecutione per sei giorni, tanto che io arrivassi in Albagiulia, dove sperava de impetrar gracia dal Principe perche fussi donatta la vitta d'esso giovanetto, e fui graciosamente compiaciuto. Mi partì l'indomani per il mio viaggio e giunto a quatro miglia lontano di Alba Giulia, datto della mia andata notticia, si come è usanza in quelle bande degli ambasciatori, mi fermai in un alloggiamento, et assai presto fui mandatto a riscontrare con quatro gentil'homini et altra comittiva a cavallo per ordine dell'Illustrissimo Signor Alessandro Chendi[109]), uno delli presidenti del Regno, avisandomi che il

[107]) Sibiu.

[108]) Sebeș-Alba.

[109]) Al. Kendi primul president (regent) al Transilvaniei în timpul minorității lui Sigismund Báthory.

www.dacoromanica.ro

loro Principe era andatto tre o quatro leghe lontano della città a caccia, ma che li sarebbe datto notticia della mia venuta, e che speravano che il ritorno sarebbe in breve.

E entrai nella città, piccola ma convenientemente forte, dove mi fu assegnato per me e per miei gentil'homini, una bona casa, solita di servire per li ambasciatori. E fu deputato un secretario e doi gentil'homini del Principe che mi corteggiassero e provedessero di ogni cosa che mi fussi bisogno per il vivere. E perche per lettere, sendo in Valachia, havevo già prima fatta stretta amicitia col Signor Volfango Chovachiochij, Gran Cancelliero e terzo Presidente del Regno[110]), persona di grandissima autorità e prudenza, versata molto tempo nelli studij di Padova, e che possedeva benissimo la lingua ittaliana, fui visitato da esso e convitato l'indomani a banchetto in casa sua privatamente, poichè il Principe non era per tornare sino a doi giorni, accio potessimo fra tanto trattare di molte cose che havevo in comissione di comunicar con esso, come persona molto confidente al nostro Principe, conciosie che egli con Signor Alessandro Chendi e col Signor Ladislao Zombori[111]), fussero li tre regenti del Regno, per la tenera etta del Principe Sigismondo, che non passava all'hora quatordici anni. Andai e li fui raccolto con ogni sorte di cortesia e domestichezza, servito lautamente alla italiana. E doppo pranzo ragionamo di piu cose e li presentai un pugnale di lama damaschina con il fodro d'oro, lavorato sopra di rubini e turchine piccole di valuta di mille scudi in circa, che mi haveva datto il Principe accio glielo dovessi per sua parte presentare.

E nel mio rittornamente a casa, presi consiglio di come mi dovessi governare per liberar dalla morte quel giovane che ho raccontato di sopra, di che da lui fui assai lodato per la pia oppera e consigliato di domandarlo liberamente in gratia del Principe, si come fecci al suo rittorno, e da Sua Altezza amorevolmente concessomi, poichè non era condannato per molto

[110]) Wolfgang Kowachoczy al treilea president (regent) şi cancelar al Transilvaniei.

[111]) Ladislau Zombori al doilea president (regent) al Transilvaniei.

www.dacoromanica.ro

grave colpa; onde liberato dalla morte, lo resi con infinito lor gaudio ai suoi parenti.

Ritornato che fu il Principe mi fu assegnata per l'indomani l'audenza, havendoni favorito di far passare la sera avanti sotto la mia finestra tutta la militia della sua guardia in ordinanza, poichè veniva di for d'accompagnare Sua Altezza che fu bellissima vista, perche vano mille archibuggieri tutti vestiti di un medesimo colore, e fecero molte salve di archebugiate e ducento cavalli leggieri.

All'indomani la mattina mando quatro gentil'homini a cavallo, con cinquanta archibuggieri a piedi per accompagnarmi all'audienza. E mentre che vollevo montare sopra un mio cavallo, me ne fu menato uno di quelli del Principe per sua parte benissimo in ordine, e sopra quello montai, havendo fatto condurre il mio a mano in compagnia di un altro bellissimo turco di valor di mille scudi di collor pomelato, che il nostro Principe mandava di presente a Sua Altezza. Scavalcato che fui nella corte del palazzo, me ne andai sopra in una grandissima sala, ritrovai moltitudine di persone, con parechi gentil'homini e qualche baroni principali del Regno che si trovavano in quella staggione in Albagiulia, dove si era fatto poco avanti una dieta delle cose del Regno.

Passai in mezzo di loro et entrai in un salotto dove era il Principe, giovanetto, che sedeva sotto un baldachino et intorno di esso stavano in piedi con la beretta in mano, il Signor Alessandro Chendi primo presidente, il Signor Ladislao Zombori secondo, et il Gran Cancelliere terzo. Doppo di essi il Signor Giorgio Blandrata, medico piemontese, homo di gran maneggi e valori, ch'era di consiglio di stado de Sua Altezza et il Signor Giamus Galfi[112]) suo maggiordomo, con alcuni altri secretari et officiali, e dopo di me in torno quei gentil'homini e baroni che erano nella sala. Inchinatomi a Sua Altezza, fui subito fatto coprire, e sentarme li ricontro, e dopo alguante accomodate parolle, di che mi era preparato, che mi riuscirono

[112]) Ianos Galffy.

www.dacoromanica.ro

felicemente, fecci la mia ambasciata delle cose pallesi, e domandai per un altro giorno audienza secreta, per le altre mie comissioni. Fui ascoltato molto volentieri, havendo parlato in ittaliano, esposto in lingua ongara al Principe da uno suo interprete. E mi fu da Sua Altezza fatto dal medisimo rispondere, con molte amorevoli parolle, e che all'indomani in audienza secreta potrei esporre il restante delle mie comissioni, onde puoi quando prima mi sarebbe datta risposta. Che havendo presentato il cavallo, che stava nel corteli, mi parti accompagnato sino a casa da molti gentil'homini, e poco apresso fui mandato a visitare dal Principe, con rinfrescamenti e cosi dalli Signori Presidenti con molta gentilezza. Tornai all'indomani col medesimo ordine e compagnia all'audienza secreta, dove col Principe non erano se non li tre presidenti, et esposi quello che havevo da dire, e me ne rittornai, aspettando di esser chiamato per haver la risposta. E fra tanto andai facendo le mie visite a essi Presidenti, negociando quando con l'uno e quando con l'altro, et ogni giorno per quindici che ne stetti in quella corte. Ero mandato a visitare e farmi presenti di rinfrescamenti del Principe e corteggiato dalli Principali in giorno di Sabatto sera mi mandò Sua Altezza per doi suoi gentil'homini, a convitare seco per l'indomani, dove prima mi sarebbe datta la risposta, accio me ne potessi puoi rittornare, quando mi fussi, in Valachia. La Domenica mattina, benissimo in ordine, me ne andai alla chiesa officiata da Padri Gesuiti, dove già era il Principe, in un loco eminamente, sotto un baldachino; e fattomi segno, mi acostai a Sua Altezza e udì la messa grande. Appresso di esso, et sotto di me stava il Signor Steffano Battori, fratello del Cardinale Battori[113]), cugino del Principe, ch'era venuto il giorno avanti in corte, col quale a vicenda si eramo in casa prima visitati, con segni di molto amore e cortesia. Finita la messa, il Principe se ne andò a palazzo et io a casa mia, aspettando che fussi mandatto a chiamare, che fu si presto con molta compagnia di cavaglieri. Introdotto da Sua Altezza, mi fu datta risposta, se-

[113]) Andrei Báthory.

www.dacoromanica.ro

condo il desiderio del mio Principe, pigliando tempo solamente per la conclusione del matrimonio, fin tanto che ne havessi datto noticia al Re di Polonia, alla Maestà di quale era conveniente comunicare questa prattica, trattandosi di una sua nepote, esendo nel resto d'accordo di tutte le circumstanze. Onde con mio grandissimo giubilo e sodisfatione, fui accompagnato fuora, per andare a tavola, la quale era posta in una grande sala, apparechiata alla ittaliana, che, per mio parere, il Gran Cancelliere, che sapeva l'usanza, fecce apparechiar il tutto. Lavatto le mani, il Principe andò a sentarsi et alla sua usanza prese loco a mezzo della tavola. Appresso di esso a man dritta, fui fatto sentare io, et alla sinistra il Signor Steffano Battori, suo cugino, sotto il quale sedeva il medico Blandrata, consigliero di Sua Altezza e sotto di me il Signor Gabrielle Battori, fratello del Signor Steffano; l'incontro il Principe a l'altro mezzo della tavola, da altra banda, sedeva il Signor Alessandro Kendi, rincontro al Signor Steffano Battori, il Gran Cancelliero e rincontro a me il Signor Ladislao Zombori, Presidente del Regno, come ho detto, e puoi di mano in mano li sei gentil'homini Valachi che erano meco, e sino al numero di altri dieceotto personaggi, tutti Signori Illustri del Regno. Lontano un poco dalla tavola. dalla cima al fondo della salla, stavano una schiera di gentil'homini in fila, tutti in piedi e scoperti, et in un cantone molti musichi, con li instrumenti alla ittaliana, con un organo suavissimo, de quali musici il Principe sempre tiene una quantità con honorato trattamento. Furon lasciati appresso di me per servirmi doi miei paggi, et un ongaro che parlava ittaliano. e dal Principe mi fu detto con molto amore in lingua latina, che benissimo possiede, che io stessi allegramente perche mi vedeva tanto volentieri e dessiderava farmi tanto honore come se fussi statto ambasciatore del Re di Polonia suo zio. si per esser ambasciatore del Principe di Valachia, che amava come fratello, come per essere Ittaliano. la quale natticne guardava con assai affetione, come che il Principe Cristofforo suo Padre, fussi statto molto honorato in tempo che privatamente era statto ne nostri paesi. E poi soggiunse: la na-

www.dacoromanica.ro

tione Transilvana nelli conviti fa delli brindes assai, però che dava autorità a me di fare alla mia usanza e di bere sollamente quello che mi piacessi, di che ringraziai Sua Altezza. E al'suono le varij instrumenti, hebbi un regio banchetto alla ittaliana.

Stettemo molto allegramente, et ogni volta che il Principe o io bevevamo, era di dentro il cortiglie del palazzo fatto dalli soldatti una salva di archibuggiate con suoni di trombe e tamburi; e finito il banchetto, che passo di quatro hore, levatti da tavola, entramo in un salotto, dove, incontro al Principe, fui fatto sedere, et intorno noi stavano in piedi li tre presidenti et Illustrissimo Signor Steffano Battori scoperti, et entrammo in varij e gratiosi raggionamenti e scorsemo con li discorsi tutte le cose del mondo, dove per dio gratia detti tal conto di me, che ne restorno tutti molto sodisfatti. Fattosi hormai notte fui accompagnato a casa da molta gente del Principe, et fecci qualche presenti, a chi una cosa a chi un'altra, et alli soldatti detti denari, poichè la liberalità del mio Principe mi haveva datto il modo da farmi honore.

Assai presto vennero in casa, per parte del Principe, il suo mastro di camera, con Illutrissimo Marcello Sguarcialupi[114]), Ittaliano, medico di Sua Altezza, con un presente di una bella e gran coppa d'argento indorata, con il suo coperchio lavorato con fiori d'oro alla todesca, di vallori di ducento scudi, et una scimittara alla turchesca col fodro di veluto eremeximo guarnitto da per tutto di piastre d'oro, di valore di altri cento cinquanta scudi, damaschi e razi panonazzzi, per una veste a quella usanza, per ogn'uno delli miei sei gentil'homini, e panno pavonazzo venetiano per una veste per uno per li altri miei homini, accompagnando il Signor Marcello il presente, con queste parolle: il mio Principe li fa intendere che si contenti accettare questo piccolo presente in segno dell'amore che li porta e che in occasione li dara segno della bona volontà.

---

[114]) Marcel Sguarcialupi, medicul italian ce dedică lui Petru Cercel un studiu al său.

www.dacoromanica.ro

Hebbi poi presenti dalli tre Presidenti di tazze ordinarie d'argento indorate, et alcune bellissime pistole indorate. Et il Lunedì seguente fui convitato dal Signor medico Blandrata consegliero di Sua Altezza in casa sua, ad'un sontuoso banchetto, in quale furon anche convitatti li Signori Steffano e Gabriello Battori, cugini del Principe, che parlavano bene ittaliano. E preso licenza da tutti, verso la sera feci partenza molto bene espeditto, accompagnato per tutto il giorno seguente dal Signor Gabrielle Battori con altri cavaglieri, sempre col passa tempo della caccia del falcone alle oche selvatiche, de quali trovamo assai per strada, in alcuni stagni e piccoli fiumi.

Licentiatomi da detti Signori, in sette giorni rittornai in Valachia, dove da qualche miei famigliari che mi venivano a rincontrare, intesi come il nostro Principe haveva corso pericolo della vitta, per una improvisa, benchè breve, indispositione, sopravenuttali poco appresso che mi fui partito da Sua Altezza. Di quale se bene in Albagiulia havevo sentitto non so che mormorio, pure perche non veniva da persona di qualità, non li haveva datto credito; intesi però che era ben ridotto. E perchè di verso la città di Brassovia li haveva espeditto corriero con succinto rellatione del successo della mia ambasciata, mi andava comodamente accostando a Tergovist, dove fui riscontrato da molti gentil'homini per ordine di Sua Altezza; et intesi che era andatta alla mattina a certi giardini a ricreatione. E poco appresso vennero a riscontrarmi alcuni baroni et altri corteggiani di Sua Altezza con ordine che me ne andassi a ritrovarlo a quei giardini, dove stava con suo desio aspettandomi. Il che fecci e fui raccolto molto allegramente da Sua Altezza e festeggiato da tutti quei baroni che ivi si ritrovavano. Rettiratomi puoi con Sua Altezza da parte, gli diedi minuta rellatione di tutto quello che haveva negociato, di che mostro assai rallegrarsi; e perche si approsimava la sera, montatti a cavallo. ritornamo a palazzo. Et essendosi Sua Altezza, come ancora fresca di malatia, posto in letto, li tenni compagnia quasi sino a mezza notte, raggionando sempre delle cose di Transilvania, e dimostrando restar servito da me con somma sottisfatione. Mi

www.dacoromanica.ro

disse che hormai cominciassi a prepararmi, perche alla primavera pensava mandarmi ambasciatore al Re di Francia, per far quelli compimenti che non haveva ancora fatto.

Onde con molto contento me ne tornai a casa, che era rincontro al palazzo, nel quale anche tenevo stancia, et all'undomani mattina, nel voller uscire fuora, vennero doi camerieri di Sua Altezza, con un presente da sua parte, di un bel cavallo turchesco ben guarnito, una veste di broccato d'oro lavoratta con seta cremezile, di bellessima opera, una veste di razo cremezile fodrata di zebellini et una di damasco pavonazzo, di che andai in corte a ringratiare Sua Altezza. Che da indi in poi messe tutto il suo pensiero in espedirmi per Ittalia e Francia, pensando con quella occasione mandare somma di denari, accio sequissi piu secretamente che fussi possibile, per non dar sospetto alli suoi del paese, come anche a Turchi, di estrahere publicamente denari del Regno.

b) Alte evenimente petrecute în anul 1585.

Eramo nel mese d'otobre del 1584 e sino al mese di febraro 1585 non successe altra cosa di momento, se non ch'ero di continuo adoperato da Sua Altezza nelle cose piu ardue, e favorito quanto sapessi desiare. Et in quel mentre venne in Valachia l'Illistrissimo Signor Francesco Chendi, conte di Kolosvar[115]). ambasciatore del Principe di Transilvania, per passar puoi in Constantinopoli, ambasciatore al Gran Turco, della venuta di quale, siando prima avisati, desideroso il Principe di farli ogni possibile honore, dette la cura a me et al Signor Francesco Ponthus della Plancia, gentil'homo francese, di riceverlo, corteggiandolo e provederlo di ogni possibile comodità. Andamo con bellissima compagnia a visitarlo, havendoli prima fatto bene accomodare una delle case migliori, et in essa accompagnatolo. In otto giorni che ivi stette, se li fecce ogni possibile honore e compimento. Et in vero era un signore di tali qualità e tanta

[115]) Francisc Kendi conte de Cluj.

www.dacoromanica.ro

humanità e cortesia, ch'io particolarmente non mi potevà satiare di carezarlo. Li detti in casa mia con tutti i suoi gentil'homini, un banchetto sontuoso, con tutte quelle sorti di feste che si potevano fare in quei paesi. E fecci tanta e si stretta amicitia seco, havendo esso versa vice in me posta grandissima affetione, che ben fu gran ventura la mia havendo conosciuto, si come sequendo la historia, si vederà per la dimostratione di vera amicitia, che mi fece pari in processo di tempo, nelli miei travagli et adversità. Li fecci presente di un bel cavallo arabo, con suoi fornimenti che mi fu possibile. Fu da Sua Altezza bancchetato regiamente e fattoli doni di grandissimo valore, dattoli passo tempi di belle caccie, et honorato quanto fu possibile, così anche da tutta la corte. E da esso ambasciatore, Sua Altezza intese, per parte del Suo Principe, che havevano risposta dal Re di Polonia, con suo consentimento perchè si effetuasse il matrimonio, da me trattato, e che Sua Maestà, alla bona stagione manderia un Suo ambasciatore per essere in Suo nome assistente alle nozze, le quali si potevano preparare per il mese di giugno venturo.

E qui mi pare a proposito di avertire, che già a forza di danari, con la soltana moglie del Bassa, e con la madre di quella gentil donna Perota, ch'essa soltana voleva in Constantinopoli dar per moglie a Sua Altezza, si era accomodato che più non se ne parlava, ma non si potette arrivare ne tam poco alle nozze della Transilvania, per li rovinosi successi che occorsero nel mese d'aprile si come dirò appresso.

Fecce poi partenza Sua Signoria Illustrissima per il suo viaggio di Constantinopoli e sino al mese di febraro 1585 non successe in Valachia cosa d'importanza, e si andavano intanto riscodendo tributi del Regno, e da miei officiali facevo riscotere quelli della provinica di Busa, a me assignata, come dissi, da Sua Altezza, dalle decime de quali et dalle altre rendite sopra le dugane e peschiere, e sopra le miniere del sale, havevo in tempo de circa doi anni avanzato da quaranta millia scudi, per beneficio e somma liberalittà di così magnanimo Principe, il quale in quel tempo comincia a riscaldarsi per dar compimento

www.dacoromanica.ro

al suo desiderio di mandarmi in Ittalia e Francia. E per far le cose senza dar gelosia a Turchi, li parve espediente dar nottícia al Gran Signore che desiderava mostrarsi grato col Re di Francia, per la prottecione in che lo haveva sempre tenuto, e per haver ottenuto in gratia di Sua Maestà christianissima il Suo Regno, domandando al Gran Signore licenza di mandarli un ambasciata sontuosa, con presenti e dimostracioni di ogni grattitudine. E verso la fine di febraro hebbe la Sua Altezza risposta dal Gran Signore che li piaceva che lo facessi, onde chiamatomi e comunicatomi tal'aviso mi disse ch'era venuto il tempo da lui desiderato di honorarmi come anche di dimostrare grattitudine al Signor Benedetto, mio Padre, delli comodi di denari che li haveva tanto opportunamente fatto, dicendomi Sua Altezza che mi haveva eletto ambasciatore al Re Christianissimo, accio dovessi a mezza quaresima far partenza, havendo rissoluta mandarmi molto alla grande. E di più che venissero in mia compagnia sei giovani, figli delli principali baroni del Regno, fra quali doi suoi nepoti per parte di sorella, accio al mio rittorno di Francia, in Ittalia, espeditte tutte le mie commissioni, arrivassi a Roma per qualche altre commissioni segrete da trattare con la Santità di Nostro Signore Papa Gregorio terzo decimo, et in quella città lasciassi puoi li detti sei giovani baroni, appoggiati alli Padri Gesuiti, con ricapito di ogni loro bisogno, accio apprendessero lettere et la lingua e costumi ittaliani et si affetionassino ala fede catholica, perchè trovava che sarebbe benissimo espediente. per l'ardentissimo desiderio che Sua Altezza haveva di ridurre il suo Regno alla vera religione, poichè, come ho detto, quei popoli vivevano alla greca. E già quando fui in Transilvania, fecci prattica per ordine di Sua Altezza con li padri Gesuitti che dovessino mandare doi in Valachia perchè andassino pian piano pigliando piede, et opperando per servitio di nostro Signore Iddio, quello che hanno in altri regni con odore di molta santità opperato; e da essi mi era statta data intencione di mandarli quanto prima potessimo, poichè fra breve aspettavano da Roma perecchi compagni.

Haveria anche giovato il tener detti giovani baroni a Roma,

www.dacoromanica.ro

et andarne mandando delli altri, a tenere in fede e constanti li padri loro alla fedeltà di Sua Altezza, poichè sentendo li figlioli in sua mano in Ittalia, li saria statto un freno ad'ogni novitosa voglia, questo dico per la natura instabile e mutabile delli Valachi.

c) Relaţiunile cu Franţa.

Per tornàr hor'a proposito, Sua Altezza ogni giorno trattava meco del modo di governarmi in questa ambasciata et aprontò richi doni per Sua Maestà Christianissima, per la Regina Madre, per la Regina regnante, per il Duca di Nivers e qualche altri Principi e Signori, come robbe di zebbilini di molto valore, cavalli turcheschi bellissimi, con fornimenti d'oro, cavalli da chochio e belle spade e scimitare turchesche, con li fodri lavoratti con piastre d'oro, e particolarmente una et un pugnale per la Maestà del Re che havevano li fodri pieni di rubini e diamanti incastrati in oro, di valore di dieci millia ducati ongari, fatte fare aposta in Constantinopoli per questo effetto. Approntò la somma di centomillia ducati ongari d'oro, che dovessi ricapitare perchè andassino in Genova, in mano del Signor Benedetto mio Padre, accio per conto di Sua Altezza li mettessi in San Giorgio, per dar principio come era suo desiderio, di accumulare un tesoro in Italia, dubbioso delli accidenti che sogliono nascere in quei paesi di Valachia, per la tiranide de Turchi, con intencione di andar mandando ogn'anno quando a Genova, quando a Venetia, e quando a Roma, ne prima haveva havuto bona comodità di cominciare, stante in grosso carrico de debiti con che era venuto da Constantinopoli, che havevano patitto gagliardissimi interessi, ne ancora restavano bene estinti, per li molti essiti che haveva havuto nell'intrare nel Suo Regno, se ben li furono dalli popoli fatti donativi di molta importanza.

Mi dette vinti millia ducati ongari che dovessi far pervenire da sua parte nel Signor mio Padre che lî mandava in dono per grattificatione delli comodi che li fece per mia mano a Venetia, allegandp che non per questo volleva ancor restare disobligato, e che ogn'ano lo visiterebbe, per maniera che con

www.dacoromanica.ro

questi et altri quaranta millia, che come ho detto, mi trovavo haver avanzatto per li doni e gratie fattemi da Sua Altezza, portavo in casa nostra sesanta millia ducati d'oro. Mandava dieci millia ducati d'oro al Reverendo Padre Fra Lorenzo Parizola per segno di grattitudine delli molti servitij e bon indirizzo che hebbe per suo mezzo in Genova. Mandava doa millia ducati d'oro a Paolo Battista Connio che le haveva anche in Genova fatto molto servitio. Mandava da pagare certi suoi debiti in Venetia, e mi haveva assegnato dodeci millia ducati per le spese del viaggio, et altre tanti per lasciare in Roma, per ricapito dai suoi nepoti e li altri quatro baroni. Per maniera che havevo una bella condotta de denari da portare, con li donativi, sopra doi carri, con sei cavalli per carro.

Scorsemo in aprontare tutte queste cose sino al principio de quaressima dell'istesso anno 1585 e la partenza era delliberata per la mezza quaresima; et ogni giorno a me parevano mille, e vivevo con molta ansia e timore che mi pareva hora per hora mi fusse turbato questo trionfo, per maniera che non trovava riposo e per gionta spesso mi sognava cose rovinose e tempestose, che mi facevano nascere una certa sorte di superstitione. Si andava tra tanto approssimando il tempo preffisso, alla partenza, quando per esser ancora il tempo molto freddo e pieno di stradde di giacci e di nevi, venero li madri delli giovani baroni, che dovevano andare in mia compagnia, a parlare a Sua Altezza con molti preghi instarla che fusse contenta lasciare che potessino fare la Pasqua a casa loro, allegando che l'homo si partiva di capo del mondo per andar a casa sua a far le feste, e che non era raggione che noi che eramo tanto presso esse, dovessimo pensare di far partenza, tanto più che la staggione era ancora così fredda. Le raggioni parvero bone a Sua Altezza, e che non importasse vinti giorni più o meno, e perciò volse conpiacere alle dette donne, non ostante che con quelle migliori raggioni che mi somministrava il desiderio, dessi da intendere che era male differire le cose apparechiate, e però *Sic erat in fatis* che ogni cosa dovessi assai presto andare in rovina, secondo successe.

www.dacoromanica.ro

7. *Mazilirea lui Petru Cercel.*

a) Imprejurările în care a fost mazilit.

Perchè la Domenica avanti le Palme havendo da una banda havuto lettere di Constantinopoli dalli agenti di Sua Altezza, che avisavano come tutte le cose andavano bene, dall'altra essendosi sparsa voce per avisi di Moldavia e di Transilvania, che il Principe era statto deposto del stado, e che si apparechiavano vinti millia Turchi alli confini per intrare nel Regno, quando Sua Altezza havessi fatto resistenza. Se ben questa ultima nova non pareva di molto fondamento, diede nondimeno molta alteratione al Principe et havendomi chiamato in segretto, mi tenne seco tutta quela giornata, raggionando di varie cose e fra le altre mi comunico una prattica della quale per avanti non mi haveva fatto parte, che lo teneva in dubbio di qualche sinistro conciosie che Sua Altezza stessi in molto sospetto del Beglierbei della Grecia[116]), homo potentissimo in Constantinopoli e che per la sua destrezza e sagacità era in tanta gracia appresso al Gran Signore; che non ostante che la cura del governo dell'Imperio tocasse al primo Vizir[117]), ch'era stato sino all'hora Ciaus bassà, cognato di esso Gran Signore, per tenere una sua sorella per moglie, ma per esser stato poco avanti deposto, rispetto una deditione successa in Constantinopoli delli Gianizzeri, alla quale il detto Vizir non haveva posto così subito rimedio, ma più per haver tenuto mano con un Principe de Tartari, di far amazar per strada Osman bassà, che veniva di Persia, questo Beglerbei per tale causa governava ogni cosa a suo modo. E è necessario saper che il medesimo era prima Aga de Gianizeri et è colui che aggiutò assai Sua Altezza, perche il Gran Signore li dessi il stato, secondo ho narrato; et oltre di ciò haveva accomodato al Principe, prima di partirsi di

---

[116]) Mesit Paşa.

[117]) Sinan Paşa.

www.dacoromanica.ro

Constantinopoli cento milia scudi decontati e Sua Altezza li haveva fatto promessa di pagarline ducento millia tra doi anni. E perche questo Beglerbei aveva cura dal Gran Signore delle spedicioni delle cose attinenti alle provincie di Valachia e Moldavia e cosi di ricever li tributi e donativi e far pagare li debiti di quei Principi, come anche di dare espedicione alli ambasciatori di dette provincie, successe che tre mesi avanti o circa, havendo Sua Altezza mandato in Constantinopoli ducento milia scudi, accio serviseno per compire a una simil somma che ancor doveva al Gran Signore delli cinquecento millia di donativo promessoli quando li dette il stado, et essendo questi dunceto millia andati secondo il solito in mano di detto Beglerbei, accio li facessi reponere in la tesoreria, egli come quello che presumeva poter ogni cosa, se li attribui per suo pagamento di quanto li doveva Sua Altezza, e li scrisse che per suo bisogno li conveniva di cosi fare e che provedessi quanto prima de altri al Gran Signore. Parve a Sua Altezza questo termine molto disconveniente, si perche non era ancora il tempo del suo obligo, si perche non li pareva troppo ardimento attribuirsi quello che mandava per il suo signore. Pure perche conveniva dissimulare il sdegno, li riscrisse con molto termine, pregandolo che di gracia facessi pervenire detti ducento milia scudi al Gran Signore, promettendoli che subito di riscosso li tributi del Regno che seguirebbe in breve, non ostante che il suo obligo andassi ancora avanti circa otto mesi, provederia che fussi pagato anticipatamente e li farebbe comodità maggiore, se fussi bisognoso. Li scrissero e rescrissero alcune volte sopra questo fatto, pero il Beglierbei non volse mai intenderla se non di ritenersi li denari, da che ne nacque grande odio fra di loro per le contese che erano passate, et in questo il Principe si lasciò transportare della passione, non potendo la generosità del suo cuore sofrire una simile violenza. E percio havendo inteso ch'era gionto in Constantinopoli di verso Persia il sudetto Osman Bassa, al quale il Gran Signore haveva concesso la dignità ch'era ancora vacante di Primo Vizir, in luoco del suo cognato Ciaus Bassa, che havendo inteso

www.dacoromanica.ro

Sua Altezza ch'esso Bassa guardava di mal'occhio il Beglierbei come troppo favorito dal Gran Signore, li parve esser venuta bona occasione di vendicarsi contra esso col fare consapevole Osman del suo mal tratto, con tanto ardimento di appropriarsi per se quello che Sua Altezza haveva mandato al Gran Signore, e cosi li espedite un ambasciatore valacho con sue lettere e presenti, il quale gionto in Constantinopoli trovò che detto Osman era poco prima stato di novo rimandato in Persia, stante che essendo di molto valore, faceva in quelle bande bisogno la sua presenza e bon governo, rispetto qualche rotte statte datte da Persiani a Turchi. E ritrovò, detto ambasciatore che di novo il Berglierbei haveva tutte le espeditioni e non seppe cosi presto uscire di Constantinopoli che il Beglierbei non ne havessi spia, e che fussi venuto per trattare con Osman Bassa, di che sospettoso, li fecce destramente di notte metter le mani adosso, e con tormenti, havendo inteso il mal animo del Principe, cominciò a tesserli la tela del tradimento che racconterò appresso.

Queste cose et altri simili statemi quel giorno rivelate da Sua Altezza, mi furono un coltello al cuore, a tale che in molto dubbio entrai che il mormorio che veniva di verso Moldavia e Transilvania, che il Principe fussi stato deposto del Regno, non fussi vero. Et attesi a persuader a Sua Altezza, che senza altramente aspettare le feste di Pasqua, mi lasciassi partire e salvare quelli e maggior somma de denari per ogni sinistro che fussi potuto occorere. Onde mi disse che fra doi giorni mi daria licenza, et augmenteria la somma di denari da portare in Genova e che fra tanto in quella notte della Dominica attendessimo a fare una espeditione in Constantinopoli per molte cose che occorevano e che scrivessi in lingua ittaliana a Monsignor de Germini, ambasciatore di Franza, et altri personaggi che intendevano la lingua, et esso di sua mano scriveria ad altri in lingua greca e turca, accio tutti vedessino con promesse e donativi di placare il Beglerbei e reintegrarlo suo, poiche delle sue attioni, Sua Altezza cominciava forte a temere, stante che da spie era avisato del suo mal'animo. Ma non fu a tempo.

www.dacoromanica.ro

perche già poco prima il tradimento era statto arditto.

Stetti bona parte della notte scrivendo et apparechiando le lettere stattemi imposte, et al far del giorno me ne andai a Palazzo per farle sottoscrivere. E gionto nell'anticamera di Sua Altezza, intesi dal suo Mastro di Camera che dormiva un poco, conciosie che tutta la notte quasi fussi statto scrivendo. E' cosi trattenendomi ivi al foco, stavo aspettando che si destasse, quando si cominciò a sentire un grandissimo tumulto per le strade, con una furia di serrar botteghe. Corsi presto in piazza, per intender cio che fussi, e da uno coagiutore del thesoriero, mi fu detto ch'era arrivato un Ciaus in la terra di Boccorest, con notticia, che Sua Altezza era statta deposta del Regno, e concessalo dal Gran Signore a Michna Voevoda. Onde subitto me ne andai da Sua Altezza al letto, dicendoli che se ben non mi dava l'animo di anontiarli cosi trista nova, pure ch'era necessario che la sapessi, e li contai il fatto. E poco puoi vennero nella camera altri cortiggiani che la confermorno, a che Sua Altezza rispose molto quietamente: *Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum.* Ma perche giudicava al sicuro che li fussi tradimento da mezzo, che percio vederebbe di riparare a quello che si potessi, e cosi domandato da vestire, mandò a chiamare il Capitan della sua Guardia e li ordino che facesse radunare tutta la sua militia in piazza del palazzo. E fra tanto essendosi vestitto, fecce puoi un piccolo raggionamento alli soldati, discendoli che intendeva esser deposto del suo stado e che volleva obedire al Gran Signore, ma perche teneva per certo che li fussi la mezzo tradimento, che percio volleva ben vedere come andassi la cosa e perche piu che mai era necessaria la loro fedeltà, e percio cui havessi volutto continuare al servitio suo, venissi di novo a dare il giuramento e cui non lo voleva servire si dichiarassi, perche li darebbe bona licenza. E fatto portare il libro dell'Evangelio, vennero tutti li soldatti ad'uno ad'uno a giurarli fedeltà, ne li fu nessuno che domandasse licenza, dicendo che erano tutti pronti ad esponere la loro vitta in servitio di Sua Alteezza, et erano li soldatti di natione, parte Greci, parte Rasciani e parte Transilvani, a quali

www.dacoromanica.ro

tutti fecce dar le loro paghe, con uno conveniente donattivo. Fatto questo, essendossi radunatti tutti li baroni a Palazzo, mostravano grandissimo dollore e paura, conciosie che gia s'intendessi esser intratti molti Turchi nel paese, predando e facendo mille mali, come è loro usanza in tempo di queste mutacioni. Ma da Sua Altezza furono subito fatte tutte le proviggioni possibili, almeno toccante alla città dove erano, perche fattone prendere parecchij e subito impiccare, parve che si quietassi alquanto il tumulto. Hora vedendo Sua Altezza che il Ciaus che portava la commissione del Gran Turco non compareva, e gia s'avvicina mezzo giorno, piu che mai sicuro che li fusse fraude, dette voce di vollere andare in Boccarest per quietare il paese tumultuante e per castigar detto Ciaus, il quale con false inventioni metteva sotto sopra tutto il Regno, allegando che se fusse venuto da dovero per ordine del Gran Signore, sarebbe comparso in corte a mostrare le sue comissioni. Questa voce sparsa, intesa dal Ciaus per sue spie, poiche stava in loco non molto lontano, attendendo quello che si facessi e che si dicessi, mandò subito aviso in corte che se ne veniva a ritrovar il Principe. Onde Sua Altezza datta a tutti licenza, rettiratosi in stanze secrette ritenuto seco solo me con alcuni de suoi confidenti, fece mettere guardia che il Ciaus non parlassi con persona prima che con Sua Altezza. E cosi fattolo introdurre, a prima vista conobbemo esserli fraude, conciosie che detto Ciaus si smarisse in modo e di faccia e di voce, che apena poteva parlare. Pure invitato da Sua Altezza di esponere le sue comissioni disse che il Gran Signore lo haveva deposto del stado e di novo concessolo a Michna Voevoda, e che Sua Altezza dovessi mandare in Constantinopoli il suo ordinario tributo, e dopoi andarsene dove piu li fussi piaciuto. Il che fecce maravigliare Sua Altezza, rispetto che il Gran Signore in questi casi, non lassi mai in arbitrio delli Principi di andare dove li piace, ma li chiami in Constantinopoli, accio stieno sotto il suo imperio e non possino tentare novita. Onde Sua Altezza disse al Ciaus che questi non erano li modi consueti, ma che pure per veder la volontà del Gran Signore, li mostrasse

www.dacoromanica.ro

il suo comandamento in scritto; et il Ciaus sbottonandosi la veste per pigliare le lettere che haveva in seno, con la confusione in che stava, invece di una ne cavò fuori doe e ritrovo che una era diretta a Sua Altezza, e l'altra alli baroni e magistrati di Valachia. Et havendole lette ambe doe, mandò il Ciaus in certe stanze, con bona custodia, che non potessi parlar con nessuno, e voltatossi a noi assistenti disse habbendo cominciato a scoprire il tradimento. Pero si chiamino li baroni e cosi fu fatto subito et a tutti disse: Questo Chiaus non ha portato altramente comandamento del Gran Signore, ma solamente del Beglierbei, che mi comette per parte del Gran Signore ch'io debba cedere il stado a Michna Voevoda; io dubitto che il Gran Signore sia sinistramente delle mie attioni informato, però non penso di obbedire sin anto che non hebbi mei ambasciatori in Constantinopoli, accioche intendino dal Gran Signore e suoi Bassa, se è ordinato ch'io debba cedere il stado, che se cosi sarà mi rendero prontissimo, ma spero che inteso che haranno le mie raggioni, con li aggiutti di miei amici, non saro altramnete deposto del stado, anzi in esso confermato; percio ogn'uno stie di bono animo et attendi alle sue cure quietamente perch'io provederò in modo che non li sara disordine.

All'hora li baroni non feccero altra risposta, ma mostrando gran timore, se ne andorno a loro case a disnare et il Principe si messe a tavola e fecce disnar seco il Ciaus, alcuni suoi corteggiani e me. Doppo pranzo tornò a mandar in custodia il Ciaus, e mi chiamò sopra una loggia del suo Pallazzo manifestandomi che le due lettere che haveva prese al Ciaus la una era diretta a se, ordinandoli il Beglierbei per parte del Gran Signore che cedessi il stado, pagassi il tributo, e che se ne andassi dove li piacessi; l'altra era diretta a baroni e magistrati del Regno per la quale il Beglierbei pur li comandava per parte del Gran Signore, che subito senza dimora prendessero l'armi e si impadronissero delli thesori del Principe consignandoli al Chiaus per portarli in Constantinopoli e che in ogni modo amazzassino Sua Altezza, e che altramente facendo sapessino che incorreriano nella disgratia del Gran Signore, e che farebbe

www.dacoromanica.ro

metter a sangue e foco tutto il paese. E poi Sua Altezza mi soggiunse: nostro Signor Iddio ne ha aggiutato che questa lettera sia venuta in mia mano e che il Chiaus sia in custodia, perche altramente corrirebbemo grandissimo pericolo, però possinno sperar rimedio perche tutte queste sono fraudi del Beglierbei, le quale noi metteremo in chiaro con li ambasciatori che domani mattina manderò in Constantinopoli. E doppo molti e varij raggionamenti scendendo a basso, trovamo essere gionto corriero di Constantinopoli espeditto a Sua Altezza dalli suoi agenti che in quella corte dimoravano, dicendo che ivi era cosa publica, che il Beglierbei avessi detto per cosa certa al Gran Signore essere avisato che Sua Altezza già erano qualche giorni se ne fussi fuggito in Ittalia, con tutti li thesori di Valachia, che percio sendo quel Regno senza governo, era necessario che li fussi quanto prima provisto di un Principe. Havendo il Beglierbei usatto questa astutia, perche sapendo che il Gran Signore non harrebbe deposto il Principe, per l'affetione che li portava, li conveniva, per haver auttorità di metterline un altro a sua volontà, darli ad'intendere che havessi abbandonato il Regno, senza dubitare che si fussi potutta apurare(?) questa fraude, perche col Gran Signore a faccia a faccia non li parla nessuno, ne esso ch'era homo di poca stoffa harebbe cercato piu avanti di questo fatto, per la indubitata fede che dava al Beglierbei, si come segui, perche doppo haver mostrato di maravigliarsi della fuga del Principe, per quanto fu rifferito da suoi domestici, disse al Beglierbei che provedessi di un succesore, dandoli autorità di far quel che li pareva.

Per questto effetto vennemeo in consideratione che il Beglierbei non haveva cercato che il Gran Signore comandassi in scritto che Sua Altezza cedessi il stado, perche li haveria pottutto rispondere che causa lo moveva domandare simile comandamento, se egli rifferiva che il Principe se ne era fuggito. Per questo il Berglierbei mandò le comissioni firmate da lui, comandando in nome del Gran Signore, e dal'altro banda, ordinando alli baroni che amazzassino il Principe, accioche con la sua morte, non si potessi mai metter in chiaro la fraude, pen-

www.dacoromanica.ro

sando puoi detto Beglierbei con sue militie turchesche di fare in modo che mai piu non si ne parlassi.

Cognosciuto donque da Sua Altezza a pieno l'inganno, fecce chiamar di novo li baroni a conseglio, participandoli il tradimento che li haveva ordito il Beglierbei, ma che percio se ne vendicherebbe col mandare ambasciatori al Gran Signore, che li farebeno intendere non esser altramente fuggito, come li era statto datto a credere, ma ritrovarsi nel suo stado, per governarlo tanto longametne, quanto a lui fussi piaciuto lasciarglielo, con quella fede et osservanza, che doveva. E che con questa ambasciata si rendeva certo non sarebbe statto privato del Regno, ma confermandolo e datto tal castigo al Beglierbei qual meritava. Cercò puoi Sua Altezza con varij argomenti di pacificar l'animo de baroni, molto turbati e timorosi, perche gia s'intendeva esser statti sacheggiatti qualche lochi vicini alla città da Turchi, de quali ne intravano molte squadre ora per ora. Et in quello instante sentendosi gran rumore, venne nuova esser intrato una banda di essi con nominato di molto maggiore, ma subito furono dalli nostri morti et oppressi. Però questo tumulto fecce che gli baroni e gentil'homini perdessino in tutto il rispetto e buttandosi in ginocchie al Principe lo pregavano che non li intertenesse piu, ma che cercassi di salvar sè e lasciar salvar loro, perche se si ritardassi molto non li sarebbe puoi piu tempo, stante che li Turchi ingrosserian di numero e metterebbeno tutto a sacco, con pericolo oltre di perdere le facoltà, che fussi levatto l'honore alle loro mogli e figliole. Ma vollendo pur il Principe quietarli et andar appresso alla sua opinione, di non moversi sin che non rittornassero li ambasciatori di Constantinopoli si come forsi sarebbe statta la nostra salute, persistendo li baroni nelle loro preghiere e cominciando a lasciar il rispetto, con dire che li comandassi di far altramente, dubiosa Sua Altezza di maggiore insolenza, e consequentemente di qualche sollevatione, li disse: horsu voi volette andarvi a perdere e meco insieme, io vi voglio contentare; ogn'uno vaddi a mettersi in ordine che non potendo restar qui io solo, senza molto pericolo, sono disposto di condurvi in

www.dacoromanica.ro

Constantinopoli, accio possiamo tutti di presenza mostrare al Gran Signore, la fraude del Beglierbei e la nostra innocenza. E cosi essendo gia tre hore di notte, ogn'uno delli baroni andò a casa a mettersi in ordine, con intentione di vollersi salvare in Transilvania, paese confinante colla Valachia, e lasciar andare Sua Altezza in Constantinopoli a sua posta. Ma comparvero puoi assai subito quatro corrieri di diverse bande, espeditti da signori de confini confidenti a Sua Altezza, dandogli raguaglio che il Beglierbei haveva fatto prender li passi delle strade che conducono in Constantinopoli da numero da spacchi, perche amazzassino il Principe se fussi voluto andare in Constantinopoli. E questo a parer nostro dovette esso Beglierbei fare dubioso che la sua trama non restassi bene arditta e che per qualche accidente li baroni de Regno non havessero pottuto amazzar il Principe, il quale se fussi andatto in Constantinopoli sarebbe statto causa della rovina di esso Beglierbei. E per questo tentò per tutte le vie di farla amazzare, ma non li riusci, perche havuti questi avisi, havendomi di nuovo Sua Altezza chiamatto in segretto e communicattomeli, soggiongendo che mallamente harebbe potutto diffendersi da detti spacchi, con ciosie che prima che passar il Danubio, nell'intrar ne paesi de Turchi, li conveniva dare licenza alla sua militia, per esser usanza di non potter andar principi christiani armati in paese de Turchi. senza pericolo. oltre in correr in chrimen di esser tagliati a pezzi dalla moltitudine de Turchi, che subitò si sarebbe sollevata secondo la usanza de quei lochi. Ma domandò che non pottendosi percio andare in Constantinopoli, senza manifesto pericolo, quello che in questo caso lo consegliassi, poiche gia vedevamo che de suoi baroni pocco si potteva fidare, conciosia che ogn'uno attendesi piu al loro proprio che a dimostrare la lealtà, che pur haveva tal volta separatto di loro, col bon trattamento che li haveva sempre fatto, io li risposi che per la confusione in che mi trovava per tanti e cosi stravaganti accidenti successi in cosi poche hore, non era atto a darli alcun conseglio; pure che non pottendosi andar in Constantinopoli senza manifesto pericolo, non vedeva altro scampo che pigliare

www.dacoromanica.ro

la strada della Transilvania per entrare nella Ongaria paese dell'Imperatore, dove si sarebbemo potutti chiamar sicuri. A che mi soggiunse Sua Altezza che questo era il suo pensiero, pero che stava in molto dubbio della fede de Transilvani, come confederati con Turchi, e che sarebbeno stati ancor loro sollevati dal Beglierbei, sotto ombra di servitio del Gran Signore a nostra rovina; e stava ancor suspeso d'animo, stante la età tenera del Principe di Transilvania, per la quale il governo del Regno era in mano de Pressidenti e consiglieri, li quali non sarebbeno statti tutti d'accordo in darli strada e non haveriano tenuto conto, stante il mutamento di fortuna, del matrimonio gia concertato, però che in tanta angustia di tempo non vedemdovi altro miglior espediente, ancorche pericoloso, conveniva del male elleger il manco, e che dovendo noi portar molto thesoro si potrebbe comprar li animi di quelli che fussero contra.

8. *Fuga lui Petru în Transilvania.*

a) Pregătirile pentru fugă.

Fatta questa rissolutione si rinfranchimo un poco di animo et attesimo tutta la notte a restringere le cose di piu valore e farle accomodare sopra carri et massime li denari, di quali perche si era riscosso la maggior parte delli tributi del Regno, si trovavano in contanti da scuti settecento millia, ma in bona parte monete di argento turchesche et allemanne, perche tali correno in Valachia, onde facevano grandissimo rillevo e davano grandissimo impedimento, conciosie che convenissi condurli con carri tiratti da sei cavalli per carro. Fattosi finalmente giorno, et era Martedì mattina, Sua Altezza mandò a chiamare de quindici baroni de principali, fra quali doi suoi nepoti, e li fecce intendere che per le male nove venuteli che passato il Danubio li erano statte fatte alcune imboscate da Turchi per ordine del Beglierbei, dalle quali si conosceva pericolo evidente di morte, si era rissoluto finalmente partire la sera alla volta di Transilvania, con tutti li suoi thesori, per passarsene poi nel

www.dacoromanica.ro

paese dell'Imperatore in Ongaria, onde sarebbemo tutti sicuri; di che tutti li bacciarno li piedi per allegrezza, ringraziandola assai che non li vollesi abandonare, concio sie che loro e tutti li altri baroni fussero di già prima risoluti di non voler andar in Constantinopoli per li molti pericoli che antivedevano, e fussino gia preparati con tutti loro beni, moglie e figlioli passarsene in Transilvania, poiche Sua Altezza non haveva gente pronta, ne forze, ne appoggi da potere far resistenza alla potenza de Turchi; e che hora che sentivano che Sua Altezza ancor lei teneva quella strada per migliore per la salute di tutti, non stimavano piu ne travagli, ne pericoli. Et è da saper che questi baroni non confidavano restare in Valachia alla venuta dell'atro Principe che doveva succedere, perche essendo statti servitori e partiali del nostro, dubitavano delli beni e della vitta, come per avanti havevano visto seguire in altre mutacioni di stado in persona di altri baroni che si erano rimessi alla clemenza del Principe che intrava al poscesso del Regno. Sparsa donque voce che Sua Altezza voleva far la strada di Transilvania, nacque molta speranza di salute in tutti, e cosi Sua Altezza fecce accomodare tutti li denari e sue cose piu preciose sopra diversi carri tirati ogn'uno da sei cavalli e potteva esser la valuta del thesoro piu di un milliono, compreso doi carri di cose mie, nelli quali in quattro coffani havevo riporti li quaranta millia ducati d'oro miei e piu li vinti millia donatimi da Sua Altezza da portare al Signor mio Padre, a quali mi aggionse di piu altri quaranta millia, accompagnati da queste parole: Si piacerà a Dio che mi salvi col mio thesoro che è assai, li goderà la casa vostra, ma se mi succederà sinistro saran per me e per voi. Diede poi cento cinquanta millia ducati d'oro, repartiti a dieci baroni piu suoi confidenti, per ripartire il rissico, accio in ogni caso vedessino di salvarli; comandò poi che ogn'uno si mettessi in ordine per la partenza la sera, perche con caminare tutta quella notte harrebemo avanzato tanto da poter stare con meno dubbio di esser infestati da qualche squadra de Turchi, stante che erano venuti avisi che tuttavia ne andava intrando moltitudine nel paese.

www.dacoromanica.ro

Disse poi a me, che voleva andassi avanti di tutti, con li miei bagagli e mi assegnò ottanta archibuggieri della sua guardia per mia diffesa e che meco venisseno gli altri Ittaliani e Francesi con le loro robbe, e che non havendo intoppo nel camino, andassi ad aspettare in Sachmar[119]), fortezza d'Ongaria, sogetta all'Imperatore, ch'era detta fortezza a confini di Transilvania; e che impassando per la Transilvania quando havessi trovato corrispondenza di bona amicizia, li andassi assicurando la strada con l'aggiuto di tanti signori con quali havevo fatta amicitia in tempo che fui a quella corte ambasciatore, facendo in nome di Sua Altezza promesse di doni ondi mi fussi parso necessario. E cosi havendo Sua Altezza fatto un donativo per mia mano alli suoi soldati di dieci millia scudi, e messo in un coffano alcune cose preziose e gioie, che potevano valler de cento millia scudi, per haverle piu a mano ad ogni suo bisogno, andava incamminandosi al viaggio. Et io fatto accomodare le mie robbe, argenti ed altre cose di piu valore, che in tutto potevano vallere da cinque millia scudi, con piu quatro millia tallari in denari contati da servirmene per le mie spese, sin che havessi passato il pericolo, in quatro coffani sopra una spedita carreta tirata da quatro cavalli è messo a ordine un bon cocchio con altri quatro cavalli, per servitio della mia persona in ogni bisogno, e facendo menar meco sei cavali, doi arabi e quatro turcheschi, bellissimi e di valore, con una dozena di homini, undeci Valachi et un Luchese, per mio particolare servitio, andai il primo in piazza del palazzo apparecchiato alla partenza verso le vinti doe hore del giorno. Ne molto stette che vi si radunorno li baroni principali.

Il tempo a quel'hora era sereno e bellissimo e dopo un'hora che Sua Altezza discese del palazzo per montar a cavallo, venne in un subito un certo aere nebuloso, con copia di cosi gran neve, larga come la mano, che pareva una cosa mai piu vista, spaventandosi tutti, e prendendo simil mutatione per un prodigio, ma Sua Altezza senza ponto invaglirsi, facendo mettere in ordine

[119]) Satu Mare.

www.dacoromanica.ro

ogni cosa necessaria, vedendo che per falta de cavalli non potuti aprontare in tanta pressa, non poteva condurre per nostra maggior diffesa sino alli confini di Transilvania l'artiglieria, che teneva nella piazza del suo palazzo, accio non restassi in poter dei Turchi, la fecce subito inchiodare e rompere le casse, con bruggiare tutta la monitione, che fu fatto in un instante. E verso le vintiquatro hore che è in bocca di notte, si messemo in camino. Et io con quelli della mia compagnia il primo, con la guardia de ottanta archibuggieri dattimi da Sua Altezza, dalla quale mi licenziai con grandissima tenerezza, e sua e mia, e di mano in mano venivano seguendo li altri baroni, con le loro moglie e figlioli e loro beni, in carri, cochy e carrette; appresso di essi il Principe con la sua militia di circa ottocento fanti e cinquecento cavalli, che in tutto potevamo essere da otto mlilia persone con cinquanta carri di robba e thesoro e cohy e carrette di donne e figlioli.

b) Sosirea în Transilvania.

Tutta la notte caminamo con grandissimo freddo e disaggio. Hebbemo però qualche hore il benefficio della luna. Et a doe hore doppo mezzogiorno del Mercordi, gionsi con la mia compagnia alla falde delle montagne di Brassovia, che divideno la Valachia dalla Transilvania, che con tutte non siano molte alte, sono però malagevoli e precipitose e molto difficili a passare con carriggi, convenendo a forza di braccia tirarli di sopra con corde, per certi legni, da per tutto accomodati in forma de grandi, in modo che havendo posto li soldati a questo officio, e ridotto di sopra il monte ogni mia cosa, ci venne nova che di verso la Moldavia cominciavano in Transilvania a comparere squadre de Turchi per tagliarne li passi, e dalle spie fummo avvertiti esserli statto dato in Moldavia il passo da Petro Voevoda Principe di quel Regno et inimico del nostro[120]), per esser zio di Michna Voivoda, nostro successore e tutte queste preventioni erano statte fatte per ordine del Beglierbei, che

[120]) Petru Schiopul, în a doua domnie (1582—1591).

www.dacoromanica.ro

doppo che cominciò il tradimento vigilava per ogni verso che non scapassimo. La nova di questa gente, come che mi ritrovassi solamente con ottanta soldatti, mi fecce fermare sino al comparere di Sua Altezza, che giunse verso la sera; et andato con sei cavalli a riscontrarla, mi disse che gia haveva notticia di tutto e che havevo fatto bene a non passare avanti e che come vedessi che tutto la gente havessi passato la montagna, seguitassi pure il mio camino anticipato, perchè no li sarebbe più che temere e mi lodava. Arrivato che fussi alla città di Brassovia metermi in sicuro con la mia robba, per pottersi meglio veder a piedi e così subito ritornai alla mia compagnia et era già di notte. Ma nel passare la montagna, volendo ogn'uno delli baroni valachi esser il primiero, vennero in grandissima confusione et essendo le donne e figlioli smontate a piedi, per far tirar li cochy e carette sopra il monte, spandendosi voce de alcuni paurosi che giongevano Turchi, non si sentì mai si fatti gemiti e lamenti, gridi e confusione di dette donne e baroni che fuggivano chi quà e chi là per salvarsi, con tal dissordine e rumore che mi si sentì cosa più calamitosa. Ne voleva che il Principe in persona con il lume di infinite facelle, andassi facendo animo quà e là e levando la oppinione corsa che arrivassino Turchi, che con tutto questo non si poteva metter cosa alcuna ad ordine. Ma alla fine tanto si fecce pure che cessorno un poco li pianti delle donne e confusione delli homini et havendo Sua Altezza fatto sallire ducento soldatti, fecce da essi tirar sopra con corde tutti li carri, cochy e carette; et essendo la gente tutta tornata al suo ordine, cominciamo di novo a caminare. Però essendosi trovatti a doe hore innanzi giorno, appresso a certi passi pericolosi, di boschi folti, fu comandato da Sua Altezza che tutti si fermassino et aspettassimo il giorno chiaro. Il pattimento che si hebbe quel resto dela notte, io non lo posso esprimere: non ardivamo a far foco per non dar mostra di noi, non havevamo per affanno di mente e particolarmente io mangiatto quasi niente della partenza di Valachia sino all'hora, ne tam poco havevano mngiatto li cavalli se non un poco di fieno, ne si era tampoco ne dormitto ne preso riposo

www.dacoromanica.ro

perche sempre havevamo caminato per uscir quanto prima di Valachia et dalli lochi sospetti, sperando gionti che fussimo in Transilvania ristorarsi, a tale ch'eramo morti di freddo, di fame e di dissaggio e per gionto cadeva una brina che gellava..

9. *Intâmplările Principelui şi a însoţitorilor săi în timpul cât au stat în Transilvania.*

a) Comportamentul Braşovenilor.

Giosemo a mezzo giorno in una villa di Transilvania dove parendomi che gia fussemo fuori di tanti pericoli, presi con tutti miei un poco di cibo, e ristoratti andavamo accostandosi verso la città di Brassovia, dove, havendo in tempo che li passai ambasciattore fatto amicitia con li principali, speravo fermarmi là et ricoverarmi sino che paressi a Sua Altezza ch'io dovessi andar avanti. Ma gionto alla città verso la sera, ecc novo infortunio, conciosie che ritrovassi le porte serrate, per ordine del governatore et havendo con molti preghi ottenuto che venisi qualche d'uno di miei amici sopra le muraglie per potterli parlare, alla fine comparve un medico che parlava ittaliano, galant'homo e molto servitore del nostro Principe e mio amico, il quale con le lagrime alli occhi si dolse de nostri travagli, dicendo che il governatore e magistrati della città sentivano grandissimo dispiacere di non potterne dar aggiutto, ne ricetto, perche havevano gia di giorni nella città un Chiaus, che li minacciava della disgratia del Gran Turco, se altremente facessero, oltre che li Presidenti di Transilvania li havevano comandato che dovessero obbedire al Chiaus, accio non fussi di loro riportato male al Gran Turco, con quale intendevano conservarsi in amicitia e confederatione. Io fecci quelli maggiori prieghi e promesse che pottei per esser lasciato intrare, allegando che se bene ero delli servitori di Sua Altezza, ero però Ittaliano e che non haveva a far niente con Turchi. Ma nulla valse, e tutto quelo che pottei ottenere, fu secretamente ordinato dali magistrati al medico che mi facesse dare allogiamento

www.dacoromanica.ro

in una chiesa e casa di un ministro lutterano ch'era lontana sei millia in piu[121]), dove aviattisi fui ricevuto con molta humanità e conforti. Et era questa chiesa circondata da una muraglia a guisa di una piccola fortezza, come usano in quei paesi. Attesi a metter in ricatto tutte le mie cose et intendendo che Sua Altezza, visto non potter intrare in Brassovia, haveva con la sua gente occupata una villa per albergar ivi quella notte, montai subito a cavallo e con dilligenza andai a ritrovarlo, che à ponto volleva andar a tavola, e così cenatto che hebbi seco, comniciammo a discorrere di questi novi accidenti; e perche trovava che li era di grande impedimento l'haver appresso quei baroni e signori valacchi, con le loro donne e famiglie, diede ad ogn'uno licenza di andarsene e trovarsi ricapitto in quella terre o città, che fussi a loro piaciuto, concio sie che siando nella Transilvania molti villaggi di Valachi et havendoli in essi delli parenti, sarebbe stato sicuro per loro, che si ritirassero in quelle bande dove havessero piu fede di pottersi salvare, con le loro donne. E siando da loro accettata l'offerta molto volontieri, se ne andorno subito a giorno, chi in un loco, e chi in un altro, e parte di essi capitorno bene et altri male perchè furono svalliggiati.

Restata Sua Altezza senza impedimento con la sua militia e corteggiani ittaliani e francesi, persuase a me che cercassi di metter in raccomandatione del medico mio amico quello mi fussi parso, et in ristretto facessi come havessi giudicato piu ispediente di tutte le mie facoltà, concio sie che antivedessi nova guerra, dubitando che li Transilvani posto l'occhio sopra tanto thesoro, non si lasciassero vincere dall'avaritia e per consequente non si passassero lealmente con lui, però che a tutto suo sforzo cercherebbe con donattivi di contentare quelli che governavano, accio li dassero sicuro passaggio per andarsene nell'Ongaria, paese dell'Imperatore. Comparve il giorno et era Giovedi e per diverse spie intendevamo che li Transilvani si mettevano in arme per tagliarne li passi, dicendo che li conve-

121) Este vorba de biserica din Râşnov şi de parohul Simion Massa

www.dacoromanica.ro

niva osservare li comandamenti fattili dal Beglierbei, sotto nome del Gran Turco, onde, perche parse a Sua Altezza pericoloso chè io stessi da lui disgionto, si concluse che dovessimo tutti ordinatamente rettirarsi in una terra poco indi lontana, e che puoi manderebbe lettere secrette alli presidenti di Transilvania, con offerte di grandi donativi, accio ne concedessero passo dove fussi parso a loro piu spediente. Andai al loco dove erano li miei carri e prima mi parve di raccomandar qualche somma di denari a quel medico, però non la volse acettare, dicendo che non sapeva come servirmi, tanto era il timore e confusione in che erano tutti nella loro città. Me ne andai perciò a quella terra dove gia era gionto il Principe... quale subito con lettere e persone secrette scrisse alli Presidenti di Transilvania conciosie che il loro Principe ancora per la tenera ettà non governassi, offerendo loro molto thesoro, perchè li desesro passo d'andarsene con cinquanta o sessanta espediti cavalli, carrichi di parte del suo thesoro, perche in ogni caso che havessero richiamo dal Turco, harebbero benissimo potuto scusarsi di haver fatto tutte le dilligenze possibili et che anche lasciava loro tanto thesoro che harebbeno con parte di esso quietato il Beglierbei.

Stavamo aspettando che risposta venissi di Albagiulia et ogni giorno vedevamo cattivissimi segni, perchè hoggi venia una nova, domani un'altra, e non vedevamo se non confusione massima che li soldati transilvani havevano poco a poco abbandonato il Principe; il medesimo si vedeva che facevano li Greci e non restavano di confidenti altrochè ducento o ducentocinquanta lanze di Rasciani, li quali pero in parte vacillavano et aspettavano che li venissi fatta di metter qualche corso di denari a sacco. Medesimamente la maggior parte delli ottanta archi buggieri ch'erano in mia custodia, con l'esempio di quelli del Principe, mi havevano lasciato, per maniera che restavo con solo quindeci homini appresso. Però si rettirorno poi meco otto o dieci Francesi e fra li altri il Signor Francesco Pontus della Planza, gentil'homo di molto valore, che haveva seco mezza dozena de bravi homini e tutti stavamo dentro un alloggiamento grande, attendendo quello che risolvesse Sua Altezza. Et in

www.dacoromanica.ro

quei doi giorni di Venere e Sabatto, che ivi dimorammo, vennero di verso la città di Brassovia alcuni gentil'homini confidenti del Principe e miei amici, li quali essendo venutti a visitar Sua Altezza, et inteso quanta poca fede havessero osservatto li nostri, e quanto fussemo deboli et in quanto pericolo fusseno li thesori, dubbiosi giorno per giorno di sinistro accidente, li persuassero de far metter in recatto qualche parte di detti thesori, il che si fecce dandone secretamente bona parte a persone confidenti. Et io medesimamente delli miei cercai di raccomandarne tutta quella parte che potei, repartendoli; e medesimamente da miei servitori, homini de quali haveva esperimentata la fede, ne fecci di notte sotterare qualche parte in un giardino del mio albergo e coprir sopra di paglia, per restar con manco impedimento, però a nulla giovò che tutto capitò male per le molte inquisitioni che feccero li Transilvani, come dirò appresso.

h) Fuga Principelui travestit în haine ţărăneşti şi comportamentul infidel al soldaţilor jefuitori.

Il Sabatto sera Sua Altezza mi disse che dal capitano della fortezza di Fogoras li era statto datto aviso che quanto prima se ne andassi in quel luoco, perche questa era la mente de Governatori di Transilvania, et che là sarebbe consigliato il modo come potterli dare cautamente il passo per andare in Ongaria. Fecce donque Sua Altezza intender che doe hore innanzi giorno, al suono della tromba ogn'uno fussi apparecchiato per la partenza, et ciascuno di noi andò ali suoi allogiamenti. Però alla mezza notte andorno a Sua Altezza persone sue confidenti, facendoli intendere molto secretamente per parte del Governatore di Brassovia che così quella città come tutti li lochi circonvicini havevano ordine di mettersi l'indomani in arme per farla priggione et impatronirsi delli thesori con scusa di haverne a dar conto al Gran Turco; che percio gli ne davano aviso accio essendo debole di forze, com'era da non potersi diffendere, cercassi di prendere subito il miglior partito che in questo caso li fussi parso, accio non li mancasse poi il tempo. Onde Sua Altezza vistasi a questo stretto di che sempre era stata dubio-

www.dacoromanica.ro

sa, preso un'abito pastorale, messosi adosso alcune giogie di meno impedimento e circa doa millia ducatti d'oro, senza poterne dare, ne a me, ne ad altri aviso... Uscitto per una finestra di dietro al suo allogiamento, se ne caminò tutta la notte sin che si ricoverò in un villaggio de Valachi, in casa di un pastore, dove stette sconosciuto dieci o dodici giorni, attendendo quello che seguisse di noi e cose sue.

Di questo accidente non intesi parola et aspettavo il suono della tromba per aprontarmi alla partenza... Parendomi che troppo si tardassi al segno della partenza, mandai verso l'alloggiamento di Sua Altezza per saper quello che facessi, ma non vedendo comparer la risposta, e che di quando in quando venivano alcune piccole squadre de cavalli, per veder quello che io mi facessi, entrai in grande sospetto, a tale che timorosi tutti di qualche sinistro, cominciorno li miei compagni a montar a cavallo per andar verso l'alloggiamento del Principe; et io vollendo far il medesimo, ecco con gridi e molto trepito, et era un'hora innanzi giorno, che luceva la luna, venir da cinquanta e più de soldati rasciani di Sua Altezza a cavallo, seguiti d'altra gente ch'introrno violentemente nel cortiglio del mio alloggiamento e per forza levorno da servitori li miei cavalli, prendendo similmente quello di quale mi volleva io servire, e feccero aviare avanti li carriaggi, spingendo me a piedi, con essortarmi a caminare. dicendo che il Principe era partito e che havevano alle spalle li Transilvani che ne volevano amazzare. Ma all'effetto non stava così la cosa, perche costoro... si messero a saccheggiare quello li venne alle mani et havendo condotto, per quanto intesi puoi, un carro pieno di denari e robbe pretiose in un bosco per divederselo, quest'altra turba venne per sacheggiar me e mi andavano conducendo in pressa sino che fussi arrivato nel bosco... Et havendomi avertito un Vallaco, mio famigliare, che mi veniva seguendo et intendeva la lingua rasciana, che haveva sentito mormorio fra essi soldati, gionto che fussi nel bosco di dovermi amazzare e repartirsi la mia robba, restai molto preso di animo, e procurai di rinfranchirlo con raccomandarmi di tutto cuore a nostro signore Iddio,

www.dacoromanica.ro

facendo voto alla Madonna Santissima di andar, gionto che fossi in Ittalia, a Loretto, ... Mi callai pian piano della carretta per andarmi a nascondere in certi boscheti, ma siandosi destata la guardia, mi torno sopra la caretta, dicendomi che non mi lascierebbe far torto; e però essendosi fatto giorno, comparve tutto in un tratto altra turba, correndomi addoso, chi con scimitarre, chi con archibuggi, minaciandomi della vitta, se non li dava li denari e gioie, al che non sapevo che rispondere, se non che prendessero li carri, li cochy et ogni cosa che sopra li fussi, lasciando me vivo, poiche non dovevano dar morte a uno che mentre che stette in Valachia li fecce sempre tanti favori e gracie appresso il Principe, si come all'effetto havevo fatto. E però doppo che mi havevano minacciato, senza farmi altro male, trascorevano, come quelli che havevano l'occhio in tanti lochi, che non sapevano dove fermarsi, e fu la mia ventura, che assai presto comparvero altri loro compagni, con aviso che in un bosco erano statti condotti doi carri del Principe con più di sessanta millia scudi de denari e moltre robe preciose, e che se li dividevano. Onde quelli che mi conducevano abbandonandomi, corserò a quel suono. In qual mentre havendo ricuperato un poco di animo, comparsero da trenta giovani valachi servitori del palazzo di Sua Altezza, che mi raccontorno la fuga del Principe, senza saperne la causa, ne tampoco dove fussi andato e che moltitudine di Transilvani armatti, andavano cercando da per tutto con dilligenza di tesori, conducendoli nella città di Brassovia, e che erano statti nel giardino del mio alloggiamento, sotto certa paglia trovatti sotterratti parecchi sachi de denari come in altre parti...

Ritrovandomi hora a quel segno, pregai un di essi Valachi che mi volesse consentir il suo cavallo, accio pottessi pensar alla fuga, et il buon giovane mi ne compiacque, offerendomi tutti insieme compagnia fedele. Onde per non esser conosciuto, vestitomi di una veste vecchia di panno verde fodrata di pelli di agnello, montai a cavallo, facendo da miei cochieri prender la strada che menava in Ongaria. Dove che verso mezzo giorno, nel passar di un bosco, viddi comparer da cinquanta delli me-

www.dacoromanica.ro

desmi soldati rasciani a cavallo, che tutti vennero alla mia volta, et eranno carrichi delle robbe e denari del Principe, che havevano delli doi carri saccheggiato, e salutandomi mi dissero che non volevano niente del mio, perche havevano della robba assai, ma che mi accompagnariano sicuramente sino in Ongaria, perche della mia compagnia ne ridonderebbe anche la loro sicurezza, perche si haveva da passare per li stadi del Signor Steffano Battori, che sapendo quanto esso signore mi fussi amico, speravano per mio rispetto non li sarebbe a essi tampoco datto impedimento nel passar per li suoi stadi. Da che presi grandissima speranza, cominciai a minacciarli, rimproverandoli la ingratitudine, e mi aggiutai in modo della lingua, che mi avidi havermeli resi obbedienti, come se fussi statto loro patrone, di maniera che ad uno ad uno venivano a giustificarsi scusandosi non essere di colloro che mi havevano maltratato. Mostrai di pacificarmi e visto che da alcuni ragazzi ch'erano con essi, erano condotti quatro delli miei cavalli di prezzo, mostrai desiderio che mi li facessero ritornare, il che fu esseguito in quello instante e s'indirizamo tutti alla volta di Ongaria.

Arrivamo verso le venti hore vicino alla fortezza di Fogoras dove sarebbe statto l'animo mio di fermarmi quella notte, però avisato che andavano attorno comissarij eletti dalli Regenti di Transilvania con soldatti per impedir e prendere tutto quello che trovassero delle cose del Principe e de suoi seguaci, sforzato anche dalli soldatti che mi accompagnavano, mi risolsi a cambiar strada e seguir il viaggio per lochi incogniti alla volta d'Ongaria. Onde convenendone prima passar un fiume[122]) e di gia gionti alla riva di quello, procurando prima di far passare li carriaggi con una barca piatta che ivi stava a questo effetto, rispetto che il fiume era profondissimo e non si poteva guazzar senza pericolo. Mentre che li stavammo imbarcando, comparve una compagnia di cavalli correndo alla nostra volta, a tutta briglia, alcuni con le lancie in vesta et altri con le scimittare nude. Onde se ben li soldatti che erano meco et altra gente accom-

[122]) Cred ca este vorba de râul Olt.

www.dacoromanica.ro

pagnatisi per strada era in maggior numero et assai meglio armati, a tale che pottevano non solo far resistenza ma metter li aversarij in fuga, ma passaron tutti il fiume con cavalli a sguazzo, e lasciaron me solo con doi servitori: un Luchese et un Vallacco, quali essendosi valentemente afrontati con li primi delli aversarij che mi venivano adosso... Fatto animo spinsi il cavallo in fiume, che mi porto facilmente et a salvamento a l'altra riva, dove mi stavano aspettando tre o quatro de miei servitori, che il resto della gente e de soldatti se ne fuggi avanti in tutta briglia, a benche per quanto intesi poi, fussero rinchiusi dalli Transilvani in certi passi, dove che li spogliorno di quanto havevano sachegiatto. Gionto a l'altra riva tutto bagnato da capo a piedi, viddi che li miei doi servitori trattavano amicabilmente con colloro che ne havevan persequitato. Onde cominciai dalla larga a lamentarmi del mal trattamento che mi havevano voluto fare con dirli chi'o era Ittaliano e molto servitore del Principe di Transilvania et amico di molti de signori principali del Regno. Mi rispose il capo di essi che mi conobbe, che non erano venutti per farmi ingiuria, ma bensi per osservar li ordini de suoi Presidenti, di ristallare tutta la roba che ritrovassero che fussi uscitta di Valachia, per condurla nella città di Brassovia, dove sarebbe tenutto raggione ad ogn'uno, e che li dispiaceva dovermi dar questo disgusto, ma che non pottevano far altramente. E subitto fatto dar volta alli carriaggi, se mandorno, dicendomi che fedelmene sarebbe ogni cosa conservatta Visto di non poter far altro, mandai con loro un mio servitore accio vedessi quel che seguiva, e restatto hormai privo di ogni cosa, ne havendo piu se non tre cavalli turcheschi con suoi fornimenti e scimittare guarnite, di valore di centi scudi l'una, vedendo ivi vicino un villaggio, benchè molto povero, ne pottendo hormai piu comportar la humidità che sentivo adosso, mi ricoverai in casa di un pover homo, onde non era comodità che di un focolaio; mi messi pian pian a rasciugar... hebbi un poco di pane e mangiai. E non sapendo che risolutione prendere, intendendo che un familiare del Signor Cosmo Horvat, capitano della fortezza di Fugoras era gionto in quel villagio, essendomi

www.dacoromanica.ro

ralegrato doppo tanti infortunij veder un homo da me conossiuto, andai a ritrovarlo e me li raccomandai, donandoli una delle due scimittare et essendo da esso consolato et essortato di andar con lui in detta fortezza di Fugoras, perche sarei dal suo padrone ben visto et aggiunto, montai a cavallo e gionsemo la a mezza hora di notte. Dove vedendo venir verso di me il Capitano a piedi con sua gente di servicio, per riconoscer ch'io fussi, come li fui vicino scavalcai e salutatolo, dissi che hormai mi pareva esser sicuro; e di tanta robba che conduceva non essendomi altro restatto che li tre cavalli che li mostrai, gli ne donava uno, di vallore di ducento scuti. Fui da esso confortato dicendo che essendo cascato in tanta callamità, era anzi debitore egli di far presenti a me, che me a lui, pure lo accettava per ricompensarmelo in maggior cosa. M'introdusse poi nella fortezza, e providde di robba, di bona cena e di bon letto ne lasciò officio di bono amico che per me non facessi, mi averti nondimeno che mi conveniva scrivera de miei casi al suo Principe e Regenti, perche altramente senza loro licenza non harebbe potutto libero rilasciarmi, quando io havessi volutto, ma che non dubitassi perche conosceva tanta bona inclinatione nel detto Principe, che non solo la libertà, ma mi harebbe fatto restituire li beni.

c) Soarta averilor lui Petru Cercel.

Stetti tre o quatro giorni in risposo. E fra tanto varie cose si diceva del nostro Principe, ma nessuna certa. Intesi che il Signor Francesco Pontus della Plancia et altri gentil'homini erano vivi, ma che havevan corso molto pericolo, e che li era statto tolto tutti li loro beni, e se ne stavano in Brassovia con molto dollore di me perche havevano inteso che ero stato amazzatto; e li diedi subito con un corriero di mia salute aviso, e da esso con la risposta mi fu confermato che quelli sachetti di denarî che havevo sotteratto nel giardino del mio albergo, erano statti trovati e che si facevano dilligenze tali e con tanto rigore s'inquirivano li thesori del Principe e con nostro, che sino a quelli che Sua Altezza haveva fatto collare nelli pozzi e nelle fiumare

www.dacoromanica.ro

appresso a certi mollini, erano statti pescati e ritrovati e che havevano fatto carcerare tutti quelli homini di Brassovia che havevano havute conversatione con Sua Altezza e con me, li quali col spavento del tormento, havevan rivellato li denari che li erano statti datti in custodia e consequentemente toltagli ogni cosa; mi furono anche scritti altri particolari, per quali cominciai a vedere che gran difficoltà harei havuto in ricuperar li miei beni. Pure mi rissolsi di scrivere copiosamente di tutto al Principe di Transilvania e cosi al Gran Cancelliero[123]), mio amico, lamentandomi che in paese amico fussi statto cosi mal trattato... Li racontai la maniera di come mi fussero statti tolti li miei carriaggi e come qualche somma di danari mi erano statti presi e messi in comune con le altre cose del Principe; e quello che era mio, supplicava mi fussi restituito, poiche con tanti pericoli della vitta e con servicij tanto segnalati verso Sua Altezza, me li haveva acquistati. In ultima suplicai che mi facessero liberare, perche se bene in quella fortezza ricevevo infinite cortesie, pure era tenutto come prigioniero. Mandai queste lettere con homo aposta, et una delle feste di Pasqua ne hebbi bona risposta, dicendo il Gran Cancelliero per parte del Suo Principe dollerli molto delli miei sinistri casi, scusandosi di non haver potutto in servicio del nostro Principe far altramente, poiche da per tutto in Transilvania erano capitati Chiausi del Gran Turco mandatti dal Beglierbei per esser testimonij che non fussi lascito passar avanti e perche facessero metter le mani adosso a tutte le robbe e thesori uscitti di Valachia. Onde che in tanta confusione e tumulto, non havevano potutto far per servicio nostro quello che haveria dessiderato, e che quanto alla mia libertà il Suo Principe ordinava che mi fussi datta, et honorato et aggiutato al possibile. Circa poi la restituzione de beni, che sarebbe presto mandato un comissario in Brassovia con ampla bailia per riconoscer il tutto e che non mi sarebbe fatto torto, che essortava anche me andar in Brasso-

[123]) Cancelar era Wolfgang Kovácsoczy „forastiero ciò Dalmata, il quale da dottor di medicina fu fatto cancelliero del regno". cf. *Fontes Rerum Transilvanicarum*, III, p. 59.

www.dacoromanica.ro

via col Capitano di Fogoras, accio facessimo dilligenza insieme col detto Comissario di far ritrovare e ristrengere quello che da nostri proprij soldatti fussi statto sacheggiato. Per agevolar le cose al detto Comissario et essendomi del medesimo fatto instanza, dal Signor capitano, mi parse molto a proposito andar con esso in Brassovia. Ove arrivatto, intesi a bocca di quei gentil'homini francesi che ivi trovai, che stante le dilligenze e rigorosità, fussi statto hormai trovatto la maggior parte de thesori del Principe e miei beni ancora, e che ogni cosa era ridotta in Brassovia, eccetto qualche parte, che pur si giudicava di qualità, statta presa alli soldatti sacheggianti da homini principali di Transilvania, che nel voller essi soldatti passare per li loro stadi. Erano da detti signori statti svaligiatti medemamente qualche baroni di Valachia nel vollersi rettirar in lochi sicuri; erano inciampati in simili disastri e statti del tutto spogliatti e che questi beni pervenuti in mano di simili signori sarebbe difficilissima cosa potter haver conto. Feccemo alcune dilligenze il Capitanto et io, ma assai presto comparve il Signor Ladislao Zombori[124]), uno de presidenti, statto eletto comissario, col quale, perche in tempo che fui ambasciatore havevo contratto molta amicitia, speravo dover haver bonissima intelligenza et esser grandemente favoritto. Però ando la cosa altramente, perche fuori di favori generali, toccante alla massima, mi fu contrario. Pure in cappo di qualche giorni mi fecce restituire li quatro coffani de miei argenti e vestimenti in quali medemamente era dentro quello che avanzava delli quatro millia tallari che li havevo posto per servirmene per le spese del viaggio quando fecci partenza di Valachia. Queste cose mi furono restituite ma non gia tutte, perche li erano statte poste le mani dentro. Nel resto tutti li beni delli doi carri furono messi in commune con li thesori del Principe, allegando che dovevan esser suoi, et ch'era necessario darne conto al Gran Turco. Fu restitutio ancora al Signor Francesco Pontus della Planza, da doi millia tallari con le sue robbe et argenti et alli altri a chi tanto a chi quanto.

[124]) Ladislau Zombori „iudex" era al doilea preside al Transilvaniei.

www.dacoromanica.ro

Andavamo fra tanto presentendo che Sua Altezza fussi statta fatta priggione, però non ne pottevano saper il proprio. E cosi disposto di voller vederne piu avanti, il incaminarmi alla corte per chieder la restitution di altri miei beni. Communicato l'animo mio col detto Signor Francesco della Plancia, gentil'homo francese, col quale avevo come dissi strettissima amicitia, mi fu da esso risposto, ch'era per seguirmi sino alla morte, con esponer quelle poche facoltà che haveva salvato per aggiutto della libertà del Principe, quanto havessemo conosciuto di poterlo aggiutare. E ci fu favorito il nostro disegno dall'affettione che mi portava l'Illistrisimo Signor Conte Francesco Kendi[125]), che era statto in Valachia da me e da tutti honorato al possibile. Il quale molto dollente dell'infortunij del Principe, perche l'amava smisuratamente, e delli nostri sinistri casi, dispostosi di aggiutarne per l'avvenire a tutto pottere, mi mandò un suo homo fidato, essortandomi andar a ripararmi ad un suo castello, perche da esso mi sarebbe perfettamente statto dimostratto l'animo suo, amorevolissimo verso le cose del Principe e mie.

Confessi questo invito al Signor della Planza, et molto vollontieri l'accetammo e con le cose nostre ricuperate in sei giorni arrivammo in Ratnot[126]), dove dimorava esso signore, raccolti da esso e dalla sua signore consorte, nominata la signora Judit Bebech, con tanto amore e con tanto affetto, come se proprio fussemo arrivati alle case nostre, serviti puci tanto alla grande come la persona propria del Principe. Ne presentò poi, essa signora, camise, biancarie et altre gentilezze, con molta cortesia. Furono raccolti ancora in casa tutti li nostri servitori, con ordine et proviggione per li nostri cavalli, senza nessuna spesa, che cosi fu continuato per il termine di otto mesi che feccemmo dimora in casa soa. Et alla nostra partenza, che fecemmo per la causa che si dira appresso, ci accompagnò egli in persona con cinquanta cavalli per spatio di sei miglia, havendone prima presentato una coppa d'argento dcrata per uno, di valuta di settanta scudi l'una, e ne abbracciò alla partenza con molta tene-

[125]) Francisc Kendi, primul president, regent, al tarii.

[126]) Iernut, in jud. Târnava Mică.

www.dacoromanica.ro

rezza, dicendo che dovessemo sempre con lettere darli relatione di tutti nostri successi, perche in ogni tempo ne sarebbe favorevole el aggiuterebbe delle sue facoltà in quello che fussi stato bisogno, come se li fussemo stati propriamente fratelli, si come all'effeto mi dimostrò poi sempre mentre che dimorai in Ongaria e Polonia, che di ogni mia attione continuava lettera con sua Signoria Ilustrissima.

Questo Signore era del sangue de Principi di Transilvavania, richissimo di stadi, di gioye e di denari, liberale, magnifico, et infatti de piu reali e compiti homini ch'io hebbi mai al mondo pratticato. Raccolti con tana humanità da questo amorevole signore, intesemo quanto dispiacere havessi ricevuto che non ci fussi statto a tempo e loco datto aggiutto da chi governava il Regno, allegando che si sarebbe benissimo potuto sodisfar il Gran Turco et aggiutare il Principe senza sospetto. Però che alcuni desiderosi di godere delle cose preciose di Sua Altezza, havevano cercato li modi e forme di mandarle tutte in garbuglio e che in tanta confusione non si potrebbe saper dove fussi andato o repartito tanto thesoro, concesie che si sapessi per certo non esser statto consignato alli chiausi del Turco fra li denari e robbe, piu della valuta de scuti cento cinquanta millia, dimostrando a detti chiaussi, che maggior somma di thesoro non si era ritrovatta, ma che all'effetto, essendo vero se ne era trovatta la maggio parte, era forza congetturare che li grandi del Regno se li havessero repartita, il che lo faceva dubitare ch'io non haverei mai potuto ricuperar cos'alcuna delli miei, e che il nostro Principe, quale intendeva esser statto fatto priggione, non sarebbe mai liberatto, ne tampoco pallesato, accio non ne venissi notticia al Gran Turco, il quale l'havessi volutto poi nelle mani, da che si sarebbe scoperto li molti thesori che haveva portato in Transilvania, e sarebbe per consequente statti domandatti da esso Turco. Onde per tener coperte tutte queste cose, non solo dubitava di perpetua cattività del Principe, ma forsi della morte, per levarselo davanti. Però ch'egli era disposto, come innocente di tutto questo male, doverne aggiuttare e consigliare sempre di come

www.dacoromanica.ro

si pottesse ricuperar la libertà di esso Principe e ch'era risoluto con l'occasione di altre sue occorenze, andarsene sino in Polonia dal Re Steffano Battori suo parente e rivellare da Sua Maestà tutto quello ch'era avenuto, accio li dessi a tempo rimedio, come zio e tuttore del Prncipe di Transilvania suo nepote, e che se questa sua dilligenza non giovassi alla libertà di Sua Altezza e restitution de suoi beni, sarebbe puoi necessario pensare ad altro.

10. *Aresturile transilvane ale lui Petru Cercel.*

a) La Mediaş.

Ci certificò puoi che Sua Altezza era tenuto secretamente in custodia nella città di Meges[127]), per doverlo mandare in appresso in qualche castello sicuro, e ch'era statto traditto da un cittadino di Meges del quale si era fidatto in pallesarseli. Et era costui un Sassone che essondo venuto in Valachia a certo tempo, col favore che li fece un cameriero tedesco, ch'era molto favorito da Sua Altezza, era statto detto Sassone carezzato e presentato di un bel cavallo da Sua Altezza, si come era Sua usanza di far cortesia ad ogni forastiera che in Valachia capitassi. Di modoche doppo la fuga del Principe, essendo statto qualche giorno sconosciutto in casa de pastori, raccogliendo tutto che si parlassi di lui, in fine essendoli parso che il Ciaus fussi partito, e per consequente le cose hormai quiete, si rissolse di passaresene in Ongaria, nel paese dell'Imperatore, dove haveva inteso ch'io mi fussi salvatto. Ne fidandosi di alcuno, andandosene solo, essendo vicino alla città di Meges, la Sua mala sorte fecce che si riscontro con il Sasssone detto di sopra, ch'era figlio del giudice di Meges, et essendo parso a Soa Altezza che stante le cortesie che li haveva fatto in Valachia, se ne dovessi potter fidare, se gli scoperse e donandoli un diamante, lo prego fargli proveder di un carro accio

[127]) Mediaş.

www.dacoromanica.ro

a guisa di un mercadante se ne potesse andare sicuro per la Transilvania verso Ongaria. Promesse il Sassone di fare l'effetto, ma da l'altra banda rivellò ogni cosa a suo Padre, che come dissi era giudici della Città, e stante ch'erano andatti bandi grandissimi per parte delli Regenti, che chi trovasse il Principe lo faccessi prigione, questo giudice senza dire altro, mandò vinti soldatti alla volta del Principe, che lo feccero priggione, tenendolo in quella città sino che altro risolvessero.

In questo mentre fu dal Re di Polonia, tuttore del Principe di Transilvania suo nipote, cambiato il modo del governo, perche dismesse di magistrato li tre Presidenti, e creò uno governator solo, chiamato Janus Ghici[128]), homo rustico, severissimo et impetuoso e d'animo assai crudo. Il quale, perche dovette esser statto imboccato da quelli che godevano li beni del Principe, si mostro sempre inimico della Sua libertà, e di tutti quelli che la ricercavano. Onde havendo io cominciato a fare domandare li miei beni, mi si levò contra tanto feroce che perche conobbi che poco frutto harei fatto, hebbi per bene per all'hora di dessistere. Massime che in quella congiuntura ricevei una lettera di Sua Altezza, col mezzo del Signor Francesco Kendi, che con qualche donattivo haveva fatto tirare dalla nostra uno delli custodi, con le quali mi scriveva che oltre che dubitava non haverei ricuperato nulla, haverei potutto nuocere alla Sua libertà, la quale non sperava di conseguire se non col mio aggiuto, e che li saria stato molto grato che non solo non domandassi la sudetta restitutione, ma che anche fingessi di credere in apparenza che li thesori di Valachia fussino statti tutti mandati dalli Transilvani al Gran Turco, perche a questo modo, quando essi non havessero dubitato di restituirli, si sariano resi piu facili alla Soa libertà e mi dette anche molti avertismenti di cosa da fare in Sua puitio(?), al che risposi, ch'era prontissimo piu che mai di esponer la mia vittà in servitio di Sua Altezza, e che per questo era restatto in Transilvania e che procurassemo di haver modo facile di andarsi scrivendo, per-

[128]) Ioan Giczi.

www.dacoromanica.ro

che a questo modo si anderebbe, per giorno concertando quello che stessi meglio e che fra tanto, prima di tutto era di opinione stessimo a vedere quello che potessi adoperare il Signor Kendi con la sua andata al Re di Polonia, per la quale si preparava, sperando che forsi per questa via se ne consegnerebbe la libertà. Mi rispose Sua Altezza et approvò et scrisse anche al Signor Kendi, raccomandandoli le cose sue, e che volessi prender in prottetione tutti quelli che aggiutavano la Soa causa e particolarmente me di cui tanto confidava. Et havendo trovatto per via de donativi facilità di andarsi con Sua Altezza scrivendo, ne seguiva l'effetto di quando in quando con molta secretezza, che per il resto conveniva ch'io mostrassi di non saper altremente che fussi rittenuta in Transilvania simulando di aspeta mandarmi fuora di Transivania perche la mia presenza in quelle parti apporterebbe un giorno qualche novità.

Passorno a questo modo circa doi mesi, et il Signor Kendi tar nova, in che parte si fussi salvatta, per irritar maggior mente il novo governatore, che spesso amoniva il Signor Kendi piu caldo che mai per servitio di Sua Altezza, si preparò per andar in Polonia, e fecce partenza, lasciando noi come patroni del suo castello, onde fummo trattati sempre con tante cortesie. Fra duo altri mesi, rittornò questo signore di Polonia e intesemo che le menti del Re sarebbeno statte bonissime per la liberation del Principe, delle calamità di quale molto si era Sua Maestà condoluta, però ch'erano venute a Sua Maestà tante rellatione e tanti pareri del Governatore e conseglieri di Transilvania, rimostrandoli pericolo grandissimo in metter Sua Altezza in libertà, per quello che ne potessi venir notticia al Gran Turco, overo al Beglierbei, al quale havevano gia per doi volte negatto di non esser vero che Sua Altezza fussi rittenuta; che la Maestà del Re le haveva risoluto si lasciassi passare qualche poco tempo, sino che questo negocio fussi un poco piu adormentato e che puoi penserebbe al modo di liberarla.

b) La Chioar.

Fra tanto, perche in quel loco di Meges il Principe stava di gia in certo modo pallese, risole il Governatore di Transil-

www.dacoromanica.ro

vania di mandarlo secretamente in Keivar[129]), piccola, ma forte terra, frontiera d'Ongaria; però non pote esser tanto secretto ch'io non ne havessi prima noticia, onde havendo presa la comodità di scriverli, andai pensando come la potessi ricuperare. E venni assai presto in cognitione che il capitano di detta fortezza era cattolico, conciosie che la maggior parte di Transilvani siano heretici, et che detto capitano era molto amico delli padri Gesuiti che habitavano in Claudianopoli[130]), città nobile della Transilvania e vicina una giornata alla dette fortezza, onde di consentimento del Signor Kendi se ne andammo il Signor Francesco della Plancia et io in Claudiopoli, sotto finta di voler comprare qualche cosa a noi necessarie, per approntarsi per la primavera alla partenza per Ittalia. E gionti, trovammo esser Rettore del collegio de Gesuitti il Reverendo Padre Ferdinando Capece, Gentil'homo napolitano[131]), dal quale fummo raccolti con molte carezze e consolationi. Li contammo per ordine tutti li nostri accidenti e cosi del Principe, che furono ascoltatti con molta pietà, mostrando in parte esserne consapevole e particolarmente mostrò di sapere che Soa Altezza fussi tenuta secretamente in custodia in detta fortezza di Keivar, il capitano di quale veniva spesso a confessarsi a quel collegio, che ne fu molto grato; e dissemo che per mezzo di Sua Reverenza speravamo di poter scrivere a Sua Altezza e haverne risposta, alche ne trovò un modo secretto e molto cauto senza servirsi del mezzo del capitano, ne darne a esso ombra alcuna, stante ch'era persona assai sospettosa. Et havendo in quaranta giorni che in Claudiopoli sttetti, scritto parecchie volte a Soa Altezza et havuto risposta, e datto modo di scriver per quanto mi fusse piacciutto, presa licenza dal Padre Ferdinando, se ne ritornammo in Ranot al castello del detto Signor Conte Francesco Kendi, al quale comunicato quello havevamo fatto, et aspettando giorno per giorno che venissi la risolutione del Re

---

129) Chioar.

130) Cluj.

131) Ferrante Capeci „Italus Neapolitanus". Cf. *Fontes Rerum Transilvanicarum*, II, p .96.

www.dacoromanica.ro

di Polonia per la liberatione di Sua Altezza, fu preso tal sospetto di noi dal novo Governatore di Transilvania che mando a comandare sotto pena della vitta che dovessimo uscire di quel stado fra quindici giorni, comandando anche al Signor Kendi che ne mandassi con dio. Però poco sarebbeno statti curatti questi comandamenti, stante la potenza del Signor Kendi, se non fussi che all'effetto giudichamo che ne stava bene partirsi e rettirarsi nella Ongaria, paese dell'Imperatore, perche di la haberia meglio potutto metter ad'effetto il pensiero e speranza in ch'ero in tratto di far fuggire Sua Altezza di quella fortezza, poscia che si vedeva che l'ordine per la sua liberazione andava troppo in longa, stante li cattivi officij ch'erano alla continua fatti contra di Lei, appresso la Maestà del Re. E cosi doppo di essere dimorati circa otto mesi in casa del detto Signor Kendi, presemo licenza, stattane datta con molta tenerezza et grandi cortesie et in tre giorni gionsemo in una terra nominata Nagibagna[132]) alli confini di Ongaria, e vicina alla fortezza dove era rittenuta Soa Altezza.

Quivi dimorammo ben un mese e mezzo sotto prottetione dell'Illustrissimo Signor Felician Baron di Erbestan consigliero di Sua Maestà Cesare[133]), che in quelle bande dimorava con sua famiglia, conciosia che facessi lavorare le minere dell'argento et oro che già furono delli Fochori(?), le quali haveva prese in arrendamento dal Principe di Transilvania a cui apparteneva questo loco di Nagibagna, stattali donatto dal Re di Polonia suo zio, che lo haveva havuto dall'Imperatore per certi accordi presi fra loro di alcune differenze de quali era statto mediatore il Padre Possevino Gesuita[134]). Da questo Signore fumma ricevuti con ogni officio di cortesia e se ben di casa stavamo separti, per il resto non volse mai consentire che mangiassemo fuor della casa, e ci giovò assai di boni raccordi e consegli in servitio del Principe a cui egli per fama era

---

132) Baia Mare.
133) Felician de Erbenstein.
134) Antonio Possevino.

www.dacoromanica.ro

molto affetionato, et a me dimostrava molto amore, per le strette raccomandationi che in nostro aggiutto li fecce con sua lettere Signor Francesco Kendi. Oltre che questo signore era statto molto carezzato in Genova in tempo che di Alamagna se ne andava in Spagna ambasciatore, che perciò dimostrava molta inclinatione verso la nostra natione, e parlava benissimo ittaliano e francese.

c) Incercările lui Petru de a se elibera prin fugă din închisoare.

Venni puoi alla giornata a far amicitia tanto intrinsica con sua Signoria Illustrissima che potei confidare e ricever da lui consiglio sopra il disegno che haveva gia in me concetto di dover procurar per ogni via che mi fussi statto possibile di far fuggire il Principe, poiche della Sua liberta hormai piu non si parlava. Onde a Sua Altezza detti aviso per una mia secretta lettera di quello che andavo pensando, stante che avevo preso stretta amicitia con un fratello di colui che nella fortezza lo serviva; et era costui quello che mediante continui donattivi portava le mie lettere, e per mano de suo fratello le faceva pervenire in Soa Altezza, e ne ricuperava la risposta. Scrissi dunque a Sua Altezza che facessi ogni sforzo col mezzo di presenti e promesse di mandarmi una notte il medesimo che lo serviva, nominato Demetrio, operando che egli fingesse col capitano delle fortezza di voler andare in Albagiulia. Il che dopo qualche giorni, non solo successe, venendo da me il Demetrio, ma con le lettere che per esso mi scrisse Soa Altezza, mi disse che liberamente mi potevo di esso fidare, perche gia havevano trattato della sua fuga, e che il Demerio si mostrava pronto di servirlo; e percio quando havessi con esso negociato le cose nostre cautamente, li facessi una promessa in scritto di pagarli cinque millia tallari se col suo aggiutto potessi seguire la libertà di Soa Altezza. Raggionai buon spacio della notte con esso, et alla fine accordamo che il termine di un mese, che il capitano della fortezza doveva andare in Albagiulia, mi assegnerebbe una giornata, accioche alla notte mi trovassi con

www.dacoromanica.ro

bona compagnia, vicino alla fortezza, in la quale esso daria oppera di far imbriacare le guardie e che poi col Principe se ne venirebbe al loco dove da noi fussi aspettato. Et essendomi piacciuto il modo, dopo di haverli fatto qualche presenti e la promessa in scritto delli cinque millia tallari da pagarli dopo che fussi compita l'opera, attesi ad esseguire qualche ordine dattimi per sue lettere da Soa Altezza, e fra li altri di mandare homini aposta in alcune parte di Transilvania con sue lettere che scriveva a doi suoi nepoti, et ad atto altri baroni prinpali Valachi, de piu suoi confidenti, che dimoravano in certi villaggi di Transilvania per li quali li ordinava dovessero subitto tutti, o parte, venir in Nagibagna a ritrovarmi, conciosie che per ricuperar la liberta li fussi necessaria l'oppera mia, come di persona la fede di quale haveva esperimentata, e ch'era instrutta di quello che fussi statto di bisogno, onde per questo era necessario fussero loro pronti ad esseguire quello ch'io li havessi ordinato, cosi di mandarli o in un loco, o in un altro, come di provedermi di quelli denari che mi fussino statti di bisogno; et in ristretto li comandava che havessero osservato me, come la sua persona propria, perche cosi conveniva per sua libertà e che tutti quelli denari di che li occoressi provedermi glieli haveria accetati in conto, di quanto, gia da noi restava avertito ch'essi havevano salvato dal naufragio della somma che li dette in raccomandatione alla partenza di Valachia.

Non passorno quindici giorni che tutti comparvero, mostrando grandissima allegrezza della nova del loro Principe, da essi prima giudicato morto, poiche in tanto tempo non havevano potutto della sua vitta saper cosa certa. Mi lodano poi infinitamente perche mi fussi esposto a tanta fattica e pericolo per procurare la libertà di Soa Altezza, le lettere di quale mi mostrorno e dissero unitamente che comandassi loro perche osserverebbeno quanto li era statto scritto, e cher per la liberta di Soa Altezza esponerebbeno e le facoltà e la vitta. Li ringratiai assai e dissi che per giornata con il conseglio et aggiutto loro, anderei facendo in servitio del Principe tutto il mio

www.dacoromanica.ro

possibile e perche gia per molti donattivi fatti qua e la, per quadagnar l'animo di persone che mi potevano aggiuttare, havevo spesso assai, et hormai non mi restavano del mio piu che mille denari da spendere, dicendoli che mi bisognavano da tre millia tallari per le cose occorrenti. Mi furono da essi datti repartitamente con molta prontezza, massime havendoli rimostrato che la spesa cominciava ad essere gagliarda, con li homini che mi conveniva e per mia sicurezza e per li dissegni che havevo, tener appresso di me, ch'erano ordinariamente vinticinque o trenta e talvolta cinquanta e piu. Persuasi poi loro che tenessero pronti fra tutti sempre, sino alla somma di dieci millia altri tallari, per ogni necessità che occoressi, massime quando fussi riuscita la fuga di Soa Altezza; e ogni cosa fra pochi giorni aprontorno con tanto amore et concordia che maggior non si potteva dessiderare.

Hora, perche intesi che il capitano della fortezza prendeva suspitione di tanta mia vicinanza e del seguito che tenevo, per liberarlo di questo timore mi parse e cosi mi consiglio Illustrissimo Feliciano, di rettirarmi in Ongaria in un villaggio nominato Totfallu[135]), soggetto all'Illustr. Signor Steffano Battori, non quello di Transilvania gia nominato, ma altro Signore potentissimo nella Ongaria, dando voce che passate le nevi e giacci ch'erano in colmo, me ne voleva poi andare in Ittalia. Era questa villa lontana dalla fortezza di Keivar, ove stava priggione Sua Altezza, poco manco di una giornata e gia Illustr. Feliciano haveva scritto al Ill. Steffano Battori molto suo amico, che li piacesse per comodo e servitio mio e de miei seguaci, ordinare al giudice di quella villa, che ne accettassi e favorissi. Fu datto l'ordine cortesemente, non solo di questo, ma anche che dovessemo esser honorati et osservati, come patroni di quella villa, in quale fuomo ricevuti e benissimo tratatti per il spaccio di quaranto giorni che li dimoramo.

---

[135]) In jud. Satu Mare există două sate cu acest nume: Misztótfalu-Tăuţii de jos şi Girodtótfalu-Tăuţii de sus; într'unul din acestea se vor fi aşezat.

www.dacoromanica.ro

Essendo statti riscontratti dal giudice della villa, che ne haveva fatto prima apparechiare le cose migliori, in modo che stavano con ogni comodità, e perche havevo sempre appresso di me secretamente il fratello del Demetrio che serviva nella fortezza Sua Altezza, scrissi et avisai tutto quello ch'era occorso, e che mi era con li baroni rettirato in quella villa e fatta sparger voce di vollerme alli boni tempi andar in Ittalia, per levare sospetti al capitano, ma che aspettava Demetrio per intender la giornata d'approntarsi per la fuga. A che mi fu risposto che haveva fatto benissimo a così governarmi, e che presto il capitano partirebbe per Albagiulia, e che Demetrio di quale esso capitano molto si fidava, resterebbe proveditore della fortezza, onde harebbe bona comodità di osservare quanto haveva promesso.

Stavamo tutti con quel gran dessiderio che ogn'uno puo immaginarsi di questa benedetta giornata, quando un Giovedi sera hebbi lettere di Sua Altezza, et aviso che il capitano era partito per Alba Giulia, et che il Sabatto notte il Demetrio li havera promesso di farlo fuggire. E che percio con vinti o trenta homini bene armati a cavallo, lo stessimo aspettando nel villaggio ove dimoravamo, e che li mandassi con tre o quatro homini vestiti da contadini, un bon cavallo turco, che lo aspettassero tutta la notte ad un certo molino vicino, mezzo miglio alla fortezza, perche li servisseron per guida, e che noi incaminassimo subito li nostri bagagli in la fortezza di Sakmar[136]), loco dell'Imperatore acciò ne fussero là tenutti in custodia, che così fecci. Ee per loro guardia mandai gentil'homo fiorentino che appresso di me dimorava, nominato Giovanni Masini, persona prudente e di ricapito, e poi tutti noi altri restammo senza impedimento, per potersi accompagnar col Principe, sempre che fussi capitato nel villagio.

Ordinato tutte queste cose, havendo provisto di un bon cavallo per Sua Altezza, concerti con li baroni valachi, che ogn'uno dovessi stare a suoi alloggiamenti per non causare novittà, ma che nella stalle fussero li cavalli inselatti con ogni

[136]) Satu Mare.

www.dacoromanica.ro

apparechio, per poter subito caminare, havendo mandato doi homini tre miglia lontano, ad un certo passo, onde doveva forzosamente passare Sua Altezza, accio subito venissero a darne di esso notticia, per mettersi puoi all'hora a cavallo... Havendo fatta revisioni fra noi, che in tutto sarebbeno statti da sessanta homini a cavallo bene armatti, e cosi mi fermai nel mio alloggiamento col Signor Francesco Ponthus della Plancia, con l'animo molto sospeso di quello che dovessi avenire.

Arrivamo con questa suspention di animo sino alla mezza notte e puoi vicino a giorno, a quale tempo, se la fuga fussi seguitta, pottevamo aspettar Sua Altezza, con la dilligenza che haverebbe fatta di correr con ogni prestezza, per potter passare il paese de Transilvania di notte. Vedendo donque a quell'hora non comparer nessuno a passar, puoi tre e quatro hore di giorno senza nessuna nova, cominciamo tutti molto a dubittare di qualche sinistro successo. Stettemo non dimeno in quella espettatione sino a Lunedi sera. A quel giorno rettornorno li quatro homini mandatti col cavallo per Sua Altezza, riferendomi non esser mai comparso nessuno, ne haver potutto sapere cosa alcuna, se non che havendo inteso che il capitano della fortezza era rittornato indietro, non li era parso sicuro dover piu star in quelle bande. De qui cominciamo molto a temere, e passando sei ed otto giorni, che non ci veniva ne lettere di Soa Altezza, ne alcuno aviso, rissolsi di mandar un giovane a me confidente nella fortezza, con mostra di voller parlare ad certi soldatti suoi conoscenti, per intender quelche fussi seguitto. Fui da esso molto bene servitto, perche fra quatro giorni rittornò, dicendo haver inteso che si era scoperto per imprudenza e troppo timidità del Demetrio, che egli haveva voluto far fuggire il Principe, conciosie che havessi comunicato il negocio con un altro per haverlo compagno, ma di esso haveva rivellato il tutto al capitano della guardia, il quale di subitto espeditte appresso il capitano della fortezza, che perciò era rittornatto, et essendosine fugito il Demetrio, haveva ordinatto piu guardia e piu dilligenza alla persona del Principe. e dattoli per servirlo un certo scrivano per nome Miclos. Onde con grandissimo dollore, inteso tutti

www.dacoromanica.ro

questi successi, tornai da capo a consultare il modo da tirar alla nostra devotione detto scrivano e doppo molti mezzi, mi venne pur fatto, perche essendo lui stesso andatto a certa sua possessione per star uno o doi giorni, li mandai il fratello di Demetrio che appresso di me teneva, che con molti giri di parolle et grandi promesse, lo ridusse venir da me una notte. Il che seguitto e donattoli qualche denari, lo indussi a portar mie lettere a Sua Altezza, e mandar la risposta in una villa ivi vicina, ad una persona mia confidente per mano di quale continuerei a scrivere, secondo il bisogno. Et è da sapere che queste nattioni, transilvana et ongara, sono molto facili a guadagnar con l'oro, si come mi pare che siano hormai tutte le altre del mondo.

Scrissi con tal mezzo a Sua Altezza et pocco appresso n'hebbi risposta con rellatione dell'impedimento ed altre cose successe in materia della sua fuga, e mostro molto contento che havessi di novo potuto tirar della nostra il suo custode, e mi avisò come il capitano di Keivar, sospettoso che ogni giorno potessimo far cose nove, col consentimentto del Governatore di Transilvania, a cui ne haveva datto notticia, si apparechiava per andar una notte numero di soldatti nella villa ove dimoravamo, per coglierne all'improvisto et amazarne; percio che procurassimo di levarsi di quel villagio e rittirarsi in un altro piu lontano. Questo apparechio del capitano lo haveva gia d'alcune spie secretamente inteso, conciosie che per la liberalità che ad ogn'uno opportunamente usava, mi havessi talmente cattivato li animi di tutti li circonvincini, e quelli proprij della fortezza, che non si facessi per una minima cosa, che non mi fussi subitto riportatta. E percio mi ero apparechiatto alle diffese con bone guardie, ma perche non era al proposito della libertà del Principe venire in questi rumori, revistomi con tutti li baroni valachi, rissolsemo rettirarsi ad un'altra villa piu lontana una giornata, nominata Varaglia[137]), e che si dovessero rimandare in Transilvania a case loro, parte di essi baroni, si per maggior

[137]) Valkóváralja—Subcetate, jud Sălaj.

www.dacoromanica.ro

loro comodità e manco spesa, come per non haver maggiore sospetto. E rittenuto solamente uno de principali, di ettà di cinqant'anni, nominato il Bano Micali, et un altro nominato Postelnico Radulo, li altri se ne andorno a case loro in Transilvania, restando di dover con ogni mio aviso venire dove li havessi in ogni occasion chiamatti. Era statto il detto Bano Micali la principal persona in Valachia dopo del principe, homo di bellissima presenza e buoni costumi, di molto cuore et esperienza; medemamente l'altro era persona molto atta e cosi con essi e con monseur della Plancia, se ne andamo all'altro villaggio nominato Varaglia pensando di levare la occasione al capitano della fortezza di insultarne. Ma non lasciai una notte di correr grandissimo pericolo di esser morto da soldatti pure de Transilvani, che mi circondorno la casa in modo che appena hebbi tempo di scendere da una finestra in un giardino; mi venni a nascondere sino al giorno ch'essi gia se ne erano tornati indietro.

d) Intervenţii la Papa şi la Regele Poloniei pentru liberarea lui Petru.

In questa villa si fermammo doi settimane e piu, e perche non sapeva di dover potter sempre haver comodita di scrivere a Soa Altezza, lo feci con una lettera molto longa, dicendoli tutto quello che pensavo fussi a proposito per la Soa libertà. Prima dandoli speranza, che per qualche modo ne pottesse ancor un giorno riuscir la fuga, ma quando questa non seguisse, conveniva nel mentre che il negocio era un pocco raffredato, che si ritornasse a riccorrer dela Re di Polonia, e massime col favore del Reverendo Padre Antonio Possevino della compagnia di Jesù, a quale Sua Maestà prestava molta fede, e così anche del Reverendo Padre Giovanni Paolo Campano, provvinciale in Pollonia di detti jesuitti, a quali Sua Maestà era grandemente affetionata, che percio conveniva Sua Altezza mi mandassi lettere di bon tenore per detto Padre Possevino, col quale Sua Altezza haveva fatto in Roma, per li tempi avanti, amicitia, accio con esse io potessi tornar a far sollicitar la Maestà del Re. Di piu che scrivessi alla Santità di nostro Signore, Papa

www.dacoromanica.ro

Sisto quinto[138]), ch'era successo alla beatissima memoria di Papa Gregorio terzodecimo, narrandoli tutti i suoi infortuni, e pregando Sua Santità di prender la sua prottetione, con scrivere al Re di Pollonia che volessi farlo liberare, perche non metteva dubio che sua Beatitudine l'aggiuterebbe, per la conoscenza che con esso Sua Altezza haveva preso in Roma, in tempo che ancora era cardinale, e che scrivessi similmente a quelli cardinali che li fussi parso necessario, perche queste lettere sarebbero loro portate da me o da chi Sua Altezza havessi comandato, e che di piu mi mandassi informatione di quelle cose che piu li occorressino in servitio della Sua libertà, stante che dubitavamo non harebbemo sempre comodittà di scriverci.

Hebbi fra qualche pochi giorni risposta da Soa Altezza, dicendomi che stante la stretta custodia in che era tenuto, doppo la scoperta della fuga, non haveva comodittà ne tempo da potter scrivere, però che al meglio che haveva potutto, mi mandava alcune brevissime lettere, cioe una per il Papa, l'una per l'Illustr. Cardinale Maducci, l'altra per l'Illustr. Cardinale Como, et l'altra per l'Illustr. Cardinale Mondevi suoi conoscenti et amici a quali tutti scriveva che per non esserli datto comodittà din narar li successi e bisogni, stante la stretta guardia con chi era tenutto, che percio da me li ne sarebbe a longo scritta tutta la historia, con quello che fussi necessario per la Sua libertà, e che Sua Santità e loro Signorie Illustrissime fussero servitte darmi intiera et indubitata fede, perche come quello che sapevo l'intimo del suo cuore, harei saputto darli rellatione di tutto, secondo il suo desiderio. Mi mandò di più lettere per il Rev. Padre Possevino che era appresso il Re di Pollonia, del medesimo tenore, et ordinò a me che distintamente scrivessi a Sua Santità e a quelli Illustr. Cardinali mandandoli le sue brevi lettere di credenza, e che suplicassi a Sua Santità di scrivere a Sua Maestà del Re di Polonia, che come Principe christiano non vollessi consentire che fussi dalli Transilvani rittenuto cosi ingiustamente, un Principe che sempre li era statto

[138]) Papao Sixt V, 1585—1590.

www.dacoromanica.ro

amico e bon vicino, promettendo che mai non cercherebbe cosa alcuna de suoi thesori, fingendo di credere fussero pervenutti in mano de Turchi, e che liberato starebbe sempre alla volontà di Sua Maestà, con dippendere da quella, e per assicurarnelo anderebbe ad habittar in Pollonia appresso Sua Maestà e darebbe ancora ostaggi doi suoi piccoli figlioli, benchè natturali, statti amessi alla heredità del Regno di Vallachia, nel tempo che Sua Altezza regnava, mediante grossi donattivi che mandò al Gran Signore et alli Bassa per questo effetto; quali figlioli mi scordai a suo loco di dire che statti portati in tempo che uscimo di Valachia nella Transilvania a salvamento, il Signor Francesco Kendi li haveva fatti condurre in suo pottere, con le loro baile et una parente de Sua Altezza che ne haveva cura, et esso Signor Kendi ne haveva presso prottetione et li faceva allevare, con tutte le grandezza e creanze debite a Principi, come se fussero statti suoi figlioli, in un suo loco poco lontano da suoi castelli, chiamato Datos[139]), in casa del Signor Gianus Zabo Ratiano[140]), governatore delli suoi stadi, il figlio di quale, giovanetto allora di quindici anni, nominato Giovanni Ratiano, appoggio suo padre appresso di me, con molta raccomandatione, e mi fu anche molto raccomandato dal Signor Kendi, come se fusse statto del suo sangue proprio, che ne ho voluto far per l'utile et amorevole servitio et essendo puoi venuto in Ittalia meco, et puoi a Genova, dove ha fatto molto profitto così nelle lettere, come nelli costumi, secondo il desiderio de suoi parenti.

E tornando alla historia, mi ordinò ancora Sua Altezza che accompagnassi la Sua piccola lettera, che scriveva al Padre Possevino in Pollonia, con una mia rellatione di tutte le cose occorseli, e lo pregassi come quello che haveva l'orechio del Re, di andar persuadendo e disponendo Sua Maestà alla Sua liberatione, perche acceterebbe le conditioni che li fussero statte

139) Dateş, jud. Turda.

140) Ioan Szabó Sârbul.

www.dacoromanica.ro

proposte. Hor per recapitar tutte queste lettre ordinò Sua Altezza che quelle per Roma fussero portate dalli doi baroni Vallachi, che apresso di me erano, cioe Ban Micali e Radolo e da monseur della Plancia, il quale havesse commissione di dire a bocca a Sua Santità tutte quelle cose che non fussi parso bene metter in carta. E le letterre per Pollonia per il Padre Possevino, fussero portate dal Signor Giovanni Masini fiorentino, o medemamente da esso suplitto a bocca in quello che non fussi parso bene mettere in carta. E di me scrisse Sua Altezza che non volleva che mi partissi da quelli confini, ma che per più sicurtà mi rettirassi nella fortezza di Sakmar[141]), di dove farei la espeditione di questi gentil'homini, al rittorno di quali di Roma, come fussero giunti in Cracovia, città di Pollonia, mi dovessero spedir corriero, accio io passassi in quelle bande e di ivi andassi con li recatti che si speravano di Sua Santità a ritrovare il Re, alla Maestà di quale di piu mi dava ordine di fare in suo nome, le promesse che a suo tempo dirò.

Fra questo mentre che detti gentil'homini andassero e ritornassero da Roma, volleva Sua Altezza che mi fermassi in la fortezza di Sakmar, paese dell'Imperatore, onde potrei star sicuramente et andar trattando se per qualche altro modo mi potessi riuscire la Soa fuga. Et in ultimo delle Sue lettere mi conclude che quando ne per li favori che si tentavano per la fuga, non havessi potutto ottener la Sua libertà, la Sua ultima volontà era che mandassi in Constantinopoli monseur della Plancia, che, come francese, harebbe havuto il favor di un novo ambasciatore in quelle bande andatto per il Re Chriastianissimo, apresso al Gran Turco, nominato Monsur de Lancome[142]), accio se li facessi intender la Sua cattivittà in Transilvania, li thesori statti presi, et ogn'altra circostanza, onde con questi avisi il Gran Turco lo mandasse a domandare alli Transilvani, dicendo Sua Altezza voller più presto esponersi alla fede de Turchi, benche con pericolo della Sua vittà, che star cosi ingiustamente

141) Satu Mare.
142) Jean Lancosme, succesorul lui de Germigny.

www.dacoromanica.ro

mal trattato in mano di essi Trnsilvani a quali non haveva mai fatto offesa e che sperava di dover trovare piu carità nel Turco che in essi Transilvani. Le quali cose mi volse scriver minutamente, dubitando che ci ne fussi un giorno troncata la comodità, e volleva quietarsi de Sue menti di avermi avisatto di tutto quello era il suo pensiero.

Inteso il tenore di queste lettere e participattolo alli baroni, dissero esser pronti a far tutto quello che di loro disponessi, ma che prima della partenza, sarebbe bene che mandassimo a chiamare li altri baroni, che venissero per sino a Sakmar e pottessimo consular ogni cosa insieme. Il che fecci vollentieri, scrivendo subitto a sei di loro et che alla venuta portassino proviggione de denari, per le grosse spese che occorrevano. Et in tanto perche nella villa di Varaglia, dove eramo, non stavamo troppo comodi, si rettirammo in un altra chiamata Megyas[143]), lontana una giornata da Sakmar, per doversi puoi transferir in quel loco, havuto che ne havessimo licenza dal governator dell'Ongaria per l'imperatore, che in quei tempi era il Signor Ferdinando conte di Nugarola Ittaliano, al quale mandato persona aposta con uno honorato presente, come si suole fare in quei paesi, per ottener essa licenza, conciosie che per la necessità in diero (?) di tener appresso di me molta gente, non sarei statto amesso in detta fortezza, loco di molta gelosia, senza licenza. La quale aspettando, fummo in quella villa di Megias visitatti da molti gentil'homini ittaliani et ongari che servivano con carrichi honorati Sua Maestà Cesare. In detta fortezza di Sakmar, offerendone il loro servitio et agiuto in qualungue cosa, e fra li altri fecci strettissima amicitia col Signor Capitano Ottavio Spinnola Caneto, nostro gentil'homo Genovese, il quale da pciccioli principalij, era cresciuto a grandi molti honoratti in servitio dell'Imperatore et era hora vice collonello della fortezza e governava quel loco; e simile amicitia fecci col Signor Federico Pancratio, gentil'homo ongaro, che parlava bene la nostra lingua, il quale era capitano generale della cavalleria,

143) Mediṣa, jud. Satu Mare.

www.dacoromanica.ro

che mi fussero questi doi amici singolari e molto necessarij, per varie occorenze.

Ritornò poi, fra qualche giorni, l'homo che havevo mandato in Cassavoia al governatore, del quale mi fu rescritto molto humanamente, e che potteva con miei seguaci andar liberamente nella fortezza di Sakmar, perchè haveva ordinato che fussimo ricevutti honoratti et aggiutatti in ogni bisogno. E cosi se ne andammo in quel loco aponto nella feste di Pasqua l'anno *1586*, dove fummo ricevutti con molte cortesie e molti honori et a gara l'uno de l'altro, tutti quelli gentil'homini, Ittaliani, Todeschi et Ongari, ne dettero conviti e feste.

Comparvero finalmente li baroni valachi che havevo mandatto a chiamare e mi portorno fra tutti altri tre millia tallari da spendere. Consultati con essi l'espediente ch'eramo per prendere, di mandar a Roma a Soa Santità e tutti si mostravano vogliosi di andarli, però mostratoli che l'animo di Sua Altezza era che li andassero li gia nominati, doppo di esser statti qualche giorni insieme, lasciai in loro arbitrio di rimanersi meco, ovvero ritornare a case loro in Transilvania sino che li pottessi avisare per la libertà del Principe. Stettero con me sino alla espeditione di quelli gentil'homini per Roma, nella quale spesi una settimana, cosi nel scrivere a Sua Santità ea li tre nominati Cardinali distintamente tutte le cose successe di Soa Altezza, come per informare a bocca monseur della Plancia e li baroni del modo da tener in Roma e da trattare di presenza con Sua Santità. E per la loro introdutione a Sua Beatitudine li raccomandai con mie lettere e con lettere del Padre Ferdinando Capece Rettore dei Jesuitti in Claudiopoli, al Reverendissimo Padre Claudio Aquaviva[144]), Generale in Roma della Compagnia di Jesù. E così benissimo espeditti, feccero partenza con tre servitori, e li diedi mille ducatti ongari da spendere e da aggiuttarsi in ogni loro bisogno. Scrissi poi, in Polonia al Padre Possevino, et al Padre Gio. Paolo Campano provinciale[145]), mandan-

[144]) Claudio Aquaviva, General al Jesuiţilor.

[145]) Gio. Paolo Campagni, provincialul Jesuiţilor din Polonia.

www.dacoromanica.ro

doli la piccola lettere di credenza di Soa Altezza e pregandoli a voller prendere la prottetione di così pia oppera, e che per giornata vollessero procurar di disponer Sua Maestà per esser facile a detta libertà, accio alla mia andata in Polonia, ritrovassi gia il negocio mezo digesto. E per portar esse lettere mandai il Signor Gio. Masini, con informatione a bocca di molte altre cose necessarie, e li diedi ducento cinquanta ducati per farsi le spese, trovandosi all'hora detti Padri appresso al Re che dimorava a Gratna[146]) terra di Littuania, alli confini della Moscovia. Finite queste espeditioni, presero licenza li altri baroni valachi di rittornarsene a casa loro, per dove feceron partenza, restando solamente meco uno di essi persona di molta habilità, chiamato Postelnico Opre. Tutte queste espeditioni furon fatte con dar voce di ogn'altra cosa, che di quella che tentavamo. E scrissi a Sua Altezza quanto si era esseguito; e che da indi in puoi, anderei vedendo se mi pottessi riuscire un stratagema di che per la Sua liberatione era intrato in speranza, innanimato dal Capitan Federico Pancratio e da Capitan Ottavio Spinola Caneto di sopra nominati desiderosi ambi di equitarsi la gratia di Soa Altezza con qualche segnalato servitio. Et era che aspettata occasione che il capitan della fortezza di Kiewar, dove era ritenuto il Principe, se ne andassi in Albagiulia, come tal'hora faceva per negocij che haveva alla Corte, mi fussero datti da detti Capitani cinquanto o più delli loro soldatti, che fussino homini scielti, alli quali io facessi fare habiti da villani, che portandosi in quei paesi generalmente vesti longue, haveriano potutto sotto di esse nascondere una pistolla per homo, oltre di portare la loro scimittara discopertamente, secondo è uso in ogni genere di persone. Questi soldatti in habiti di villani havevano da condurre alcuni carri con mostra fussino carrichi di grani et altre biade, accio in giorno di Martedì ch'era solito ogni settimana farsi la fiera in la piazza avanti della fortezza come mercato di quel contado, s'accostassino alla porta astutamente, e intrati parte di loro o tutti, secondo meglio

[146]) Grodno.

www.dacoromanica.ro

li fussi potuto riuscire dentro di essa, la occupassino, come ne pareva che facilmente saria succeduto, perche non stavano di sariano anche trovatti spensieratti. Et occupata che fatto, noi cinque o trenta soldatti, li quali non sospettando del fatto, si sariano anche trovatti spensieratti. Et occupata che fussi, noi che con trecento soldati a cavàllo, guidati dal Capitan Frederico, si sariamo andati accostando per boschi sino a un villaggio habitato per la maggior parte da Valachi, vicino circa un miglio alla fortezza, haveriamo con segno delli nostri, potuto in un instante soppragiungere et impatronirsene, poichè non li era guarniggione dentro che potessi far resistenza. E liberato il Principe lasciar puoi la forteza tenuta a nome dell'Imperatore, al quale aparteneva per ragioni e prettenzioni contra li Transilvani, rispetto che in tempo di Massimilliano Imperatore glie l'haveva impegnata per trenta millia tallari, che havendoglieli puoi voluto restituire et rihaver la fortezza, se ne erano li Transilvani rettirati con varie scuse; et era gia molto tempo che per tal causa ne restava l'Imperatore sdegnato e regnava fra essi mala volontà.

e) Incercări pe lângă guvernatorul Ungariei de a fi eliberat Petru.

Dato di questo pensiero, con una mia lettera a Sua Altezza aviso, e da essa aprovato, et innanimatomi al disegno, detti ordine che fussino in piu parti segretamente fatti li vestimenti da villani; stava attendendo che il Capitano della fortezza se ne andassi in Albagiulia. Ma per assicurarsi meglio di tutto, hebbemo fra sudetti capitani e me discorso, se fussi bene darne avviso al Signor Conte di Megarola, governatore come dissi in Ongaria per l'imepratore. E ancorche non mancassi cui fussi di parer contrarie, allegando buone raggioni; accordamo però che per ogni rispetto se li ne dovessi dare notticia. Per maniera che il Capitan Federico Pancratio e me presemo le poste e se ne andamo in Cassovia, ove faceva residenza Sua Signoria Illustr. ma, alla quale havendo contato il fatto, et essendoli a prima vista assai piaciuto, ne rimesse a raggionarne un'altra volta, a l'un domani; ma non lo ritrovammo più nel primo proposito, mos-

www.dacoromanica.ro

trando temere di far cosa che potessi portare alteracione tra Sua Maestà Cesare et il Gran Turco, con quali eran li Transilvani confederati e Sua Maestà in tregua, concludendo Sua Signoria Illustr. ma che se l'havessimo fatto senza saputa sua, saria statto piu acertato e che però havendone havuta notticia, era obligato, come ministro di Sua Maestà Cesare, darline prima aviso, acciò ne dessi il suo consenso secondo sperava che non mancherà di fare, inteso che havessi quanto ben fussi ordinato il stratagema, e quanto fussi raggion di tentarlo. Restammo, il Capitan Federico e me assai turbati di questo impedimento e si pentimo di haver consultato il fatto al Conte, ma dopo di haver mostrato a Sua Signoria Ill.ma l'inconvenienti che potevano succedere per la tardanza, ne potendo haverne miglior risposta, conclusemo in fine che ne facessi gratia di espedir a mie spese corriero aposta all'Imperatore, affinchè quanto prima pottessimo sapere la sua volontà. Fatta la qual espeditione, se ne tornammo il capitan e me in Sakmar, dove si aprontorno li vestiti e li carri, con elletione segreta della gente che haveva da servire, non facendone consapevoli se non sei o otto persone di piu conto, con darli denari e farli promesse grandissime. Ma la fortuna che sempre mi lasciò nel piu bello dell'opera, et perchè non era ancora arrivato il tempo da Dio statuito alla liberatione del Principe, fecce che Sua Maestà Cesarea messe il negocio in consulta; non solo non lo aprovò, per il dubio di alterar le conventioni che haveva col Gran Turco, ma ordinò al Signor Conte Governatore, che mi dovessi far uscir di Ongaria con tutti miei seguaci, spinto anche, come mi scrisse Sua Signoria Ill.ma, da una rellatione stata poco avanti fatta di me in corte di Sua Maestà, cioè che facevo dimora in Sakmar con molto seguito di persone, e non si sapeva a che fine, e che io era un homo inquieto et inclinato a novità e che havevo cattivato l'animo di tutti quelli soldatti, con le molte liberalità che li usava, per maniera che il Signor Conte mi scrisse e fecce nottificare il comandamento per parte di Sua Maestà Cesarea, che dovessi fra otto giorni sotto pena della robba e della vitta, con tutti seguaci, uscire del Regno d'Ongaria. Di che restai tanto

www.dacoromanica.ro

confuso e dolloroso che non sapevo che partito prendere. Pure all'indomani, acompagnato dal medesimo capitan Federico Pancratio, presi le poste per ritornare in Cassovia e vedermi di persona col Signor Conte. Arrivai e ritrovai Sua Signoria Ill. ma, mostrai maravigliarmi molto e condolermi, conciosia che come Ittaliano e Genovese, divottissimo percio della corona imperiale, dovessi aspettar in li suoi stadi ogni favore e protetione e non comandamenti cosi rigorosi senza conoscer in me alcuna colpa. Mi rispose il Conte che gliene doleva assaissimo, cosi per rispetto mio, a cui portava affetione, come per rispetto del Principe, al quale haveva voluto servire e non diservire, ma che non poteva fare contra la volontà inrevocabile di Sua Maestà, allegando ch'erano fatte rellationi molto contrarie al vero di me a quella corte e che poteva stare fussino in parte per artificio del governatore di Transilvania mio nemico, ma che fuori di dispiacerline molto, non era in sua mano di darli rimedio, e che tutto quello che potessi fare a mio favore, saria stringere li ochi per vinti giorni piu o meno, accio potessi espedirmi di Ongaria, con meno travaglio e confusione.

Me ne ritornai donque in Sakmar con grandissimo dispiacere e subito espeditti un homo in Transilvania al Signor Conte Francesco Kendi, domandandoli aggiuto e consiglio su questo innopinato caso; scrissi ancora a doi baroni valachi che venissero sino in Sakmar e mi portassino qualche denari. Et in quel mezzo che aspettavo risposta, comparve di ritorno di Polonia il Signor Gio. Masini che havevo mandato al Padre Antonio Possevino, di cui mi portò la risposta, dicendo che già per fama della cattività del Principe si era da se stesso mosso a parlare con la Maestà del Re per la liberatione, alla quale haveva ritrovato assai inclinato il Re, ma che stava aspettando buona occasione per levar li Transilvani del sospetto che lo pottessi venir a sapere il Gran Turco, come quelli che havevano sempre negato la retencion del Principe; e che presto detto padre scriveva, haveria da vedersi con Sua Maestà, stante che per servitio di quella doveva transferirsi a Roma, e con la occasion della sua espedittion, li tornerebbe a parlare efficacemente del

www.dacoromanica.ro

particolar del Principe e farebbe quel buon officio che christianamente si chiamavo obbligatto, concluendo, in sua lettera, ch'io stessi di buona voglia e confidassi ch'Iddio nostro Signore aggiuterebbe un negocio tanto pietoso.

Vennero poi assai presto di Transilvania li doi baroni valachi e mi portorno da millia tallari, et havendo con essi comunicato la causa della mia partenza, fecci loro animo, dicendo che con questa espeditione che aspettavo da Roma, sperava che senza dubio saria liberata Sua Altezza; e li ritenni sino alla mia partenza, che puoi se ne ritornono a case loro, attendendo li avisi che li havessi mandato. Hebbi appresso la risposta del Signor Francesco Kendi, che si mostrava con gran discpiacere del comandamento statomi fatto di uscire di Ongaria, e però mi scrisse che quando mi fussi stato bene dimorarli, mi mandava lettere per il Signor Gasparo Magocci, Signor principale di Ongaria e suo amicissimo, a quale scriveva che per farli cosa grata mi ricettassi con la mia gente nelli suoi castelli, e particolarmente in uno nominato Moncach[147]) luoco comodo e forte, senza temere che nessuno mi potessi levare. Le quali lettere mi furono carissime e rissolsi andar a trovar detto signore senza dimora e fermarmi sotto la sua prottetione, sin tanto che havessi scritto e potessi haver risposta da Sua Altezza, alla quale non havevo ancora havuto la comodita di dare aviso di questi successi.

Se ne andammo donque licenziati da Sakmar, in detto luoco di Moncach et avisatto quel signore della mia gionta e che li portavo lettere del Signor Francesco Kendi, fecce assai presto introdurre nel castello, ove questo signore, homo di etta di circa ottant'anni, ma robusto, mi fecce infinite carezze. E lette che hebbe le lettere affetuose del Signor Kendi in mia raccomandatione, mi venne sino a dire che sarei patrone del castello e simili cose di compimenti, fattomi assegnare nella terra ch'era sotto il castello, una bona e capace casa per me e la mia gente, per manco soggetto. Per resto mi convitava quasi ogni giorno

[147]) Munkács.

www.dacoromanica.ro

seco, et inteso tutti li accidenti del Principe, mostrò molto desiderio di poter aggiutarlo. Hor de qui scrissi a Sua Altezza tutte le cose occorse, et mandai un mio fidato che dovessi star tanto in quella villa vicina alla fortezza dove era ritenuto il Principe, che li venissi comodità di vedere quel scrivano che lo serviva. Il che li venne fra qualche pochi giorni fatto, e mandato le lettere et havuta la risposta, me la portò. Per la quale Sua Altezza si condoleva molto della sua disgratia, conciosie che nel piu bello dell'opera fussi gia doi volte statta sturbata la Sua fuga et che il capitano non si era mai piu partito dal luoco, et che havendo presentitto per certa via il trattato, che havevo ordinatto, ne haveva avisatto il Governatore di Trassilvania e scrittone anche in mio carrico al Re di Polonia, e che dubittava, ansi tenava per certo, dover esser levato di quella fortezza e tramutato in una più icognita, ma che facessi ogni opera per saperla; che per il resto mi raccomandava le sue cose e la cura de suoi figlioli, perche doppo IIdio, non haveva altra speranza che in me, dubittando non dovermi piu potter scrivere per la stretta custodia in che, per queste occasioni, lo tenevano.

f) La Hust; sfârşitul încercarilor pe lânga Regele Poloniei.

Visto queste lettere et inteso de indi a qualche giorni esser certamente statta levata Sua Altezza della fortezza di Keivar e tramutato in un altra, scrissi e mandai spie quà e là, per potter intendere in che loco lo havessino tramutato, però non ne potei saper all'hora il vero, perche chi diceva in un loco e chi in un altro. Et essendosi accesa la peste in quella terra dove dimoravo, e particolarmente seguitto doi o tre casi in casa del mio hospite, vedendo che non era espediente fermarmi piu in quei pericoli, considerando che hormai si doveva avicinare il rittorno di Roma di monsur della Plancia e delli doi baroni valachi, consigliato con l'altro barone che meco era, rissolsemo di far partenza et aviarsi alla volta di Cracovia, città principale della Polonia inferiore, che confina coll'Ongaria, in qual città era l'ordine che dovessero venire questi gentil'homini che s'aspettavano di Roma.

www.dacoromanica.ro

E così presa bona licenza con li debitti ringraziamenti dal Sígnor Gasparo Magoci, feccemo partenza con doi cochij e circa dodeci homini a cavallo, e fra quatro giorni intratti nella Polonia, andavamo avanti verso detta città di Cracovia, quando vicini a quella meza giornata, per nostra bona sorte, una mattina si rincontrammo in monsur della Plancia e li baroni che ritornavano da Roma. Dove lascio considerare li abbraci e accoglienze che si fecemo. Cominciamo poi a darsi conto, l'un l'altro delle cose occorsene in questo tempo, che eramo statti disgionti. E dollutisi molto con non mi fussi riuscita l'impresa di impatronirsi della fortezza di Kevar e che mi fussi statto comandato dall'Imperatore di partirmi d'Ongaria. Cominciorno essi a me a dar relatione delle loro attioni in Roma, dicendo esser statti raccolti con grandissima pietà dalli Cardinali e particolarmente dal Cardinale Mondevi che si haveva preso cura d'introdurli in audienza a Sua Santità. dalla quale furono ricevuti molto affabilmente. E trattenuti da Sua Beatitudine piu di un hora, perche doppo di lette le lettere volse interrogarli di molte cose, et essere distintamente informatto di tutti li avenimenti et accidenti del Principe, delli quali si prese affano e mostrò molta compassione. Fecce puoi chiamar l'Ill.mo Cardinale Azzolino suo secretario, e li dette cura di espedir questi gentil'homini a tutto lor contento. Si che in pochi giorni ricevuto un breve di Sua Santità per il Re di Pollonia e lettere delli Cardinali Azzolino per il Nonzio di Sua Santità residente in Pollonia appresso il Re, che in quei tempi era Monsignor Bovio, Vescovo di Camerino, al quale per parte della Sua Santità raccomandò detto Cardinale, assai questo negotio, accio insieme con noi se ne mettesse in fresca, col consigliarne et aggiuttarne al possibile, che cosi era la volontà di Sua Santità. Havuto di piu offerte a bocca dall'Ill.mo Cardinal Mondevi di vollersi far prottetore di tutto quello che fossi per giornata occorsa in servitio di questo negotio, per il molto amore che portava gia di gran tempo al Principe, e per la molta pietà che haveva de suoi miseri casi, perciò essortava che giorno per giorno se li dovessi scrivere tutto il successo et quello che harebbe opperato il favore di Sua

www.dacoromanica.ro

Santità appresso il Re. Dattemi di queste cose rellatione a bocca, e presentatemi lettere del Cardinal Maducci e Mondevi in risposte delle mie, e mostratami copia di quella al Cardinale Azzolino per il Nontio, piena di ogni efficacia, mi mostrorno anche la copia del breve di Sua Santità in ogni bona forma, la quale per memoria ho volutto qui a basso inserire:

Carissime in Christo fili noster salutem et apostolicam benedictionem.

Nisi nobis plane cognita prospectaque esset eximia pietas tua, pluribus verbis te cum ageremus de re gravissima nobisque et sua ipsius aequitate et bonis atque innocentibus subveniendi studio quam commendatissima. Hisque ipsis nominis tua prestanti opera dgnissima satis igitur esse arbitramur rem breviter Maiestati tuae exponere: *Dilectus filius noster Petrus Valachiae Princeps vir catholicus* cumque hac Sancta sede coniunctissimus, falsis apud Turcas criminibus accusatus et circumventus, coactus est in Transilvaniam fugere, ibi coiectus in captivitatem est sine ulla plane causa iamque amplius annum desinet, incomodis omnibus confectus, Rogamus Maiestatem tuam quantum possumus, quantumque summa rei equitas et Christi causa expossit, tuaque pietas pollicetur, ut iubeas eum rellaxari, liberumque dimitti. Non dubitamus Maiestatem tuam hocque cellerime facturum esse, nos certe hoc plurimum tibi abstricti erimus. Datum Rome apud Sanctum Petrum sub annulo piscatoris Die XXI Junij MDL XXXVI° [148]).

Hor tornando alla historia, gionsemo alla sera nella città di Cracovia, et inteso che Sua Maestà si trovava in Grotna, terra nelle ultime parti di Littuania, come luoco piu comodo per la guerra che si stimava dovessi movere al Gran Ducca di Moscovia, rissolsemo, fatto che havessimo in Cracovia il giorno della solenità della Madonna d'Agosto, d'aviarsi tutti a quella volta, passando però prima la città di Varsovia, ch'è principale del

[148]) Această scrisoare e publicata cu aceeaşi dată de A. Theiner, *Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae*, III, p. 2 şi Hurmuzaki, *Documente*, III, part. 1, p. 92—93.

www.dacoromanica.ro

Regno di Masovia, ove faceva dimora, per quanto intesemo, all'hora il vescovo di Camerino, Nontio di Sua Santità, per comunicar con Sua Signoria III.ma e consultare quello dovessimo fare nel presentarsi col breve di Sua Santità al Re. Gionsemo là in cinque giornate, e fummo raccolti da Monsignor il Nontio amorevolmente, e presentatoli le lettere dell'Ill.mo Cardinale Azzolino, Segretario di Sua Santità, ne disse che per via del corriero ne haveva di piu fresche, per le quali già teneva notticia della nostra andata in quelle bande, et che li era assai statto incaricato il negocio del Principe, a tale che si sarebbe rissoluto di venir in persona con noi a ritrovare il Re in Grotna dove Sua Maestà faceva residenza. Però che bene considerato, stante che da qualche padri jesuitti era certificato che Sua Maestà trattava con molta gellosia et secrettezza delle cose attinenti al Principe, la rettention di quale nella Transilvania era sempre da Sua Maestà statta negatta accio non se ne spargessi voce, li pareva di non far novittà di venir in persona, perche sarebbe corso voce, che harebbe disgustato assai Sua Maestà, che perciò loddava che lasciando tutta la nostra gente in Varsovia, me ne andassi con Monseur della Plancia a Sua Maestà, con servirsi di habiti positivi per non esser conosciuti, e che esso scriverebbe a Sua Maestà di non essere andatto in persona per rispetti, ma che si sarebbe preparatto di andare in appresso, stante la istanza, che li faceva il Cardinale Azzolino, per parte di Sua Santità, quando havessi visto che Sua Maestà non fussi per dar quella presta espeditione a questo negocia ch'era desiderio del Papa.

Accettamo il suo conseglio, come piu sicuro, e lasciati li baroni et l'altra nostra gente in Varsovia e fattosi fare alcuni vestiti positivi, se ne andammo con una spedita caretta in dieci giorni in Grotna, portando tutte le lettere di Roma, aggiontovi quella che Monsignor il Nontio scriveva a Sua Maestà. Presemo un albergo poco frequentato, e de notte se ne andammo dal Padre Gio. Paolo Campano provinciale della Compagnia di Jesù, con quale gia molto prima havevo fatta conoscenza, con lettere, stante l'absenza del PadrePossevino, che per negocij di Soa Maestà era partito da Roma. Il quale padre Gio. Paolo ne

www.dacoromanica.ro

ricevette con allegrezza, dicendo esser avisato da Roma dal loro Padre Generale della bona espeditione che ne haveva datta Sua Santità, e che non era molto ch'era statto in raggionamenti col Re della libertà del Principe, e concetto bona speranza di essa, dicendo haverlo visto risolutto di farlo liberare, pero che essendo negocio che col tempo poteva venir in qualche pregiudicio delli Transilvani, come quelli che a qualche ambasciatori stattili mandati dal Beglierbei per parte del Gran Turco, havevano sempre negato non avere il Principe rittenuto da loro. Per questo haveva ordinato al Governator di Transilvania, che facessi convocar una dieta delli signori del Regno, accio vedessero di trovar forma per mettere ad effetto essa libertà senza pericolo. E fra tanto li haveva ordinato che in ogni cosa lo trattassero bene. Questo aviso ne contentò assai, e mostrammo a Sua Reverenza la copia delle lettere de cardinali e del breve di Soa Santità, che li piacquero, parendoli in bona forma e sperava di bon successo, stante l'inclinatione conosciuta in Soa Maestà di favorir il Principe, e la molta osservanza che portava a Soa Santità alla quale teneva per certo che dovessi compiacere. Lodò puoi che il Monsignor il Nontio non fusse venuto in persona e ci disse che quanto prima procurerebbe de introdurci di notte a Soa Maestà in audienza secretta. E da un raggionamento a un'altro venendosi a nominare che Soa Maestà era avisato del tratatto che haveva tentato per impadronirsi per l'imperatore della fortezza di Keivar, e liberar per forza il Principe, ci nacque a tutti non piccioli timore, stante che Sua Maestà mi harebbe conosciutto e stettemo tutta quella notte in grandissimi pensieri, se me li dovessi presentare o non. Però alla mattina venendo il Padre Gio. Paolo al nostro alloggiamento, dicendo che si era trovatto alla messa del Re, e che finitta havendo havuto non so che da negociare con Sua Maestà, haveva da essa intesa che sapeva la nostra venuta in Grotna, e che pensava havessemo portato le lettere di Sua Santità, di quale già haveva notticia da Roma, dal Cardinal Battori suo nepote, al che il padre li haveva risposto che così era e che aspettavamo che Sua Maestà si degnasse darne audienza privata. E che

www.dacoromanica.ro

sapendo essere le menti di Soa Maestà, che questo negocio stessi molto secreto, percio se ne stavano rettirati e positivi senza darsi a conoscere, soggiungendo che Sua Maestà li haveva ordinatto che alle doe di notte ne introducesse da lui, da che Sua Reverenza ne faceva bono animo, dicendo non haver visto, che Sua Maestà innominarmi, havessi mostratto nessuna alteracione, e che quanto bene li fussi statta non potevano dubitare di nessun male poichè eravamo come nontij del Papa, portando il suo breve. Dalli quali parole venni a infranchirmi et apparechiarmi di quello che havevo da dire. Andammo all'hora deputata a rittrovar il Padre Gio. Paolo, che subito se ne venne con noi a Palazzo e senza dimora fummo introdotti a Soa Maestà in un salotto, dove lo trovammo stando in piedi in cappo della stanza appogiato a un tavolino. E fattali riverenza, li bacciamo la falda della veste, e dopoi li presentai il breve di Sua Santità, le lettere de Cardinali e di Monsignor il Nontio, quali tutti lesse con grandissima attencione e con molto inarcar le ciglia. Poscia voltatosi benignamente, in lingua lattina ci disse, se altro havevamo da dirli. Io risposi che come conoscenti delli obligbi infiniti che havevamo verso il Principe di Valachia, e come fedeli sino alla morte a Soa Altezza, considerato le gravi miserie in ch'era lasciato per tiranide de Turchi, si eramo gia molto tempo fa disposti di far ogni cosa possibile per la Soa liberatione, la quale dipendendo da Soa Maestà e gia conscij della sua bona inclinatione verso Soa Altezza, per questo havevamo cercatto con che mezzo fussimo piu degnamente potutti presentare a Soa Maestà, e che la benignità di nostro Signore Papa Sisto, ci haveva fatta la strada, conciosie che Sua Santità la quale haveva, mentre che fu Cardinale, conosciutto in Roma il Principe e li portava amori, intesi da noi li suoi sinistri accidenti, ne haveva invitatto a Soa Maestà, dalla quale sperava come da Principe magnanimo e christianissimo, rimedio alli infortunij del Principe, non solo con la libertà, ma con prenderlo sotto la sua prottetione, sino che lo facessi rimetter nel perdutto stado. Soggionsi puoi che come quello che sapeva l'intrinseco del cuore del Principe, per le lettere secrette che mi haveva scritto, havevo com-

www.dacoromanica.ro

missione di dire a Sua Maestà, che liberatto che fussi, se ne starebbe in Polonia, nel loco che li ordinassi Soa Mestà, senza mai separarsi da suoi comandamenti, e che non procurerebbe il suo stado, se non con sua bona licenza e consiglio; che non terebbe per offesa la cattura fatta di se dalli Transilvani, poiche teneva fussi stata la soa salute, stante che se non fusse statto rittenuto forsi in vollersi salvare, li ne saria seguita la morte; che non domanderebbe nulla delli thesori che di Valachia haveva portato in Transilvania, perche sapeva benissimo esser statti mandatti in Constantinopoli al Turco per la maggior parte, e che di quello che era restatto in Transilvania in mano di persone private, se Soa Maestà havessi voluto fargline dar qualche parte la harebbe presa, per aggiutarsine a suoi bisogni, ma quando non li fussi parso espediente che se ne parlassi, non ne harebbe mai aperto bocca. E che per osservar tutte queste cose ne farebbe giuramento inviolabile avanti a quelli Principi christiani che Soa Maestà havessi ordinatto, e che di piu harebbe fatto poner in pottere di Soa Maestà Marco e Jonas, suoi teneri figliolini, ch'eran all'hora in Transilvania, in commenda del Signor Francesco Kendi.

Furon riferite tutte queste cose in lingua lattina a Soa Maestà dal Pandre Gio. Paolo ivi presente, et ascoltatte da Soa Maestà con molta attentione, e puoi rispose che lodava assai la nostra fede verso il Principe, che li piaceva si fussero governati con discretione come era necessario, ch'egli spesso haveva pensato sopra l'avenimenti del nostro Principe con molta compassione, ch'era statto sempre inclinato di farlo liberare, tanto maggiormente adesso con la calda raccomandatione del Papa, al quale perche volleva sempre compiacere et obedire, che li ne farebbe veder presto chiari segni; che se n'andassimo a stare nella città di Cracovia, perche quello ch'era per rissolvere, l'avisarebbe in breve a Monsignor Nontio in Varsovia dal quale ne sarebbe statto comunicato. E cosi bacciatoli di novo la veste, se ne ritornammo a casa, molto consolati et il Padre Gio. Paolo ne affermava che il Principe sarebbe in ogni modo liberato.

Stettemo in Grolna puoi quatro giorni per veder intrare li

www.dacoromanica.ro

ambasciatori del Gran Ducca di Moscovia, che venivano a Soa Maestà per trattar certa tregua, overo compositione di differenze, li quali introrno con una pompa di al manco doi millia cavalli. Presemo puoi licenza dal Padre Gio. Paolo e se ne rittornammo a piccole giornate in Varsovia, dove trovammo che Monsignor il Nontio gia haveva ricevuta risposta dal Re, lodando che Sua Signoria IIII.ma non fusse andatta in Grotna, dicendo che poteva scriver a Soa Santità, che in gratia delle sue lettere e per la inclinatione che egli gia gran tempo ne haveva, farebbe liberare il Principe subito che da Roma fussi rittornatto in Pollonia il padre Antonio Possevino, il quale manderebbe con darli trezza di come havessino li Transilvani da governarsi per liberarlo della cattività in ch'era tenuto, e condurlo seco alla corte di Soa Maestà, dove li havaria datto trattamento sin che arrivasi tempo di poterlo aggiutare alla ricuperacion del suo stado. Eramo ad udir queste cose da Monsignor il Nontio tutti, onde intrammo in tanta allegrezza, vedendo che le nostre fatiche dovessero esser cosi ben spese, che non capivamo in noi stessi, e particolarmente facevano grandissima festa li baroni Valachi, con piangere per allegrezza; che dettero molta sattisfatione a Monsignor il Nontio, massime con le benedittioni e lodo che davano al Papa, dicendo che se mai tornavano nel possesso di Valachia, vollevano tutti aggiutar la mente del Principe in ridure quel Regno alla fede cattolica et alla obbedienza del Papa, come vero vicario di Christo e molte altre e simili cose.

Ci convitto Mons. il Nontio all'indomani a disnar seco, ove ne fecce infinite carrezze. E dimoratti ivi otto giorni, si partimo per Cracovia, per fermarsi in quella città sino all'aviso della libertà del Principe, di quale ne harebbe certificato Msgr. il Nontio con sue lettere e cosi di quello fussi occorso per giornata . . .

Era del mese di ottobre 1586 e sino al Natale non succese cosa di momento, se non che attesi a scrivere in Transilvania al Signor Francesco Kendi, alli baroni Valachi, e qualche altri Signori miei confidenti, partecipandoli a che segno fussero arrivatti de nostri negocij e con quanta bona speranza ne stavammo

www.dacoromanica.ro

pregando ogn'uno a far diligenza per sapermi dire in quale fortezza fussi statto tramutato il Principe, accio potessi far ogni oppera di mandarli qualche lettera e participarli queste bone nove.

Ma perche non per questa via era ancora la volontà di Dio che si liberassi, succese che aspettando per momento di rittorno da Roma il Padre Possevino andando un giorno che faceva grandissimo freddo, il Re Stefano a caccia, si com'era sovente uso se li venne al rittorno in Grotna ad infistollire talmente una gamba, che in otto giorni nella quale era gran tempo che portava una fontanella, se ne morse. Re veramente magnanimo, prudentissimo e vallorisissimo, cosi in pace come in guerra, et il quale la Polonia havra per longo tempo occasione di piangere, per la gran perditta che ne ha fatto, poscia che Soa Maestà col suo molto vallore ogni giorno acquistava all'impero della Pollonia novo paese in le guerre che teneva contro li Moscoviti. Venne a noi questa nova nelle feste di Natale, che ci alterò e fecce sbigottire talmente che ci parevamo hormai destituti, havevamo speso parechie migliara de scudi, et hora che non ci pareva hormai piu potter haver impedimento al nostro dessiderio, ecco che la morte impensata del Re ci levo a fatto d'ogni speranza. E particolarmente li baroni valachi facevano grandissimo duolo, ne io haveva di che consolarli, conciosie che non sapendo dove fussi il Principe, non potteva hormai piu trattenerli in speranza di potterlo fare fuggire, ne per altro modo liberare, a tale che passate le feste di Natale, vennero a me e dissero che poiche non era piaciuto a Dio di concederli questa gratia della libertà del loro Principe, con tanti stenti, tanta spesa e tanti pericoli tentata, che hormai li pareva di haver compito alla legge, e che non sapendossi dove fussi Soa Altezza, non tampoco per qualche via lo dovessimo piu potter aggiutare, che per questo non vollevano consumarsi d'avantaglio, e che domandavano licenza di andarsene in Transilvania a loro case per riveder le loro mogli e figlioli, soggiongendo ch'essi erano statti sempre pronti e con denari e con la vitta in servitio del Principe con seguitarmi da per tutto, si come li haveva comandato Soa

www.dacoromanica.ro

Altezza. Ma che stante le cose successe, non mi doveva parer disconveniente che per l'avenire non dovessero piu rispondermi denari, se ben promettevano in ogni tempo che li facessi intendere esserli speranza con fondamento della liberta del Principe, di ritornar da me, e di mettere sempre in servitio di quella le facolta e la vitta. Non seppi in alcun modo dirli in contrario, se non che mi pareva molto raggionevole che facessero la loro volontà, che quanto a me non mancherei sino che havessi vitta di andar tentando tutte le vie che mi si fussero rappresentate e che accetava la loro offerta in caso che si pottessi di nouvo redrizar il negocio di doverli chiamare e servirmi del loro aggiutto, et che per giorno li aviserei de miei successi. E cosi fra doi giorni fecero partenza con molta tenerzza, e loro e mia, a tale che per parechij giorni, si per questa occasione, come per la percossa della morte del Re, entrai in tanta mallenconia che non pottevo in alcun modo rallegrarmi. Vienivano però spesso a visitarmi il Signor Lorenzo Nelli et il Signor Lucca Soderini, gentil'homini fiorentini, con farmi molte carezze, e procurando con vive ragioni allegerirmi tanta pena, ma molto piu il Padre Roberto Scotto, Rettore d'Jesuitti in Cracovia, che mi consolava e mi diceva che ne farebbe fare de suoi divoti fratelli continue orationi, onde finalmente cominciai a respirare e aspirare a cose nove.

g) Incercările pe lângă Cancelarul Zamoyski

Eravamo restatti sollamente Monsur della Plancia et io, et appresso di noi qualche persone valache di molta fede et esperanza, per servirsene ad ogni occorrenza. Si trovavamo però senza denari, onde messo in commune tutti li nostri argenti e mobili e quelle cose di vallore che più ne restavano, perchè già secondo le occasioni di parte se ne era fatto denari e spesi, rissolsemo di farne veder e cori ritrattone ancora da tre millia tallari, li partimo fra noi doi, e conclusemo che uno dovessi andarsene in Constantinopoli, e l'altro restare in Pollonia sopra un certo che di speranza che ci era nasciuta da un discorso

www.dacoromanica.ro

statto fatto dal detto Padre Roberto Scotto, con un canonico di Cracovia parente del Signor Gio. Zamoski[149]), Gran Cancelliere del Regno di Pollonia, Signore di grandissima autorità e vallore et il quale come che fussi per le sue rare virtù molto amato dal Re diffonto, li haveva fatto sposare una sorella del giovinetto Principe di Transilvania. Hor questo canonico haveva riferito al Padre Roberto che il Gran Cancelliere che sapeva la mente del Re di dover far liberare il Principe, harebbe potutto adoperarsi col Principe di Transilvania, suo cognato, perchè fussi messa ad essecutione la volontà del Re. E che per indure il Gran Cancellero a prender questa prottecione, ne soggionse il Padre Roberto, sarebbe statto necessario farli qualche promessa, o per meglio, al canonico suo parente, che se ne sarebbe con Sua Eccelenza inteso, poichè stante li gran bisogni di denari in che si trovava esso Gran Cancelliero, per le molte spese che li conveniva fare per le guerre civili nate fra Polachi, nella elletione del Re novo, potevamo sperare che harebbe presa volentieri la impresa di far liberare il Principe. Il quale discorso essendo parso a Monsur della Plancia et a me di qualche consideratione, si rissolsemo di vederne piu avanti, a tale che il Padre Roberto, per parte del canonico, ne disse che volessemo esser contenti di andar un giorno a disnar con lui e che ne harebbemo raggionato a compimento, che cosi feccemo e conclusemo ch'io dovessi scriver in bona forma al Gran Cancelliero, che dimorava in Varsovia e che esso canonico che doveva andar in quelle bande, harebbe suplitto di piu a bocca e sollicitato Soa Eccelenza a metter in prattico col Principe di Transilvania questo negocio. Et in conclusione essendo statto cosi aggiustato dal Padre Roberto, s'abligammo monsur della Plancia et io in solidum, per una polizza al detto canonico per se medesimo de scuti millia e per un'altra de scuti quaranta millia per il Gran Cancelliero da sborsari quando per mezzo del dotto Gran Cancelliero fussi messo in libertà il Principe e ridotto in sicuro nel Regno di Polonia, li quali denari mi facevan forte sarian som-

[149]) Ioan Zamoyski.

www.dacoromanica.ro

ministrati da baroni valachi, promettendo a bocca che il Principe sarebbe ancor statto maggiormente conoscente di questo beneficio, in venendo a ricuperar il suo stado. Il che fu facile ad esser credutto, tanta era la fama che correva da per tutto della infinita magnificenza e liberalità di Sua Altezza.

Scrissi al Gran Cancelliero, e fecce partenza il canonico et assai presto hebbi da Sua Eccellenza breve, una bona risposta, rimettendosi a quello di piu mi direbbe a bocca il canonice, quale ritornato da qualche giorni in Cracovia, mi disse che molto vollentieri il Cancelliero prendeva questa impresa e ne sperava bene, e che ne scriverebbe quanto prima al Principe di Transilvania suo cognato. Ma che tanto piu ne sarebbe sollicito, quietato che si havessi le menti della elletione del novo Re, che non lo lasciava potter aplicar l'animo ad altro negocio, che pero sperava farebbeno presta essa elletione. La quale vedendo poi noi che andava piu in longo di quello era il nostro bisogno, e che si dubittava di molta dillatione, per non spendere quei denari che ci avanzavano in ottio, risolsemo ch'io dovessi restar in Pollonia per andar appresso a questo cominciato negocio, e che monsur della Plancia se ne andassi in Constantinopoli appresso l'ambasciatore di Sua Maestà Christianissima, accioche secondo li avisi che per giornata li havessi datto, si potesse rissolver quanto non mi fussi reuscitta la libertà di Soa Altezza per questo mezzo di Cancelliero, di far intendere al Gran Turco tutte le cose come erano passate et passavano, di come dissi avanti, che mi haveva ordinato il Principe per Soa ultima volontà, quando fussemo statti disperatti della Sua libertà.

E cosi con la occasione di un'ambasciatore di Pollonia che andava in Constantinopoli, fecce da me partenza Monsur della Plancia, con molta tenerezza di ambe doi. Il quale passando per la Moldavia, Regno contiguo alla Valachia, essendo riconosciuto e fatto priggione, corse grandissimi pericoli di morte, conciosie che Petro, Principe di Moldavia[150]), come inimico del nostro, ne

[150]) Petru Șchiopul.

www.dacoromanica.ro

insidiassi a tutti; però col favor dell'ambasciatore polacco, in compagnia di cui era Monsiur della Plancia, piacque a Dio di farlo liberare. Ma gionto presso a Constantinopoli fu fatto prender segretamente dal Beglierbei, il quale haveva havuto noticia della sua andata, dal detto Principe di Moldavia, e fu tenuto per tre mesi in prigione oscurissima, con ferri e minacie, perchè dicesse dove fussi il Principe. Però perche non era ancora espediente, negò sempre non saperne nulla e che lui come Francese, era andatto in Constantinopoli per passarsene con qualche nave in Italia. E come a Dio piacque, essendo venutto a notticia dell'Ill.mo Signor Ambasciatore di Francia, opperò tanto che fu messo in libertà.

E tornando a proposito essendo restato io in Cracovia, et eramo nell'anno 1587, stando con aspettatione della elletione del novo Re, accio il Gran Cancelliero mettessi le mani dal dovero nel negocio della libertà, secondo le promesse fatteci, tornando a scrivere in Transilvania al Signor Francesco Kendi, dandoli rellatione di quanto era passato e pregandolo darmi qualche raguaglio dell'essere del Principe, potei alla fine colla sua risposta e con lettere d'altri amici penetrare che Sua Altezza fussi statta tempo fa mandatta in una fortezza nominata Hust, tra li confini d'Ongaria e la Pollonia, di che rallegrattomi, usai assai termine per chiarirmene, e mi venne fatto col mezzo di un mio fidato servitor, che andò a dimorare qualche giorni in un villaggio vicino a detta fortezza, con un soldatto di quale, havendo astutamente fatta amicitia, seppe per certo che Sua Altezza dimora in detta fortezza. Il che inteso, cominciai a volger l'animo come havessi pottuto in qualche modo mandarli una lettera distinta di tutte le cose che havevamo passato, che mi haveva apparechiato, dicendo per ultima a Soa Altezza che se havessi havuto qualche speranza ch'io havessi potutto aggiuttar alla fuga, che me ne dessi notticia, perchè provederei a tutto quello che humanamente fussi possibile. Mi risolsi in fine di darla a quel mio servitore, accio con qualche arte, per via del soldatto suo conoscente, li facessi haver ricapitto, e procurare risposta, fecendo promessa in tal caso al soldatto di cento

www.dacoromanica.ro

ducatti d'oro, che diedi al mio servitore, acio se ne servissi al bisogno. E lo mandai ch'era circa la mettà del mese di luglio 1587. In quel tempo mi venne lettere di Transilvania, con aviso che la maggior parte delli nostri baroni valachi, disperatti hormai della salute e libertà del Principe, havevano atteso ad'accordar le cose loro con l'altro Principe Michna che regnava in Valachia, per pottersene in gratia sua rittornar alla loro patria, per non consumarsi piu nello essilio. E con donattivi che li havevano fatto, se ne erano poco avanti andatti in Valachia e statti accetatti in gratia. Il che per piu conti mi dolse assai, e maggiormente perche fra essi vi ne erano sette che havevano nelli mani grossa somma di denari di quelli che il nostro Principe li haveva datto in comenda quando uscimo del Regno, di quali denari intesi che si erano servitti in accomodar le loro cose con il sudetto Principe Michna, di modoche in Transilvania non restorno a divottione di Soa Altezza, più che sei, o otto persone di conto, ch'erano li suoi nipoti: il Bano Micali e l'altro Radolo ritornato da Roma, quello che con me era venuto in Pollonia e doi o tre altri, fra tutti quali non restavano molti denari per le grosse spese che si erano e da essi e da me fatte.

11. *Fuga lui Petru din închisoarea dela Hust.*

Però nostro Signore provide della libertà di Sua Altezza pocco apresso per modo impensato, perciochè il mio servitore seppe tanto dire e far con quel soldatto suo amico, con mostrarli l'oro, che l'indusse a trovar qualche astutia per mandar la mia lettera al Principe. Serviva in quella fortezza in camera di Soa Altezza un giovane ongaro, con quale raggionando sovente il soldatto, venne a domandarli ciò che facesse tutto il giorno questo signore cosi solo, conciosie che il Capitano non lasciassi seco conversare nessuno. Rispose il giovane, che studiava in un libro delle historie di tutto il mondo che li era statto mandatto quando era nell'altra fortezza di Keivar dalli Padri Jesuiti di Claudiopoli, per suo passatempo e che anche componeva in versi una certa historia, e si dillettava molto della poesia. Al che l'as-

www.dacoromanica.ro

tuto soldatto subintrò et disse, che se havessi volutto li harebbe potutto far guadagnare qualche ducatti, perche lui haveva fatto componer certi versi in lode del Principe, e che s'esso glieli havessi volutti presentare, che al sicuro Sua Altezza li harebbe fatto qualche donativo, del quale li harebbe fatta parte, al che il credulo giovane disse ch'era contento. Et il soldatto li dette la mia lettera invece delli versi, che non essendoli dal giovane avertitto, come quello che non potteva pensare alla malitia, la portò a Soa Altezza. Il quale conosciutto il tratto, e ringratiato il giovane che li havessi portatto cosi belli versi, disse che volleva mandar delli suoi al soldatto, e di piu mezza dozina de ducatti, per grattitudine di cosi bella compositione statta fatta in sua lode. E con questa inventione mi fece Soa Altezza risposta, statta da me con tanta allegrezza letta quanta ogn'uno si può immaginare; mi scrisse in sostanza che conveniva prender della mano di Dio se con tante nostre dilligenze non havevamo pottutto conseguir la sua libertà; approvò quello che havevamo trattatto con il Gran Cancelliero e medesimamente l'andata di Monseur della Plancia in Constantinopoli. E per ultimo mi disse ch'era tenutto con tanta strettezza e secretezza che in quella fortezza non lasciavano conversar seco persona alcuna fuori di quello giovane ongaro che li portava e sue hore il mangiare et lo serviva in camera, e che di tempo in tempo l'andava a visitar il Capitano e che fuori di questo tutta la sua conversatione era con libri, et in certe sue compositioni, onde passava il tempo, ma che particolarmente Iddio li faceva gratia grandissima, perche con molte consolationi spirituali che li concedeva, non li lasciava rincrescer cosi longa priggionia, con mantenerlo con viva speranza di doverlo miracolosamente ancora liberare. Che lui era in cosi stretta custodia che non sapeva come li dovessi poter riuscire la fuga, massime che non lo lasciavano conversare con nessuno, pure che con haver altro da fare se non in pensare alla sua libertà, andava prendendo animo in cose, che poi fussero seguitte parebbeno miracolose e che per miracolo sperava da Dio essere aggiuttatto. Che perciò io dovessi mandare una dozzena di valorosi homini bene in ordine

www.dacoromanica.ro

di ogni cosa, che conducessero per lui un bon cavallo turco, li quali dovessero fermarsi in una villa de ongari, lontana doi leghe dalla fortezza e che non dovessero mai partirsi sino a quatro mesi, fra quel termine, quando dovessi riuscir la fuga sarebbe successa, e che in tal caso con questi homini si sarebbe ridotto in Cassovia, città principale della Ongaria superiore sogetta all'Imperatore, ove faceva residenza il conte di nogarola governatore.

Intenso il tenor di queste lettere, fecci metter ad ordine una dozena di bravi giovani, la maggior parte Valachi, li diedi un bon cavallo da servir per Soa Altezza, e fecci lor capo uno ch'era statto in Valachia suo aggiutante di camera; e datteli le commissioni ch'erano necessarie, li raccomandai a Dio, ordinando loro che se piacesse a Sua Divina Maestà (Dna Mta) che succedesse bene il fatto, subitto me ne andassero con dilligenza ad avisare. Li diedi una piccola lettera da far prevenir col mezzo del soldatto in mano del Principe, con quale li dava raguaglio di tutto cioche havevo ordinatto, e me ne restai puoi con una confianza grandissima dovessi piacer a Dio che finalmente Sua Altezza fussi liberata con questa trazza.

Quando la vigilia della Madonna di settembre a giorno mi comparve un de miei homini, in tempo che ancor ero a letto, dicendo che il negocio era riuscitto felicemente, che il Principe era fuggito, et che accompagnato dalli nostri homini se ne andava alla volta di Cassovia, ove m'aspettarebbe. Io ricevei tanta alteratione et allegrezza, per cosi fatta nova, che stetti un pezzo prima che potter parlare, e vestitomi andai subito alla chiesa de Padri Jesuitti a ringratiarne Iddio et a partecipare questa alegrezza col Padre Roberto Scotto e col Padre Fabritio Pallavicino, nostro Genovese, il quale era giorni avanti venutto in Cracovia, con carrico de maestro delli novitij, e della sua conversatione riceveva molta uttilità e consolatione. Dappoi senza dimora mi messi a ordine per la partenza e con una speditta caretta, tiratta da sei cavalli, me ne andai alla volta di Cassovia, dove gionsi alli quatordeci di settembre la sera, che gia erano quatro giorni li era arrivatta Sua Altezza, ri-

www.dacoromanica.ro

cevuto dal Signor Conte Governatore in suo palazzo con tanto honore e carezze, come fussi statto uno delli fratelli dell'Imperatore, Suo Signore. Vi si trovava ancora il capitano Ottavio Spinola Caneto, statto poco avanti eletto capitano di essa città di Cassovia dalla Maestà Cesarea, di modo che Soa Altezza ebbe in quei giorni bona compagnia. Et essendo poi gionto io et introdotto al Principe, stettemo un gran pezzo abbracciati, che non pottevamo, per allegrezza parlare, non havendo consentito Soa Altezza che li facessi riverenza, che di abbracciarlo, chiamandomi per nome di fratello, con infinite parole di grattitudine e compimenti e fra le altre, ridottosi anche ivi il Signor Conte et altri cavaglieri, disse Soa Altezza, che non harebbe mai potutto sodisfare al suo dissiderio di grattificarmi, etiam con darmi la metta del suo Regno quando ne fussi mai tornatto al possesso, perche dopo di Iddio riconosceva da me „e la libertà e la vittà", per non averlo mai con tanti accidenti abbandonato.

Attesemo poi a farlo curare, conciosie che havessi le mani tutte rose e scorticatte dalla corda, con che si era calatto a basso della fortezza et havessi patitto un giorno e una notte assai, per esser statto con le vesti bagnatte adosso, per accidenti venutti nella Soa fuga, la quale come cosa miracolosa mi par necessario brevemente raccontarla, nel modo che mi fu da Soa Altezza rifferta. Giace la fortezza di Hust, ove era rittenutta, sopra un piccol monte, pieno di dirruppi et precipitij. In questa era una casa eminente risguardante da per tutto, che havevano assignata a Soa Altezza, tenendolo in una camera la piu alta, che haveva le finestre benissimo ferrate; li era di piu una retrocamera senza luce, nella quale pero in un cantone haveva gia erano parechij giorni, Soa Altezza osservato essere qualche vestigio di un balcon murato, il quale havendo bene considerato, in qualche spatio di tempo, havendo alcuni chiodi grossi che tenevano sequestrato nel muro un tavolone, dipinto con calcina, a tale che poteva tutta muraglia, et havendo allatinato essi chiodi per levarli, e riporto a Sua piacere, trovata nel tavolone una fissura, vidde per essa di fuori

www.dacoromanica.ro

ivi accostato un'orologgio da contra pesi accomodatto sopra doi antene di pino, per le quali abbracciandosi harebbe potutto callarsi nel piano della fortezza. Haveva di piu osservato dalle finestre della Sua camera un balcone o sia pertuggio ch'era nelle muraglie della fortezza in un cantone, per il quale li soldatti buttavano a basso l'immonditie, per quel loco hebbe Soa Altezza speranza di pottersi callare, che bene cascando non si harbebe fatto molto male, per il letame che doveva esser di sotto in grande abbondanza; ma prima che pottersi a quel balcone accostare, restava gran difficoltà perche conveniva passare per una gran baracca di tavole, ove la notte stavano li soldatti, ch'era fatta a modo di una sbarra, fra un cantone della casa e la muraglia della fortezza, a tale che restando il balcone dall'altra parte della baracca, non vi si potteva accostare che non si entrassi per una porta della baracca et uscissi da l'altra. Onde havendo bene essaminato tutte queste cose, rissolse di arricarsi e tentar la fuga, stimando che peggio non li pottesse avenire che esser scoperto e consequentemente ripigliato. Da l'altra parte si sentiva far non so che violenzia all'animo, intrando in grandissima speranza e confidenza che nostro Signore Iddio lo dovessi aggiutare, di modo che il giorno di 30 d'agosto *1587*, affermando haver conosciuto chiarissimi segni della volontà di Dio di doverlo liberare, preso le sue scritture e accomodattesele in seno, spartitta per mezzo per longo una Sua grossa cintura di seta, fatta alla turchesca con che cingeva, et legata insieme, congiunto di qualche liste di lenzuolo e rinvoltatesela alla cintura, verso doi hore di notte, che lo serviva mostrato di andarsene in letto, fatta divotta oratione e raccomandattosi a Dio, alla gloriosa virgine Maria et a Santa Catterina sua advocata, levatti li chiodi tra il tavollone et il muro, et restando aperta la finestra in tempo che gia ogn'uno era a dormire, essendo notte oscurissima, favorita da una minutissima pioggia, si appoggiò alle antena di pino, e sostentandosi sopra le braccia con grandissimo stento conciosie che fussi, di vitta compresso, si lasciò callare abbasso, in tempo che le guardie della muraglia gridavano, come di quando in

www.dacoromanica.ro

quando in Ongaria svoleno, per dar intendere che non dormeno, di modo che, affermava Soa Altezza, che cosi per la fattica fatta, come per l'alteracione, come fu in piana terra, li batteva il cuore che pareva un tamburo. E restò tanto stracco che apena potteva moversi. Si sentò e riposò un poco, et accostandosi pian piano alla porta della baracca, vidde molti soldatti in essa, chi dormendo e chi sonachiando, con una sola piccola luce in un cantone, onde assai curatosi di entrare, come che di vestimenti non fusse dissimile, stante che l'habito transilvano e vallaco sono di una medesima maniera alla longa, vedendovisi poco, s'andò meschiando con loro pieni di sonno, e mostrando di sentarsi hor in un loco hor calcarsi in un altro, alla fine senza esser conosciuto, come quello di che non havevano sospetto e perciò statto riputato per uno di loro, usci da essi per l'altra parte, che guardava verso il balcone della muraglia, al quale avicinatosi senza esser sentitto dalle guardie, col beneficio del rumore di molti cani della fortezza che abbayavano e perche principalmente cosi era la volontà di Dio, legatta bene la Sua cintura ad un pezzo di legno, attraversatto puoi fra le muraglie del balcone, si lasciò andar abbasso per essa cintura. Et il muro era alto circa sessanta palmi e non havendo Soa Altezza guanti, sentendo grandissimo dollore alle mani, le quali si scorticavano sino all'osso, non potendo per somma dollore piu sostenersi, si lasciò cascare. E dette delle schene sopra un muchio di pagliazza che ivi era sotto statto buttato della fortezza, ma fra il colpe e l'alteratione restò piu di mezza hora come tramortito e non sapeva che partito pigliare, non conoscendo la via, per la oscuritta della notte. Pure fatto animo per la necessittà, si pose alla ventura a discender per quelle balze, a spesso dirrupò impiagandosi hora la testa, hora le gambe, et hora le mani, non facendosi però mal di momento. Disceso finalmente con grandissimo travaglio, si trovò nel piano, intrigato in ortiche, in spine e simili altri impedimenti, onde hebbe tanta diffícoltà che assai stette ad'uscirne, facendosi la strada tagliando alla ventura quelle spine con un coltello che seco haveva portato. Uscitto finalmente di quel travaglio, caminando

www.dacoromanica.ro

nel buio, venne a dare in una fangosa palude, che a pena tutto infangato ne pote uscire, et essendosi alquanto rischiaratto il tempo, sendo gionto alla fiumara che conveniva passare[151]), non havendo saputto trovar il guado, si messe a passarla in loco ove era assai larga e perciò da Soa Alteza giudicata meno proffonda; ma gionto quasi al mezzo, crescendo la proffondità et venendo in fine a superarlo, e con gran furia l'acqua correndo, mettendosi a nottare, impeditto fra le gambe dalla veste longa, si tenne per annegato. E raccomandatosi a Dio si lasciava portar dell'acqua, aggiutandosi al meglio che poteva. Ma perchè il corso di quel fiume era rittorto, essendo portato dalla corrente appresso certi alberi di salici e pioppi, si attaccò a essi et uscì fuori a salvamento dall'altra parte, verso il villaggio statto da Soa Altezza avisato et onde l'attendevano giorno per giorno li homini mandatti a questo effetto. Ma per indurvisi conveniva passare una piccola montagna, piena di spessi alberi, et cominciava a rischiarsi il giorno, dove asceso, et smontando da l'altra parte per arrivar al villaggio, non hebbe poco che fare a scampar da una grossa orsa, aggiutandossi con gridi grandissimi di quali si spaventò la bestia gellosa delli figlioli che haveva poco lontani, li quali schivatti da Soa Altezza, per gratia di Dio non fu più seguitato da l'orsa. E callatto giu del monte, ridottosi nel villaggio denotato, fu subito riconosciutto da nostri homini e fattolo montar in un instante a cavallo, fu condotto nella città di Cassovia, si come dissi avanti. Di questi pattimenti delle mani et humidità presa, per le robbe bagnatte statteli adosso tanto tempo, venne poco appresso ad infermarsi di tal maniera, che stette molti giorni in pericolo di vitta.

a) Atitudinea Transilvanilor.

Fra qualche tempo comparvero con ogni vellocità quelli baroni vallachi ch'ancora erano restatti in Transilvania, con quella allegrezza che si può immaginare, e dettero raguaglio

[151]) Pare a fi vorba de răul Velka Rika, ce trece prin apropierea cetății Hust.

www.dacoromanica.ro

che il Governatore di Transilvania et altri principali signori del Regno erano molto smaritti et adoloratti di questa fuga, dubitando che per quella via li fusse statta possibile, dovessi Soa Altezza volersene vendicare, massime col scoprire al Gran Turco tutte le cose successe, poiche havevano sempre il tutto negato alli ambasciatori stattili in piu volte mandati dal Beglierbei, che tuttavia doveva in tanta gratia del Turco, che disponeva a Sua volontà di tutto. Onde per rimediare e pacificare il Principe si risolsero di mandarli ambasciatore l'Ill.mo Signor Francesco Kendi tanto suo amico e confidente, con oratione pero che non dovessi intrar in Cassovia per non pallessar tanto le cose, ma dovessi abboccarsi col Principe in una villa di Pollachi, fra la Transilvania e la Ongaria, quanto piu secrettamente fusse statto possibile. In quel loco gionto il Signor Kendi, scrisse a Soa Altezza il dessiderio del suo abboccamento per trattar pace, e concordia con suoi Transilvani.

Era all'hora Sua Altezza con molto male, se ben senza pericolo di morte, e non potendo andarvi in persona, ne pottendo il Signor Kendi, rispetto le commissioni statteli date da governatore, venire in Cassovia, risolse il Principe, che con Sue lettere di credenza, dovessi andar io a trovarlo, et inteso quel che volesse dire, senza concludere, venissi a riferirglielo in Cassovia. Perciò accompagnato dal Signor Capitanto Ottavio Spinola Caneto e da qualche soldatti e servitori, mi ridussi in quella villa. dove raccolto con ogni segno d'amore e benevollentia dal Signor Kendi. mostrò molto di rallegrarsi della liberatione miraculosa di Sua Altezza, dicendo che harebbe molto desideratto pottersi abboccar con Lei, come quello che amandola et osservandola di tutto cuore, era per consegliarlo a cavar frutto della Sua libertà, col deponer ogni desiderio di vendetta, puoichè per quanto toccava al suo Principe di Transilvania non si potteva dire che mai havessi offeso Soa Altezza, stante che per la sua tenera ettà, non governando, si era tampoco intromesso in cosa veruna. e che al sicuro se il suo Principe havessi havutto l'autorità di disponere et ordinare le cose a sua voglia, certamente Soa Altezza non sarebbe incorsa in

www.dacoromanica.ro

tanti casi, ma si sarebbe salvata con suoi thesori. Toccante poi alla natione transilvana in generale, era cosa nottoria che tutti havevano mostratto molto dollore delli infortunij di Soa Altezza, perche stante la fama et oppere della Soa liberalità e magnificenza, li era da tutti portata grandissima affettione, concludendo che la colpa era di pochi, in maniera pero che per all'hora non era ispidiente pigliarne conoscenza, ma lodava che Soa Altezza generosamente mettessi in oblio la offesa, per cattivarsi piu l'animi de tutti li Transilvani e particolarmente del loro Principe, che ne harebbe tenutta memoria, poiche fra breve era per esser amesso al governo, stante che l'ettà e sua molta prudenza lo mostravano sufficiente a regnare, oltre che si conosceva evidentemente che cui havessi volutto far inquisitione delli thesori di Soa Altezza, si sarebbe venutto a provocarli li animi di molti principali, i quali, chi per un modo e chi per un'altro, erano pervenutti, senza però che si fussi potuto mettere in chiaro, puoichè era in mano loro di stare sopra la negattiva. E molte altre cose mi disse il Signor Kendi essortando per ultimo che consigliava e supplicava Soa Altezza d'accettar l'amicitia del suo Principe, che gliela offeriva perpetua et inviolabile, da che Soa Altezza non harebbe potutto dubitare che li mancassero denari, sino che ricuperassi il suo stado, in che si sarebbe adopperato a tutto suo pottere, e che in tanto harebbe prontamente mandato a Soa Altezza sino alla somma de ducatti centocinquanta millia d'oro, che se ben parevano molto pochi, alla gran somma che haveva portato in Transilvania, pure m'affermava che in pottere del suo Principe non ne era pervenutto nulla, perche di essi ne erano statti consegnatti al Chiaus per portar in Constantinopoli altri ducati centocinquanta millia e che il resto era pervenutto in mani de molti signori, per quanto s'intendeva per fama, poiche di certezza non si potteva affermare nulla, e che perciò come mi haveva detto, non era espediente farne inquisitione per all'hora, per molti degni rispetti. Hebbemo molti raggionamenti, e per parte mia fu detto copiosamente quello che si doveva in favor della causa di Soa Altezza, ma non pottendo avanzar altro, dissi che riferi-

www.dacoromanica.ro

rei il tutto e che sarebbe puoi a Sua Signoria Ill.ma risposto.

Conobbi veramente che questo signore come divottissimo et affetionatissimo verso Sua Altezza, consigliava bene, perche per molte cause che a noi presenti parevano degne d'accettar questo partito, non era in conto alcuno bene riffiutarlo. Percio doppo di essere gionto a Soa Altezza e riffertoli per ordine tutto quello che havevo trattato e che non vedeva inclinatione d'avanzar di vantaggio, consigliava percio che si dovessi accettar l'offerta, perche senza dubio con questo si sarebbe guadagnato l'animo del Principe di Transilvania in modo e cosi de tutti li Transilvani in genere che al sicuro harebbeno fatta ogni opera per aggiutarlo a risolver dal Gran Turco il suo stado. A qual tempo se havessi volutto prender conoscenza delli homini particolari che li havevano offeso, sarebbe statto piu accertato che in questa congiuntura, che si trovava con pochi denari e che senza essi non harebbe mai pottuto far cosa buona, perche in Constantinopoli per risolver il suo stado li bisognava a prima vista usar qualche liberalità e che con centocinquanta millia ducati che li offerivano li Transilvani prontamente, harebbe pottutto suplire per quelli principij, di onde ne sarebbe intratto in creditto, da ritrovare poi in prestito qualsivogli somma, dove all incontro senza denari harebbe trovato infinite difficoltà. Fui inteso da Soa Altezza assai volontieri, e fatti puoi chiamare li baroni valachi, li narrò quello che li havevo rifferto, domandando poi il loro parere circa le conditioni statteli offerte a che essi tutti ad una voce dissero, che non solo la consigliavano, ma che humilmente la suplicavano di accettare il partito, allegando delle medeme raggioni che havevo allegatto io, mettendoli in molta consideratione, che se non si pacificava incorreva in haver per sempre li Transilvani nemici, che come potenti e di denari e di favori appresso il Gran Turco, li haverian nocciuto al riaquistar del stato; oltre di cio se Soa Altezza non accettava li centocinquanta millia ducati, sarebbe incorso in molta discomodità di denari, stante che parte delli baroni valachi che ne havevano salvato somma di quelli che Soa Altezza li raccomandò nel uscir del Regno, havevano con essi accomodatto le

www.dacoromanica.ro

loro cose per rittornarsene in Valachia, si come havevano fatto; onde per restringer somma di denari harebbe trovatto per tutto impedimento. Parse all'hora che Sua Altezza inclinassi a compiacerne; però all'undomani lo trovammo di parer molto differente, perche rivocattosi a memoria le offese ricevute da Transilvani, spinto forsi, secondo dubitai, dal Signor Conte di Nogarola, Governatore di Ongaria, che non era molto favorevole alle cose loro, pareva ch'ardessi di desiderio di vendetta. Ma però scrisse a Signor Kendi, che sarebbe statto piu inclinato di quello ch'all'hora era a scordarsi l'ingiurie e pacifficarsi, quando de suoi thesori li fussi statto restituitto almeno trecento millia ducati, che senza questo harebbe procuratto di prender di quelli espedienti che piu lo havessi incitatto il giusto sdengno che teneva.

Se ne rittornò il Signor Kendi per parte del Suo Principe, che fussi contento di mandare me in Albagiulia, per potter negociare di presenza, perche se ben non in tutto, sperava che in parte si sarebbe tratatto accomodamento. Però essendosi Soa Altezza ogni giorno piu datta in preda al sdegno, non volse rissolversi di mandarmi, non ostante ch'io gli ne facessi instantissimi preghi, come quello che prevedeva che non accettando queste offerte, e di amicitia e di denari, ne sarebbeno statti molto male allegando Sua Altezza che se vollevano trattar accordo, ch'era conveniente che mandassero persone da lui che era l'offeso e cose simili di pontigli. che non eran niente a proposito per all'hora, si come il successo ne lo mostrò assai presto, dal quale Soa Altezza conobbe l'errore e mostrò pentimento di non haver ascoltato li nostri consigli. Perche dubiosi li principali di Transilvania e fra essi molti di quelli che possedevano li thesori del Principe, che Soa Altezza non componendosi, harebbe cercatto di vendicarsene, col far sapere ogni cosa pontualmente al Gran Turco, il sdegno di quale li sarebbe venuto sopra le spalle, per questo vedendosi esclusi di poter far accordio, mandarno secrettamente alcuni gentil'homini prattichi in Constantinopoli, con somma di cento millia ducati, li quali tanto seppero negociare che in breve accomodarono le loro cose col Gran

www.dacoromanica.ro

Turco, facendoli sapere la rettention fatta dal Principe e Sua fuga, adabando pero tanto bene il fatto con loro inventioni e con li presenti, che feccero li furno accettate e credutte. Il che lo saprevamo per homini aposta stattoci espeditti di Constantinopoli, e di piu che Soa Altezza era callonniata da suoi contrarij di stare nella Ongaria per tentar di fare gente in servitio dell'arciduca Massimiliano d'Austria, ch'aspirava al Regno di Polonia, cosa che il Turco cercava d'impedire a tutto suo pottere.

12. *Ultimele iluzii ale lui Petru Cercel.*

a) Plecarea in Italia.

Onde avistosi Soa Altezza, benche tardi dell'errore, conoscendo l'inconvenienti che potteva nascere di stare in Ongaria, perche harebbe fomentato il sospetto, in che cercavano di metterlo appresso il Gran Turco, si rissolse di andarsene a Venet'a per pigliar all'hora quel partitto che fussi statto giudicato migliore, cosi per ricuperar il stado, come per procurar con la intermissione del Papa Sisto quinto, la restitutione de suoi thesori dalli Transilvani, o quella parte che honorevolmente havessi potutto, stimando che il Principe Sigismondo, come cattolico e molto obbedinte a Santa Chiesa, harebbe voltato l'animo in far costringere colloro che li possedevano a doverli restituire, massime che in Cassovia, in la dimora che ivi feccemo, hebbemo comodità di metter in chiaro in mano de chi restassero per la maggior parte.

Si approntammo per la partenza, prima della quale Soa Altezza cercò di restringere tutti li denari che li fu possibile dalli suoi baroni, cosi parimente qualche gioye di vallore, di quali ne donò qualche d'une a quelli capitani e cavaglieri che mi havevano sempre tenutto in prottetione, ma principalmente al Signor Conte di Nogarola che lo haveva tenutto quatro mesi e piu nel suo pallazzo con tutti noi e nostri servitori, con grandissimi honori e carezze e fatto servir Soa Altezza tanto alla grande quanto harebbe fatto per un delli fratelli dell'Impera-

www.dacoromanica.ro

tore. Donò, dico, al Conte un pugnale col fodro d'oro, lavorato et incastratto tutto di bellissimi diamanti, fatto in Constantinopoli di valuta de scuti tremillia, salvato da suoi nipoti, che glielo portorno, et alla Signora Contesa, sua moglie, che haveva presentato a Soa Altezza molte biancherie con belli lavori, donò doi perle orientali uguali, da servir per un paro de orechini, di valuta de mille cinquecento scudi, presenti veramente degni del grande amico del Principe, che non ostante che si trovassi in adversa fortuna, non potè in alcun modo scordar la sua molta liberalità.

Feccemo partenza di Cassovia de mese di decembre *1587* et arrivammo a salvamento in Viena, città di Austria, al principio de gennaro *1588*, essendo statti da vinti giorni per cammino e fatta la strada per la Ongaria inferiore, paese bellissimo e nobilissimo, ove da molti signori ebbemo carrezze infinite. In Vienna si fermammo qualche giorni, essendo andatta Sua Altezza a visitar il Serenissimo Arciduca Hernesto, dal quale fu raccolto molto amorevolmente, condolendosi seco de tanti casi aversi che haveva pattitto, e confortandolo, con offerirli tutto quello haveva potutto in suo comodo e servitio. Partitti di Vienna, gionsemo tra dodeci giorni a Venetia, havendo havuto bellissimi tempi. Et de ivi fatta espeditione in Constantinopoli all'Ill.mo Signor di Lancome ambasciator di Francia et a Monsur della Plancia, che appresso di esso era, dandoli tutti li raccordi et ordinij ch'erano necessarij, per dar principio a recuperar din nuovo il Regno. Rissolse Soa Altezza che fra questo mentre che si negociassij in Constantinopoli, dovessimo andarsene a Roma per bacciare li piedi a Soa Santità et renderli infinite gratie della prottetione che haveva di esso presa in tempo della sua cattività da che ne risconosceva la vitta, perche senza la sua raccomandatione al Re di Polonia che ordinò a Transilvani dovessero farli ogni bon trattamento, stava in dubbio se havessero procuratto di farlo avellenare, acciò non se ne parlassi mai più. E suplicar puoi Soa Santità che volessi aggitarlo in far conoscere al Principe di Transilvania, che non doveva comportare che li baroni del Suo Regno li godessero cosi in-

www.dacoromanica.ro

giustamente il suo thesoro et altre cose, che diremo a suo tempo. Ma prima che andar a Roma, volse Soa Altezza che arrivassimo alla Madonna Santissima di Loretto, che anche egli, come me, lo haveva per voto. Feccemo partenza di Venetia del mese di marzo *1588* con doe fregatte bene in ordine, et il tempo fu cosi propitio che in quatro giorni arrivammo in Ancona e de ivi per terra a Loretto, ove gionti sentimmo tutti un mare di consolationi, havendo datta quella ricreatione al spirito che havevamo longamente desiderato.

b) La Roma.

Stettemo sei giorni a quelle divottioni e feccemo partenza per Roma, dove arrivatti, stettemo qualche pochi giorni incogniti a camera locande, sino che si fussi fatta apparechiare una bona casa appresso la chiesa della Trinità del Monte, che prese Soa Altezza à fatto e se li rettirammo. Et riposati doi o tre giorni, andammo a visitar la maggior parte delli lochi divotti, e puoi de mano in mano a visitar li Cardinali, con quali il Principe haveva prima amicitia, che tutti lo riceveno con grandissime dimonstranze d'amore offerendoseli e particolarmente il Cardinale Mondevi, che non si potteva satiar di honorarlo; e domesticorno talmente la loro amicitia, che doi o tre volte della settimana si rivedevano insieme, e quasi ogni giorno toccava a me di andar a negociare con Sua Signoria Ill.ma, che mi pose molta affetione, onde mi era tenutta porta, e trattavo seco con ogni famigliarità, rittenendomi spesso a disnar seco, et a dar volta nel suo cochio, con raggionar delle cose occoresemi, delle quali Sua Signoria Ill.ma sentiva parlar con molto gusto. Fecce detto Cardinale intender a Soa Santità de gionta del Principe in Roma, domandandoli per esso audienza privata quando li fusse piu comodo, et assai presto li fu assegnata giornata. Onde doppo di haver basciatoli il piede, hebbero piu d'un'hora raggionamenti cosi delle cose del mondo. come delli accidenti del Principe, che suplicò Sua Santità di voller prendere la prottetion della Sua causa il usar della Sua autorittà con il Principe di

www.dacoromanica.ro

Transilvania, acciò constringessi quelli Signori del Regno, che godevano bona parte de suoi thesori, a restituirceli. Al che Soa Santità rispose che darebbe presto oppera di compiacerlo, cosi col scriver un breve al detto Principe di Transilvania come al Gran Cancelliero di Polonia, acciò fussi il mezano di questo accomodamento. Il che pose assai presto ad effetto con la occasione di una legatioane che Soa Santità mandava in Polonia, in persona dell'Ill.mo Cardinale Aldobrandino[152]), per componer le cose di Polonia, ch'erano assai alterate, per haver fatta elletione di doi Re, l'uno de quali, Massimiliano Arciduca d'Austria, era statto in una battaglia rotto dal Gran Canceliero, e fatto priggione. Hor come dico, con la occasione di questa legatione Soa Santità scrisse al Gran Cancelliero, cognato del Principe di Transilvania, che si trametțesi in procurare accomodamento per le cose del nostro Principe; scrisse anche al detto Transilvano, essortandolo che come christiano. non volesse comportar una cosa di tanto cattivo esempio, che alcuni de suoi sudditi godesseron cosi ingiustamente la rabba d'altri, con molte altre circostanze, che per brevità lascio; raccomandò puoi all'Ill.mo Cardinale legato, con grandissima istanza le cose del Principe, essortandolo pero a prender compositione, quando fussero venuti a patti raggionevoli, che cosi haveva Soa Santità apontato col Principe. Il quale andò doi o tre volte a trattar di presenza col legatto, e dattali compita informatione di tutto, restò molto sodisfatto della volontà et affetione con quale Sua Signoria Ill.ma haveva accettatto questo carrico.

Fecce partenza il legato e noi dimorammo a Roma otto o nove mesi. Fra quel tempo il Principe fu fatto chiamare privatamente quatro o cinque volte da Soa Santità et havuto grattissimi raggionamenti insieme, con tanta sodisfatione del Principe, che non si può dir maggiore, vedendo che Sua Santità li haveva posta molta affetione e dattoli di ciò chiari segni, con oppere e con parolle; e fra le altre hebbe a dire Soa Santità raggionando con alcuni cardinali, haver pratticato assai homini, ma

[152]) Ioan Aldobrandino, cardinal din 1570; moare la 1593.

www.dacoromanica.ro

non ne haver trovatto cosi al ponto di tutte le cose del mondo, come il Principe di Valachia. E all'effeto era in Sua Altezza un'intelletto giuditio e valor mirabile a tale che in ogni cosa era compitissimo et haveva un certo che di grave e maestevole che come l'homo li parlava una volta, li restava affetionato.

In questo tempo che dimorammo in Roma, hebbi molti favori dall'Ill.mo Cardinale Mondevi e particolarmente nel tempo che per compagnia di tre baroni valachi ritornai con piu aggio a bacciar il piede nel giardino di monte cavallo a Soa Santità, alla quale fummo introdutti da detto Ill.mo Cardinale; e doppo che hebbi detto vinticinque parole accomodate, cosi per parte mia come delli Valachi che non sapevan parlar ittaliano, subintro il Cardinale facendomi conoscer a Soa Santità per colui che havevo preso a carrica il negocio del Principe nel tempo della Sua Cattività, e che d'Ongaria havevo datta rellatione a Soa Santità di quelli successi con altre parolle in mia lode, onde Sua Santità parimente mi lodò e disse molte gratiose parolle, trattenendomi un pezzo con farmi quesiti di molte cose occorse nella libertà del Principe. Cosi ancora fecce molto grata ciera alli baroni valachi, lodandoli della loro costanza e fede verso il Principe, essortandoli alla perseverenza e qualche altre parolle di bono amore, doppo le quali bacciatoli di novo il piede, si licentiamo con grandissima sodisfattione e particolarmente li Valachi non si poteron satiar di lodare la benignità et humanità dela Papa, parendoli cosa amirabile che il primo Principe del mondo fussi cosi familiare et havessi havuto pensiero di darli cosi gran sodisfatattione, con tanti gratiosi raggionamenti.

c) Noui încercări de a avea domnia.

Andavamo in questo mentre ricevendo spesso lettere di Constantinopoli dal Signor ambasciatore di Franza e da Monsur della Placia, dicendo che presto speravano accomodar le cose di Soa Altezza con Gran Turco, e che non li era altro ostacolo che quel maledetto Beglierbei, il quale pero speravano che presto cascherebbe di tanta altezza, per haversi fatto nemici

www.dacoromanica.ro

molti homini principali e per dar poco sodisfattione di lui al generale; e lodavano il Principe partiri da Roma et andarsene a Venetia, come loco in Ittalia manco sospetto alli Turchi e piu vicino a Constantinopoli per scriver e riscriver quello fussi occorso. E cosi parse bene al Principe che si essequissi, onde nel mese di decembre *1588* presa licenza dalli Ill.mi Cardinali e basciatti li piedi a Soa Santità, che fecce molte proposte et usò graciosissime parole a Soa Altezza, feccemo partenza da Roma, et andamo a far le feste a Santa Maria di Loretto con molta consolatione. Presemo poi la via d'Ancona e de ivi a Venetia onde gionsemo del mese di gennaro *1589*. Poi con ogni studio e diligenza, si andasse con lettere trattando in Constantinopoli la ricuperatione della Valachia con offerte grandissime al Gran Turco et alli Bassa, et ci erano date bonissime speranze.

Et in questo mezzo ritornò di Polonia l'Ill.mo Cardinale Aldobrandino legato di Sua Santità. Et havuto aviso ch'era gionto a Treviggi, essendosi trovato il Principe in letto indisposto di podagra, porse di mandar me a Sua Signoria Ill.ma per intendere quello havessi esseguito circa l'accomodamento della sue cose con Transilvani, conciosie che per lettere non havessimo sino all'hora inteso che fussi venuto ad alcuna conclusione. Ritrovai in detto loco di Treviggi il legato, che mi tenne a disnar seco quella mattina, e puoi mi disse che stantee li disturbi della peste nel Regno di Polonia, in sei mesi, che li era dimorato, non si era potutto aboccar se non di raro col Gran Cancelliero e che di Transilvania non erano potutto venire in Polonia personaggi deputati a trattar di questo fatto, onde non haveva potuotto opperar altro che di far inclinare il Gran Cancelliero a prendersene particolar cura, accio cessata la peste che le persone harebbero potutto pratticare si fra mettessi in prender compositione in questo negocio tanto giusto e dessiderato da Sua Santità, et che esso Cancelliero se ne mostrava caldissimo. cosi per far oppera tanto raggionevole, come per evitar ogni scandalo, che col tempo dalla mala sodisfatione del Principe, ne fussi potutto nascere. Per il resto si scusava il legato di non esserli statta datta comodità di poter negociare lui questo fatto,

www.dacoromanica.ro

stante l'impedimento della grandissima peste, che lo haveva causato. E con questo licentiatomi, me ne tornai la sera al Principe che si rissolse di non voller cercar altro, con rissalvarsi a domandar il suo, sempre che havessi ricuperato il Regno, di che ogni giorno ne cresceva la speranza e tanto piu con la morte che assai presto succese del Beglierbei tanto nostro nemico, statto tagliato a pezzi, con molto vittuperio, dalli gianizzeri che s'amotinorno contra di lui, non ostante che il Gran Turco facesse ogni oppera per salvarlo, per l'amore che li portava, ma nulla valse.

Morto questo nostro grande inimico, l'ambasciatore et altri favorevoli feccero penetrare al Gran Turco tutto il tradimento che haveva fatto al Principe, con farli narrare ogni cosa per ordine, onde certificato il Gran Turco della innocentia di Soa Altezza, non fu difficile il rittornarglielo di novo in gratia, a tale che privò del stado della Valachia il Michna Voevoda, e ne investì di novo Sua Altezza, mandandoli le patente a Venetia per mano dell'Ambasciatore di Franza, ordinandoli che questo prima se ne andasse in Constantinopoli. Il che inteso con grandissima allegrezza, attese ad'approntarsi per la partenza, e conclusemo che non fusse bene ch'io andassi in Constantinopoli, ma che subito d'inteso che Soa Altezza fussi in poscesso del stado, andassi a ritrovarlo per la strada d'Austria et Ongaria, a me nota, perche havevo fatto quel viaggio. E questo per schivar li pericoli in che sarei potutto incorrer per le minaccie grandi che faceva contra di me Assan Bassa, il quale essendo per la morte de l'Ochiali (?) cresciutto di dignità e ottenuto il generalato di mare dal Gran Turco, stava molto risentito contro di me, per la fuga d'Aurelio Tagliacarne gia narrata; e tutti li nostri amici consigliavano che non fussi bene mi mettessi a pericolo d'andarli nelle mani.

Per questo Soa Altezza licentiatosi dal Serenissimo Pasqual Cicogna, Duce di Venetia, del mese di luglio 1589, bene accompagnato, fecce partenza per Constantinopoli, lasciando me in Venetia con molta tenerezza della sua absenza, e con aspettativa di Sue lettere e notticia de Suoi successi, li quali ries-

www.dacoromanica.ro

cerno puoi cosi infellici, che conobbi quanta gratia mi havessi fatto Iddio in non lasciarmi piu andar in quelle parti. Conciosie che in quello intervallo che il Principe era in viaggio, il Michna Voevoda, ch'era potente di denari, mandassi trecento millia ducati in Constantinopoli per esser confermato di novo nel stado, e per far morire o almeno confiscare in qualche isola il Principe, di modo che al gionger di Sua Altezza in Constantinopoli, trovò di modo le cose alterate, che intrò in grandissimo dubbio, e tanto piu che l'ambasciatore di Francia cominciava a declinare assai di riputatione, per le guerre intestine del Suo Rgno, che lo facevano tener in poca stima appresso il Gran Turco, aggionto la morte puoi che seguite del Re di Franza. Onde il buon Principe, mancando d'autorità l'ambasciatore, si ritrovò in grandissimi intrighi, perche se egli prometteva grossa somma di denari al Gran Turco et al Bassa, Michna Voevoda, che possedeva il Regno e le intrade, come richissimo, donava con efetti. Aggionto l'haver produtto infiniti testimonij contra Soa Altezza, dicendo che nel tempo che haveva dimorato in Roma haveva trattato cose importanti col Papa e Principi Christiani contra il Stato del Gran Signore, le quali cose se non erano vere, erano almeno apparenti. Onde fu facile alla parte contraria procurare la rovina del Principe.

d) Moartea lui Petru Cercel.

Il quale fu mandatto con una galera a Rodi, ivi confinato, non ostante le esclamationi dell'ambasciatore di Francia, in qual isola, doppo alcuni mesi, fu avelenato per ordine del Bassa, essendo restati tre suoi figli maschij naturali, nasciuti l'anno *1583*, di tre diferenti donne, nominato il maggiore Marco, il secondo Jonas, che tenni io a batesimo, e il terzo Radulo, che si chiama hora Petro, in memoria del Padre; e quest'ultimo è in Constantinopoli, sotto la protteccione dell'ambasciatore di Franza, essendo statto ivi condotto da alcuni Greci che l'ebbero nelle mani il giorno che uscimmo di Valachia, per oppera della bayla ch'era Greca, e che in quella alteracione di cose se ne fuggi con essi; li altri doi primi, cioè Marco e Jonas,

www.dacoromanica.ro

sono in Transilvania, ove li lasciai in bon ricapito appresso l'Ill.mo Signor Conte Francesco Kendi, che ne tiene quella cura come se fussero suoi proprij figlioli, facendoli allevare con quella grandezza che merita il loro nascimento. Sono tutti tre di bellissimo aspetto e fanno riuscita mirabile per quanto comporta la loro tenera età che cosi tengo di essi raguaglio continuo dalle parti ove sono allevati.

Ricevuto che hebbi il dolloroso aviso della morte del Principe, ritrovandomi in Venetia, travagliato da qualche mesi di una indispositione causata da humori malenconici, pregato assai da miei fratelli, et in stato dal Signor mio Padre, alla fine mi ridussi a Genova, se bene come la biscia all'incanto, perche non sapevo metter l'animo a rittornar alla Patria con occasione di cosi infellici successi, di impresa onde haveva havuto tanta aspettatione di richezze e di grandezze. Arrivai in Genova nel mese di genaro *1590,* ricevuto da tutti miei con allegrezza, con che presi consolatione et andai pian piano acquietando il mio animo, pensando meno che potteva alli passati accidenti, con riputarli come un'ombra o sogno.

www.dacoromanica.ro

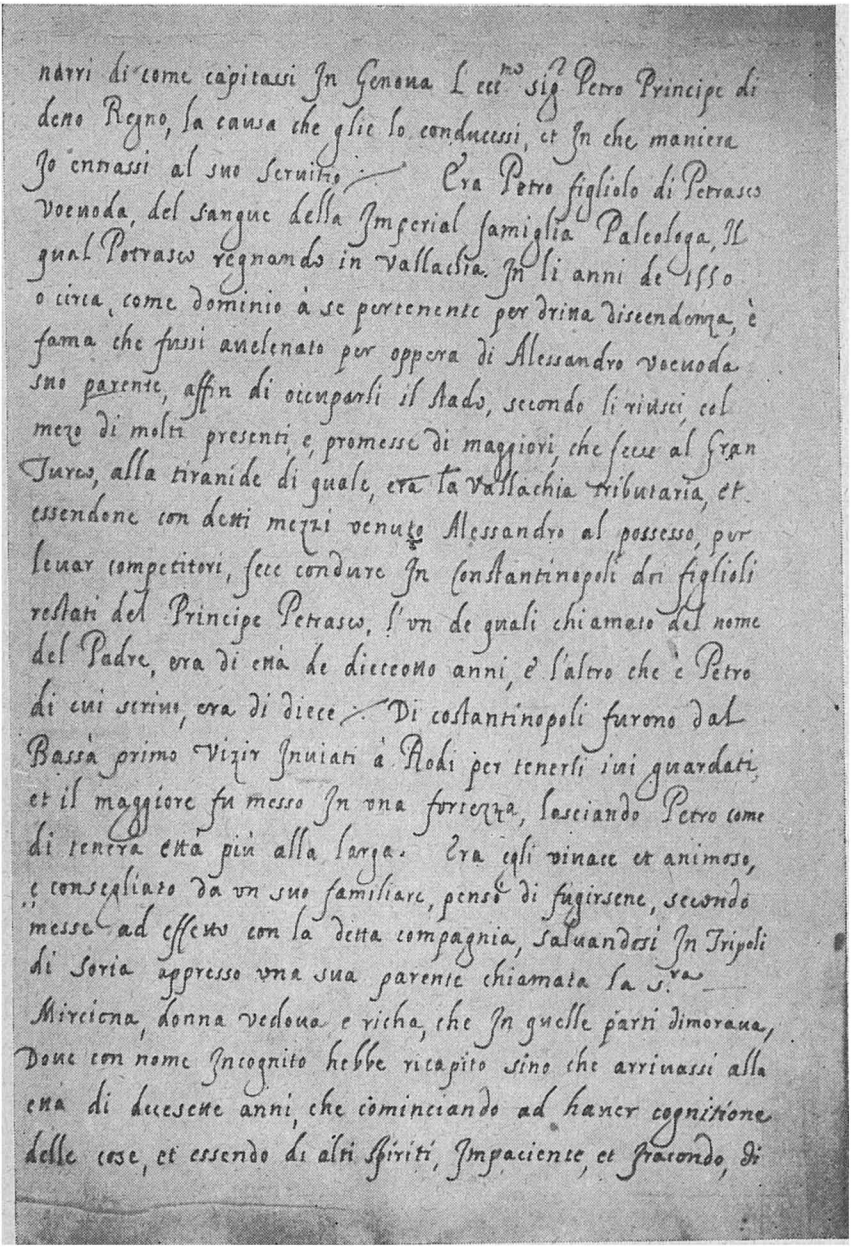

narri di come capitassi In Genoua L'ecc^mo sig^r Petro Principe di
deno Regno, la causa che glie lo conducessi, et In che maniera
Io entrassi al suo Seruitio. Era Petro figliolo di Petrasco
Voenoda, del sangue della Imperial famiglia Paleologa, Il
qual Petrasco regnando in Vallachia In li anni de 1550
o circa, come dominio à se pertenente per Erina discendonza, è
fama che fussi auelenato per oppera di Alessandro Voenoda
suo parente, affin di occuparsi il Stado, secondo li riuscì col
mezo di molti presenti, e promesse di maggiori, che fece al Gran
Turco, alla tiranide di quale, era la Vallachia tributaria, et
essendone con detti mezzi venuto Alessandro al possesso, per
leuar competitori, fece condure In Constantinopoli dui figliuoli
restati del Principe Petrasco, l'vn de quali chiamato del nome
del Padre, era di età de diecesette anni, è l'altro che è Petro
di cui scrivo, era di diece. Di costantinopoli furono dal
Bassà primo Vizir Inuiati à Rodi per tenersi iui guardati,
et il maggiore fu messo In vna fortezza, lasciando Petro come
di tenera età più alla larga. Era egli vinace et animoso,
e conseliato da vn suo familiare, pensò di fugirsene, secondo
messe ad effetto con la detta compagnia, saluandosi In Tripoli
di Soria appresso vna sua parente chiamata la S.ra
Mircicna, donna vedoua e richa, che In quelle parti dimorana,
Dove con nome Incognito hebbe ricapito sino che arriuassi alla
età di decesette anni, che cominciando ad hauer cognitione
delle cose, et essendo di alti Spiriti, Impaciente, et Sfacendo, Di

Din manuscrisul lui Franco Sivori (f. I. v., p. 136).

www.dacoromanica.ro

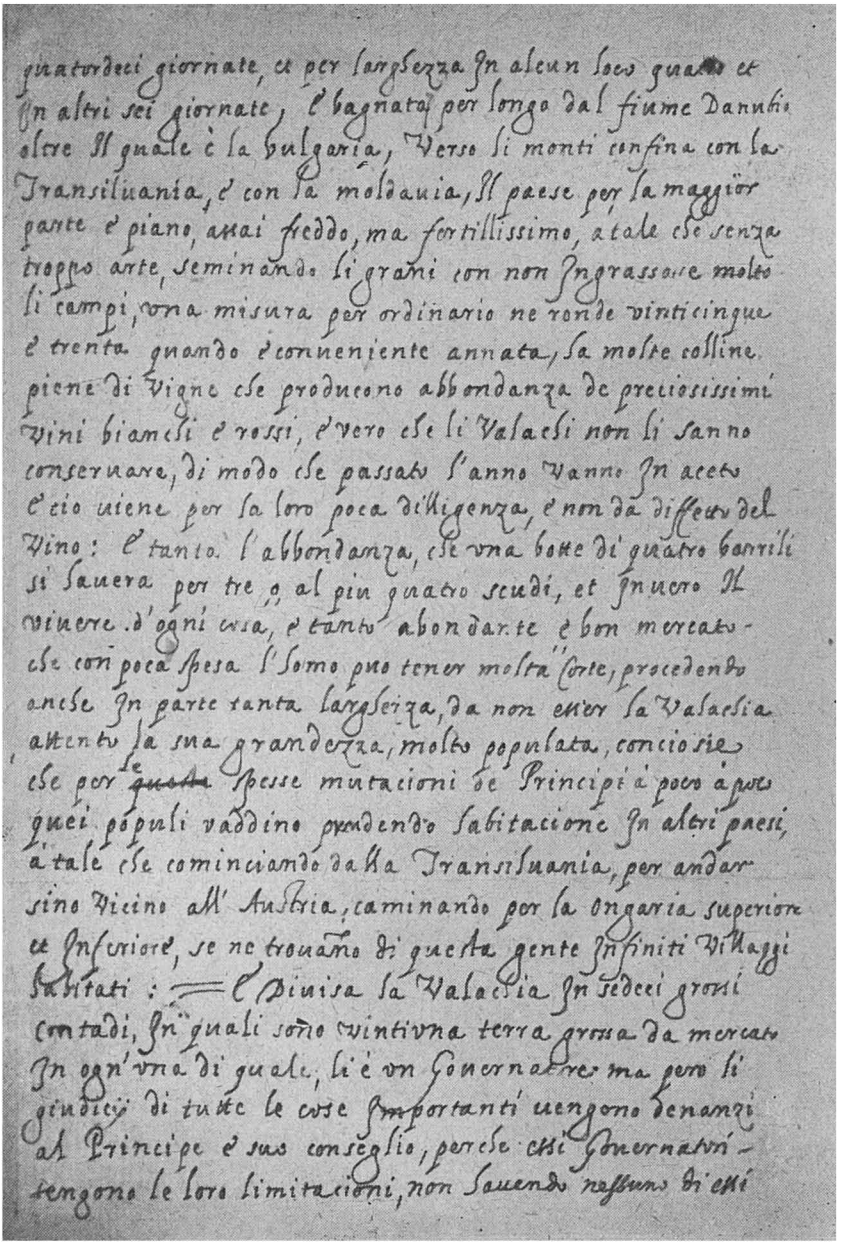

(f. LV—LVI, p. 176).

www.dacoromanica.ro

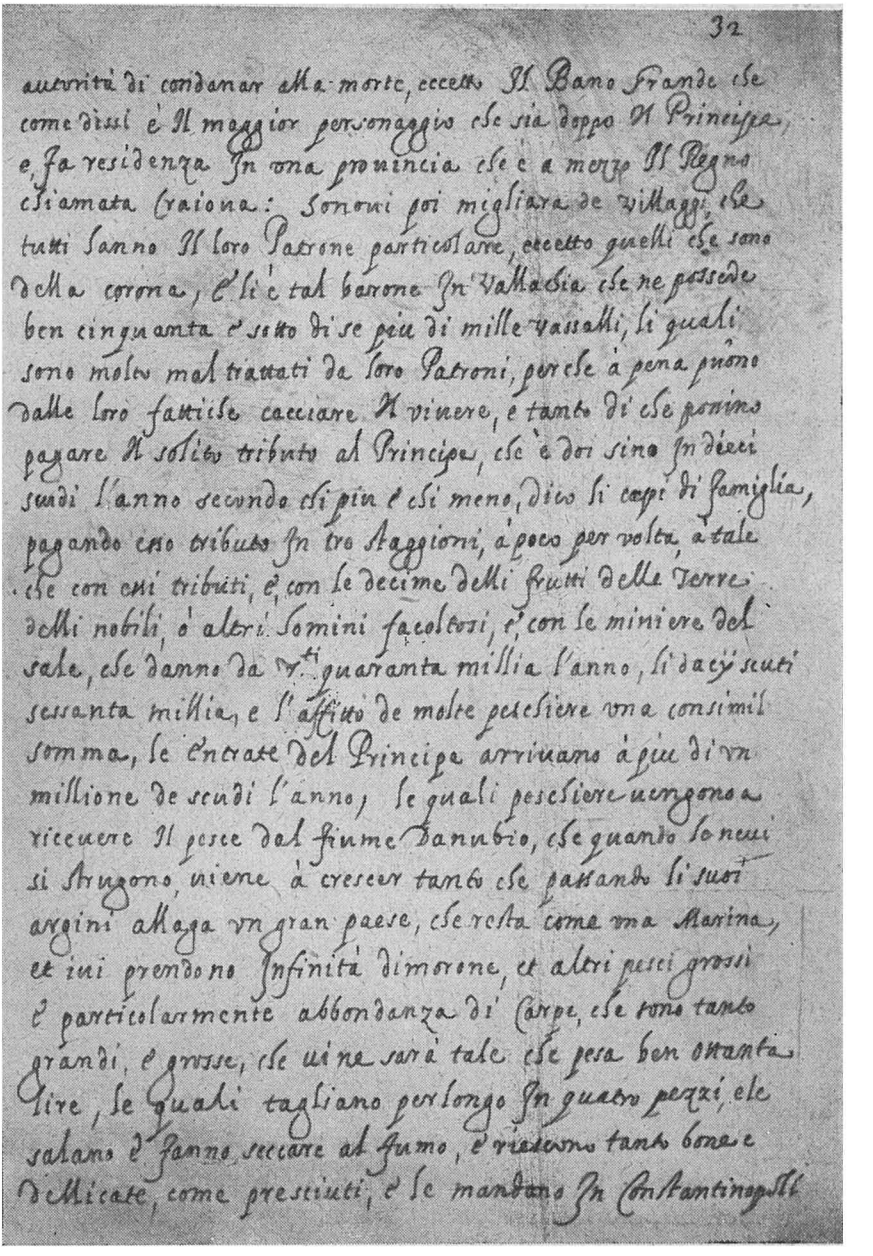

32

autorità di condannar alla morte, eccetto Il Bano Grande che come dissi è Il maggior personaggio che sia doppo Il Principe, e fa residenza In una provincia che è a mezo Il Regno chiamata Craiona: Sonoui poi migliara de villaggi, che tutti sanno Il loro Patrone particolare, eccetto quelli che sono della corona, E li è tal barone In Vallachia che ne possede ben cinquanta e sotto di se più di mille vassalli, li quali sono molto mal trattati da loro Patroni, perche à pena puono dalle loro fattiche cacciare Il vivere, e tanto di che possino pagare Il solito tributo al Principe, che è doi sino In dieci scudi l'anno secondo chi più e chi meno, dico li capi di famiglia, pagando esso tributo In tre Raggioni, à poco per volta, à tale che con essi tributi, e con le decime delli frutti delle Terre delli nobili, e altri Homini facoltosi, e con le miniere del sale, che danno da x^ti quaranta millia l'anno, li dacij scuti sessanta millia, e l'affitto de molte peschiere una consimil somma, le Entrate del Principe arriuano à più di un millione de scudi l'anno, le quali peschiere uengono a riceuere Il pesce dal fiume Danubio, che quando le neui si struggono, uiene à crescer tanto che passando li suoi argini allaga un gran paese, che resta come una Marina, et iui prendono Infinità d'imorene, et altri pesci grossi e particolarmente abbondanza di Carpe, che sono tanto grandi, e grosse, che uine sarà tale che pesa ben ottanta lire, le quali tagliano per longo In quatro pezzi, e le salano e Fanno seccare al fumo, e riescono tanto bone e delicate, come presciuti, e le mandano In Constantinopoli

(f. LXII. r., p. 176—177).

www.dacoromanica.ro

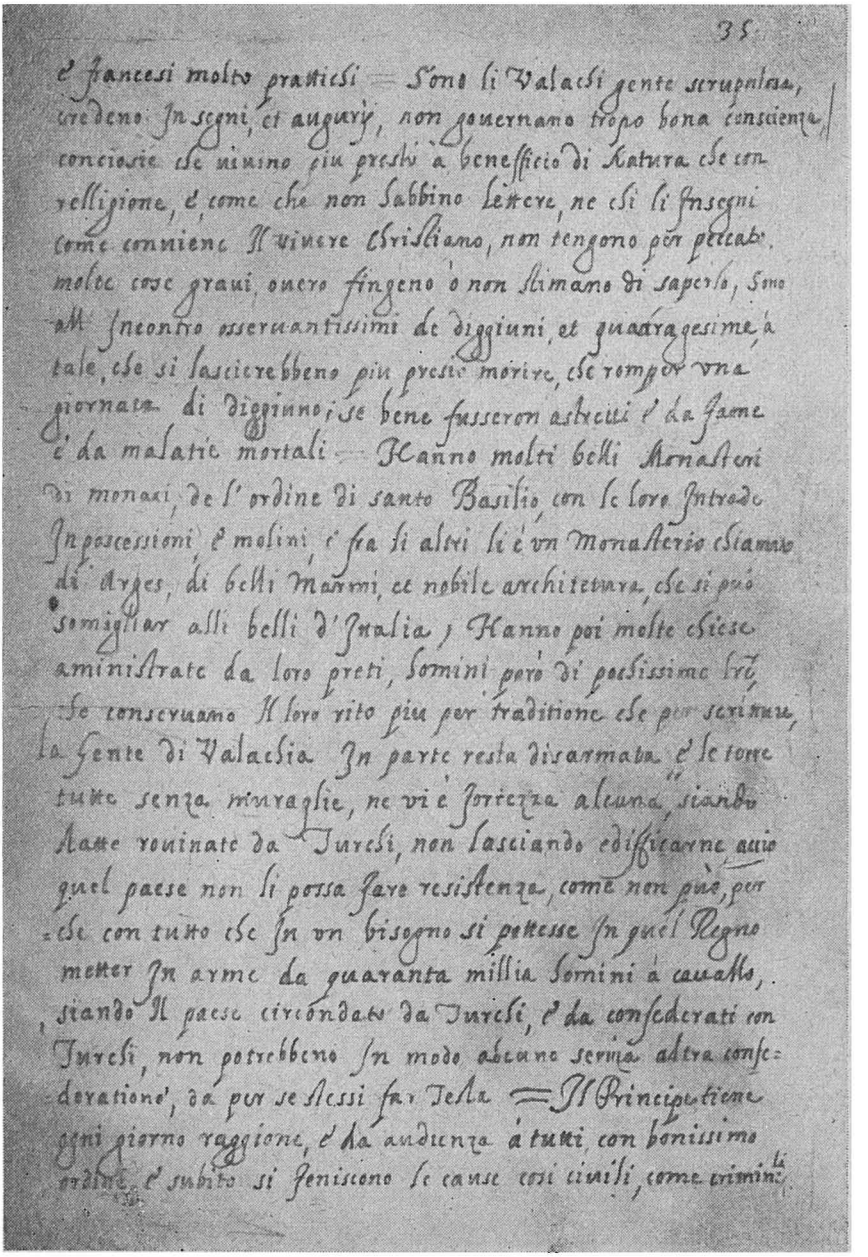

35.

è francesi molto praticsi = Sono li Valacsi gente scrupulosa, credeno Insogni, et auguryj, non gouernano troppo bona conscientia, concioscie che niuno giu presti à beneficio di Natura che con religione, è come che non sabbino Lettere, ne chi li insegni come conuiene Il viuere Christiano, non tengono però peccato molte cose graui, ouero fingeno ò non stimano di saperlo, Sono ad Incontro osseruantissimi de diggiuni, et quaragesime, à tale, che si lascierebbeno giu presto morire, che romper vna giornata di diggiuno; se bene fussero astretti è da fame è da malatie mortali = Hanno molti belli Monasteri di monaci, de l'ordine di santo Basilio, con le loro Intrade Inpossessioni, è molini, è fra li altri li è vn Monasterio chiamato di Arges, di belli Marmi, et nobile architettura, che si può somigliar alli belli d'Italia, Hanno poi molte chiese aministrate da loro preti, Homini però di pochissima stre, Se conseruano Il loro rito giu per tradition che per scrittura, La Gente di Valachia In parte resta disarmata, è le terre tutte senza muraglie, ne vi è fortezza alcuna, essendo Adesse ruinate da Turchi, non lasciando edificarne auio quel paese non si possa fare resistenza, come non può, per che con tutto che In vn bisogno si potesse In quel Regno metter In arme da quaranta millia Homini à cauallo, stando Il paese circondato da Turchi, è da confederati con Turchi, non potrebbeno In modo alcuno serma altra confederatione, da pur se stessi far Testa = Il Principe tiene ogni giorno raggione, è da audienza à tutti con bonissimo ordine, è subito si feniscono le cause così ciuili, come criminali

(f. LXIII. v., p. 181).

www.dacoromanica.ro

BIBLIOGRAFIE

I. ISVOARE

a) *Inedite*

. . . , MDLXXX. — *Memoriale delle cose occorse a me Franco Sivori del signor Benedetto doppo della mia partenza di Genova l'anno 1581 per andar in Vallachia.*

b) *Publicaţiuni de documente*

Bănescu N., *Opt scrisori turceşti ale lui Mihnea II „Turcitul"* în *Analele Academiei Române*, Mem. Secţ. Ist. Ser. III, t. VI, p. 177—193.

Bianu I., *Documente româneşti reproduse după originale sau după fotografii.* Tom. I, fasc. I. Bucureşti, 1907.

Buta N., *I paesi romeni in una serie di „avvisi" della fine del cinquecento* în *Diplomatarium Italicum*, II, p. 72—304.

Charrière E., *Negociations de la France dans le Levant.* Vol. III-IV. Paris, 1853—1860.

Ciorănescu Al., *Documente privitoare la istoria Românilor culese din arhivele din Simancas.* Bucureşti, 1940.

Ciorănescu Al., *Nou despre Petru Cercel* în *Revista Istorică*, XXI, p. 256—276.

Ciorănescu Al., *Un proiect de aventură în Muntenia la 1571* în *Revista Istorică*, XX, p. 18—20.

Corfus I., *Mihai Viteazul şi Polonii.* Bucureşti, 1937.

Dragomir S., *Documente nouă privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Sibiul în sec. XV şi XVI.* Bucureşti, 1926.

——— *Epistolae publicae et historicae ad ph. Sidnaeum equitem Anglum.* Lyon, 1646.

Esarcu C., *Documente istorice descoperite în Arhivele Italiei.* Bucureşti, 1878.

www.dacoromanica.ro

Esarcu C., *Sumarul documentelor păstrate în Arhivele din Veneţia* în *Revista pentru istorie, filologie şi arheologie*, III, p. 182—186.
Esarcu C.-E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria Românilor*. Vol. III, part. 1 şi vol. IV, part. 2. Bucureşti, 1880, 1884.
Filitti I. C., *Din Arhivele Vaticanului*. Vol. II. Bucureşti, 1914.
Hurmuzaki E., *Documente privitoare la istoria Românilor*. Vol. II, part. 1, vol. III, part. 1—2, vol. IV, part. 1—2 şi vol. VIII. Bucureşti 1880, 1884, 1891.
Ghibănescu Gh., *Documente dela Mihai Viteazul* în *Teodor Codrescu*, III, p. 113—118.
Iorga N., *Acte şi fragmente privitoare la istoria Românilor*. Vol. I. Bucureşti, 1895.
Iorga N., *Documente privitoare la Ioan Norocea* în *Bul. Com. Ist. a României*, X, p. 95—102.
Iorga N., *Note cu privire la Ioan Mihail Cigala* în *Prinos lui D. A. Sturdza*. Bucureşti, 1903, p. 290—300.
Iorga N., *Moşnenii de pe Verbilău şi de pe valea Buzăului* în *Anal. Acad. Rom.* Mem. Secţ. Ist. Ser. III. Tom. XII, p. 202—203.
Iorga N., *Studii şi documente cu privire la istoria Românilor*. Vol. VII, XIII, XX. Bucureşti, 1904—1911.
Iorga N.-E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria Românilor*. Vol. XI, vol. XV, part. 1. Bucureşti, 1900, 1915.
Karalewski C., *Proiectul misiunii lui Possevino în Moldova şi Ţara Românească* în *Revista Catolică*, III, p. 521—538.
Karalewski C., *Relaţiunile dintre Domnii români şi Sf. Scaun* în *Revista Catolică*, III, p. 46—60, 176—199.
Marinescu I., *Documente relative la Hrizea Vistierul şi la moşia Dobreni* în *Arhiva Genealogică*, II, p. 186—190.
Nicolaescu St., *Documente slavo-române*. Bucureşti, 1905.
Nicolaescu St., *Mănăstirea Tismana*. Bucureşti, 1906.
Panaitescu P. P., *Documente privitoare la Mihai Viteazul*. Bucureşti, 1936.
Ştefulescu Al., *Documente slavo-române relative la Gorj*. Târgu Jiu, 1908.
Szádeczky L., *Kovácsoczy Farkas levelei* în *Történelmi Tár*, 1892, p. 690—699.
Theiner A., *Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae*. Tom. III. Roma, 1863.
Tocilescu Gr.-Al. Odobescu-E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria Românilor*. Vol. I, supl. 1. Bucureşti, 1886.
——— *Török-magyarkori államokmánytár*. Vol. I. Budapest, 1872.
Veress A., *Acta et epistolae relationum Transylvaniae Hungariaeque cum Moldavia et Valachia*. Vol. II. Budapest, 1914.

www.dacoromanica.ro

Veress A., *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţării Româneşti.* Vol. II-IX. Bucureşti, 1930—1939.
Veress A., *Epistolae et acta generalis Basta.* Vol. I. Budapest, 1914.

c) *Cronice şi scrieri contemporane*

Botero G., *Relationi Universali divise in quattro parti.* Torino, 1601.
Bulat T. G., *Odyssee d'un courtisan valaque de Henri III* în *Revue historique du Sud-Est europeen*, II, p. 345—354.
Cantemir D., *Descrierea Moldovei.* Ed. G. Pascu. Bucureşti, 1943.
Cantemir D., *Hronicul vechimii a Romano-Moldo-Vlahilor.* Ed. Gr. Tocilescu. Bucureşti, 1901.
——— *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum sive Annales Hungarici et Transilvanici.* Vol. I. Ed. I. Trausch. Braşov, 1847.
Cioran E., *Călătoriile patriarhului Macarie de Antiohia în Ţările Române.* Bucureşti, 1900.
Costin M., *Letopiseţul Ţării Moldovei* în *Cronicele României*, publicate de M. Kogălniceanu. Vol. I. Bucureşti, 1872.
Crăciun I., *Cronicarul Szamosközi şi însemnările lui privitoare la Românii.* Cluj, 1928.
Del Chiaro M. A., *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia.* Ed. S. Cris-Cristian. Iaşi, 1929.
Filipescu C. Căp., *Istoriile Domnilor Ţării Româneşti.* Ed. N. Iorga. Bucureşti, 1902.
Forgáts M., *Kalender-Aufzeichnungen* în *Quellen zur Geschichte der Stdt Kronstadt.* Vol. IV. Braşov, 1903.
Guazzo St., *Dialoghi piacevoli.* Veneţia, 1586.
Haşdeu B. P., *Fragmente de documente* în *Arhiva istorică a României*, I, p. 130—131.
Iorga N., *Cronica lui Wawrin şi Românii* în *Buletinul Com. Ist. a României*, VI, p. 126—134.
Iorga N., *Momente istorice* în *Anal. Acad. Rom.* Mem. Secţ. Ist. Ser. III, Tom. VII, p. 103—131.
Iorga N., *Rătăcirile în Apus ale unui pretendent român, Ioan Bogdan în sec. XVI* în *Anal. Acad. Rom.* Mem. Secţ. Ist. Ser. III, Tom. VIII, p. 289—300.
Isopescu C., *Notizie intorno ai Romeni nella letteratura geografica italiana del cinquecento* în *Bulletin de la sect. hist.* de l'Acad. Roum., XVI, p. 1—90.
Luccari C., *Ristretto degli annali di Ragusa.* Veneţia, 1605.
Ludescu St., *Istoria Ţării Româneşti de când au descălecat Românii* în *Magazin istoric pentru Dacia*, IV, p. 231—372.

www.dacoromanica.ro

Lupaş I., *Din activitatea ziaristică a lui Andrei Mureşanu.* Bucureşti, 1925.
Lupaş I., *Cronicari şi istorici Români din Transilvania.* Vol. I. Craiova, 1934.
Mureşianu A., *Spice istorice* în *Foaie pentru minte, inimă şi literatură,* 1847, nr. 33—42.
Olahus N., *Hungaria sive de originibus gentis, regionis situ, divisione, habitu atque opportunitatibus* în *Arhiv pentru filologie şi istorie* a lui T. Cipariu.
Papiu-Ilarian Al., *Tezaur de monumente istorice pentru Dacia,* III, p. 121—144.
Possevino A., *Transilvania, 1584* în *Fontes Rerum Transylvanicarum.* Ed. A. Veress, Vol. III. Budapest, 1913.
——— *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt.* Vol. IV-V. Braşov, 1903.
Schneider de Weismentel E. H., *Kurtze Beschreibung von denen moldavischen Ländern* în *Revista Istorică,* XVI, p. 1—30.
Spontoni Ciro, *Historia della Transilvania.* Veneţia, 1638.
Thuan A., *Historiarum sui temporis libri 138.* Vol. V. Frankfurt, 1621.
Urechia V. A., *Codex Bandinus* în *Anal. Acad. Rom.* Mem. Secţ. Ist. Ser. II. Tom. XVI, p. 1—330.
Vasilie Prot., *Istoria sfintei biserici a Şcheilor Braşovului.* Ed. St. Stinghe. Braşov, 1899.
——— *Voyage du Patriarche Macaire d'Antioche.* Texte arabe et traduction française par B. Radu. Paris, 1930.

II. LITERATURA ISTORICĂ

a) *Studii cu caracter general*

Aaron Fl., *Idee repede de istoria Prinţipatului Ţării Româneşti.* Vol. II. Bucureşti, 1835.
Baudrand E., *Geographia ordine litterarum dispositio.* Vol. I-II. Paris, 1682.
Berechet Şt., *Procedura de judecată la Slavi şi la Români.* Chişinău, 1926.
Bianu I.-N. Hodoş, *Bibliografia românească veche.* Vol. I. Bucureşti, 1903.
Cândea R., *Der Katolizismus in den Donaufürstentümern.* Leipzig, 1916.
Engel I. C., *Geschichte der Moldau und Walachei.* Vol. I. Halle, 1796.
Filitti I. C., *Despre vechea organizare administrativă a Principatelor Române.* Bucureşti, 1935.

www.dacoromanica.ro

Filitti I. C., *Vechiul drept penal român*. București, 1934.
Filitti I. C.-I. Suchianu, *Contribuții la istoria justiției penale în Principatele Române*. București, 1929.
Fotino D., *Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei Țări Românești și a Moldovei*. Trad. de G. Sion. Vol. II. București, 1895.
Gane C., *Trecute vieți de Doamne și Domnițe*. Vol. I. București, 1933.
Giurescu C. C., *Istoria Românilor*. Ed. III. Vol. II, part. 1 ?. București, 1940.
Hurmuzaki E., *Fragmente zur Geschichte der Rumänen*. Vol. III. București, 1884.
Iorga N., *Breve storia dei Romeni con speciale considerazione delle relazioni coll'Italia*. București, 1911.
Iorga N., *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a Românilor*. Ed. II. Vol. I-II. București, 1928—1932.
Iorga N., *Istoria Bucureștilor*. București, 1937.
Iorga N., *Istoria Românilor*. Vol. V. Vitejii. București, 1937.
Iorga N., *Istoria Românilor prin călători*. Ed. II. Vol. I. București, 1928.
Kogălniceanu M., *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens*. Berlin, 1837.
Laurian A. Tr., *Istoria Românilor din timpurile cele mai vechi până în zilele noastre*. București, 1873.
Lauson G., *Histoire de la littérature française*. Paris, 1934.
Lupaș I., *Studii, conferințe și comunicări istorice*. Vol. II. Cluj, 1940.
Meteș Șt., *Relațiile comerciale ale Țării Românești cu Ardealul până în veacul al XVIII-lea*. Sighișoara, 1921.
Nasturel I. V., *Stema României*. București, 1892.
Ortiz R., *Per la storia della cultura italiana in Romania*. București, 1916.
Parvan V., *Getica. O protoistorie a Daciei*. București, 1926.
Russo D., *Studii istorice greco-române*. Vol. I. București, 1939.
Salvatorelli L., *Profilo della storia d'Europa*. Torino, 1942.
Sincai Gh., *Chronica Românilor și a altor neamuri*. Vol. II. Iași, 1853.
Vaillant J. A., *La Roumanie, ou l'histoire, langue, littérature, orographie, statistique des peuples de la langue d'or, Ardialiens, Valaques et Moldaves*. Vol. I. Paris, 1844.
Veress A., *Bibliografia româno-ungară*. Vol. I. București. 1931.
Xenopol A. D., *Istoria Românilor din Dacia Superioară*. Ed. III. Vol. V. București, 1927.

b) *Studii speciale*

Cioranescu Al., *Rugăciunea lui Petru Cercel* în *Revista Fundațiilor Regale*, II, part. 3, p. 660—666.

www.dacoromanica.ro

Craciun I., *Originea lui Mihai Viteazul.* Cluj, 1936.
Dinculescu N. G., *Vechi împărțiri administrative* în *Arhivele Olteniei*, II, p. 167—179.
Donat I., *Județul de Baltă* în *Arhivele Olteniei*, XIII, p. 12—17.
Enăceanu G., *Petru Cercel față cu Papismul* în *Biserica Ortodoxă Română*, VIII, p. 745—754.
——— *Étienne Báthory roi de Pologne, prince de Transylvanie.* Cracovia, 1935.
Filitti I. C., *Mama și soția lui Mihai Viteazul.* Craiova, 1934.
Filitti I. C., *Banatul Olteniei și Craioveștii.* Craiova (f. a.).
Ghibănescu Gh., *Divanurile domnești din Moldova și Muntenia în sec. XVI*, în *Ioan Neculce*, fasc. VIII, p. 29—30.
Giurescu C. C., *Județele dispărute din Țara Românească.* București, 1937.
Grecescu C., *Petrașcu fiul lui Petru Cercel* în *Revista Istorică Română*, IX, p. 178 183.
Grecu V., *Informații* în *Codrul Cosminului*, VII, p. 533.
Hașdeu B. P., *Ioan Vodă cel Cumplit, 1572—1574.* Ed. III. Chișinău, 1926.
Hașdeu B. P., *Manuscrisul românesc din 1574 aflător în London* în *Columna lui Traian*, III, p. 48—60.
Holban T., *Henri de Valois en Pologne et les Roumains* în *Bulletin de la section historique* de l'Acad Roum., XXXII, Nr. 1.
Ionescu Gion G., *Ludovic XIV și Constantin Brâncoveanu.* București, 1884.
Iorga N., *Aventuriers orientaux en France au XVI-e siècle* în *Bulletin de la section historique* de l'Acad Roum., XVIII, p. 1 22.
Iorga N., *Contribuții la istoria Munteniei în sec. XVI* în *Anal. Acad. Rom.* Mem. Secț. Ist. Ser. II, Tom. XVIII, p. 1—112.
Iorga N., *Un pretendent la tronul Munteniei: Dumitrașcu Vodă Cercel* în *Omagiu lui Titu Maiorescu.* București, 1900, p. 154—160.
Iorga N., *Istoria lui Mihai Viteazul.* Vol. I. București, 1935.
Iorga N., *La France dans le Sud-Est de l'Europe* în *Revue hist. du Sud-Est europeen*, XIII, p. 21—68.
Iorga N., *Nichifor Dascălul Exarh patriarhal și legăturile lui cu țările noastre* în *Anal. Acad. Rom.* Mem. Secț. Ist. Ser. II. Tom. XXVIII, p. 176—190.
Iorga N., *Pretendenți domnești în sec. al XVI-lea* în *Anal. Acad. Rom.* Mem. Secț. Ist. Ser. II. Tom. XIX, p. 193—273.
Iorga. N., *Șarlatani domnești pe la 1600* în *Revista Istorică*, XVIII, p. 28—32.
Iorga N., *Scrierile gramaticale și didactice ale lui Petru Cercel Voievodul Munteniei* în *Arhiva* din Iași, V, p. 511—514.

www.dacoromanica.ro

Iorga N., *Un Heraclide et un courtisan valaque de Henri III* în *Bull. de la sect. hist.* de l'Acad. Roum., XVIII, p. 22—48.
Karadja C., *Despre investirea Domnilor români* în *Buletinul Com. Monum. Ist.*, XX, p. 50—63.
Litzica C., *Studii şi schiţe româno-bizantine.* Bucureşti, 1912.
Lupaş I., *Doi umanişti români în sec. XVI-lea.* Bucureşti, 1928.
Meteş Şt. *Satul ardelean: Cetea şi logofătul Ioan Norocea din Piteşti şi iobagii săi.* Cluj, 1933.
Minea I., *Despre Iane Mare Ban de Craiova* în *Cercetări Istorice*, X, part. 2, p. 39—40.
Minea I., *Doamna lui Aron Vodă şi fiul lor Marcu Vodă* în *Comunicări*, Nr. 2, p. 1—15.
Minea I., *Despre Petru Vodă Cercel* în *Cercetări Istorice*, X-XII, p. 343.
Moisil C., *Bule de aur sigilare dela Domnii Ţării Româneşti şi ai Moldovei* în *Revista Arhivelor*, I, p. 259—260.
Odobescu Al., *Antichităţile judeţului Romanaţi.* Bucureşti, 1878.
Panaitescu P. P., *Mihai Viteazul.* Bucureşti, 1936.
Panaitescu P. P., *Originea lui Petru Cercel* în *Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială*, XIV, p. 1043—1045.
Procopovici Al., *Dela Coresi Diaconul la Teofil Mitropolitul lui Matei Basarab* în *Omagiu lui I. Bianu.* Bucureşti, 1927, p. 289—303.
Sârbu I., *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul.* Vol. I. Bucureşti, 1909.
Schacmann H., *Petru Cercel după izvoare de curând publicate sau inedite* în *Convorbiri Literare*, XXXVI, p. 906—932, 1015—1035.
Simonescu D., *Literatura românească de ceremonial. Condica lui Gheorgachi, 1762.* Bucureşti, 1939.
Tocilescu Gr., *Doamna Stanca soţia lui Mihai Viteazul.* Bucureşti, 1877.
Tocilescu Gr., *Petru Cercel.* Bucureşti, 1874.
Zaharescu E., *Vechiul judeţ al Saacului* în *Buletinul Soc. Regale de Geografie*, XLI, p. 147—173.

www.dacoromanica.ro

INDICE DE NUME ŞI DE LOCURI

A.

Adrianopol, 50, 52, 56, 149, 173.
Africa, 98.
Alamagna v. Germania.
Alba (comitat), 94.
Albagiulia v. Alba Iulia.
Alba Iulia, 60, 61, 67, 68, 93, 183, 184, 186, 190, 212, 228, 231, 240, 241, 268.
Alberti Giacomo (negustor), 41.
Alberti Tommaso (negustor), 41.
Aldobrandini Hanibal (cardinal), 80, 272, 274.
Aldulea postelnic), 40, 68.
Alep, 16.
Alessandro Chendi v. Kendi Al.
Alessandro Magno v. Alexandru c. Mare.
Alexandria, 84.
Alexandru II (Domnul Ţării Româneşti), 15, 16, 17, 18, 38, 40. 85, 105, 110, 136—140, 169.
Alexandru c. Bun (Domnul Moldovei), 127.
Alexandru c. Mare, 149.
Alexandru Cuconul (Domnul Munteniei), 127.
Alfonso II d'Este (ducele Ferrarei), 100, 144 v. şi d'Este Alfonso.
Algeria, 29.
Ali Aga (dragoman), 63.
Allamagna v. Germania.
Amurat v. Murad III.
Anatolia, 85.
Ancona, 115, 118, 180, 271.
Anglia, 5, 12, 15, 16, 17, 19, 24.
Antiohia, 84.
Aquaviva Claudio (generalul Iezuiţilor), 239.
Arator—Szánto Şt. (general al Iezuiţilor), 71.
Ardeal, 75, 91, v. şi Transilvania.
Argeş (judeţ), 109.
Argeş (mănăstirea), 133, 181.
Argeş (râu), 116.
Ariosto (poet italian), 99, 100.
Aron Vodă (Domnul Moldovei), 87, 88, 91, 93.
Asia, 98, 151, 165.
Asia Mică, 16.
Assan Aga v. Hassan Paşa.
Atanasie (episcop), 134, 175.
Austria, 176, 269, 270, 272, 275.
Azarie (analist), 106.
Azzolini (cardinal), 74, 75, 246—248.

B.

Baia Mare, 71, 227, 229.
Balea (comis), 40.
Bălenii (familia), 13.
Balta (judeţ), 109.

www.dacoromanica.ro

Banatul Timişoarei, 90.
Bandini Marcu (misionar), 114, 117, 126, 127, 131.
Banffy Baltazar, 69.
Banffy Lupu, 69.
Barbaria, 165.
Basta Gh. general), 92.
Báthory Andrei (cardinal), 80, 187, 249.
Bathory Cristofor (Principele Transilvaniei), 188.
Bathory Gavril (verişor al lui Sig. Bathory), 59, 61, 188, 190.
Bathory Sigismund (Principele Transilvaniei), 6, 11, 17, 40, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 65, 67, 68, 70, 72, 76—78, 80, 83, 86, 88, 90, 93, 183—185, 269.
Bathory Ştefan (nobil maghiar, 230.
Bathory Ştefan (Principe al Transilvaniei şi rege al Poloniei, 17, 18, 19, 22, 30, 42, 56, 61, 68—70, 72, 73, 75, 76, 86, 101, 138—140, 172, 188, 187, 192, 223—225, 234—237, 242—248, 250, 253.
Bathory Ştefan (verişor al lui Sig. Bathory, 59, 61, 187—190, 216.
Battista del Connio Paolo (genovez, 20, 51, 140, 141, 145, 195.
Battori v. Báthory.
Bebech Iudit (soţia lui Fr. Kendi, 221.
Belgrad, 17, 89.
Belizvor (comună), 96.
Berthier (secretarul lui Petru Cercel), 10, 23, 41, 52, 63, 64, 65, 66, 244.
Bethlen Gavril Principele Transilvaniei), 93, 94.
Bisericani (pravila, 128.
Biondo Flavio (umanist), 133.
Blandrata Gheorghe (medic), 60, 61, 186, 188, 190.
Blois, 30.
Boccorest v. Bucureşti.
Bocorestz v. Bucureşti.
Bocskay Ştefan (Principele Transilvaniei), 93.
Bogáthi Drusiana (soţia lui Marcu Voda), 94.
Bogdanie v. Moldova.
Bogdan (Domnul Moldovei), 18.
Bolognetti (nunţiu papal, 21, 83.
Bongars Jaques (călător), 8, 43, 115, 118, 133.
Bosnia, 148.
Bossina v. Bosnia.
Botero Giovanni (călător, 112, 112, 115, 133.
Bourbon (cardinal), 50.
Bovio (cardinal), 246.
Brădiceni (comună), 116.
Brăila, 123.
Brăila (judeţ), 109.
Brâncoveanu Const. (Domnul Ţării Româneşti), 40, 107, 111, 116, 124, 132.
Braşov, 17, 18, 38, 40, 57, 59, 60, 67, 68, 101, 138, 184, 190, 208, 210, 211, 213, 215, 217—220.
Braşoveni, 210.
Brassovia v. Braşov.
Brulart (consilier regal), 23, 50.
Brutti Bartolomeu (aventurier, 82.
Brutto v. Brutus.
Brutus (conspirator), 149.
Bucharest v. Bucureşti.
Bucureşti, 8, 35, 64, 65, 86, 108, 110—112, 122, 169, 174, 199, 200.
Bulat T. G. (istoric), 13.
Bulgaria, 108, 149, 168, 176.
Busa v. Buzău.

www.dacoromanica.ro

Buzău (judeţ), 11, 41, 109, 118, 172, 192.
Buzău (episcopie), 110, 134, 175.
Buzescu Preda (boer), 92.

C.

Călugareni lupta), 91.
Căluiu mănăstire , 103, 104, 105.
Campani Giovanni Paolo provincialul Iezuiţilor din Polonia , 73, 75, 234, 239, 248—252.
Campano Gio. Paolo, v. Campani Gio. Paolo.
Candia insulă , 42.
Cantacuzino Ştefan (Domnul Munteniei), 124.
Cantemir Dimitrie (Domnul Moldovei), 9, 36, 107, 116, 117, 119, 120, 122, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 132.
Capece Fernando v. Capeci Ferrante.
Capeci Ferrante (rectorul colegiului iezuit din Cluj , 45, 54, 71, 226, 239.
Ca Pozzo .(palat , 81.
Căpreşti-Argeş biserica , 42.
Caramania, 16.
Carlo Emanuele (ducele Savoii), 26. 55, 144.
Carol IX regele Franţei , 19, 139.
Carpaţi munţi), 57.
Caşovia, 77, 78, 239, 241—243, 260, 261, 264, 265, 269, 270.
Cassio v. Cassius.
Cassius (conspirator , 149.
Cassovia v. Caşovia.
Castanovica, 148.
Castel Novo v. Castanovica.
Cattaneo Giacomo (bancher), 26, 145.
Cattaro, 82.
Cazaci, 48.
Cebinio, v. Sibiu.
Cesti Nicolo da, 153.
Charrière E. istorici , 7.
Chiajna Doamna lui Mircea Ciobanul , 16, 32, 88, 137.
Chisar (consilierul lui P. Cercel) 41.
Chioar (cetate , 59, 71, 73, 74, 75, 102, 225, 226, 230, 233, 245, 246, 249, 258.
Cicala (familia), 150.
Cicogna Pasqual (doge), 275.
Cioranescu Al. (istoric literar , 9.
Cipru (insulă), 14, 16, 84.
Claudianopoli v. Cluj.
Claudiopoli v. Cluj.
Cluj, 71, 102, 191, 226, 258.
Codlea (comună), 67, 70.
Comendone Fr. (cardinal), 21, 22, 53.
Como (cardinal), 72, 235.
Conrad Elias (reprezentantul Braşovului), 87.
Constanţa, 115, 118, 180.
Constantinopol, 10, 11, 15, 17, 24, 25, 26, 28, 29, 31, 33, 34, 35, 36, 41, 47, 48, 51, 55, 56, 62, 63, 64, 65, 68, 69, 76, 77, 79—82, 84, 90, 91, 95, 96, 98, 99, 104, 114, 115, 119, 120, 125, 137, 144, 148—151. 154—158, 160—162, 164 166, 170, 173, 177, 180. 192, 194, 196—198, 200—204, 206, 237, 254, 256, 257, 259, 266, 268, 269, 270, 274—276. v. şi Poarta Otomană.
Contarini Paolo (bail), 156.
Coresi (diacon), 101.
Corfu, 157.
Cornoza Juan (ambasador , 78.
Costanza v. Constanţa.
Costin Nicolae (cronicar), 122, 123.
Cozza Casale, 148.

www.dacoromanica.ro

Cracovia, 75, 76, 79, 237, 245, 246, 247, 251, 252, 254, 255, 256, 257, 260.
Craiova, 35, 169.
Cremona (oraş italian), 16.
Curtea de Argeş, (biserica), 42.

D.

Damasc, 16.
Dâmboviţa (judeţ), 109.
Dâmboviţa (râu), 108, 110, 167.
Danciu (armaş), 68.
Danciu (vornic), 37, 40, 68.
Dandini (protonotar), 30.
Danemarca, 90.
Dambio v. Dunăre.
Danzig, 118.
Da Ponte Nicolò (doge), 27.
Dătăşeni-Datos (comună), 90.
Datco (stolnic), 88.
Dateş-Datos (comună), 236.
De Germigny H. (ambasador), 23, 24, 25, 26, 28, 29, 31, 33, 34, 35, 36, 41, 46, 49, 50, 56, 64, 120, 125, 142, 144, 152, 173, 198, 237.
De Guise Henric (duce), 23, 50, 55.
De Lannoy Guilebert (călător), 127.
Del Chiaro A. M. (secretarul lui C. Brâncoveanu), 107, 113, 116, 117, 118, 129, 130, 131.
Della Torre Felice (vicar), 35, 162.
De Maisse (ambasador), 23, 74, 79, 80.
Dembowicem v. Dâmboviţa (râu).
Demetriu (gardian), 71, 228, 231, 232, 233.
Demonogianu Andrea (comandantul gărzii lui P. Cercel), 41, 42.
De Neufville Nicolae (senior de Villeroy), 23, 50.
Desna (cetate), 93.
Desportes (poet francez), 99.
Despot Vodă (Domnul Moldovei), 42, 48, 128.
d'Este Alfonso (ducele Ferrarei), 25, 55, v. şi Alfonso II d'Este.
d'Este (cardinal), 21, 53, 54.
Dimitrie (impostor), 89.
Dimitrie (vornic), 38, 59.
Dindorf (oraş german), 94.
Doamna Mircioaia v. Chiajna.
Dobromir (ban), 36, 37, 39.
Doria (familia), 150.
Drăgoeşti (comună), 86.
Dragomir (ban), 36.
Dragomir (vistier), 86.
Dresda, 97.
Du Ferrier (ambasador), 5, 23, 27.
Dumitrescu Marin profesor), 5, 24.
Dumitru (ispravnic), 41.
Dumitru (paharnic), 39.
Dumitru (spătar), 39.
Dunăre, 27, 35, 108, 109, 114, 115, 116, 118, 121, 122, 168, 169, 176, 177, 180, 204.

E.

Ecaterina de Medici (regina Franţei), 22, 24, 26, 27, 50, 51, 52, 55, 142.
Efrem diac), 102.
Eftimie (analist), 106.
Elisabeta (regina Angliei), 5, 15, 16, 24.
Emanuel Filibert (ducele Savoii), 144.
Erbenstein Felician (consilier-imperial), 72, 227, 230.
Eremia II (patriarh), 33.
Ernest (arhiduce), 78, 270.

www.dacoromanica.ro

Esacru C. (istoric), 7, 52.
Europa, 22, 23, 35, 63.
Evrei, 31, 115, 155, 161, 180.
Eyzing (ambasador), 66.

F.

Făgăraş, 67—68, 213, 216, 217, 218, 220.
Farnesi (ducii), 55.
Fedor I (ţarul Moscovei), 76.
Ferraioli Filippo (conte), 3.
Ferrara, 25, 26, 50, 52, 55, 76, 100, 101, 144.
Fieschi (familia), 34, 150, 166.
Filip (regele Macedoniei), 149.
Filip II (regele Spaniei), 5, 13, 24.
Filip (spătar), 72.
Filipescu Const. Căp. (cronicar), 4, 85.
Filippopoli, 149.
Finari Franco v. Sivori Franco.
Finori Franco v. Sivori Franco.
Florian Aron (profesor), 47.
Fogaras v. Făgăraş.
Fourquevaux de Pavie Fr. (călător), 126, 127, 129.
Francezi 27, 41. 45, 47, 52, 76, 120, 146, 162, 164, 167, 168, 175, 207, 212.
Franchi (familia), 150.
Francia v. Franţa.
Francisc de Aujou (fratele lui Henric III), 23, 50.
Franţa, 5, 14, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 41, 42, 44, 50, 51, 52, 62, 64, 73, 74, 76, 77, 79, 81, 83, 98, 99, 102, 105, 120, 139, 140, 142—144, 151, 152, 154, 155, 157, 158, 160, 161, 163, 164, 172, 183, 190, 193, 194, 198, 257, 270, 273, 275, 276.
Franza v. Franţa.
Furneto Perot Dominic (secretarul lui P. Cercel), 41.

G.

Galaţi, 121, 122, 123.
Gálffy Ioan majordom), 60, 186.
Galli (secretar de stat), 21, 30, 53.
Gavai Nicolae, 83.
Geanus Zabo Ratiano v. Szabo Sârbul Ioan.
Géczi Ioan (guvernator), 71, 83,
Genova, 3, 10, 20, 51, 103, 135, 141, 143—145, 157, 194, 195, 277.
Genovesi, 150, 154.
Gerendy Ioan (sol transilvan), 59.
Germania, 19, 20, 55, 76, 94, 98, 139, 228.
Gheorgachi (cronicar), 122, 131.
Gheorghe Ştefan (Domnul Moldovei), 127.
Gheorghe (stolnic), 39, 57, 59.
Gheorghiţă (paharnic), 36.
Gherla, 39.
Ghica Grigore (Domnul Moldovei), 123.
Gianus Galfi v. Gálffy Ioan.
Gilortul (judeţ), 109.
Giorgiu v. Giurgiu.
Giovanni Ratiano v. Sârbu I.
Giufer Paşa (aga), 31.
Giuliano Benedetto (căpitan), 27, 146.
Giurgiu, 8, 35, 108, 109, 121, 169.
Giustimonti Lorenzo (diplomat), 76.
Giustiniani (familia), 150.
Gondi de Retz Albert (amiral), 23, 50, 52.
Gonţia (paharnic), 36, 37.
Gonzaga (ducii), 55.

www.dacoromanica.ro

Gonzaga Ludovic (duce de Nevers , 23, 50, 51, 52.
Gran Vallaca v. Marea Valachie.
Grande Vallaqui v. Marea Valachie.
Granvela cardinal), 15, 16.
Gratna v. Grodno.
Greceanu Radu (cronicar), 123.
Greci, 31, 33, 41, 115, 121, 150, 155, 161, 168, 180, 199, 212.
Grigore XIII (papă), 5, 21, 22, 26, 27, 44, 51, 54, 141, 193, 235.
Grodno, 75, 240, 247, 248, 249, 251, 252, 253.
Guazzo Stefano (umanist), 100, 103.
Gyulaffy Lestyán (cronicar), 47, 77.

H.

Hader trimis al lui P. Cercel , 59.
Hagi Paşa, 31, 157, 158.
Hălchiu comună), 70.
Haliciu, 91.
Haller Gabriel (sol transilvan), 59.
Hanăş Agăt judele Sibiului), 126.
Hanibal de Capua (nunţiu papal), 9, 21.
Haşdeu B. P. (istoric), 84, 88.
Hassan Paşa (aga Jenicerilor , 155, 156, 162, 275.
Hazechi (sultana), 31, 47, 49.
Hebrei v. Evreí.
Heidenstein (cronicar), 13.
Henric III (regele Franţei), 5, 10, 13, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 28, 29, 33, 41, 46, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 74, 79, 80, 83, 99, 125, 138, 142, 172.
Henric IV (regele Franţei), 42.
Henric de Valois v. Henric III.
Herodot (istoric antic), 109.
Hilandar (mănăstire), 101.
Hirscher Luca (judele Braşovului), 43.
Hongrie v. Ungaria.
Horvat Cosma (căpitan), 68, 217.
Hrisafina (fiica lui Mihai banul), 37.
Huet-Suveg Albert primarul Sibiului), 58.
Hurault Filip (conte de Cheverny), 23, 50.
Husseim (ceauş), 72.
Hust (cetate), 11, 59, 71, 73, 75, 77, 102, 161.

I.

Ialomiţa (judeţ , 109.
Ialomiţa (râu), 108, 174.
Ianachi (vistier), 39, 41.
Iane (ban), 39, 87.
Iaşi, 92, 122, 123.
Ibrahim Paşa (agă), 26.
Ideciul de jos (comună), 93.
Ideciul românesc (comună), 93.
Iernut-Radnot (comună), 71, 221.
Ilfov (judeţ), 109.
Iliaş (fiul lui Aron Vodă), 91.
Ioan v. Ionaş.
Ioan (diac), 102.
Ioan Sigismund (Principele Transilvaniei), 17.
Ioan Vodă cel Viteaz (Domnul Moldovei), 18, 85, 86.
Ionaş (fiul lui P. Cercel), 76, 88, 90, 91, 94, 251, 276.
Ionaşcu Vodă v. Ioan Vodă c. Viteaz.
Ionescu-Gion Gh. (istoric), 23.
Iorga N. (istoric), 8, 9, 10, 55, 89, 90, 134.

www.dacoromanica.ro

Istria, 147.
Italia, 19, 20, 65, 98, 99, 115, 118, 133, 140, 160, 162, 172, 181, 193, 202, 214, 226, 230, 231, 236, 257, 269, 274.
Italieni, 27, 41, 45, 47, 121, 146, 164, 167, 168, 175, 206, 239.
Ittalia v. Italia.
Iulius Cesar, 149.
Ivan, 85.
Ivaşcu (boier fugar), 56, 59.

J.

Jalomiza v. Ialomiţa.
Jaleş (judeţ , 109.
Janus Ghici v. Ghéczi I.
Jiliştе lupta), 85.
Jiul de jos (judeţ), 109.
Jiul de sus (judeţ), 109.

K.

Keivar v. Chioar.
Kendi Alexandru (regent), 60, 62, 184, 185, 186, 188, 191.
Kendi Francisc (nobil , 70, 71, 74, 77, 78, 90, 91, 94, 221, 224—228, 236, 243, 244, 251, 252, 257, 265, 266, 268, 276.
Koch Toma, 70.
Kogălniceanu M. (istoric), 42.
Kolosvar v. Cluj.
Konieh oraş în Asia Mică), 16.
Kováchoczy Wolfgang (regent), 58, 60, 185, 186, 188, 219.

L.

La Corde (medic), 52.
La Cruce (deal), 67, 70.
Lamalle (călugăr iezuit). 71.
Lancosme (ambasador), 73, 79, 81, 270.
Languet diplomat), 86, 237.
Lăpuşneanu Al. Domnul Moldovei), 18, 57.
Laski A. (aventurier , 19, 23, 30.
Lasky Ianos (trimis la nunta lui P. Cercel), 58.
Lasky Samuel (trimis polon , 57.
Lasslo Diak v. Lasky Samuel.
Lescalopier Pierre (călător , 8, 111, 131.
Lesina (insula), 147.
Libochovice (cetate), 93.
Liegena v. Lesina.
Lins de Dorandoff Robert (nobil), 5, 24.
Lituani, 75.
Lituania, 59, 240, 247.
Lubliana, 18.
Londra, 84.
Lonyan Albert (capitan), 77.
Lorenzo Bernardo (ambasador , 69, 76.
Loretto (orăşel italian), 80, 215, 271.
Lotrul (râu), 117, 178.
Luca (mitropolit), 96.
Lucaris Chiril (patriarh), 96.
Ludescu Stoia (cronicar), 4, 36, 85.
Ludovic Voivod (Principele Transilvaniei), 17.
Luiza de Lotharingia (regina Franţei), 22, 50, 51, 55, 142.
Lyon, 29.

M.

Macarie (analist), 106.
Macarie de Antiohia (patriarh), 126.
Macedonia, 149.
Madrid, 24.
Maducci (cardinal), 72, 235, 247.

www.dacoromanica.ro

Măgheruş (comună), 70.
Magna Valachia v. Marea Valachie.
Magocci Gasparo v. Magoczi G.
Magoczi Gaspar (nobil maghiar), 74, 244, 246.
Malta (insulă), 20, 140, 141.
Mănuilă (tipograf), 101.
Manasse (cronograf), 106.
Mancinelli Giulio (umanist), 133.
Mantova (ducatul), 55, 81.
Manuilă (logofăt), 38, 59.
Marcu (fiul lui Aron Vodă), 39.
Marcu Vodă (fiul lui P. Cercel), 13, 43, 76, 85, 86, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 251, 276.
Marea de Marmara, 149.
Marea Neagră, 151.
Marea Valachie, 12, 13, 15, 22, 24, 25, v. şi Mutenia, Ţara Românească şi Valachia.
Margai Ştefan (trimis transilvan la Poartă), 58.
Mărgineni (comună), 40.
Margunios Maxim (călugăr), 45.
Maria (fiica lui Pătraşcu c. Bun), 84, 86.
Marienburg, 89.
Mariţa (râu), 149.
Marizza v. Mariţa.
Maruf Efendi, 63.
Masini Giovanni, (consilier al lui P. Cercel), 72, 73, 231, 237, 240, 243.
Massa Simion (pastor), 67, 70, 211.
Matei Basarab (Domnul Ţării Româneşti), 37, 43.
Mavrocordat Nic. (Domnul Moldovei), 122.
Maximilian (arhiduce), 78, 269. 272.
Maximilian (împăratul austriei), 19, 74, 86, 139, 241.
Mediaş, 70, 71, 73, 223, 225.
Medici Francisc (ducele Toscanei), 55.
Mediş-Megyas (comună), 238.
Meges v.. Mediaş.
Mehedinţi (judeţ), 96, 108.
Mehmet (fiul lui Murad), 152, 158.
Mehmet Paşa. 13, 14, 72, 149.
Mellier de la Constance (consilierul lui P. Cercel), 41, 49, 50, 52, 53.
Mesit Paşa (beglerbegul Greciei), 152, 196.
Messina, 10, 70, 143.
Meteş Şt. (istoric), 87.
Micali v. Mihail (banul).
Michna v. Michnea.
Miclos (gardian), 232.
Mihai Viteazul (Domnul Ţării Româneşti, al Transilvaniei şi al Moldovei), 12, 39, 40, 84, 86, 87, 89, 91, 92, 95, 98.
Mihail ban), 35, 37, 38, 72, 169, 234, 237, 258.
Mihail (vornic), 36.
Mihail I (episcop), 134, 175.
Mihăilă (vornic), 38.
Mihnea Turcitul (Domnul Ţării Româneşti), 25, 31, 32, 33, 36, 37, 38, 39, 40, 48, 49,62, 63, 64, 72, 82, 83, 91. 95, 110, 136, 140, 143, 155, 158, 164, 165, 169, 199, 200, 201, 208. 258, 275, 276,
Milano, (ducat), 55.
Minea Ilie (istoric), 39, 93, 94.
Mircea (pretendent), 136.
Mircea cel Mare (Domnul Ţării Româneşti), 43, 110.
Mircea Ciobanul (Domnul Ţării Româneşti), 16, 87, 88, 105, 111, 137.

www.dacoromanica.ro

Mirciona v. Chiajna.
Miroslav (logofăt), 38, 68.
Mislea (mănăstire , 43.
Mitrea (vornic), 38.
Modena (oraş italian), 25, 146.
Mohamed Ghirai-Sinia (hanul Crimeii , 152.
Mohamed Sokoli (vizir), 25, 152, 158, 159.
Moisil C. (numismat), 104, 105.
Moldavie v. Moldova.
Moldova, 18, 23,39, 32, 41, 48, 49, 57, 73, 76, 91, 92, 107—110, 113, 116, 117, 119, 120, 125—128, 158, 176, 182, 196—198, 208, 256, 257.
Moldoveni, 107, 117, 119, 129, 130, 131, 132, 133, 179.
Moncacli v. Munkács.
Mondevi L. (cardinal), 72, 73, 80, 235, 246, 247, 271, 273.
Monferat (marchizat), 55.
Montalto (cardinal), 80.
Moresini Francesco (bail), 33, 52, 53, 63, 66, 69.
Moresini Vincenzo (căpitan), 28, 147.
Moro Giovanni (ambasador), 81, 83.
Morone I. cardinal , 19, 20, 21, 139, 141.
Moscova, 240, 247.
Moscovia v. Moscova.
Motru judeţ , 109.
Μονρέος v. Buzău.
Movilă Ieremia (Domnul Moldovei), 92.
Munkacs (cetate , 74, 244.
Munteia, 4, 9, 10, 17, 18, 19. 23, 30, 32, 33, 38, 44, 54, 55, 56, 57, 59, 62, 66, 73, 76, 85, 89, 90 93, 95, 102, 107—109, 113, 114, 119—121, 125, 126, 128, 131, 133, 134. v. şi Ţara Românească, Valachia şi Marea Valachie.
Munteni, 58, 107, 114, 118, 130, 131, 132, 133, 134, 178, 180.
Murad III (sultan), 24, 25, 30, 69, 72, 76, 142, 152, 157, 158.
Muscel (judeţ), 109.
Mustafa Bei (dragoman), 63.
Mustafa Lungu (ceauş , 68, 69.
Mustafa Paşa, 149.

N.

Nadali Theodor (medic şi misionar , 44.
Nagibagna v. Baia Mare.
Napoli, 157.
Nassio, (nunţiu papal), 21.
Neaga (soţia lui Mihnea), 165.
Neagoe (cămăraş), 41.
Neagoe Basarab (Domnul Ţarii Româneşti , 42, 43, 98, 126.
Neamţ (pravila), 128.
Neapole (regat), 55.
Negri (familia), 150.
Negroni (familia , 150.
Nelli Lorenzo (florentin), 254.
Nemţi, 27, 146, 239.
Nevridi Nicola (consilierul lui P. Cercel), 41.
Nichifor Dascălul (exarh patriarhal , 83.
Nicolo (călugăr , 145, 154.
Niş, 148.
Nissa v. Niş.
Nogaroll Ferdinand (guvernator), 74, 78, 238, 241, 242, 243, 268, 269.
Norocea Ioan (logofăt), 88.
Novo Bazaro v. Novipazar.
Novipazar, 148.
Nyotodi Gheorghe sol transilvan , 59.

www.dacoromanica.ro

O.

Octavian August (impărat), 149.
Olahul Nicolae (mitropolit), 106, 125.
Olt judeţ), 109.
Olt (râu), 129, 216.
Oltenia, 108, 109.
Ongaria v. Ungaria.
Oprea postelnic), 40, 240.
Ortiz Ramiro (istoriç literar), 10.
Ordessos—Argessos, v. Argeş.
Osman Paşa (vizir), 63, 64, 196—198.
Ottaviano v. Octavian August.

P.

Padova, 185.
Pădureţi (judeţ), 109.
Pallavicino Fabritio (călugăr), 260.
Paleologi (familia), 13.
Panaitescu P. P. (istoric), 89, 95.
Pancratio Federico v. Pankratz F.
Pankratz Frederic (capitan , 74, 238, 240, 241, 242, 243.
Paris, 10, 21, 26, 29, 51, 100.
Parizola Lorenzo călugăr), 20, 26, 51, 141, 143—145, 195.
Parma (ducat), 55, 133, 146.
Partenie (monah), 96.
Pârvan V. (arheolog), 109.
Pătraşcu cel Bun (Domnul Ţării Româneşti), 12, 13, 14, 15, 16, 42, 84—86, 95, 101, 136, 137.
Pătraşcu Vodă (fiul lui Pătraşcu c. Bun), 15, 34, 84, 85, 90, 94, 99, 137, 166, 167.
Pătru (comis), 40.
Pătru (logofăt), 38.
Pavel (agă), 68.
Perneczy Paul (sol transilvan), 59.
Perneszi Ştefan, 68.
Perşi, 198.
Persia, 196, 197, 198.
Peter Weyda v. Petru Cercel.
Petrasco v. Pătraşcu c. Bun.
Petraşcu v. Radul Petru.
Petraşcu Voevod (impostor , 80.
Petraşcu (postelnic), 95, 96, 97.
Petru (boier , 35.
Petru (fiul lui Mircea Ciobanul), 16.
Petru (servitor), 156.
Petru Cercel: n'am mai indicat pagina, deoarece se găseşte amintit aproape pe fiecare pagină dela începutul până la sfârşitul lucrării.
Petru dela Argeş (Domnul Ţării Româneşti), 43.
Petru Dimitrie v. Petru Cercel
Petru-Radul v. Radul-Petru.
Petru Radulovicz v. Pătraşcu c. Bun.
Petru Voevod c. Tânăr (Domnul Ţării Româneşti), 104, 105.
Petru Şchiopul (Domnul Moldovei), 49, 57, 58, 63, 69, 76, 82, 85, 208, 256.
Petrus Wayvoda, 95.
Petrus Demetrius Radulovicz v. Petru Cercel.
Pezzen (ambasador) 78, 83.
Piacenţa (ducat), 55, 146.
Piccolomini Enea Silviu (umanist), 133.
Pigafetta Filippo (călător), 112.
Pinart (consilier regal), 23, 50.
Pirea (comună), 40.
Pisani Ugolino (umanist), 133.
Piteşti, 88.
Pius V (papa), 21, 22.

www.dacoromanica.ro

Po (râu), 145.
Poarta Otomană, 15, 19, 25, 30, 49, 50, 62, 64, 65, 69, 76, 78, 80, 83, 86, 95, 100, 102, 124, 143, v. şi Constantinopol.
Pola (orăşel în Istria), 28, 147.
Polachi v. Polonezi.
Polonia, 19, 22, 23, 45, 56, 59, 62, 70 76, 78, 80, 85, 89, 98, 116, 138—140, 170, 173, 183, 187, 192, 224, 225, 227, 234—237, 240, 243, 245, 246, 251, 256, 257, 258, 269, 270, 272, 274.
Polonezi, 89, 93, 95, 130, 139, 180.
Ponte Nicolò da (doge), 146.
Ponthus della Plancia Francesco, (consilierul lui P. Cercel), 41, 71—73, 76, 79, 191, 212, 218, 220, 221, 226, 232, 234, 237, 239, 245, 246, 248, 254, 255, 256, 257, 259, 270, 273.
Popescu Radu (cronicar), 123.
Possevino Antonio (misionar), 44, 45, 58, 72, 73, 75, 76, 113, 124, 133, 227, 234—236, 239, 243, 248, 252, 253.
Praga, 93.
Prahova (judeţ), 43, 109.
Preuner (ambasador), 33, 63, 98.
Principatele Române, 89, 118, 124.
Prodanelli Nicolò (genovez), 162.
Pugiella Francesco (secretarul lui P. Cercel), 41, 45, 104.
Pusterla Bartolomeu (ambasador , 31, 34.
Putna (pravila), 128.

R.

Rácz Petre, 69.
Radu (comis , 40.
Radu (postelnic), 38, 40.
Radu Bidviu (nepotul lui P. Cercel), 86,
Radu Buzescu v. Radu (comis).
Radu c. Mare Domnul Ţării Româneşti), 136, 137.
Radu din Manicesti (gramatic), 84, 85, 94, 99.
Radu din Drăgoeşti (boier), 86.
Radu Mihnea (Domnul Ţării Româneşti), 95, 96, 110, 126, 169.
Radu Paisie (Domnul Ţării Româneşti), 12, 42, 43, 136, 137.
Radu Şerban (Domnul Ţării Româneşti), 89, 92, 95.
Radu Voevod Călugărul v. Radu Paisie.
Radul (postelnic), 72, 234, 237, 258.
Radul-Petru (fiul lui P. Cercel , 88, 90, 91, 94, 95, 96, 99, 276.
Radulo v. Radul (postelnic).
Ragugia v. Ragusa.
Ragusa, 27, 28, 50, 115, 146—148, 180.
Ragusani, 31, 115, 155, 161, 175, 180.
Ragusei v. Ragusani.
Rákoczy Ludovic, (nobil), 93.
Rákoczi Sigismund (Principele Transilvaniei), 88.
Ramboglieto (cardinal), 21.
Râmnic (episcopie), 110, 134, 175.
Râmnic (judeţ), 109.
Rasciani v. Sârbi.
Râşnov (comună), 67, 68, 70, 111.
Reggio, 146.
Reicherstorffer (cronograf), 116.
Resti Benedetto, 149.
Riviere (două), 143.
Rodos (insulă), 14, 15, 16, 33, 34, 63, 83, 84, 85, 98, 137, 165, 166, 276.
Roma 20, 21, 44, 51, 54, 71, 72, 73, 75, 76, 78, 80, 81, 99, 141, 142, 162, 193, 194, 195, 234, 235, 237, 239,

www.dacoromanica.ro

243, 244, 245, 246, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 258, 271, 272, 273, 274.
Romanaţi (judeţ), 109.
Romani, 147.
Români, 67, 68, 74, 77, 91, 105, 112, 113, 115, 121, 133, 164, 167, 168, 173, 176, 178, 180, 181, 188, 194, 207, 211, 214, 215, 229, 241, 252, 260, 273.
Ronsard (poet francez), 99.
Rosso Bernardino (agent imperial), 81, 104.
Rudolf (Împăratul Austriei), 19, 92, 98, 140.
Rueber Ioan, 77.
Rustem Paşa, 16.
Rusticucci (cardinal), 80.

S.

Sachmar v. Satu Mare.
Săcuieni (judeţ), 109.
Saint Bonnet (trimisul lui Petru Cercel în Anglia), 5, 15, 16, 17, 19, 24.
Sakmar v. Satu Mare.
Salviati (nunţiu papal), 21.
Sălaj (judeţ), 233.
Salvaresso Ecaterina (mama lui Mihnea), 165.
Santo Sabba v. Sf. Sava.
Sârbi, 199, 212.
Sârbu Ioan, 236.
Sardinia, 55.
Saşi, 60, 112, 184.
Sassebeş v. Sebeş Alba.
Satu Mare, 66, 74, 207, 231, 237, 238, 239, 242, 243, 244.
Satu Mare (judeţ), 230.
Sava Goticul episcop), 109.
Savoia (ducatul), 26, 50, 55, 144.
Sborovski (familie nobilă polonează), 139.
Schachmann H. (istorică, 18, 24, 57.
Schiavonia v. Serbia.
Schneider de Weismantel G. H. (suedez), 113, 117, 121, 125, 130, 133.
Scotto Roberto (rectorul colegiului iesuit din Cracovia), 254, 255, 260.
Scriva (râu), 145.
Scutari (port), 151, 165.
Sebeş Alba, 184.
Selim (sultan), 16.
Sennyei Pancraţiu, 69.
Serbia, 148.
Seuşa (sat), 94.
Sfântu Sava (mănăstire), 148.
Siavuş Paşa (vizir), 26, 31, 81, 82.
Sibiu, 58, 60, 184.
Sicilia, 10, 55, 140, 143.
Sigismund August (regele Poloniei), 18, 19, 22, 138.
Silinrea v. Silivri.
Silivri (mic port), 149.
Sinan Paşa (vizir), 26, 28, 31, 63, 82, 152, 196.
Sinzendorf (ambasador), 98.
Siria, 16, 17, 137.
Sivori Benedetto (tatăl lui Sivori Franco), 3, 10, 51, 141, 171, 193, 194.
Sivori Franco (secretarul lui Petru Cercel), 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 15, 16, 17, 19, 20, 26, 27, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 41, 42, 43, 44, 45, 50, 51, 54, 56, 57, 59, 60, 61, 64, 66—68, 70—78, 80, 84, 86—88, 90, 94, 99, 102, 103, 107 113, 115—120, 122—125, 128—131, 133 136, 144.

www.dacoromanica.ro

Sivori Francesco v. Sivri Franco.
Sivori Nicolò, 171.
Sivori Zanco v. Sivori Franco.
Sixt V (papa), 72, 75, 79, 81, 103, 208, 250, 269.
Socol (vornic), 16.
Soderini Luca (florentin), 254.
Soffia v. Sofia.
Sofia, 149.
Soliman (sultan), 15, 16.
Sommer Ioan (profesor), 128.
Spagna v. Spania.
Spania, 24, 31, 228.
Spinola Caneto Ottavio (vice-colonel al Sătmarului), 74, 238, 240, 261, 265.
Spinola Pasquale (bancher), 26, 153.
Spontoni Ciro (istoriograf), 91.
Squarcialupi Marcello (medic), 6, 9, 61, 103, 189.
Staico (spătar), 39.
Staicu postelnic), 40.
Stanca (Doamna lui Mihai Viteazul), 40.
Stanca (soţia lui Petru Cercel), 88, 94.
Stanciu (logofăt), 38, 39, 59.
Stanca (fiica lui Mircea Ciobanul), 87, 88.
Stoica (postelnic), 40.
Strozzi (abate), 52.
Subcetate-Valkováralja (comună), 72, 233, 234, 238.
Suedia, 117.
Suveg-Huet Albert (primarul Sibiului), 58.
Sydney (diplomat), 86.
Szabo Sârbul Ioan, 90, 236.
Szádeczky L. (istoric), 58.
Szamoskózi Şt. (cronicar), 13—14, 83, 87, 88.
Szánto-Arator Şt. (general al Iesuiţilor), 71.

Ş.

Şcheii Braşovului (biserica), 43.
Şincai Gheorghe (istoric), 75.
Ştefan (impostor), 89.

T.

Taliacarne Aurelio (genovez), 155, 156, 160, 275.
Taliacarne Francesco (genovez), 155.
Taplizza v. Toplitsa.
Taranowski Andrei (paharnic), 91.
Targovisko v. Târgovişte.
Targoviskum v. Torgovişte.
Târgovişte, 8, 43, 44, 45, 58, 59, 60, 61, 62, 65, 103, 105, 108, 110—113, 116, 133, 134, 174, 183, 190.
Târgşor, 118.
Târnava Mică (judeţ), 221.
Tartari v. Tătari.
Tătari, 196.
Tăuţii de sus-Girodtótfalu (comună), 230.
Tăuţii de jus-Miszdtótfalu (comună), 230.
Teleorman (jud.), 84, 109.
Terebingh v. Trebinjie.
Tergovist v. Târgovişte.
Tervis v. Târgovişte.
Tervisch v. Târgovişte.
Thorma Cristofor, 69.
Tiepolo Antonio (bail), 86.
Tocilescu Gr. (arheolog), 10, 34, 35, 39.
Todeschi v. Nemţi.
Toplitsa, 148.
Torino, 143, 144.
Torino v. Turin.

www.dacoromanica.ro

Torviglia familia), 150.
Toscana ducat), 55.
Totfallu v. Tăuţi.
Transalpina v. Ţara Românească
Tracia, 149.
Transilvani, 58, 62, 67, 69, 77, 78, 93, 199, 205, 211, 213, 214, 215, 217, 224, 226, 234, 237, 238, 241—243, 245, 249, 251, 252, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 274.
Transilvania, 11, 17, 21, 35, 37—41, 44, 45, 54, 56, 57, 59, 60, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 79, 83, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 98, 101, 108, 116, 138, 139, 173, 176, 183, 184, 191, 192, 196, 198, 204—208, 210—213, 216, 217, 219, 220, 222—227, 229, 230, 232—234, 236, 237, 239, 243, 244, 247, 248, 251—253, 255, 256, 257, 258, 264—267, 270, 272, 276.
Transylvanie v. Transilvania.
Trebinje, 148.
Trescort v. Târgşor.
Treviggi v. Trevisio.
Trevisio, 274.
Trinita dei Monti (biserică), 80.
Tripoli, 33, 48, 63, 137, 165.
Tudor din Drăgoeşti (boier , 86
Tudorachi (vistier), 39, 41.
Tudosie (spătar), 39.
Turchi v. Turci.
Turci, 14, 18—20, 28—31, 46—50, 57, 62, 67, 69, 70, 75, 76, 78, 81, 90, 91, 93, 95, 99, 110, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 124, 130, 136, 140, 147, 148, 150, 151, 156, 160, 161, 164, 165, 167, 169, 170, 173, 180, 181, 183, 191, 193, 194, 196, 198, 200, 203, 204—206, 208—210, 236, 237, 247, 250, 274.
Turda judeţ , 90, 93, 236.
Turin, 26.
Turzo Gh. (palatinul Ungariei), 93.

Ţ.

Ţara Bârsei, 67, 70.
Ţara Românească, 4, 8, 9, 12, 14, 18, 21, 37, 41, 44, 58, 61, 67, 68, 72, 84, 85, 86, 91, 95, 96, 101, 102, 104, 107, 108, 111, 113, 115, 116, 118, 126, 127, 128, 129, 136, 162, 181, v. şi Muntenia, Valachia şi Marea Valachie.

U.

Udrişte (postelnic), 40, 59.
Ulugi Ali (amiral), 26, 63.
Ungaria, 65, 66, 70, 74, 78, 93, 205, 206, 207, 211, 213, 215, 216, 223, 224, 226, 227, 230, 238, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 257, 260, 263, 265, 268, 269, 270, 273, 275.
Ungrovlahia, 85, 101.
Unguri, 130, 180, 239.

V.

Villant J. A. (profesor), 47.
Valachi v. Români.
Valachia, 3, 12, 13, 17, 18, 24, 25, 30, 32, 61, 95, 97, 103, 113, 115, 125, 135—139, 142, 145, 155, 158, 164, 166, 167, 168, 169, 170, 172, 175, 176, 180, 181, 183, 185, 187, 188, 190, 191, 192—194, 197, 201, 202, 204, 206, 208—210, 215, 217, 219—221, 223, 224, 229, 234, 236, 250, 252, 256, 258, 260, 268, 272, 274, 275, v. şi Muntenia, Ţara Românească şi Marea Valachie.
Vallachia v. Valachia.
Valachie v. Muntenia.
Vâlcea (judeţ), 109.

www.dacoromanica.ro

Valahul Mihail umanist, 106.
Vallaquie v. Valachia.
Varalia v. Subcetate.
Varlaam mitropolit, 134, 175.
Varna (cruciata, 110, 115, 180.
Varşa Const. (spătar, 91.
Varşovia, 80, 247, 248, 251, 252, 255.
Vasilie (vistier, 39, 68,
Velka Reka (râu), 264.
Velsi v. Munteni.
Veneţia, 5, 18, 26, 27, 29, 50, 51, 52, 53, 69, 74, 78, 81, 82, 86, 116, 144 146, 156, 161, 194, 195, 269, 270, 271, 274, 275, 277.
Veneţieni, 27, 29, 151, 154, 161.
Ventila Petrask v. Vintilă Voda.
Veress A. (istoric), 21, 73, 95.
Vincenti Francesco (consilierul lui P. Cercel, 41, 46, 56, 129. ,
Viena, 19, 78, 270.
Vintilă Vodă fiul lui Pătraşcu c. Bun, 84, 85, 86.
Vlad (candidat la tronul Ţarii Româneşti, 82.
Vlad Călugarul (Domnul Ţării Româneşti, 136.
Vlad Dracul Domnul Ţării Româneşti, 136.
Vlad Ţepeş Domnul Ţării Româneşti, 136.
Vlaşca judeţ, 109.
Vlastari Matei pravilist, 128.
Voica Doamna lui Patraşcu c. Bun, 13, 84.
Volfango Chovachiochij v. Kovách-choczy W.

W.

Walter Wilhelm camaraş, 41.
Wawrin Walerand (cruciat), 110.
Wittenstein Ferdinand de (aventurier, 18.

Z.

Zamoski Gio. v. Zamoyski I.
Zamoyski I. cancelarul Poloniei, 9, 13, 57, 59, 76, 79, 80, 89, 91, 255.
Zara, 28, 147.
Zarand, 93.
Zombori Ladislau regent, 60, 68, 83, 115, 186, 188, 220.

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL

Pag.

Cuvânt înainte 3

Capitolul I

1. Importanța memorialului 4
2. Cine era Franco Sivori, autorul memorialului? . . . 9

Capitolul II

1. Originea și tinerețea lui Petru Cercel, până la 1579 . . 12
2. Împrejurările în care a obținut tronul 21
3. Domnia lui Petru Cercel 35
   a) Politica internă 35
   b) Politica externă 48
4. Mazilirea, pribegia și moartea lui Petru Cercel . . 62
5. Familia lui Petru Cercel 84
6. Personalitatea culturală a lui Petru Cercel . . . 98

Capitolul III

1. Țara Românească la sfârșitul veacului al XVI-lea . . . 107
   a) Despre întinderea, apele ținuturile și orașele Țării Românești 108
   b) Bogățiile Țării Românești 113
2. Muntenii la sfârșitul veacului al XVI-lea 118
   a) Despre locuitori în general 118
   b) Despre numirea Domnului 119
   c) Incoronarea 122
   d Veniturile și cheltuielile Domnului 124
   e Despre judecată 126
   f) Din obiceiurile Muntenilor 130
   g) Despre limba, literile și starea religioasă a Muntenilor 133

www.dacoromanica.ro

Capitolul IV

MDLXXXX. Memoriale delle cose occorse a me Franco Sivori del signor Benedetto doppo della mia partenza di Genova l'anno 1581 per andar in Vallachia

Pag.

1. Originea și tinerețea lui Petru Cercel, până la 1579 . 136
   a Petru Cercel ostatec la Turci 136
   b Petru Cercel în Polonia și Germania 138
   c Șederea lui Petru Cercel în Italia 140
2. Petru Cercel în Franța 142
3. Petru Cercel la Poartă 143
   a Plecarea spre Constantinopol 143
   b Lupta pentru obținerea tronului 150
4. Petru Cercel Domn al Țării Românești 162
   a Investirea 162
   b Plecarea spre țara 166
   c Sosirea în țară 169
   d) Incoronarea 170
   e Cele dintâi masuri interne 170
5. Muntenii și Muntenia la sfârșitul veacului al XVI lea . . 173
   a Obiceiuri la Crăciun și la Paști 173
   b Schimbarea reședinții la Târgoviște; masuri edilitare ale Domnului 174
   c) Situațiunea, bogațiile, impozitele și tributul țării . . 175
   d Caracterul Muntenilor 178
   e) Alte obiceiuri de ale Muntenilor 180
   f) Felul de judecata în Țara Românească la sfârșitul veacului al XVI lea 181
6. Relațiuni cu streinătatea 182
   a Relațiuni cu Transilvania 183
   b) Alte evenimente petrecute în anul 1585 191
   c Relațiuni cu Franța 194
7. Mazilirea lui Petru Cercel 196
   a Imprejurările în care a fost mazilit 196
8. Fuga lui Petru în Transilvania 205
   a) Pregătiri pentru fugă 205
   b) Sosirea în Transilvania 208
9. Intâmplările Principelui și ale însoțitorilor săi în timpul cât au stat în Transilvania 210
   a) Comportamentul Brașovenilor 210
   b) Fuga Principelui travestit în haine țărănești și comportamentul infidel al soldaților jefuitori . . . 213

www.dacoromanica.ro

Pag.
c Soarta averilor lui Petru Cercel 218
10. Aresturile transilvane ale lui Petru Cercel 223
a La Mediaş 223
b) La Chioar 225
c Incercarile lui Petru de a se elibera prin fugă din închisoare 228
d Intervenţii la Papa şi la Regele Poloniei pentru eliberarea lui Petru 234
e Incercări pe lângă guvernatorul Ungariei de a fi eliberat Petru 241
f La Hust; sfârşitul încercarilor pe lângă Regele Poloniei 245
g Incercările pe lângă cancelarul Zamoyski . . . 254
11. Fuga lui Petru din închisoarea dela Hust 258
a Atitudinea Transilvănilor 264
12. Ultimele iluzii ale lui Petru Cercel 269
a Plecarea în Italia 269
b La Roma 271
c Noui încercari de a avea domnia 273
d Moartea lui Petru Cercel 276
Din manuscrisul lui Franco Sivori 4 facsimile) 279
Bibliografie 283
I. Izvoare. 283
a) Inedite 283
b Publicaţiuni de documente 283
c Cronice şi scrieri contemporane 285
II. Literatura istorică 286
a) Studii cu caracter general 286
b Studii speciale 287
Indice 291
Post scriptum şi errată 311

www.dacoromanica.ro

POST SCRIPTUM

In mod logic ar fi trebuit sa se tipărească mai întâi capitolul IV — *Memorialul lui Franco Sivori* — la care se fac unele trimiteri în celelalte capitole. Din cauza vremilor tulburi în care s'a tipărit studiul de faţă nu ne-am încumetat sa tipărim cap. IV înaintea celorlalte, de teamă să nu rămână acestea din urma netipărite. De aceea trimiterile din cap. I—III se referă la paginile m-ssului din Biblioteca Vaticană. Dăm totuşi mai jos corespondentul acestor pagini la paginile din studiul de faţă.

La	p.	13	nota	24,	Sivori	p. I	corespunde	cu	p. 136
„	„	15	„	34,	„	p. II	„	„	p. 137
„	„	16	„	40,	„	p. III	„	„	p. 137
„	„	19	„	48,	„	p. V—VI	„	„	p. 138—139
„	„	19	„	50,	„	p. V—VI	„	„	p. 138 139
„	„	20	„	53,	„	p. VII	„	„	p. 140
„	„	21	„	55,	„	p. VIII IX . . .	„	„	p. 141
„	„	26	„	80,	„	p. XIII	„	„	p. 145
„	„	27	„	87,	„	p. XIII—XIV . .	„	„	pp. 146—147
„	„	28	„	89,	„	p. XIV	„	„	p. 147
„	„	28	„	90,	„	p. XIV—XVIII .	„	„	p. 147—150
„	„	28	„	91,	„	p. XVIII--XXIII .	„	„	p. 150—153
„	„	29	„	95,	„	p. XXIV	„	„	p. 160—161
„	„	30	„	105,	„	p. XXV	„	„	p. 161
„	„	32	„	109,	„	p. XX	„	,	p. 158
„	„	32	„	110,	„	p. XXI	„	„	p. 159
„	„	33	„	113,	„	p. XXXIX	„	„	p. 165
„	„	34	„	114,	„	p. XL	„	„	p. 165—166
„	„	34	„	115,	„	p. XLI	„	„	p. 166
„	„	35	„	122,	„	p. LXVI	„	„	p. 169
„	„	35	„	123,	„	p. CXLIII	„	„	p. 234
„	„	38	„	128,	„	p. CXLIII	„	„	p. 234
„	„	40	„	150,	„	p. CXLIII, CLII	„	„	p. 234 şi 240
„	„	42	„	161,	„	p. CIII	„	„	p. 208
„	„	43	„	166,	„	p. LIV	„	„	p. 175
„	„	44	„	167,	„	p. LIV—LV . . .	„	„	p. 175

www.dacoromanica.ro

La p. 44 nota 169, Sivori p. LXXXI . . . . corespunde cu p. 193
„ „ 46 „ 179, „ p. LXIV . . . . . „ „ p. 181—182
„ „ 51 „ 193, „ p. LXXXII—LXXXIII „ „ p. 194—195
„ „ 54 „ 204, „ p. LXXXI . . . . „ „ p. 193
„ „ 56 „ 213, „ p. LI . . . . . „ „ p. 172—173
„ „ 56 „ 215, „ p. LV . . . . . „ „ p. 173
„ „ 57 „ 218, „ p. LXV . . . . . „ „ p. 183
„ „ 60 „ 228, „ p. LVII—LVIII . „ „ p. 184
„ „ 61 „ 230, „ p. LXXIV . . . . „ „ p. 188
„ „ 61 „ 231, „ p. LXVII LXXVIII „ „ p. 183—191
„ „ 64 „ 240, „ p. LXXXVI—VIII „ „ p. 196 198
„ „ 65 „ 242, „ p. XC . . . . . „ „ p. 199
„ „ 66 „ 245, „ p. XCIX CII . . „ „ p. 206—207
„ „ 66 „ 246, „ p. CIII . . . . . „ „ p. 207
„ „ 78 „ 277, „ p. CXCIX . . . . . „ „ p. 270
„ „ 79 „ 280, „ p. CC . . . . . „ „ p. 271
„ „ 80 „ 285, „ p. CC—CCI . . „ „ p. 271
„ „ 80 „ 287, „ p. CC—CCII . . . „ „ p. 271—272
„ „ 81 „ 289, „ p. CCIII—CCV . „ „ p. 274
„ „ 87 rândul 5 de sus p. LXVI, LXXIII, LXXIX, CCIX—CCX corespunde p. 183, 188, 192
„ „ 88 nota 319, Sivori p. CXLVI VII, CLXXI, CCIX—CCX corespunde cu p. 236, 251, 276 277
„ „ 90 „ 330, Sivori p. CXLI . . . . . corespunde cu p. 236
„ „ 90 „ 332, „ p. CLXXI . . . . „ „ p. 251
„ „ 91 „ 333, „ p. CCX . . . . . „ „ p. 277
„ „ 99 „ 367, „ p. IX . . . . . „ „ p. 142
„ „ 102 „ 376, „ p. CLXXXII . . . „ „ p. 258
„ „ 103 „ 378, „ p. CCIII . . . . . „ „ p. 273
„ „ 103 „ 381, „ p. CCIII . . . . . „ „ p. 272—273
„ „ 104 „ 382, „ p. VII . . . . . „ „ p. 140
„ „ 110 „ 397, „ p. XLVI—VII . . „ „ p. 169
„ „ 112 „ 402, „ p. LIII—LV . . . „ „ p. 174—175
„ „ 114 „ 408, „ p. LVIII . . . . . „ „ p. 177—178
„ „ 118 „ 418, „ p. LXXX .. . . . „ „ p. 180
„ „ 119 „ 420, „ p. LX . . . . . „ „ p. 176
„ „ 121 „ 423, „ p. XLII . . . . . „ „ p. 167—168
„ „ 123 „ 427, „ p. XLVII—XLVIII „ „ p. 170
„ „ 128 „ 443, „ p. LXIV . . . . „ „ p. 181—182
„ „ 129 „ 444, „ p. LXV . . . . . „ „ p. 182
„ „ 129 „ 446, „ p. LXIV—LXV . „ „ p. 181—182
„ „ 131 „ 453, „ p. LXII LXIII . „ „ p. 180 181
„ „ 132 „ 457, „ p. LXVI . . . . . „ „ p. 182

www.dacoromanica.ro

ERRATĂ

La p. 37 rând 9 de sus în loc de *ne* amintește se va citi *se* amintește
La p. 39 rând 14 de sus în loc de 1853 se va citi 1583
La p. 63 rând 18 de sus în loc de primiseră de veste se va citi prinse seră de veste
La p. 63 rând 4 de jos în loc de 1558 se va citi 1585
La p. 65 rând 4 de sus în loc de *debit* se va citi *dedit*
La p. 75 rând 8 de sus în loc de 12 Iunie se va citi 21 Iunie
La p. 95 rând 8 de sus în loc de să fi întors se va citi sa *se* fi întors
La p. 104 rând 12 de sus în loc de Fuchsi-Lupino se va citi Fuchsio-Lupino
La p. 120 rând 12 de sus în loc de încihde se va citi închide
La p. 122 rând 6 de sus în loc de Georgachi se va citi Gheorgachi
La p. 123 rând 2 de jos în loc de *ce*-au lăsat se va citi *ne*-au lasat
La p. 125 rând 2 de sus în loc de dentic se va citi *i*dentic
La p. 170 rând 1 de sus în loc de *senilo* se va citi *sendo*.
La p. 281 rând 1 de jos în loc de 176—177 se va citi 179—180.

www.dacoromanica.ro

PUBLICAȚIUNILE INSTITUTULUI DE ISTORIE NAȚIONALĂ

a) ANUARUL INSTITUTULUI DE ISTORIE NAȚIONALĂ

Vol. I. (1921—1922). Cluj 1922. XVI+434 p.
Vol. II. (1923). București 1924. XV+544 p.
Vol. III. (1924—1925). Cluj 1926 X+1045 p.
Vol. IV. (1924—1925). Cluj 1926. X+1045 p.
Vol. V. (1928—1930). Cluj 1930. XII+793 p.
Vol. VI. (1931—1935). Cluj 1936. XII+844 p.
Vol. VII. (1936—1938). București 1939. XI+935 p.
Vol. VIII. (1939—1942). Sibiu 1942. VII+582 p.
Vol. IX. (1943) și Vol. X (1944) în curs de apariție.

b) DOCUMENTE ISTORICE TRANSILVANE:

Vol. I. (1599—1699). Cluj 1940. XVI+522 p.
Vol. II. (1700—1781) în pregătire.

c) BIBLIOTECA ISTORICĂ ASTRA în colaborare cu secțiunea istorică a „Asociațiunii":

1. I. Lupaș, *Epocele principale în istoria Românilor*, ed. I. Cluj 1927 și ed. II. Cluj 1928, 144 p.
2. I. Lupaș, *Răscoala țăranilor din Transilvania la 1784*. Cluj 1933, 230 p.
3. Marina L. Vlasiu, *Problema transilvană*, (sub tipar).

d) PUBLICAȚIUNI OCAZIONALE:

1. *Fraților Alex. și Ion I. Lapedatu*, volum omagial. București 1936, LXXIV+905 p.
2. *La Transylvanie*, volum tipărit sub auspiciile Academiei Române. București 1938, 858 p.
3. *Omagiu lui Ioan Lupaș*. București 1943, LXVIII+926 p.

e) MONOGRAFII ISTORICE:

I. Lupaș, *Urkundliche Beiträge zur Geschichte der siebenbürgischen Dörfer.*
I. Moga și I. Crăciun, *Un sfert de veac din istoriografia românească transilvană* (în pregătire).
C. Petranu, *Studien zur Kunstgeschichte Siebenbürgens* (sub tipar).
I. Lupaș, *Studii Istorice*, vol. III. Sibiu 1941, 312 p.
I. Lupaș, *Studii Istorice*, vol. IV. Sibiu 1943, 392 p.

www.dacoromanica.ro

f) BIBLIOTECA INSTITUTULUI DE ISTORIE NAȚIONALĂ:

I. Nicolae Drăgan, *Toponimie și Istorie.* Cluj, 1928, 178 p.

II. Ioachim Crăciun, *Cronicarul Szamosközi și însemnările lui privitoare la Români.* 1566—1608. Cluj 1928, 214 p.

III. Ioan Moga, *Rivalitatea polono-austriacă și orientarea politică a Țărilor Române la sfârșitul secolului XVII.* Cluj 1933, IV+ 240 p.

IV. David Prodan, *Răscoala lui Horia în comitatele Cluj și Turda.* București 1938, 206 p.

V. Aurel Decei, *Românii din veacul al IX-lea până în al XIII-lea în lumina izvoarelor armenești.* București 1938, 198 p.

VI. Marina I. Lupaș, *Mitropolitul Sava Brancovici.* Cluj 1939, 126 p.

VII. Sebastian Stanca, *Viața și activitatea Episcopului Vasile Moga.* Cluj 1939, 125 p.

VIII. Dimitrie Braharu, *Chestiunea Română în Italia în timpul Memorandului.* Sibiu 1942, 142 p.

IX. Al. Papiu-Ilarian, *Istoria Românilor din Dacia Superioară,* schița tomului III, publicată cu o introducere și cu note de Ștefan Pascu. Sibiu 1943, XX+172 p.

X. Rolf Kutschera, *Guvernatorii Transilvaniei, 1691—1774.* Sibiu 1943, 108 p.

XI. Helmut Klima, *Guvernatorii Transilvaniei, 1774—1867.* Sibiu 1943, 112 p.

XII. Ștefan Pascu, *Petru Cercel și Țara Românească la sfârșitul veacului al XVI-lea.*

www.dacoromanica.ro